

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK
0345 9879

T302

JAARBOEK

VAN DE

KONINKLIJKE MARINE

BINNENLAND.

Hilversum (1875 M.): 8.00 A.V.R.O. Gramofoonmuziek. 9.00 Concert. 10.00 Morgenwijding. 10.15 Gramofoonmuziek. 10.30 Concert. 11.00 Kookpraatje. 11.30 Orgelconcert. 12.30 Concert. 1.00 Gramofoonmuziek. 4.00 Gramofoonmuziek. 4.30 Kinderkoorzang. 5.00 Kinderuurtje. 5.30 VPRO. Jeugdhalfuur. 6.00 AVRO. Concert. 6.30 ;je. 12.15 Concer ;ert. 5.30 Muziek nofoonmuziek. Nieuws. 9.35 So nuziek. 11.00 N

Symphoni- ster (459 M.): M

Familie-Advertentiën

Heden overleed onze lieve Vrouw, Moeder, Behuwd- en Grootmoeder, Mevrouw

ANNA DROOMER—de Leeuwe,

in den ouderdom van 67 jaar.

Uit aller naam,
J. N. DROOMER.

Rotterdam, 6 Maart 1933.
Nieuwe Binnenweg 7 a.

SCHRIJFMACHINES.

Ook in lange wagens en Reisma
Laten wij Uwe machine onder
of repareeren. Elk onderd. voo
Import, **GEBR. DE HOOGE,**
Wagenstr. 65. Rotterdam. Tel.

In het prospectus d.d. eener 5 % geldleening ten vermelden, dat in het bedrag schuld ad *f* 575.000.— is be ad *f* 228.000.—, aflosbaar tember 1933 en 1 Septemb onze bezittingen heeft.

Voor de betaling dezer

LEMMER, 6 Maart. De afgeloopen week werd aangevoerd: 1181 kg. bot, 685 kg. schol, 122 tal haring, 15 tal drielingen en 96 kg. spiering. Voor bot is ƒ 30—38.60 per 100 kg. besteed; voor schol ƒ 16.10—19.50 en voor spiering ƒ 11.90—14.30 per 100 K.G. Haring heeft ƒ 3.35—4.20 en drielingen ƒ 1.85—2.15 per tal opgebracht.

SCHEVENINGEN, 6 Maart. Aan de markt de motorloggers SCH 341, T. Kuit, met ƒ 1079, SCH 49, D. Pronk, met ƒ 598, de motorkotters SCH 177, T. Blok, met ƒ 389, SCH 96, L. A. Dijkhuizen, met ƒ 401 besomming. Prijzen: kabeljauw ƒ 1—3.70 per stuk; tarbot ƒ 1—2.10, griet ƒ 0.60—1.35, tong ƒ 0.45—1.70 per kg.; groote schol ƒ 10.60—12.40, middel schol ƒ 9—11.50, kleine schol ƒ 5—7.40, schar ƒ 5.70—6.20, bot ƒ 4—4.90, wijting ƒ 4—ƒ 4.40 per mand van 33 kilo.

STELLENDAM, 6 Maart. De afgeloopen week begon voor de garnalenvisschers iets beter, maar eindigde slecht. De gemiddelde vangst bedroeg voor de gewone vaartuigen 200 kg. per vaartuig, die tegen 15 c. per kg. aan de pellerijen werden geleverd. Het grootste gedeelte vischte 4 dagen, de rest 5.

VLAARDINGEN, 6 Maart. De Noordzeevisscherij. Van de Katwijksche en Scheveningsche vloot hebben dit jaar tot en met Februari aan de treilvisscherij deelgenomen:

van Katwijk: 68 motorloggers, welke 270 reizen deden en ƒ 272,431 besomden aan versche visch, tegen verleden jaar tot eind Februari 62 motorloggers in 298 reizen ƒ 180,706;

T302

JAARBOEK

VAN DE

KONINKLIJKE MARINE

23 OCT. 1933

JAARBOEK

VAN DE

KONINKLIJKE MARINE

1931—1932

UITGEGEVEN DOOR DE ZORG VAN
HET DEPARTEMENT VAN DEFENSIE

JE MAINTIENDRAI

RIJKSUITGEVERIJ
DIENST VAN DE
NEDERLANDSCHE
STAATSCOURANT

1 · 9 · 3 · 3

'S-GRAVENHAGE — ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

INHOUD.

Bladz.

Inhoud v

Gegevens van nautischen aard omtrent havens en reeden ix

Bestuur, Algemeene zaken, Personeel enz. 1

Visscherijpolitievaartuigen in Noordzee 6

Reisrapporten 8

Hr. Ms. Torpbtjager *van Nes*, uitreis naar Curaçao 8

Hr. Ms. Torpbtjager *Banckert*, thuisreis van Curaçao 12

Gs.s (mijnenlegger) *Rigel*, uitreis naar Ned.-Indië 15

Hr. Ms. mijnenlegger *Prins van Oranje*, uitreis naar Ned.-Indië 30

Hr. Ms. Torpbtjager *van Galen*, naar Sjanghai, verblijf aldaar en terugreis naar Ned.-Indië 36

Hr. Ms. *van Meerlant*, oefenreis adelborsten in Engelsche Kanaal 87

Hr. Ms. Ozbt *O 13* naar Azoren en Madeira voor het doen van zwaartekrachtsmetingen 89

Materieel en Rijkswerven 97

Rijkswerf Willemsoord 97

Rijkswerf Hellevoetsluis 109

Verslag omtrent het onderricht, gegeven aan de burgeravondschool te Den Helder, aan leerlingen van de Rijkswerf te Willemsoord 113

Bladz.

Marine-Etablissement te Amsterdam 114
Scheikundig Laboratorium te Amsterdam 115
Belangrijke werkzaamheden en leveringen door particulieren 121
Leveringen en werkzaamheden door particulieren onder directie van den Bouwkundigen Dienst van het Loodswezen, enz. 123
Militaire zweminrichting te Den Helder 125
Stoomwezen 126
Artillerie 127
Onderzeedienst 129
Radiodienst 130
Verslag omtrent het beheer der ontspanningslectuur bij de Koninklijke Marine 132
Voeding, kleeding en verpleging 134
Loodswezen, betonning, bebakening, verlichting, kustwacht en stormwaarschuwingsdienst 134
Overzicht van het aantal geloodste en niet-geloodste vaartuigen 137
Verslag omtrent de werkzaamheden, verricht aan en door het proefstation van 's Rijks kustverlichting te Scheveningen 137
Hydrographie 141

Opleidingen:

Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord ... 143
Opleiding van matrozen 146
,, ,, matroos tot kwartiermeester 147
,, Vliegdienst 152
,, voor monteur 154
,, van personeel van den Marine Stoomvaartdienst beneden den rang van officier 155
Opleidingen van den Radiodienst der Marine 159

Bladz.

Opleiding tot torpedomaker 160
,, ,, korporaal-konstabel en kanonnier 161
Eerste opleiding van zeemiliciens 161
Opleiding tot ziekenverpleger 165

Statistieken:

Sterkte van het korps Officieren 168
,, ,, ,, personeel, Onderofficieren en Manschappen 170
,, ,, ,, korps Mariniers 178
,, ,, ,, personeel van den Marine Stoomvaartdienst 180
,, ,, ,, de Officieren der Koninklijke Marinereserve 182
Mutatiën bij de Officieren der Zeemacht 184
Mutatiën bij de Onderofficieren en Manschappen der Zeemacht 188
Opgaven betreffende aanneming en verloop van Onderofficieren en Manschappen 196
Opleiding van Adelborsten voor den Zeedienst 196
Opleiding van Adelborsten voor het korps Mariniers 198
Opleiding van Adelborsten voor den Stoomvaartdienst ... 200
Opleiding van Adelborsten voor de Administratie 202
Recapitulatie van de sterkte der Zeemacht op 1 Juli 1932 204
Klachtzaken bij de Koninklijke Marine 206
Staat van gestraften en opgelegde straffen 208
Statistiek van de Marine Spaarbank 210
Opgave van het bedrag der in elk jaar belegde en afgegeven gelden en van het aantal der in elk jaar genomen en afgegeven spaarbankboekjes 212
Algemeen overzicht van het aantal nieuwe en afgegeven spaarbankboekjes en de daarop belegde en terugbetaalde gelden 214

Bladz.

Overzicht der bedragen aan afgestane bezoldiging (delegatie) 216

Opgave van het aantal beambten, werklieden en leerlingen, werkzaam bij de werven te Willemsoord en Hellevoetsluis en het Marine-Etablissement te Amsterdam op 1 Juli 1931 218

Overzicht der oorlogsschepen 222

Vaartuigen van het Loodswezen, enz. 247

Overzicht van de schepen der Gouvernements Marine ... 250

Overzicht van de schepen der Bebakening en Kustverlichting in Nederlandsch-Indië 252

Oost-Indië.

Personeel 253

Opleiding van Inlandsche schepelingen 253

Materieel 276

Herstellingen en dokkingen 278

Marine-Etablissement 278

Steenkolendepôts 278

Vloeibare brandstof 278

Geneeskundige dienst der zeemacht 278

Bewegingen en verrichtingen van Hr. Ms. schepen en vliegtuigen 280

Hydrographische dienst 283

Bibliotheekwezen 284

Bezoek van buitenlandsche oorlogsschepen en vliegtuigen 287

Curaçao, stationsschip en Cie. mariniers 288

Uitspraken van den Marineraad 290

Gegevens van nautischen aard omtrent havens en reeden.

HAVENS.	SCHEPEN.	Jaarboek der Koninklijke Marine.	
		Jaargang.	Bladz.
Ponta Delgada . . .	Hertog Hendrik	1927/28	18
St. Thomas	„	id.	20, 21
Curaçao	„	id.	25, 26, 27
Aruba	„	id.	27
Bonaire	„	id.	28
St. Martin	„	id.	29
Saba.	„	id.	29
Statia	„	id.	29
Bridgetown	„	id.	39, 41
Port of Spain . . .	„	id.	39, 40, 42
Paramaribo	„	id.	39, 40, 43
Porto Grande . . .	„	id.	40, 41, 44
Santa Cruz de Teneriffe	„	id.	40, 41, 44
Vigo.	„	id.	51
Brest	Z 7	id.	57, 58
St. Nazaire	„	id.	57, 59
Hamburg	Z 5 en Z 6	id.	62
Edinburgh	Hertog Hendrik, Z 5, Z 6, Z 7 en O 10	id.	67
Kopenhagen. . . .	De Ruyter en Evertsen	id.	72
Marseille	„	1928/29	16
Tripoli	„	id.	20
Port-Said	„	id.	27
Djeddah	„	id.	30
Perim	„	id.	33
Colombo	„	id.	35
Calcutta	„	id.	39

HAVENS.	SCHEPEN.	Jaarboek der Koninklijke Marine.	
		Jaargang.	Bladz.
Sabang	De Ruyter en Evertsen	1927/28	46
La Luz	Hertog Hendrik	id.	49
Cadix	„	id.	52
Ponta Delgada . .	Kortenaer	id.	54, 78
Porto-Rico	„	id.	58
Curaçao	„	id.	64
Aruba	„	id.	67
Paramaribo	„	id.	71
Georgetown	„	id.	72
Trinidad	„	id.	75
Tarakan	Java	id.	83
Manila	„	id.	83
Yokohama	„	id.	88
Nagoya	„	id.	95, 96
Kobe	„	id.	95, 97
Nagasaki	„	id.	95, 98
Shanghai	„	id.	100
Hongkong	„	id.	105
Algiers	Piet Hein	id.	112
Port-Said	„	id.	112
Aden	„	id.	113
Colombo	„	id.	113
Tunis	Hertog Hendrik	1928/29	119
Palermo	„	id.	123
Port-Mahon	„	id.	126
Napels	„	id.	131
Cadix	Willebrord Snellius	id.	140
Algiers	„	id.	141
Alexandrië	„	id.	144

HAVENS.	SCHEPEN.	Jaarboek der Koninklijke Marine.	
		Jaargang.	Bladz.
Port-Said	Willebrord Snellius	1928/29	145
Aden	„	id.	147
Maladiven.	„	id.	149
Bordeaux	Jacob van Heemskerck	id.	152
Ponta Delgada . . .	Kortenaer	id.	156, 165
St. Thomas	„	id.	159, 162
Curaçao	„	id.	161, 163
Oslo.	Jacob van Heemskerck Z 5. Z 6, O 10 en O 9	id.	169
Karlskrona	„	id.	174
Gothenborg	Z 5 en Z 6	id.	181
Karlskrona	„	id.	183
Ponta Delgada . . .	Hertog Hendrik	1929/30	12
St. Thomas	„	id.	12
St. Annabaai en Schottegat (Curaçao).	„	id.	15
St. Kruisbaai (Curaçao)	„	id.	16
Westpuntb. (Curaçao)	„	id.	16
Westkust van Aruba	„	id.	16
Paardenbaai (Aruba)	„	id.	17
Reede Kralendijk (Bonaire)	„	id.	17
Fortbaai (Saba). . .	„	id.	17
Horta	„	id.	27
Gibraltar	Kortenaer	id.	30
Alexandrië	„	id.	32
Suezkanaal en Aden	„	id.	35
Colombo	„	id.	37
Sabang.	„	id.	39
La Luz (Las Palmas)	Arend	id.	40

HAVENS.	SCHEPEN.	Jaarboek der Koninklijke Marine.	
		Jaargang.	Bladz.
Port of Spain . . .	Arend	1929/30	42
La Luz (Las Palmas)	Van Galen	id.	45
La Luz (Las Palmas)	Witte de With	id.	53
Willemstad (Curaçao)	„	id.	54
Trinidad	„	id.	56
St. Vincent	„	id.	56
Edinburgh	Jacob van Heemskerck, Z 5, Z 7, O 9 en O 8	id.	60
Dover	Van Meerlant en Hydra	id.	62
Boulogne	„	id.	63
Jan Mayen Eiland .	Nautilus	id.	64
Antwerpen	Jacob van Heemskerck, W. de With, O 9 en O 10	id.	71
Hamburg	Z 5 en Z 7	id.	80
Fremantle	Java, Evertsen en De Ruyter	id.	85
Adelaide	„	id.	87
Melbourne	„	id.	90
Sidney	„	id.	92
Wellington	„	id.	94
Auckland	„	id.	95
Brisbane	„	id.	98
Boela	„	id.	101
Ambon	„	id.	101
Santo Domingo. . .	Arend	id.	104
Haiphong	Flores.	id.	11
Saigon	„	id.	15
Bangkok	„	id.	17
Gibraltar	Jacob van Heemskerck.	id.	21
Tunis	„	id.	22

HAVENS.	SCHEPEN.	Jaarboek der Koninklijke Marine.	
		Jaargang.	Bladz.
Port-Mahon	Jacob van Heemskerck.	1930/31	24
Carthagena	„	id.	26
Malaga	„	id.	31
Palermo	„	id.	34
Nice	„	id.	37
Cadiz	„	id.	40
Lissabon	Witte de With.	id.	43
Tunis	„	id.	44
Napels	„	id.	45
Port Said	„	id.	47
Suez	„	id.	47
Aden	„	id.	48
Colombo	„	id.	49
Lissabon	Banckert.	id.	52
Las Palmas	„	id.	54
Port of Spain . . .	„	id.	56
Barbados	van Galen.	id.	59
Trinidad	„	id.	62
Pernambuco	„	id.	64
Boma	„	id.	69
Kaapstad	„	id.	72
Mombasa	„	id.	79
Colombo	„	id.	82
Greenock	Jacob van Heemskerck.	id.	84
Aarhuus	Gelderland.	id.	87
Travemünde	Jacob van Heemskerck Z 7, Z 8, O 9, O 10.	id.	95
Kopenhagen	„	id.	97
Göteborg	Z 7, Z 8.	id.	95

HAVENS.	SCHEPEN.	Jaarboek der Koninklijke Marine.	
		Jaargang.	Bladz.
Sassnitz	Z 7, Z 8.	1930/31	97
Portland	van Meerlant.	id.	99
Rouen	„	id.	100
Ponce	Arend.	id.	101
San Juan	„	id.	101
Ponta Delgada . . .	„	id.	103
Aberdeen	Nautilus.	id.	105
Reykjavik	„	id.	105
Newcastle on Tyne .	„	id.	105
La Luz (Las Palmas)	van Nes	1931/32	9, 10
Point à Pierre (San Fernando)	„	id.	10
Port of Spain . . .	„	id.	9, 10
Paramaribo	Banckert .	id.	14
Point à Pierre (San Fernando)	„	id.	13
Porto Grande (St. Vincent)	„	id.	13
Gibraltar	Rigel	id.	20
Napels	„	id.	21
Alexandrië	„	id.	21
Aden	„	id.	22
Colombo	„	id.	22
Tunis	Prins van Oranje	id.	32
Alexandrië	„	id.	32
Aden	„	id.	32
Colombo	„	id.	33
Sjanghai	van Galen	id.	42
Southampton . . .	van Meerlant	id.	88
Ostende	„	id.	98
Ponta Delgada . . .	O 13	id.	91, 92
Funchal	„	id.	92

BESTUUR, ALGEMEENE ZAKEN, PERSONEEL, ENZ.

Het beheer over het Departement van Defensie bleef gedurende het tijdvak van 1 October 1931—1 October 1932 opgedragen aan Zijne Excellentie Mr. Dr. L. N. Deckers, behoudens de periode der reis van genoemden bewindsman naar Oost-Indië van 8 Januari 1932—9 Maart 1932, gedurende welk tijdvak Zijne Excellentie Minister van Staat, Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw Jhr. Mr. Ch. J. M. Ruys de Beerenbrouck als Minister van Defensie a.i. optrad.

De defensiebegrooting 1932 werd 2 December 1931 in de Tweede Kamer en 6 April 1932 in de Eerste Kamer der Staten-Generaal aangenomen (Wet van 8 April 1932, *Stbl.* n°. 142).

De motie-Cramer (uitstel bouw 3den kruiser) werd 17 Juni 1932 in de Tweede Kamer der Staten-Generaal verworpen.

De bij beschikking van den Minister van Defensie van 26 Februari 1930 ingestelde commissie tot voorlichting over reorganisatie van de Rijkswerven werd bij Min. Besch. van 13 Juni 1932 ontbonden.

De maatregelen tot opheffing van het Marine-Etablissement te Amsterdam, van dat gedeelte dezer inrichting, dat bestemd is voor ontvangst en verzending van goederen van en naar Nederlandsch-Indië, zijn in vollen gang.

Verschillende wetsontwerpen.

Wet van 19 December 1931, *Stbl.* n°. 519, militaire ambtenarenwet.

Nederlandsch-Indië.

De functie van Commandant der Zeemacht en Hoofd van het Departement der Marine in N.-Indië bleef gedurende het tijdvak 1 Oct. 1931—1 Oct. 1932 opgedragen aan den Schout bij Nacht J. F. Osten.

Volksraad.

De Xe Afdeeling (Marine) der Begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1933 werd 27 Augustus 1932 door den Volksraad aangenomen.

I. Personeel.

Bij Koninklijk besluit van 13 Januari 1932 n°. 8 is vastgesteld het Reglement voor de opleiding van adspiranten-reserve officier der mariniers.

Met ingang van 1 Januari 1932 zijn alle premiën bij aanneming van schepelingen vervallen, met uitzondering van die voor torpedomaker der 1e klasse.

Sinds 1 Januari 1932 worden officieren met den rang van luitenant ter zee der 2e en der 3e klasse bij overvoer voor landsrekening per mailboot naar en van Nederlandsch-Oost-Indië gerangschikt in de tweede klasse inplaats van in de eerste klasse.

Voor oudere korporaals is op beperkte schaal de gelegenheid opengesteld om bij uitzending naar Nederlandsch-Oost-Indië zich op landskosten door hun gezin te doen vergezellen of te doen volgen.

Ter voorziening in de geestelijke verzorging van het te Curaçao gestationneerde marinepersoneel zijn overeenkomsten gesloten met een Protestantsch en een Roomsch-Katholiek geestelijke.

II. Nieuwe aanbouw, enz.

1 October 1931—1 October 1932.

Gedurende het verslagjaar kwamen de volgende schepen gereed:

een onderzeeboot *O 14*, gebouwd door de Koninklijke Maatschappij „de Schelde" te Vlissingen;

een onderzeeboot *O 15*, gebouwd door de Maatschappij voor Scheeps- en Werktuigbouw „Fijenoord" te Rotterdam;

twee mijnenleggers *Prins van Oranje* en *Gouden Leeuw*, gebouwd door de Internationale Scheepsbouw Maatschappij „de Maas" te Slikkerveer;

een gouvernementsstoomschip, tevens mijnenlegger *Rigel*, gebouwd door de Nederlandsche Dok Maatschappij te Amsterdam;

voortgegaan werd met den bouw van de onderzeebooten *K XIV*, *K XV*, *K XVI*, *K XVII* en *K XVIII*, en van het flottieljevaartuig *Johan Maurits van Nassau*.

Met de N. V. Wilton-Fijenoord te Rotterdam werd een overeenkomst gesloten voor den bouw van een kruiser.

Van bovengenoemde schepen zijn de *O 14* en *O 15* bestemd voor den dienst in Nederland, het flottieljevaartuig voor den dienst in West-Indië, de overige schepen, waarvan de twee mijnenleggers tot de Indische Militaire Marine behooren, voor den dienst in Nederlandsch-Indië.

III. **Luchtvaartdienst.**

Het zestal watervliegtuigen van het Fokkertype *C VII*^{w}, in het vorig verslagjaar voor den dienst hier te lande in bestelling gegaan, werd in dit verslagjaar afgeleverd en overgenomen.

Drie van de vijf, nog voor den marine-luchtvaart-dienst in Nederlandsch-Indië in aanbouw zijnde, Dornier-Wal-vliegbooten met 2 motoren van 600 P.K. werden afgeleverd; de laatste twee waren aan het einde van dit verslagjaar nagenoeg voor overname gereed.

Ongevallen.

Op 13 Maart 1932 kwam bij het uitvoeren van luchtacrobatie op lage hoogte met een Pander-sportvliegtuig van de Nederlandsch-Indische Vliegclub op het vliegveld „Darmo" te Soerabaja de officier vlieger der 2e klasse L. H. Blink om het leven.

Het ongeval met de Dornier-Wal-vliegboot *D 26* bij het nachtvliegen ter reede van Soerabaja op 14 April 1932, kostte aan vier marine-schepelingen het leven, n.l. aan den majoor-vliegtuigmaker V. J. Leder (vlieger van het toestel), den majoor-konstabel C. W. Christiani, den sergeant-vliegtuigmaker L. Jetten en den Inlandschen korporaal-vliegtuigmaker M. M. Pangandaheng. De vermoedelijke oorzaak van het ongeval was een foutieve landing, gevolgd door het in brand vliegen van het vernielde vliegtuig.

Op 27 April 1932 kwam de (leerling) korporaal-vlieger H. Beek bij een oefenvlucht met een Fokker-schoolvliegtuig type *S III* nabij het vliegkamp de „Kooy" te vallen, tengevolge waarvan hij ernstig gewond werd.

Ten slotte valt in dit verslagjaar op 27 Juli 1932 nog een ernstig vliegongeval te betreuren. Nabij Vaals stortte een Fokkervliegtuig type *C V* naar beneden, waarbij de luitenant ter zee der 1e klasse C. A. Weemhoff (waarnemer) en de sergeant vliegtuigmaker J. Nijhof (vlieger) het leven lieten. Als

oorzaak moet worden aangenomen snelheidsverlies bij het maken van een scherpe bocht, op te lage hoogte om het vliegtuig nog te kunnen redresseeren; het toestel werd na den val door brand geheel vernield.

IV. **Sport en gymnastiek.**

Over de beoefening van sport en gymnastiek door het personeel der Kon. Marine in Nederland valt het volgende op te merken:

De opleiding tot instructeur in gymnastiek, schermen, boksen, zwemmen en athletiek, geschiedde evenals vorige jaren op de Gymnastiek- en Sportschool der Koninklijke Marine te Willemsoord. Het van de kaderschool van het Korps Mariniers komende kader volgde wederom een cursus van 4 maanden op genoemde school. Tevens werd daar ook les gegeven in gymnastiek en sport aan de zeemilitie en het overige aan boord van Hr. Ms. schepen en inrichtingen dienende personeel, volgens een daartoe vastgesteld lesrooster. De toeloop naar de sportschool voor sportbeoefening in vrijen tijd is groot, terwijl ook meerdere officieren de inrichting met dit doel bezoeken.

De zeilsport mocht zich dit jaar in meer belangstelling verheugen dan het vorige jaar. Niet alleen dat door de officieren, leden der Koninklijke Marine Jachtclub over het algemeen meer gebruik van de jachten dezer vereeniging werd gemaakt, ook op de periodieke zeilwedstrijden, door de Koninklijke Marine Jachtclub uitgeschreven, verschenen een zeer groot aantal deelnemers aan de start en werden deze acht wedstrijden over het algemeen met veel animo verzeild.

De zwemsport werd verder aangemoedigd door het voor de manschappen openstellen van de Militaire Zweminrichting op de Rijkswerf te Willemsoord, buiten de diensẗijden.

In het afgeloopen jaar werd van deze uren een druk gebruik gemaakt en er kan worden verwacht, dat in de komende wintermaanden van de thans gegeven gelegenheid tot het houden van onderlinge zwemwedstrijden in deze inrichting ook meerdere malen gebruik zal worden gemaakt.

V. **Ongevallen.**

Behalve het reeds onder III (Luchtvaartdienst) vermelde, had het volgende ongeval plaats:

Op 7 October 1931 werd bij het verplaatsen van een olieponton te Willemsoord een tros uitgegooid, waarbij de matroos der 1e klasse W. DE WIT over boord viel en onder de praam is gekomen en verdronken.

VERSLAG BETREFFENDE HET POLITIETOEZICHT OP DE NOORDZEEVISSCHERIJ.

Op 1 October 1931 werd het politietoezicht op de Noordzeevisscherij uitgeoefend door Hr. Ms. *Nautilus* en *Vulcanus*. Deze beide politiekruisers bleven tot 5 December 1931 in dienst, daarna werden zij voor den winter opgelegd. Gedurende dezen tijd hielden de politiekruisers zich voornamelijk op nabij de haringvloot, die zich in het Zuidelijk deel van de Noordzee bevond.

In verband met de vele klachten van Deensche snurrevaad visschers over Nederlandsche trawlers maakte Hr. Ms. *Nautilus* eenige tochten naar de vischplaatsen nabij Horn Rif. Door het slechte weer hadden deze tochten niet veel succes, er werd slechts een enkele Nederlandsch trawler aangetroffen.

In het voorjaar van 1931 richtte de Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw een verzoek tot den Minister van Defensie om voortaan ook gedurende de wintermaanden een politiekruiser in dienst te houden voor het toezicht op de trawlervisscherij, zulks in verband met de moeilijkheden, die dikwijls tusschen Engelsche en Nederlandsche visschers voorkomen, voornamelijk in de Moray Firth.

Alvorens ook 's winters een politiekruiser in dienst te stellen, achtte de Minister van Defensie het noodig een onderzoek in te stellen of de visscherij in dezen tijd de aanwezigheid van een politiekruiser eischt. In verband hiermede werd in Februari 1932 door Hr. Ms. torpedobooten *Z 1* en *Z 2* het politietoezicht uitgeoefend in de Moray Firth. Het aantal Nederlandsche trawlers, dat door de torpedobooten gedurende deze maand gezien werd, was niet bijzonder groot, zoodat dit politietoezicht in de maand Maart niet voortgezet werd. Aan den Minister van Binnenlandsche Zaken en Landbouw werd het resultaat van deze kruistochten medegedeeld; deze Minister bleef echter het politietoezicht in de wintermaanden noodzakelijk achten.

In Mei 1932 werden Hr. Ms. *Nautilus* en *Vulcanus* weder in dienst gesteld. Aangezien door de reedersvereeniging voor de Nederlandsche haringvisscherij, in verband met den economischen toestand, de haringsvisscherij zooveel mogelijk beperkt werd, door de visschersschepen niet voor 1 Juli te doen uitvaren, behoefde voor dezen datum het politietoezicht niet uitgeoefend te worden. Gedurende de maanden Juli, Augustus en

September 1932 werd het politietoezicht wederom door Hr. Ms. *Nautilus* en *Vulcanus* uitgeoefend bij de haringvloot, die zich in Juli beOosten Schotland bevond en zich geleidelijk om de Zuid verplaatste.

Hr. Ms. *Nautilus* bezocht wederom eenige malen de vischplaatsen nabij Horn Rif, doch er werden slechts enkele Nederlandsche trawlers verkend.

Bij den aanbouw van Hr. Ms. *Nautilus* is deze tevens zoo ingericht, dat zij dienstbaar gemaakt kan worden aan het wetenschappelijk visscherijonderzoek. In Mei 1932 maakte Hr. Ms. *Nautilus* een vaartocht speciaal voor dit onderzoek, waarbij het hoofd der afdeeling Zeevisscherij van het Rijks instituut voor biologisch visscherijonderzoek, Dr. J. J. Tesch zich aan boord inscheepte. Genoemde heer maakte ook nog enkele der tochten voor het politietoezicht van genoemden bodem mede, gedurende welke tochten meerdere malen voor hem gevischt werd.

REISRAPPORTEN.

Hr. Ms. torpedobootjager *van Nes*.
Commandant: Luitenant ter zee der 1ste klasse J. C. A. SCHOLTE.
Reis van Den Helder naar Curaçao.

1°. Navigatie.

Vertrokken 20 October 13 uur uit de haven van het Nieuwediep voor de reis naar West-Indië.

Diepgang voor 34 dm, achter 32¾, hetgeen een waterverplaatsing geeft van ± 1830 ton. Aan boord waren 325 800 l brandstofolie, 5080 l dieselolie, 1500 l tubineolie, 40 ton water en voor ongeveer 15 weken victualie, gerekend op een bemanning van 120 koppen.

Als passagier ging mede de Hoofd-Aalmoezenier, Kolonel J. J. J. NOORDMAN.

Tengevolge van de krachtige NW.wind verlijerde het schip in de haven sterk en raakte S.B.'s schroef even den steenen dam. Door het Schulpengat werd de reede van Nieuwediep verlaten; het aantal omwentelingen werd bepaald op 170 (voor 15′) met kruisvaartturbines. Langs de lichtschepen *Maas* en *Schouwenbank* werd door het Oostgat en de Sardijngeul naar de reede van Vlissingen gestoomd. Op den VM. van 21 October werd daar met de schroefkijker een onderzoek ingesteld naar den toestand van SB.'s schroef, welk onderzoek geen bijzonders opleverde, waarna de reis ten 12 uur vervolgd werd. Door de Wielingen en langs de lichtschepen *Wandelaar* en *West-Hinder* werd naar het Engelsch Kanaal gestoomd; ten 18 h 40 werd Dungeness gepasseerd. Op 22 October ten 7 h werd op 7′ van Startpoint koers gezet 23′ beW. Ouessant, welk punt om 15 h 10 bereikt werd, waarna koers werd gezet naar de Spaansche kust. Het weder in de Golf van Biscaye was goed.

Op de PV. van 23 October werd Kaap Finisterre op 10′ gepasseerd; het aantal omwentelingen werd verhoogd tot 190 (vaart 16½′), het maximum aantal, dat met de kruisvaartturbines gedaan kan worden. De reis werd langs de Spaansche en Portugeesche kust vervolgd, tusschen Kaap Carvoeiro en Burling Eiland door, waarna Kaap Roca op 24 October ten 11 h gepasseerd werd. Gedurende het laatste deel van de reis langs de Portugeesche kust was het zicht zeer matig geworden.

Bij Kaap Roca werd koers gesteld op Las Palmas. Op den AM. werd wegens toenemende zee en wind (kracht 8 uit het NW.) verminderd tot 110 omwentelingen, terwijl de koers zoodanig gewijzigd werd, dat het schip in een gunstiger positie ten opzichte van de zee kwam te liggen. Op de HW. van 25 October werd vermeerderd tot 135 omwentelingen, doch op den VM. opnieuw tot 110 teruggegaan. Op de PV. werd, toen de zee aanmerkelijk kalmer was geworden, overgegaan op de hoofdvaartturbines en het aantal omwentelingen opgevoerd tot 235 (voor 19½′), teneinde nog Maandagmiddag op Las Palmas aan e komen. Op de DW. van 26 October raakte BB.'s condensor lek, waarna alleen met SB.'s machine (215 omw., vaart ± 15′) doorgestoomd werd naar Las Palmus, waar Hr. Ms. *van Nes* ten 17 h aankwam.

Op 29 October werd ten 11 h 15 deze haven weder verlaten.

De diepgang voor was 34 dm, achter 32¾. Aan boord waren 335 700 1 brandstofolie, 4260 1 diesel-olie, 1100 1 turbineolie en 38 ton water.

Bij vertrek werd het aantal omwentelingen bepaald op 170 (15'). De koers werd genomen beN. Gran Canaria en beZ. Ferro langs. Ten 11 h 45 werd geconstateerd dat BB.'s condensor, welke te Las Palmas gerepareerd was, opnieuw lek was, waardoor tot 20 h 15 alleen met SB.'s machine werd doorgevaren. BeZ. het eiland Ferro werd de koers West bepaald, teneinde bij een eventueel terugkeeren naar Nederland (met het oog op het lek worden van den condensor) de dan af te leggen afstand niet te veel te vergrooten. Op den VM. van 31 October werd, nadat opdracht was ontvangen de reis naar Curaçao te vervolgen, koers gesteld op Trinidad. Op den VM. van 1 November bleek BB.'s condensor opnieuw lek te zijn, zoodat wederom tot 22 h 45 met één machine werd doorgevaren.

Op 1 November werd ten 18 h 30 de Noorder-keerkring gepasseerd, op 6 November kwam ten 12 h het eiland Tobago in zicht, waarna verder tusschen Tobago en Trinidad werd door gevaren en door de Boca Grande ten 20 h de Golf van Paria werd binnengeloopen, waar op 10' afstand van Port of Spain werd geankerd om den volgenden morgen naar de reede op te stoomen.

Gedurende dit gedeelte van de reis was het weder voortdurend fraai; de wind was hoofdzakelijk NO., kracht 2 à 3, zoodat het schip zeer rustig lag. Daar de Sal-log aanwijzing onbetrouwbaar leek en vaartberekening uit het aantal omwentelingen door het abnormaal groote deplacement eveneens geen zuiver resultaat kon opleveren, is niet met zekerheid op te geven of invloed van den stroom werd ondervonden. Indien dit al het geval was, was er weinig stroom in de koersrichting.

Op 10 November werd, nadat te Point à Pierre olie was geladen, ten 21 h 30 de reede van Port of Spain verlaten en door de Boca Grande naar buiten gestoomd. Na aanloopen van de Testigos-eilanden werd beN. Margarita- en Tortuga eiland langs koers gezet op Willemstad, waar op den VM. van 12 November na een saluut aan de Nederlandsche vlag, welk saluut door het Waterfort werd beantwoord, de Annabaai werd ingestoomd.

2°. Beschrijving van havens en reeden.

In de haven van La Luz lag Hr. Ms. van Nes *gemeerd* aan de binnenzijde van den ouden golfbreker, welke ligplaats volkomen rustig bleek te zijn en waar tevens olie werd geladen. In de haven komt alleen in de maanden December, Januari en Februari en dan nog slechts gedurende enkele dagen deining voor tengevolge van Zuidelijken wind. De ligplaatsen langs den golfbreker zijn dan tot achter in de haven niet rustig. De nieuwe golfbreker (reis Hr. Ms. *van Galen* in Januari 1930) is thans gevorderd tot voorbij het eindpunt van den ouden golfbreker en moet nog ongeveer 1000 m verlengd worden.

Ter reede van Port of Spain wordt in de Chaquaramasbaai een sleephelling gebouwd, geschikt voor schepen tot 1000 ton. De helling is hoofdzakelijk bestemd voor de schepen van het Gouvernement, welke den dienst Trinidad-Tobago onderhouden.

3°. Gegevens omtrent havens.

In afwijking van het voorkomende in de Pilot deelde de Consul mede, dat tweemaal per week een geregelde stoomschip-verbinding tusschen Las Palmas en Spanje bestond; eenmaal rechtstreeks en eenmaal via Teneriffe. Deze verbinding wordt onderhouden met stoomschepen, die in ± 44 uur de overtocht doen.

Aangekocht werden te Las Palmas:

185 ton stookolie à 45 sh. per ton;

39 ton drinkwater à 4 sh. 6 d. per ton;

180 kg brood à 9 d. per kg.

Het brood was van goede kwaliteit.

Aangekocht werden te Port of Spain brood, aardappelen, uien en water, alles van goede kwaliteit. Het water dat geladen wordt is afkomstig uit een waterleiding, waarin rivierwater, na behandeling met chloor, wordt geleid. Aan den wal wordt het water vóór gebruik als drinkwater niet eerst gekookt, zooals de Pilot aanbeveelt.

Voor de verbinding met den wal werd een shore-boat gehuurd à 5 Trinidad dollars (20 sh. 10 d.) per tocht.

Te Point à Pierre werd uit de installatie van de Trinidad Leaseholds Limt. geladen 197 ton stookolie à 27/9 per ton.

4°. Formaliteiten.

Dadelijk na aankomst te La Luz kwam de Consul en een officier van piket namens den havencommandant aan boord, later op den avond een officier van piket namens den militairen Gouverneur.

Den volgenden morgen werd door mij, in gezelschap van den Consul, een officieel bezoek gebracht bij den havencommandant, den militairen Gouverneur, den civielen Gouverneur, den waarnemend burgemeester en den Consul. Deze autoriteiten brachten denzelfden dag of den volgenden morgen een tegenbezoek. Met uitzondering van den officier van piket namens den militairen Gouverneur en den Consul werd door alle bovengenoemde personen uitsluitend Spaansch gesproken.

Te Port of Spain kwamen dadelijk na aankomst de waarnemend Consul-Generaal, de waarnemend havenmeester en een officier van piket van het Amerikaansche opnemingsvaartuig *Hannibal* aan boord. Door mij werd een officier van piket gezonden naar dat opemingsvaartuig, terwijl ik in gezelschap van den Consul bezoeken aflegde bij den waarnemend havenmeester, den Commandant van de plaatselijke strijdkrachten, den Gouverneur en den Consul. De Commandant van de plaatselijke strijdkrachten zond een hoofdofficier voor het tegenbezoek.

Voorts legde ik een bezoek af bij den Commandant van de U. S. S. *Hannibal*, die dat bezoek Zondagmorgen beantwoordde, waarna tusschen dat schip en Hr. Ms. *van Nes* longroombezoeken werden gewisseld.

Beleefdheden werden ondervonden:

Te Las Palmas bood den Consul mij en een van de officieren een diner aan; ik noodigde den Consul met echtgenoote en een Nederlandsch ingenieur van de havenwerken voor een diner aan boord.

Te Port of Spain zat ik met nog 2 officieren aan bij een lunch, aangeboden door den Gouverneur. De Consul bood mij, eveneens met 2 officieren, een diner aan. De Consul met echtgenoote en een zoon en dochter van den onlangs overleden Consul-Generaal der Nederlanden waren mijn gasten voor een lunch aanboord.

Gedurende het verblijf te Port of Spain waren alle officieren eere-lid van de Mess der officieren en van de Marine-Club.

5°. Het schip.

In de Noordzee slingerde het schip zwaar (± 30° over beide zijden); ook tijdens het slechte weder van Zaterdag 24 October slingerde het schip over ± 25°. Overigens ligt het met de zee op ongeveer 4 à 5 streken zeer goed. Water werd voornamelijk overgenomen ter hoogte van de machinekamer. Bij over SB. inkomende zee is de afgang naar de machinekamerbergplaats en de tweepersoonshut dan onbruikbaar, hetgeen vooral voor den Officier van Gezondheid, die deze hut bewoont, een groot ongemak oplevert. Deze heeft dan ook eenige nachten in de ziekenboeg moeten overnachten.

Door overkomend water scheurden de bruiskleeden van de twee voorste kanons van 12 cm en werden de voetsteunen voor den bakser en richter van het voorste kanon eenigszins omgebogen.

Behoudens het reeds in het eerste gedeelte vermelde enkele malen lek worden van eenige pijpjes in BB.'s condensor deden zich in de machinekamer geen bijzonderheden voor.

6°. Oefeningen.

Gedurende een groot gedeelte van het eerste traject was een belangrijk deel van de bemanning zeeziek, zoodat voor oefeningen niet veel gelegenheid bestond. Gelood werd met het Thomson loodingtoestel, theorie werd gegeven in de batterij en het seinstation en de rollen werden gerepeteerd.

Op de reis tusschen Las Palmas en Port of Spain hadden volgwijzeroefeningen voor de kanonbemanningen plaats en werden lessen gegeven voor de matrozen ter voorbereiding voor hun proef voor hoogeren stand.

7°. Gezondheidstoestand.

De gezondheidstoestand was goed.

8°. Bijzonderheden.

Te Las Palmas bleken de Spaansche autoriteiten niet op de hoogte van den juisten datum van aankomst van Hr. Ms. *van Nes*. Officieel was het bezoek aangekondigd op ongeveer 6 October; van het uitstel van de reis schijnt nimmer mededeeling te zijn gedaan.

Zaterdagmorgen leek een ongeschikte tijd voor aankomst van een oorlogsschip te Port of Spain te zijn, daar een ieder zich dan schijnbaar voorbereidt om het „week-end" te gaan vieren.

Hr. Ms. Torpedobootjager *Banckert*.
Commandant: Luitenant ter zee der 1ste klasse
J. C. H. H. Mackay.
Van Willemstad (Curaçao) naar Willemsoord (Den Helder).

1°. Navigatie.

Bij den aanvang der reis bedroeg de waterverplaatsing 1740 ton. 19 November 1931 11 h VM. verlaten het Oost Schottegat, nadat om 10 h 30 Z. E. de Gouverneur van Curaçao afscheid van de bemanning genomen had. Stoomen langs de ZWkust van Curaçao, ronden Punt Kanon (Curaçao) en Bonaires Noordpunt, stoomen met Oostelijke koersen beNoorden Blanguilla Island. Doen omwentelingen voor 12′.

21 November 1931, 3 h 20 krijgen zicht van het licht van Chacachacara in peiling N 158 O rw, zetten aan tot omwentelingen voor 15′, stoomen door Boca de Navios. 7 h 45 ankeren ter reede van Port of Spain.

De NO passaat stond weinig door, af en toe was het weer buiig uit het ONO, windkracht 4 à 5.

Het behoud was ± 3/4 mijl per uur minder dan de vaart, waarvoor omwentelingen werden gedaan, grootendeels veroorzaakt door groot deplacement.

23 November 5 h 30 DW. lichten anker, gaan onder stoom. Stoomen op zicht van de kaart naar den oliesteiger te Point à Pierre (San Fernando). 7 h 15 meeren aldaar, laden stookolie. Na het sluiten der rekeningen vertrekken om 12 h VM., doen omwentelingen voor 12′. Waterverplaatsing bij vertrek 1720 ton, stoomen op peiling langs de kust naar de Serpents Month, stoomen door het Middle Channel, looden 10 m minste water. Fraai weder, zeer lichte deining. Gerekend werd 1,5′ per uur minder te behouden wegens stroom tegen en grooten diepgang hetgeen vrij goed uitkwam.

25 November laten het schip peilen door het radiopeilstation te Paramaribo. Nemen tegelijkertijd zelf radiopeilingen van dit station. 7 h 35 krijgen zicht van het lichtschip *Suriname-rivier* in de peiling N 140 O rw, bepalen koers op het lichtschip. 8 h 45 nemen een rivierloods over, stoomen de rivier op. 11 h 10 VM. ankeren op 200 m dwars van Gouvernementssteiger, 60 m ketting in 10 m water.

30 November 10 h VM. stoomen na ankerlichten op loodsmansaanwijzing de Suriname-rivier af. 11 h 45 zetten den loods op loodslichtschip af. Volle kracht twee straalbuizen op de kruisvaartturbines (± 155 omw.). De NO. passaat stond flink door met zware regenbuien. Het schip stampte tamelijk. Windkrachten tot zes werden waargenomen. Op de HW. van 5 December begon het weder op te klaren, terwijl de zeegang minder werd. Op het einde der HW. van 7 December werd het weder heiig, de bovenlucht was helder. De Harmattan wind kwam door. Deze wind veroorzaakt een mist, ontstaan uit zand en stofdeeltjes uit de Sahara afkomstig. 5 h 40 DW. verkennen het licht van Puota Macherdo in de peiling N 76 O rw afstand 5000 m. Stoomen langs de kust van St. Vincent naar de reede van Porto Grande. 7 h DW. ankeren aldaar.

8 December 16 h verlaten de reede van Porto Grande, volle kracht 169 omwentelingen met de kruisvaartturbines. Het weder was fraai en helder.

11 December 20 h 30 passeeren het licht van Pargo Point (Madeira) op 10′ afstand.

14 December 2 h zijn dwars van Finisterre. Gedurende de oversteek van Madeira naar de Spaansche kust was het weder ongemeen fraai geweest. Op de Portugeesche en Spaansche kust werd het weder heiig. Ronden Villano op 10′, zetten koers naar een punt 10′ be-W Ouessant, passeeren dit 15 December 4 h HW., steken over naar de Engelsche kust, loopen om 17 h het licht van St. Catherine Point aan.

Het weder was tot 16 h zeer fraai en helder geweest, daarna werd het mistig met regenbuien. Stoomen op zicht van lichten langs de Engelsche kust, door het nauw van Dover, over de lichtschepen *Noord-Hinder, Schouwenbank* naar de licht-brulboei van den Nieuwen Waterweg. 11 h 20 ankeren 1′ beNoorden deze lichtbrulboei.

17 December 7 h 15 DW. lichten anker, stoomen den Nieuwen Waterweg op, ankeren dwars van de berghaven van Hoek van Holland. 8 h 15 komt de Commandant der Marine te Willemsoord met zijn staf aan boord voor het houden van inspectie. 9 h VM. lichten anker, stoomen den Nieuwen Waterweg af en langs de kust naar Nieuwediep. Komen om 15 h 30 aldaar op de haven.

2°. Beschrijving van havens en reeden.

St. Vincent.

De baai van Porto Grande is niet bepaald een rustige ankerplaats door de door de NO. passaat veroorzaakte deining, die de baai binnenloopt. Vooral wanneer de wind beNoorden het NO. is, kan er een onaangename rolling staan, zoodat het langszij hebben van prauwen veel zorg vereischt ter voorkoming van averij. Het olieladen ging vlot. Van slechten ankergrond als vermeld in de betreffende zeemansgids, werd geen last ondervonden. De ankerplaats is gemakkelijk aan te doen en te verlaten zonder loods.

3°. Gegevens der havens met betrekking tot de scheepvaart.

Te *San Fernando* werd aangekocht 89 000 kg. dunne stookolie voor stoomketels volgens contractprijs.

Te *Porto Grande* waren de gevolgen der algemeen heerschende malaise duidelijk waar te nemen. Volgens mededeeling van den waarnemend vice-Consul der Nederlanden, was het scheepvaartverkeer aanzienlijk gedaald. Vrijwel uitsluitend wordt St. Vincent aangedaan door schepen die den brandstofvoorraad komen aanvullen. De omtrek van Porto Grande biedt een troosteloozen aanblik, de bevolking is arm. Vrijwel de eenige inkomsten van het Portugeesche Gouvernement zijn de belastingen, welke opgebracht worden door de Engelsche Telegraafmaatschappij en de maatschappijen, welke brandstof leveren. St. Vincent is kaal, de andere eilanden zijn vruchtbaar en min of meer begroeid. De uitvoer van landbouwproducten is zeer gering.

Aangekocht werd te *Porto Grande* 167 000 kg. dunne stookolie voor stoomketels tegen contractprijs.

4°. **Formaliteiten, ceremoniën, gewisselde beleefdheden.**

Curaçao.

Bij het verlaten van de St. Annabaai liet de muziek van de militaire politie zich hooren. Velen waren aanwezig om het vertrek gade te slaan.

Port of Spain.

Onmiddellijk na aankomst ter reede van Port of Spain kwam de waarnemend Consul-Generaal der Nederlanden aan boord. Vergezeld van dezen werden door mij bezoeken afgelegd bij den Gouverneur van Trinidad en den „Chief of the Trinidad Constabulary"; de waarnemend Consul-Generaal bood mij een lunch in een club aan. In verband met het korte verblijf te Port of Spain werd door mij voor contrabezoeken bedankt. 22 November boden de Gouverneur en Lady Hollis mij en twee officieren ten Gouvernementshuize een lunch aan, waaraan tevens aanzat de waarnemend Consul-Generaal.

Paramaribo.

Bij aankomst ter reede werd het Nederlandsche Gouvernement gesalueerd met 21 schoten, hetgeen onmiddellijk van den wal beantwoord werd. De officier van piket werd na ankeren naar den Gouverneur gezonden om de aankomst van het schip te melden. Zijne Excellentie zond zijn adjudant om het schip te verwelkomen. Om 12 h maakte ik mijn opwachting bij Zijne Excellentie, die om 16 h 30 mij persoonlijk een contrabezoek bracht, van welke gelegenheid door mij gebruik werd gemaakt om den etat-major aan Zijne Excellentie voor te stellen. In den vooravond ontving de Commandant der troepen mij en alle officieren te zijnen huize op een cocktailpartij. In den na-avond was er een gezellige bijeenkomst in de kegelbaan. Donderdagsmiddags boden de Gouverneur en Mevrouw Rutgers mij en twee officieren een lunch aan. Donderdagsavonds hield de President, Directeur der Surinaamsche Bank een druk bezochte receptie. Voor den Vrijdag had de Gouverneur mij en alle officieren uitgenoodigd voor een tocht naar de goudvelden. We bleven den geheelen dag weg en deze interessante tocht viel bijzonder in den smaak. Zaterdagsavonds dansavond in de Sociëteit „Het Parkje", dien avond waren de korporaals en manschappen de gasten van het garnizoen, terwijl de onderofficieren van Zee- en Landmacht een genoeglijken avond in het Militair tehuis hadden. Op Donderdag- en Zondagmiddag werden door een marine-elftal en een elftal, samengesteld uit landmacht en politie en een gecombineerd burgerelftal voetbalwedstrijden gespeeld. Zondagsavonds gaven Commandant en Officieren een avondfeest als contrabeleefdheid voor de ontvangen gastvrijheid aan den wal.

Den dag na aankomst werden bezoeken gewisseld met den Procureur-Generaal, President van het Hof van Justitie, den Administrateur van Financiën, den Gouvernementssecretaris en den President-Directeur der Surinaamsche Bank.

St. Vincent.

Even na aankomst kwam de waarnemend Nederlandsche Vice-Consul mij een bezoek brengen. Om 8 h kwam de Adjudant van den Gouverneur

der Kaap Verdische eilanden, die afwezig was, het schip welkom ter reede heeten. In den loop van den morgen werden beide bezoeken door mij beantwoord. Verdere beleefdheden werden niet gewisseld.

5°. Het schip.

Geen bijzonderheden.

6°. Oefeningen.

De oefeningen bepaalden zich tot het repeteeren en uitvoeren der rollen. Het nieuw aan boord geplaatst personeel werd op de hoogte van zijn taak gebracht.

7°. Mededeelingen omtrent den gezondheidstoestand.

Zeer gunstig.

Hr. Ms. Gouvernements s.s. tevens mijnenlegger *Rigel*.
Commandant: Kapitein-Luitenant ter Zee C. Schlüter.
Uitreis naar Oost-Indië.

1°. Navigatie enz.

Nadat de Schout-bij-Nacht, Commandant der Marine, een bezoek aan boord had gebracht en afscheid had genomen van de bemanning, werd op 7 December 1931 ten 9 h 45 VM. ontmeerd en de haven van Nieuwediep verlaten, uitgeleide gedaan door de Marine-Stafmuziek en een talrijke schare belangstellenden.

Alvorens de reis naar Indië aan te vangen, werd IJmuiden aangeloopen en naar Amsterdam opgestoomd, teneinde aldaar op het Marine Etablissement 150 ton gouvernementslading aan boord te nemen.

Vandaar werd op 11 December des voormiddags 11 uur vertrokken van den steiger der Holland-Amerikalijn nadat de Ondercommandant der Marine aan boord had afscheid genomen en evenals de Waterschout, de Garnizoenscommandant en de Havenmeester als vertegenwoordiger van den Burgemeester van Amsterdam ons een goeden en aangenamen overtocht had toegewenscht.

Van IJmuiden werd met 10-mijlsvaart via de lichtschepen *Maas*, *Noord-Hinder* en *Sandetti* koers gezet naar het Kanaal. Dungeness werd op de DW. van 12 December ten 7 uur op 2 mijl afstand gepasseerd. Terwijl het zicht den geheelen nacht goed bleef, was bij Dungeness door de groote heiigheid spoedig niets meer van den wal te zien en werd op gegist bestek langs de Engelsche Zuidkust gekoerst.

Op den AM. werd, ook voor oefening, getracht een ware plaats te bekomen door radiopeiling van 3 stations (Niton op Wight, Lizard en Cherbourg). Het resultaat was echter zeer twijfelachtig.

Ten 3 uur HW., het licht van Start Point in het zicht loopend, werd koers gesteld naar het licht van Ouessant, hetwelk op de PV. van 13 December op 20 mijl afstand op peiling werd gerond. Op peiling be-

stek werd op de DW. van 15 December Kaap Finisterre gerond, waarna via de Burling eilanden, Kaap da Roca, Kaap St. Vincent naar Gibraltar werd gestoomd.

Bij het aanloopen van Ouessant en wederom bij het middagbestek van 14 December bleek, dat de vaart ongeveer één mijl per uur beneden de te verwachten snelheid bleef. Teneinde ingevolge het vastgestelde programma Gibraltar op den 17den December alsnog te kunnen bereiken, werd aangezet tot slagen van 11 mijl, met welke vaart gedurende de verdere reis een gemiddeld behoud werd verkregen van 10 mijl per uur.

Aangezien door het aanzetten het kolenverbruik met 20 % vermeerderde, zou met een restant van ± 12 ton in Napels worden aangekomen, hetgeen door mij onraadzaam werd geacht. Dientengevolge werd per radio 50 ton kolen besteld bij den Consul te Gibraltar.

De Admiralty-harbour van Gibraltar werd op 17 December 's middags ten 12 h 30 op loodsmansaanwijzing binnengeloopen. Gemeerd werd op een der boeien aldaar. Bij het voorbij stoomen van de Engelsche kruiser *Sussex* werden over en weer de voorgeschreven eerbewijzen gedaan, terwijl de scheepskapel van de *Sussex* ons volkslied speelde.

Op het geheele traject werd kalm weder ondervonden, weinig wind (ZZW.-ZO.) kalme zee en een hooge barometerstand. In de Golf van Biskaye knapte het weder op en ging de zware bewolking over in afwisselende bewolking welke bestek mogelijk maakte.

Zaterdag 19 December na vlaggeparade 8 uur, werd ontmeerd en de haven van Gibraltar verlaten. Ten 8 h 15 VM. de baai uitstoomend, werd koers gesteld langs de Zuidkust van Spanje, daarbij de lichteirkels van Cabo de Sacratif en Cabo da Gata aanloopend. Na het passeeren van Cabo da Gata werd koers gesteld op Kaap Spartivento, op peiling bestek langs Sardinië's Zuidkust gestoomd en vandaar regelrecht op de baai van Napels koers gezet. Regelmatig werd ochtend- en avondbestek gemaakt, zoowel als zonsbestek op voormiddag, middag en achtermiddag. Uit de verkregen bestekken werd wederom geconstateerd, hoe gevoelig het schip is voor windvang, zelfs bij betrekkelijk geringe windkracht en daardoor behalve verlies aan snelheid, ook veel wraak ondervindt, om welke reden geregeld van ½ tot 1 streek moest worden opgestuurd.

Als gevolg van de opgedane ervaring omtrent de geringe snelheid, werd door mij besloten het aantal omwentelingen der machines voor 11 mijls vaart te stellen teneinde 10 mijl per uur te kunnen behouden en aldus op 23 December tijdig genoeg te Napels aan te komen, om dien dag nog kolen te kunnen laden en den 24sten te kunnen besteden aan generaal schoolschip en opknappen. De verwachtingen in deze werden ten volle beantwoord. Het gemiddelde behoud gaf bij dit aantal omwentelingen niet meer dan 10,1 mijl per uur.

Ten 12 h 15 AM. voor de haven van Napels aangekomen, werd op loodsmansaanwijzing naar binnen geloopen en gemeerd in de Marinehaven met achtertrossen SB. en BB. op den wal, vooruit voor BB.'s anker liggend en een SB.'s tros op de Italiaansche torpedojager *Missouri*. Verbinding met den wal werd verkregen door een loopplank van het achterschip.

Bij het passeeren van de vele aldaar gemeerd liggende Italiaansche

oorlogsschepen werden over en weer de voorgeschreven eerbewijzen gedaan, terwijl op het vlaggeschip de scheepskapel muziek deed hooren. Uitgemaakt kon niet worden of de gespeelde muziek ons volkslied was. Stoomende langs Kaap Carbonero werd met de dagseinlamp naamsein gedaan en verzocht ons te rapporteeren.

Met een barometerstand varieerend van 767,8 tot 777,3 mm, werd voortdurend buiig weder ondervonden met vrij woelige zee en wind uit ZO. richting gedurende de eerste 2 dagen en uit NO. richting de laatste 2 dagen, kracht respectievelijk 5 — 1. Bewolking afwisselend, helder zicht en een lagen luchttemperatuur. Draadloos werden geregeld weerberichten opgevangen.

Ontmeerden 28 December ten 12 h 30 en verlieten de haven van Napels ten 12 h 50 op loodsmansaanwijzing. Er werden bij het passeeren der Italiaansche oorlogsschepen de gebruikelijke eerbewijzen gewisseld.

Met omwentelingen der machines voor 10 mijls vaart werd koers gezet door de passage tusschen het eiland Capri en den vasten wal en vandaar via Stromboli naar Straat Messina, welke straat den volgenden morgen 29 December ten 10 uur VM. werd gepasseerd. Gedurende het traject Napels-Messina was het weder onstuimig, met vrij hooge zee dwars in, zoodat het schip zwaar slingerde.

Aangezien volgens de Pilot onder de Afrikaansche kust stroom om de Oost te verwachten was, benevens wind uit Westelijke richting, werd overgestoken naar deze kust en op 60 mijl afstand gekomen, koers gezet naar Alexandrië. Werd deze verwachting in den aanvang min of meer bewaarheid, op 31 December echter liep de wind van ZW. door Zuid terug naar ZZO., en wakkerde in den loop van de EW. en HW. allengs aan tot windkracht 6 à 7 met vrij hooge zee, zoodat het schip flink te keer ging en zwaar met het voorschip in de zeeën stootte. Geminderd werd tot 9 mijls vaart, waarbij het stooten vrij veel verminderde. Op den middag van 1 Januari 1932 kon weder worden aangezet tot 10 mijls vaart en namen wind en zee hand over hand af. De barometer had niet de minste aanwijzing gegeven.

Na aankomst te Alexandrië bleek, dat ten Noorden van Kreta zich een barometrisch-minimum had gevormd met als gevolg storm uit het Zuiden, beZuiden Kreta. Eenige schepen, komende uit deze richting, bleken tot zelfs 24 uur vertraging te hebben gehad. Gedurende de HW., DW. en VM. werd volgens de log niet meer dan 7 à 8 mijl gemaakt.

2 Januari ten 8 h 45 's morgens kwam het licht van Ras-el-Tin te Alexandrië in het zicht en werd ten 10 uur VM. op loodsmansaanwijzing door de riffen naar de haven opgestoomd. Aldaar kwam de havenmeester de Heer Ali Damir, Commander bij de Egyptische Marine, aan boord en bracht het schip op de boei in de binnenhaven; gemeerd werd met een ankerketting op de boei, gemeenschap met den wal werd onderhouden met de motorsloep.

Genoemde havenmeester bood ons alle mogelijke hulp aan, waarvoor mijnerzijds hartelijk dank werd betuigd. Met de in de haven liggende Egyptische coast-guard schepen werden de gebruikelijke eerbewijzen gewisseld.

4 Januari 1932 werd Alexandrië verlaten.

Ten 2 h 40, buiten de Great Passage, werd koers gezet dicht langs

de kust en langs de baai van Abukir, (volle kracht slagen voor 9 mijl), hierbij het handlood gaande houdende. Verder werd de Nijldeta in verschillende koersen gerond en op 5 Januari ten 7 h 12 DW. de loods voor de haven van Port-Said aan boord genomen. Meerden aldaar met achtertrossen op den wal en met SB.- en BB.-anker in den grond ten 8 uur.

Reeds ten 10 h 15 kon ingevolge de met den Consul gemaakte afspraak de loodsvlag voor de kanaalloods werden geheschen. Ten 12 h 15 werden de ankers gelicht en ontmeerd en begon de tocht door het kanaal van Suez. Eerst ten 1 h 20 HW. van 6 Januari was Suez bereikt en werd aldaar in de buitenhaven geankerd, ter ontscheping van loods, meerboot en zoeklicht. Gedurende de vaart in het kanaal werd éénmaal gedurende één uur gemeerd en in het Groot Bittermeer één uur geankerd voor tegenliggende convooien.

Ten 2 h 50 HW., na ontscheping van een en ander werd onder stoom gegaan, het licht New-Port-Rock ten 3 uur gepasseerd en koers gezet door de Golf van Suez naar de Roode Zee (volle kracht slagen voor 9 mijl). Bij den doorstaanden Noordelijken wind leverde de eerste dag een mooi behoud van 9 mijl per uur. Echter was reeds den volgenden dag de wind omgeloopen naar het Oosten, om daarna de volgende dagen constant uit het ZO.-ZZO. te waaien. Aanvankelijk zwak, wakkerde de wind op 9 Januari HW. aan, en varieerde sindsdien tot na passeeren van Perim van windkracht 4-8, daarbij een korte doch hooge zee veroorzakende. Dientengevolge moest op de HW. van 12 Januari beZuiden het eiland Jebel-Zukur geminderd worden tot 8 mijls vaart wegens de overkomende zeeën en het stooten van het schip in de zeeën.

Het behoud op het traject Jebel-Teïr en Jebel-Zukur, nog wel gedeeltelijk in lij der eilanden bedroeg dan ook niet meer dan 6,5 mijl per uur, terwijl het behoud op het traject Jebel-Zukur tot Perim terug liep tot 5,9 mijl. Dank zij echter het mooie behoud der eerste dagen, was het gemiddeld behoud Suez en Perim 7,9 mijl per uur.

Op HW., DW. en VM. van 12 Januari werd ruim gebruik gemaakt van het Thomsonlood, dat in combinatie met één, wegens de zeer heïige kim, twijfelachtig stersbestek, waardevolle plaatsaanwijzing gaf, des VM. 8 uur bevestigd door het even zichtbaar worden van den sinds 1920 gedoofden vuurtoren van Mokka op ± 7 mijl afstand. Overigens werd tot Perim niets van den wal gezien, wegens de heïigheid. Perim zelf kwam op 12 mijl afstand in zicht. Aldaar ten 3 uur AM. passeerend, werd per dagseinlamp verzocht ons te rapporteeren.

13 Januari 6 uur DW. werd op loodsmansaanwijzing de Inner Harbour van Aden binnengeloopen en aldaar geankerd voor Sb. 50 en Bb. 15 vadem en achteruit gemeerd op een boei.

De weersgesteldheid in de Roode zee kenmerkte zich door zeer groote heïigheid, een harden ZZO. wind in het zuidelijk deel met een korte en hooge zee. De temperatuur bleef koel ondanks voortdurend zonnig weder.

Aden werd bereikt met een restant van 24 ton steenkolen, zijnde voldoende voor nog plus-minus 1½ dag stoomen, bij de ondervonden slechte gelegenheid. Was in Alexandrië geen 30 ton bijgeladen, dan was, wegens het slechte weer in het Zuidelijk deel der Roode Zee en dientengevolge een zeer hoog kolenverbruik van 15,3 ton per dag, de voorraad kolen niet

voldoende geweest. Dit deed mij dan ook het traject Aden-Colombo met zijn stroom en wind tegen, de noodige voorzichtigheid betrachten en de noodige voorraad te berekenen naar een hoog kolenverbruik bij een gering behoud per dag, plus een reserve voor 2 dagen stoomen à 14 ton per dag.

Zoodoende kwam ik tot de conclusie bij vertrek te Aden ± 230 ton aan boord te moeten hebben. Mitsdien werd te Aden in plaats de bestelde 130 ton, 230 ton gebunkerd.

14 Januari werd ten 2 h 30 AM. op loodsmansaanwijzing ontmeerd en de beide ankers gelicht, waarna naar zee werd vertrokken.

Volle kracht bepalend op 115 slagen, nominaal 9 mijl, in werkelijkheid niet meer dan ± 8 mijl, werd in verschillende koersen Aden-Peninsular gerond en daarop koers gezet naar Kaap Guardafui, passeerden dezelve 16 Januari 8 uur PV. op 12 mijl afstand, waarna koers werd bepaald op Minikoi. Hadden op DW., VM. en AM. van Zondag 17 Januari peiling van de eilanden Abd-el-Kura en de Brothers een zeer flauw zicht van Sokotra. Het licht van Minikoi kwam in zicht 8 uur PV. van 23 Januari en werd eerst ten 11 uur EW. dwars gepeild op 2 mijl afstand.

In de Golf van Aden en ook in de Indische Oceaan werd in het algemeen weinig tegenstroom ondervonden. Slechts onder de Afrikaansche kust, van Ras-Tiluk tot Kaap Guardafui, bij Minikoi en in de Golf van Manar was deze belangrijk. Om deze reden werd bij Minikoi tijdelijk aangezet tot 125, later tot 135 slagen, teneinde bij dag worden van 26 Januari Colombo te kunnen bereiken.

De moessonwind stond evenmin krachtig door. Eerst voorbij Kaap Comorin op 24 en 25 Januari werd harden N.O.-lijken wind ondervonden, kracht 4—6 met vrij hooge zee, die het schip flink te keer deed gaan.

Ten 2 uur HW. van 26 Januari kwam het licht van Colombo in zicht. Ten 6 uur DW. werd de loods aan boord genomen en in de haven gemeerd met het achterschip op een boei en met SB.'s en BB.'s anker in den grond. Deze ligplaats was zeer gunstig gelegen in de nabijheid van de aanlegplaats der sloepen, in lij van het breekwater en naast den Britschen kruiser *Emerald*.

Dank zij het fraaie weder, geringen stroom, flauw doorstaande moesson en doorgaans kalme zee, was het kolenverbruik gering en het gemiddeld behoud hoog, zijnde op dit traject 7,5 mijl.

Geregeld werden draadlooze weerberichten ontvangen, betreffende den atmosferischen toestand in den Golf van Aden en de Arabische Zee. Deze weerberichten wezen steeds op een normale NO. moesson.

Met een restant van ± 92 ton werd in Colombo aangekomen. Voorzichtigheidhalve werd aldaar, in plaats van de bestelde 50 ton Cardiff, 73 ton gebunkerd.

In de haven waren mede aanwezig de Fransche mijnenlegger *Castor*, fungeerend als moederschip met de onderzeebooten *Joessel* en *Fulton*.

Zaterdag 30 Januari vertrok het schip om 8 uur VM. van Colombo naar zee. Op loodsmansaanwijzing werd ontmeerd, de ankers gelicht en de haven verlaten. Buiten gekomen werd aangezet tot 127 omwentelingen der machines, nominaal 10 mijl, in werkelijkheid 9 mijl. Op zicht en peiling werd Ceylon gerond daarbij de reede van Point de Galle aanloopend tot aan de uiterton. 6 uur PV. werd het licht van Dondrahead

op 3 mijl afstand gepasseerd en koers gesteld op het licht van Poeloeh-Bras. In verband met de wenschelijkheid het schip te Sabang nog wat op te knappen, werd besloten aan te zetten tot 135 slagen en zoodoende Donderdagmorgen 4 Februari te Sabang aan te komen. Blijkens de bestekken was het behoud 8,5 mijl. Het weder hield zich uitstekend met NO.-wind afwisselend in kracht 3—4, golvende zee en een tegenstroom van ± 30 mijl per etmaal. Bewolking afwisselend met nu en dan zware regenbuien.

In den nacht van 31 Januari werd van den Commandant der Zeemacht order bekomen aan te zetten tot grootst vol te houden vaart en na te Sabang de kolenvoorraad te hebben aangevuld, rechtstreeks naar Soerabaia door te gaan. Ingevolge deze order werd de 2e ketel aangestoken, welke den volgenden morgen 8 uur reeds kon worden bijgezet.

De reis werd vervolgd met 154 omwentelingen der machines, zijnde 12 (11) mijls vaart, de grootste te handhaven snelheid in verband met het kolenverbruik en den zwaarderen dienst van het stokerspersoneel. Intusschen bleek uit de geregeld verkregen bestekken, dat de tegenstroom om de West was toegenomen van 30 tot 60 mijl per etmaal, zoodat het behoud bleef op ± 8,5 mijl per uur.

Ten 10 h 30 EW. van 3 Februari kwam ten slotte het licht der Willemstoren van Poeloeh-Bras in zicht, en werd op peiling van dit licht en dat van Poeloeh-Weh naar de Sabangbaai gestoomd. Ten 3 h 15 HW. werd voor de haven de loods aan boord genomen en ten 3 h 30 gemeerd aan den kolensteiger.

Van den loods en later ook van den havenmeester werd vernomen, dat de laatste weken alle binnenkomende schepen hadden geklaagd over zeer zwaren stroom om de West, waardoor onze waarnemingen werden bevestigd.

2°. **Beschrijving van havens, reeden enz.**

Alexandrië.

Het aanloopen van Alexandrië in den morgen is lastig door de felle zon, die dan juist boven de aan te loopen lage kust staat. Overigens gaf de verkenning zeer weinig moeilijkheden.

Bij het vertrek werden wij weer door een Zeeofficier buiten de haven gebracht, waarna zonder loods door de Great-Passage, tusschen de riffen door, naar zee werd vertrokken.

3°. **Gegevens der havens enz.**

Gibraltar.

Geladen werd:

48 ton Cardiffkolen	à	27/6 per ton.
25 ton voedingwater	à	7/6 per ton.
13 ton drinkwater	à	7/6 per ton.
17 ton waschwater	à	7/6 per ton.

Napels.

Geladen werd:

180 ton steenkolen ..... à 24/6 per ton.

36 ton voedingwater
19 ton drinkwater
18 ton waschwater
} Gratis geleverd vanwege de Italiaansche Marine.

178,5 kg. brood ..... à 2,30 Lire per kg.
125 kg. aardappelen ..... à 0,90 Lire per kg.

Tevens werd aan den wal een sleutel aangemaakt voor moeren van krukpenbouten van de hoofdmachine; de oude sleutel was bij het gebruik er van gesprongen.

Hoewel het kolenrestant bij aankomst te Napels volgens het machinekamer-journaal 45,6 ton bedroeg, waarom van uit zee per D.T. 150 ton waren besteld, bleek na het bunkeren volgens de eigen opgaven 183 ton te zijn geladen. De meerdere geladen hoeveelheid van 33 ton is hierdoor te verklaren, omdat het stuwgewicht volgens de kolenfirma gemiddeld 980 kg. per M^3. bedroeg. Volgens dit gemiddelde zouden de beschikbare ruimen, aannemende dat tusschen kolenlaag en dek 25 cm overblijft, kunnen bevatten (50,7 + 50 + 44,2 + 44) × 0,980 ton is 185 ton; als ontvangen werd in rekening gebracht een hoeveelheid van 180 ton. De geladen steenkolen, volgens aanzien beoordeeld, bevatten veel minder dan 2/3 grof en maakten den indruk van een fijnere steenkoollading te zijn. De vertegenwoordiger der steenkolenfirma gaf toe, dat de partij een minder gehalte grof bevatte, doch dat deze partij hem als 2/3 grof en 1/3 fijn geleverd was en beweerde geen betere kolen te kunnen leveren.

Alexandrië.

Geladen werd:

30 ton best Cardiff coal large ..... à 31/ per ton.
25 ton voedingwater ..... à 15 piaster per ton.
20 ton drink- en waschwater ..... à 15 piaster per ton.

Gekocht werd bij de firma Sam Negro en Son:

75 kg. versch brood
208 kg. rundvleesch ..... à 3 piaster per kg.
104 kg. varkensvleesch ..... à 10 piaster per kg.
1500 kg. aardappelen ..... à 14 piaster per kg.
30 kg. soepgroenten ..... à 3 piaster per kg.
150 kg. uien ..... à 1,5 piaster per kg.
325 kg. diverse groenten ..... à 3 piaster per kg.
10 kg. gist ..... à 20 piaster per kg.

Ter verbetering der hooge temperatuur op de stookplaats werd een hoeveelheid plaatijzer gekocht voor aanmaak van 2 verticale schermen boven de ketels. Kosten totaal 460 piasters.

Aden.

Geladen werd :

203 ton Cardiff coal large	à	42/6	per ton.
10 ton drinkwater	à Rs.	7/14	per ton.
56 ton voeding- en waschwater ...	à Rs.	2/13	per ton.
1000 kg. dieselolie	à Rs.	67/8	per ton.
1500 kg. smeerolie	à Rs.	0/7	per kg.
700 kg. benzine (50 tins)	à Rs.	5/1	per tin.
25 kg. rundvet	à Rs.	2/13	per kg.
500 kg. meel	à Rs.	16/8	per 100 kg.

Voorts werd gekocht een stuk staafijzer van 94 lbs, voor het maken van werkstukken voor examengasten. Kosten Rs. 9/—.

Colombo.

Aangekocht werden :

73 ton Cardiff	à 30/— per ton.
50 ton ketelwater	à Rs. 2,5 per ton.
37 ton drinkwater	à Rs. 2,5 per ton.
35 lbs boter	
264 ,, uien	
110 ,, vleesch	
110 ,, gebrande koffie	
240 ,, brood	
660 ,, aardappelen	
2 flesschen boterolie	

te zamen voor 405,85 Rs.

4°. **Formaliteiten, ceremoniën enz.**

Gibraltar.

Tijdens het meren op de boei kwam de Kanselier van het Consulaat aan boord, om ons namens den Consul, den Heer W. F. Thomson, welkom te heeten. Namens dezen deelde genoemde heer mede, dat met de autoriteiten was afgesproken de ceremonieele bezoeken, met het oog op het zeer korte verblijf zooveel mogelijk te beperken. Zoo bleek het onnoodig te zijn een officier van piket naar den wal te zenden om officieel kennis te geven van onzen aankomst bij het Consulaat en autoriteiten.

Het wisselen van officieele bezoeken werd bepaald op Vrijdagmorgen, 18 December, waartoe de Consul mij van boord zou afhalen. Tevens werd ik en mijn oudsten officier namens den Consul uitgenoodigd den volgenden middag met hem een autotocht te maken.

Inmiddels kwam de officer van piket van den eenigsten in de haven liggenden Engelschen kruiser H.M.S. *Sussex* complimenteeren namens den Rear-Admiral T. N. James, Admiral of the Port en deelde deze ook mede, dat het terugzenden van een officier van piket als gedaan werd beschouwd.

Namens den Rear-Admiral werden ik en mijn Oudsten officier uitgenoodigd, den volgenden dag ten huize van bovengenoemde autoriteit de lunch te gebruiken. Ook werden namens den Commandant van H.M.S. *Sussex* de officieren uitgenoodigd, den volgenden morgen een quite-unofficial bezoek te komen brengen op dezen kruiser. Beide uitnoodigingen werden door mij aangenomen. Door mijn officier van piket liet ik den Commandant van de *Sussex* bedanken voor het complimenteeren en ook speciaal voor het spelen van ons volkslied bij binnenkomst.

Vrijdagmorgen werden door mij in gezelschap van den Consul officieele bezoeken afgelegd bij :

1°. Den Commandant van de *Sussex*, terwijl door mij voor het contra-bezoek werd bedankt wegens gebrek aan tijd.

2°. Den Rear-Admiral T. N. James, Admiral of the Port, op zijn bureau in de Dock-Yard.

3°. Werd door mij een kaartje afgegeven op het Gouvernementshouse aangezien de Gouverneur, A. E. General Sir Alex J. Godley, wegens ziekte afwezig was.

4°. Op het Nederlandsche Consulaat maakte ik daarop kennis met den Vice-Consul den Heer W. S. Roscoe.

Aan boord teruggekeerd, ontving ik het contra-bezoek van den Rear-Admiral of the Port, namens hem gebracht door zijn Staff-Captain.

Na een zeer geanimeerde lunch ten huize van den Rear-Admiral and Mrs. T. N. James, werd in gezelschap van beide Consuls een fraaie autotocht gemaakt, op welken tocht zich nog eenige officieren, op uitnoodiging van den Consul, aansloten.

Voor een uitnoodiging, door mij reeds den vorigen dag gedaan, voor een diner aan boord, moet zoowel door den Rear-Admiral als door den Consul worden bedankt, door den eersten wegens het hebben van andere verplichtingen, door den tweeden wegens het volgen van een bijzonder streng dieet.

Verscheidene officieren brachten 's morgens een longroom-bezoek op de *Sussex*, welk bezoek dienzelfden middag werd teruggebracht.

Napels.

Tijdens het meren in de Marinehaven kwamen achtereenvolgens twee Italiaansche officieren van piket complimenteeren, de eerste namens den Admiraal Gustavo Nicastro, Commandant der Marine in Basso Tirreno, de tweede namens Admiraal Rota, Commandant van het 2de eskader, liggende te Napels. De eerste deelde mij mede, dat de Kroon-

prinselijke familie, die te Napels woont, naar Rome was vertrokken, teneinde aldaar het Kerstfeest bij te wonen en eerst in den namiddag van 26 December te Napels zou terugkeeren. Door mijn officier van piket werd voor deze verwelkoming bedankt.

Intusschen was ook een vertegenwoordiger van den Nederlandschen Consul aan boord gekomen, Prins Francesco Ruffo di Bagnara, die mij namens den Consul verwelkomde en tevens berichtte, dat deze te Rome vertoefde en dienzelfden avond te Napels zou terugkeeren.

Alle te wisselen officieele bezoeken waren echter reeds door het consulaat geregeld en was met de autoriteiten afgesproken, dat deze op den voormiddag van 24 December zouden plaats vinden.

Dien morgen legde ik bezoeken af bij:

1°. Den Nederlandschen Consul den Heer B. B. Boriello.

2°. Admiraal Rota, Commandant van het 2de eskader liggende te Napels aan boord H. Ms. slagschip *Doria*.

3°. Admiraal Gustavo Nicastro, Commandant der Marine in Basso-Tirreno.

4°. Generaal Albricci, Commandant der Landmacht.

5°. Den Commissaris des Konings, Rafaelo Montuori.

6°. Den Fascistischen Consul, Generaal Argentino.

7°. Den Burgemeester, den Hertog van Bovino.

De bezoeken 3 t/m 7 geschiedden in gezelschap van den Consul.

Met den Consul aan boord teruggekeerd, werd deze aldaar officieel ontvangen en werden achtereenvolgens officieele bezoeken teruggebracht. Namens Admiraal Nicastro en Admiraal Rota, Generaal Albricci en Generaal Argentino, ieder door een Stafofficier, die te zamen aan boord kwamen. Met hen kwam mede, teneinde mij het eerste bezoek te brengen, de Commandant van den Vliegdienst. Daarna kwam de Commissaris des Konings persoonlijk, in gezelschap van een vertegenwoordiger van den Burgemeester, een tegenbezoek brengen. Ten slotte werd door mij een tegenbezoek gebracht aan den Commandant van den Vliegdienst en hiermede waren de officieele bezoeken beëindigd.

De Consul noodigde mij met 7 officieren en 10 onderofficieren en manschappen uit tot het bijwonen van een gala-operavoorstelling in het Carlo-theater op 26 December. Eenzelfde uitnoodiging deed de Burgemeester voor de operavoorstelling op 27 December. Tevens noodigde de Consul mij met nog 6 officieren uit tot het maken van een autotocht met lunch naar Sorento en Amalfi. Deze uitnoodigingen werden door mij in dank aanvaard.

Op den namiddag maakte ik met 7 officieren mijn opwachting ten huize van den Consul, alwaar wij door Mevrouw Boriello hartelijk werden ontvangen. Het werd een zeer gezellige, druk bezochte thee, dewelke eindigde met een geïmproviseerde danspartij.

Ook werd door mij nog een bezoek gebracht ten huize van den Burgemeester, teneinde mijn opwachting te maken bij Mevrouw de Bovino; de familie was evenwel afwezig. In den avond van 27 December had ik de eer aan tafel te ontvangen den Consul en Mevrouw Boriello met hun zoon, benevens Prins Ruffo di Bagnara.

Behalve bovengenoemde uitnoodigingen werd door mij, 12 officieren en 34 onderofficieren en manschappen op den 2den Kerstdag een tocht gemaakt naar den Vesuvius en Pompeï, welke tocht door schitterend helder, fraai, doch koud weder werd begunstigd en ook uitstekend slaagde, dank zij de goede zorgen van het Consulaat

Hiermede waren de zeer aangename dagen te Napels ten einde. Op 28 December 's morgens werden de rekeningen op het Consulaat afgesloten.

Op den morgen van vertrek bedankte ik Admiraal Nicastro schriftelijk, voor de prachtige ligplaats in de onmiddellijke nabijheid van de stad, benevens voor de assistentie vanwege de Marine ondervonden en voor de gratis verstrekking van het benoodigde ketel-, drink- en waschwater. Op dit schrijven mocht ik een recht hartelijk gestelden brief terugontvangen. Ook den Burgemeester dankte ik nog eens schriftelijk voor zijn uitnoodiging tot den opera-avond.

Alexandrië.

Na het meren werden wij gecomplimenteerd door een officier van piket namens den Admiraal, Director of the Ports and Lights of Egypt, voor welke verwelkoming onmiddellijk door mijn officier van piket werd bedankt. De inmiddels aan boord gekomen Kanselier van het Consulaat, de Heer Joseph Léon, een broer van den Consul, deelde mede, dat kennisgeving van onzen aankomst bij de autoriteiten overbodig was en reeds was afgesproken, dat de te maken officieele bezoeken eerst den volgenden dag zouden plaats vinden.

Verder werd door mij officieel ontvangen, de Hollandsche Consul, de Heer Maurice Léon, die in ambtscostuum aan boord kwam. Na regeling van de te maken officieele bezoeken noodigde hij mij met de officieren, namens den te Alexandrië wonenden Nederlandschen Rechter, den Heer Heyligers, uit voor een dansavond, aan welke uitnoodiging door mij en 6 officieren werd gevolg gegeven. Buitengewoon hartelijk werden wij door de familie Heyligers ontvangen en werd mede door het aanwezig zijn van tal van jonge dames uit de beste kringen van Alexandrië deze dans-soirée tot een ware feestavond voor ons.

Als tegenbeleefdheid werden door mij de Heer en Mevrouw Heyligers met beide dochters, alsmede den Consul, diens broer en Mevrouw Léon uitgenoodigd, den volgenden morgen het schip te komen bezichtigen en tevens te blijven lunchen. Ook door de andere officieren waren nog eenige dames uitgenoodigd. De lunch aan boord slaagde uitmuntend.

Met nog twee officieren werd ik door den Consul Zaterdag 2 Januari uitgenoodigd voor een autotocht. Zondag 3 Januari was ik met nog een officier eveneens zijn gast, maakten een fraaie autotocht, gebruikten de thee en diner in de stad, terwijl de avond werd besloten met een bezoek aan een der grootste bioscopen. Tenslotte bezochten een 6-tal officieren Cairo.

Zondagmorgen 3 Januari werden door mij officieele bezoeken gebracht aan :

1°. Den Commandant van het Koninklijke jacht *Mahroussa*.

2°. Den Consul den Heer M. Léon.

3°. In gezelschap van den Consul, gekleed in ambscostuum, bij den Gouverneur van Alexandrië. Door uitstedigheid werd ik namens deze autoriteit ontvangen door den waarnemend Gouverneur.

4°. Den Chef der Politie.

Vervolgens werd ten Koninklijke Paleize „Ras-el-Tin" mijn naam in het register der bezoekers geschreven. De Admiraal El Lewa Napier Tomlin-Pasha, Director-General of the Ports and Lights, had mij door een officier van piket doen weten, dat hij, zoowel als zijn vervanger uitstedig waren en het bezoek als gedaan kon worden beschouwd.

Maandagmorgen 4 Januari werd door bovengenoemde autoriteiten, behalve de laatste, tegenbezoek aan boord gebracht.

Voor het naar zee gaan op 4 Januari dankte ik den Admiraal, Director of the Ports and Lights schriftelijk voor de mooie ligplaats in de haven en voor de aangeboden en genoten assistentie.

Port-Said.

Na binnenkomst te Port-Said, kwam onmiddellijk de Heer Dijkstal van het Nederlandsche Consulaat mij namens den Consul begroeten. Deze deelde mij mede, dat in verband met het zeer korte verblijf te Port-Said, den Consul er mede accoord ging de gebruikelijke officieele bezoeken achterwege te laten, in overeenstemming waarmede ik geen bezoek aan den Consul bracht.

Aangezien, ingevolge mijn vanuit Alexandrië gedaan telegrafisch verzoek, de noodige formaliteiten voor de doorvaart door het kanaal reeds vervuld waren en behalve het afgeven van de 5 kisten met verwarmingsinstallatie en het afsluiten der rekeningen, het schip gereed was te vertrekken, kon 5 Januari ten 10 h 30 de loodsvlag worden geheschen.

Suez.

Op de HW. van 6 Januari ten 1 h 35 ter reede Suez ankerende, werd mij door een Arabischen boodschapper van het Consulaat medegedeeld, dat met het oog op het middernachtelijk uur, niemand van het Consulaat aan boord zou komen en dat eventueele brieven aan hem konden worden medegegeven, hetgeen werd gedaan.

Aden.

Na het meren te Aden op 13 Januari 7 uur DW., kwamen zooals telegrafisch reeds was verzocht, vrijwel onmiddellijk de kolenprauwen langszij en kon met kolen laden begonnen worden, eveneens met water laden.

Namens den Consul, den Heer W. Meek, kwam de Kanselier van het Consulaat mij verwelkomen. Afgesproken werd, dat ik den Consul denzelfden morgen ten 10 h 45 zou bezoeken, waarna ik in gezelschap van hem de gebruikelijke officieele bezoeken zou afleggen bij den Resident van Aden, den Lieutenant-Colonel B. R. Reilly, en den Port-Officer Commander M. P. Cooper van de Royal Indian Marine.

Na vlaggeparade werd ik namens den Commandant van het ter reede liggende Fransche oorlogsschip *Le Vitry François* door een officier van piket gecomplimenteerd, voor welke beleefdheid ik onmiddellijk mijn

officier van piket liet bedanken. Ten 10 h 10 bracht ik een officieel bezoek bij den Commandant van bovengenoemd oorlogsschip, welk bezoek dienzelfden middag ten 3 uur werd beantwoord.

Door den Consul werd ik met respectievelijk 1 en 2 officieren uitgenoodigd tot het maken van een autotocht dienzelfden middag en voor een diner te zijnen huize dienzelfden avond, aan welke uitnoodiging door mij met 1 en 2 officieren werd gevolg gegeven. Ontvingen bovendien een introductie voor de „Union-Club".

Voor mijn uitnoodiging om den 14en Januari a/b Hr. Ms. *Rigel* de lunch te komen gebruiken, moest de heer MEEK, naar hij zpide zeer tot zijn spijt, bedanken wegens het hebben van andere verplichtingen.

Op den voormiddag van 14 Januari werden door mij aan boord de tegenbezoeken ontvangen van den Consul, den Resident van Aden, die zich liet vertegenwoordigen door zijn Adjudant, en den Port-Officer, alsmede het bezoek van den Commandant van het Draadlooze station. Voor het door mij voorgestelde contra-bezoek aan deze, werd bedankt wegens den grooten afstand in verband met mijn vertrek op den achtermiddag.

Colombo.

Passeerden bij het binnenkomen den Britschen Kruiser *Emerald*. Wisselden de gebruikelijke eerbewijzen.

Tijdens het meren kwam de Heer KRUYT van het Consulaat ons namens den Consul begroeten, tevens de mail en het aangevraagde geld aan boord brengend. Evenzoo kwam de officier van piket van H. Ms. *Emerald* complimenteeren, voor welke beleefdheid onmiddellijk door onzen officier van piket werd bedankt. Aangezien de autoriteiten aan den wal reeds waren ingelicht van onzen komst, werd geen officier van piket naar den wal gestuurd ter kennisgeving.

Dienzelfden morgen bracht ik een officieel bezoek bij den commandant van H. Ms. *Emerald*, bij den Nederlandschen Consul, den Heer DEN WILDT en in gezelschap van dezen bij den Militairen Commandant, den Brigadier-Generaal E. T. SHEWELL, den Acting-master Attendant, Lieutenant Commander CLIVE A. ROMSON, den Gouverneur van Ceylon, die op dienstreis was. Op het Queenshouse teekende ik, zoowel als de Consul, in het register voor bezoekers en gaven onze kaartjes af.

Aan boord teruggekeerd ontving ik het contrabezoek van den Commandant van H. Ms. *Emerald* en van den Adjudant van den Gouverneur. Verder werd door een officier van piket nog gecomplimenteerd namens den Commandant van den Franschen mijnenlegger *Castor* en kwamen nog 5 officieren van de *Emerald* op longroombezoek.

Voor het complimenteeren werd op de gebruikelijke wijze bedankt; het longroombezoek werd dienzelfden namiddag door 4 mijner officieren beantwoord. Op den AM. ontving ik het officieele bezoek van den Commandant van den *Castor*, een Capitaine de corvette.

's Avonds was ik de gast van den Consul aan een diner te zijnen huize, terwijl ik met nog 3 officieren eenige dagen later op uitnoodiging en in gezelschap van den Consul een bezoek bracht aan den Colombo-Gardenclub, waarna gedineerd werd in „Mount-Levenian" hotel.

Woensdagmorgen 27 Januari bracht ik een contra-bezoek bij den Commandant van den *Castor*, terwijl denzelfden morgen, doch later 3 mijner officieren aldaar een longroombezoek brachten, dat den volgenden morgen werd beantwoord.

Woensdagavond had ik als gasten aan een diner aan boord, den Consul met nog 2 Hollanders aan zijn firma verbonden. Voor de officieren waren introducties aan boord gezonden voor een 8-tal clubs, terwijl voor de bemanning een uitnoodiging was binnengekomen tot een bezoek aan het Soldiers and Sailors Institute.

Door mij en 7 officieren en in gezelschap van den Consul werd Vrijdagavond nog deelgenomen aan een zeer geanimeerde dansavond in de Colombo-Gardenclub. Deze avond mocht buitengewoon geslaagd heeten.

5°. Het schip.

De bestuurbaarheid van het schip valt niet te roemen; vooral bij eenige zee dwars in of achter in giert het zeer hinderlijk. Bepaald opvallend was dit het geval onmiddellijk na het vertrek uit IJmuiden. Teneinde het schip meer stuurlast te geven, werd de achterballasttank gevuld met 45 ton zeewater. De bestuurbaarheid bleek hierop aanmerkelijk te zijn verbeterd en gaf het koerssturen geen ernstige bezwaren meer. Ook is het schip zeer slap op zijn roer, zoodat telkens veel roer gegeven moet worden. Draait het schip echter eenmaal, dan is het moeilijk te houden en giert het willig door.

Zooals reeds is uiteengezet, moest voor een behoud van 10 mijl slagen gedaan worden voor 11 mijl. Dit vaartverlies is te wijten aan:

1°. de extra-lading van 150 ton, waardoor de diepgang bij vertrek zoowel vóór als achter 32 dm. bedroeg, terwijl als diepgang bij de proeftocht 29,8 dm. vóór en 29,8 dm. achter staat opgegeven.

2°. Bij eenige zee voorin, stampt het schip al spoedig hevig en verliest daardoor snelheid.

3°. Ook de windvang op het hooge voorschip zal zijn invloed zeker doen gelden.

Na het verlaten van Gibraltar met 11-mijls vaart in de vrij ruwe zee opstoomend, bonkte het schip zwaar in de zee, zoodat geminderd moest worden tot 10-mijls vaart. Wederom bleek, dat met omwentelingen voor 11-mijls vaart, gemiddeld niet meer dan 10,1 mijl per uur werd behouden, evenzoo dat het schip zeer gevoelig is voor windvang, zelfs bij betrekkelijk geringe windkracht, zoodat herhaaldelijk een halve tot heele streek moest worden opgestuurd.

Gedurende het vrij ruwe weder tusschen Napels en Messina, en later den Nieuwjaarsnacht onder de Afrikaansche kust, hield het schip zich zeer goed. Bij stampen moest echter al spoedig vaart geminderd worden, wegens het stooten van het voorschip in de zeeën.

Tijdens de vaart door het Suez-kanaal moest de zijbeplanking, alsmede de beplanking der trapgaten naar het opperdek weggenomen worden in verband met de scheepsmeting; dienovereenkomstig werd gehandeld. Tot 9 Januari kon de beplanking weggelaten worden, daarna moest zij weder tot Perim aangebracht blijven wegens de ruwe zee. Tijdens de vaart in de Ronde Zee werden de tenten opgebracht.

Het schip hield zich zeer goed. Zooals reeds opgemerkt, moest bij eenigszins hooge zee voorin al spoedig geminderd worden tot 6-mijls vaart, wegens het stooten van het schip in de zeeën. Het schip neemt bij het stampen weinig water over. Bij een slechte gelegenheid, zooals hooge zee en harden wind voorin, daalt de vaartsnelheid van het schip volgens de log snel, en stijgt het kolenverbruik belangrijk.

Is bij 9-mijls vaart bij normale gelegenheid het verbruik per dag ± 11,7 ton, tijdens de dagen van 9—13 Januari steeg het verbruik per dag bij slagen der machines voor 8 mijl tot 15,3 ton, bij een geconstateerd vermogen der machines respectievelijk van 442 en 599 I.P.K.

Op de stookplaats werden verticale plaatschermen boven de ketels aangebracht, ter verbetering der luchtcirculatie. De temperatuur op de stookplaat was overigens niet bovenmatig warm en kwam niet boven de 36 graden Celcius.

Behoudens een begin van warmloopen van BB.'s hooge drukkrukpenmetalen, gaven de werktuigelijke inrichtingen en ketels geen aanleiding tot opmerkingen. Tot het losnemen en openmaken der oliegroeven werd met BB.'s machine op 12 December VM. gestopt en was na enkele uren deze machine wederom gereed voor volle kracht. Op het verder traject werd dienaangaande geen last meer ondervonden. De electrische inrichtingen der D.T. functionneerden goed en gaven geen aanleiding tot opmerkingen.

6°. Oefeningen.

Door de zeeofficieren werd geregeld bestek gemaakt, terwijl ook de officieren-vlieger op hun zeewachten zich oefenden in het observeeren en cijferen.

De luitenants ter zee der 3de klasse en de officieren-vlieger oefenden voorts in het beknopt opstellen van seinen, het codeeren en het vercijferen ervan in geheimschrift en het ontcijferen en het practisch beoefenen van het seinen. Zoo werd o.a. met alle voorbij komende schepen seingemeenschap gezocht en meestal ook verkregen.

De officieren-vlieger werden door bezoeken aan de machinekamer op de hoogte gebracht van het werktuigelijk bedrijf aan boord.

Aan matrozen 2de en 3de klasse werd zooveel als doenlijk les gegeven, meestal 1 à 1½ uur per dag, terwijl voor onderofficieren en manschappen eenige malen lezingen werden gehouden, welke meestal ook door vele officieren werden bijgewoond. Aan matrozen 2de en 3de klasse werd, ook door uitgifte van het noodige materiaal, de gelegenheid gegeven om zich te bekwamen voor het brevet scheepswerk.

Door mij en nog een 9-tal officieren werd geregeld Zweedsche gymnastiek gedaan, onder leiding van bootsman Krabbe, sportinstructeur.

Voor oefening werd éénmaal man over boord gehouden en de overboord geworpen boei met de reddingssloep opgepikt. De rollen werden gerepeteerd. In de machinekamer hadden de gewone dagelijksche onderhoudswerkzaamheden plaats.

Ter verkrijging van vakbekwaamheden werd door belanghebbend stokerspersoneel deelgenomen aan de huisvlijt-metaalbewerking.

7°. Gezondheidstoestand.

Was zeer gunstig.

8°. Bijzonderheden.

Bijzonder viel het op, dat tijdens ons verblijf te Gibraltar, aldaar slechts aanwezig waren één kruiser, de *Sussex*, en twee Destroyers.

Tijdens het bezoek te Napels, lag het 2de eskader der Italiaansche vloot aldaar. Officieren en bemanning waren echter voor het grootste gedeelte met Kerstverlof, zoodat met Admiraal Rota werd overeengekomen longroombezoek achterwege te laten.

Met den commandant en de officieren van de naast ons liggende torpedojager *Missouri* werd zeer vriendschappelijk omgegaan en waren deze in alle opzichten behulpzaam. Over en weer werd een der officieren aan tafel genoodigd.

17 Januari 8 uur PV. krijgen achteruit zicht van ss. *Sibajak* met den Minister van Defensie aan boord.

Meld mij per zoeklicht bij Zijne Excellentie. Worden door *Sibajak* op zeer korten afstand gepasseerd (± 100 m), alwaar het Wilhelmus werd gezongen, door ons beantwoord met een driewerf hoezee. Een groet met de stoomfluit van de *Sibajak* werd beantwoord met een groet op de sirene. Tenslotte werd de *Sibajak* door onze beide zoeklichten beschenen doch alleen achter de brug.

Hr. Ms. Mijnenlegger *Prins van Oranje*.
Commandant: Luitenant ter Zee der 1ste klasse
K. W. F. M. Doorman.
Reis naar Nederlandsch-Indië via het Suez-kanaal.

1°. Nautisch gedeelte.

Nadat het schip Maandag 7 Maart 1932 door den Schout-bij-Nacht, Commandant der Marine te Willemsoord was geïnspecteerd, werd vergunning gegeven tot vertrek op 8 Maart daaraanvolgende.

De olievoorraad bedroeg 153.700 kg.; de bemanning bestond uit 98 koppen, commandant en officieren inbegrepen; de diepgang voor 34, midden 36, achter 36.

Als gevolg van zeer slecht weer werd het vertrek één dag uitgesteld en bepaald op Woensdag 9 Maart des VM. 9 h.

Van de uiterton Schulpengat werd koers gesteld op het lichtschip *Maas* en via Noord-Hinder naar Straat Dover. Nadat op de HW. Dungeness gepasseerd was werd bij zeer heïig weder op bestek door het Kanaal gestoomd en op de DW. van 12 Maart Ouessant gepasseerd bij Westelijke wind kracht 0—1. De wind begon echter te krimpen, hierbij voortdurend in kracht toenemend. Op de EW. begon de barometer te zakken en was de wind bij een kracht van 6 gekrompen tot ZOtO. op HW.OZO kracht 7—8. Deze laatste windrichting bleef gedurende den geheelen oversteek van de Golf doorstaan met een kracht varieerend van 6 tot 7—8 vergezeld van hooge zee en deining welke 2 à 3 streken achterlijker dan dwars inkwam. Aangezien het schip hoewel zwaar slingerend zeer goed lag en zelfs bij golven van ± 8 à 10 m nagenoeg geen water op het open mijnendek overnam daar het lichte achterschip er uit gelicht werd, be-

sloot ik in mijn koers door te gaan ten einde zoo spoedig mogelijk de lij van den Spaanschen wal te halen. Dit laatste gebeurde op de EW. van 12 Maart, nadat het schip, vooral de laatste drie uren, een zware proef had doorstaan.

Langs de Spaansche en Portugeesche kust werd bij krachtigen Zuidelijken wind en hooge zee gestoomd naar Kaap St. Vincent, welke Maandag 14 Maart op den AM. werd gepasseerd. Bij aanwakkerenden Z tit ZO-wind welke op HW. en DW. een kracht 8 bereikte werd gestoomd naar de Straat van Gibraltar, welke op den middag van Dinsdag 15 Maart werd gepasseerd. Deze harde wind lbeef doorstaan tot den VM. van 16 Maart, ruimde toen door het Zuiden en verminderde in kracht tot 1.

Langs Algiers, dat op ± 10′ gepasseerd werd, werd door het Galitachannel naar Tunis gestoomd, alwaar van Zaterdag 19 Maart—Dinsdag 22 Maart werd verbleven.

Op den dag van vertrek uit Tunis werd te La Goelette olie geladen, waarna het schip ten 1 h 30 AM. zee koos. Bij een harden Noordwester werd via Kaap Bon en door het Malta Channel koers bepaald op Marsa Susa. De windkracht was 5—6 vergezeld van hooge zee.

Op de HW. van 25 Maart werd het licht van Marsa Susa aangeloopen en begonnen wind en zee te kalmeeren, zoodat nu met een kalme gelegenheid onder de Afrikaansche kust kon worden opgestoomd naar Alexandrië, alwaar Zaterdag 26 Maart te 4 h AM. werd gemeerd en verbleven werd tot Donderdag 31 Maart 1932.

Op den AM. van dien dag werd Alexandrië en 3 h verlaten en langs de kust naar Port Said gestoomd, waar den volgenden morgen ten 7 h 15 DW. werd gemeerd, teneinde de vereischte formaliteiten voor het passeeren van het Suez-Kanaal te vervullen.

Het Suez-Kanaal werd op de gebruikelijke wijze gepasseerd en door de Golf van Suez naar de Roode Zee gestoomd, alwaar op Zondag 3 April ten 10 h EW. de Noorder Keerkring werd gepasseerd. Na het passeeren van het licht van Jebel Teir en de Zebayer eilanden werd door het Abu Ail Channel naar Straat Bab-el-Mandeb gestoomd en Perim Donderdag 7 April ten 12 h HW. gepasseerd, waarna koers bepaald werd op Aden waar dien dag ten 10 h VM. werd gemeerd langs den oliesteiger.

Na overname der brandstof verstoomde het schip naar de aangewezen ligplaats, waar tot Maandag 11 April 1932 werd verbleven.

Op dien dag werd ten 4 h AM. Aden verlaten en door mij besloten de passage beZ. Sokotra te nemen, aangezien de wind nog steeds uit Oostelijke richting woei. Kaap Guardefui werd op den VM. van 13 April bij bijzonder goed zicht op 20′ afstand gepasseerd. Op de PV. van dezen dag werd koers bepaald op het eiland Minikoi, dat Maandag 18 April ten 11 h 30 VM. op 7′ werd gepasseerd, waarna koers bepaald werd op Colombo, waar Woensdag 20 April des voormiddags 7 h werd gemeerd. Gedurende den geheelen overtocht was het weder bijzonder gunstig, windkracht 0—1, met spiegelgladde zee en lichte deining, hetgeen voor dezen tijd van het jaar normaal is.

Te Colombo werd verbleven tot Maandag 25 April 1932 op welken dag naar zee gestoomd werd, nadat eerst aan den oliesteiger brandstof was overgenomen. Na het ronden van Point de Galle werd koers gesteld

op Sabang bij zeer gunstig weder windkracht 0—1 vergezeld van lichte deining. Op Vrijdag 29 April 1932 ankerde het schip ten 12 h in de baai van Sabang en werd gesteld onder de bevelen van den Commandant der Zeemacht in Nederlandsch-Indië.

2°. Gegevens van nautischen en strategischen aard van bezochte havens en reeden.

Aangezien alle havens op het door het schip afgelegde traject in de laatste jaren meermalen door schepen van de Koninklijke Marine werden bezocht, vermeen ik mij van een nadere beschrijving te kunnen onthouden.

Aangekocht werden:

Te Tunis:

45 ton drinkwater tegen frs. 23 per ton.
95 000 kg. stookolie tegen den gecontracteerden prijs van 50/— per ton.
160 kg. versch brood tegen frs. 3,95 de kg.
50 ,, bloemkool tegen frs. 5,75 de kg.
145 ,, uien tegen frs. 4,50 de kg.
50 ,, groene kool tegen frs. 4,80 de kg.
50 ,, wortelen tegen frs. 3,80 de kg.

De kwaliteit van deze ververschingen was zeer goed, het brood heeft neiging om vlug zuur te worden.

Voorts werden nog aangekocht:
10 zekeringen voor de radio, alsmede 50 kg. gebruikte zakken voor 1220 kg. aardappalen à 1½ piaster per kg.

Te Alexandrië:

25 ton drinkwater à 15 piasters per ton.
1220 Kg. aardappelen à 1½ piaster per Kg.
219 ,, rundvleesch à 10 piasters per kg.
100 ,, varkensvleesch à 14 piasters per kg.
270 ,, brood à 3 piasters per kg.
185 ,, groenten à 3 piasers per kg.
100 ,, uien à 1½ piasers per kg.

50 ton brandstofolie, waarbij toegezegd was, dat deze olie tegen een prijs van 44/6 per ton op de boeien kon worden geladen, terwijl echter een minimumprijs van £ 15 aan lichterkosten in rekening werd gebracht.

Te Aden:

107.696 kg. (106 ton van 1016 kg.) stookolie voor £ 243-16.
36 ton waschwater à 2 rupees 8 anna voor 72 rupees.

Scheepsbehoeften (ijzer, splitpennen en verfwaren) voor 77 rupees 13 anna.

135 ,, versche groenten
280 kg. brood
} voor 140 rupees en 5 anna.

Te Colombo:

86 ton brandstofolie voor £ 219-6/0.
58 ton water voor Rps. 145.

250 kg. brood
45 ,, rundvleesch
18 ,, varkensvleesch
600 ,, aardappelen
90 ,, versche groenten
50 ,, uien
} voor Rps. 434,08.

3°. Formaliteiten, enz.

Tunis.

Bij aankomst op de haven op Zaterdag 19 Maart des VM. 8 h bevonden zich twee ondergeschikten van den Consul aldaar met de mail en met Fransch geld.

Daarna werden door mij officieele bezoeken afgelegd bij den Consul, den Gouverneur van Tunis, den Garnizoenscommandant en den Burgemeester, welke bezoeken in den loop van den dag door of namens deze autoriteiten werden beantwoord.

Aangezien de Consul wegens het overlijden van zijn vader in den rouw was, bepaalde Zijne Hoogedelgestrenge er zich toe om met mij en eenige Officieren des Zaterdags een autotocht te maken naar Carthago, alwaar ons de thee werd aangeboden, terwijl hij mij des Zondags met een tweetal officieren per auto medenam naar Kairouan, ongeveer 160 km het binnenland in, waar ons de lunch werd aangeboden. Beide plaatsen, Carthago door zijn geschiedenis en Kairouan de heilige stad van Tunis met de grootste Moskee van Noord-Afrika, waren zeer interessant om te zien.

Voorts verschafte de Consul ons een introductie voor een bal in het Majestic-hotel waarvan gebruik gemaakt werd. Deze beleefdheden werden door mij des Maandags gereciproceerd met een dèjeuner dinatoire aan boord, waarbij de Consul en nog eenige andere gasten aanzaten.

Voorts nam de eenige Fransche zeeofficier te Tunis (een liaison-officier tusschen het leger en de marine welke in Bizerta ligt) een drietal mijner officieren des Zondags mede per auto in de omgeving en vervolgens naar de courses. Een en ander werd gevolgd door een diner te zijnen huize met dansen na. Blijkens informatie was ook deze excursie bijzonder geslaagd, om welke reden deze beleefdheid werd beantwoord met een cocktailpartij aan boord des Maandagsmiddags gevolgd door dansen en een wandelend diner.

Alexandrië.

Aangezien een dag moest worden ingehaald was het schip eerst op den middag van Zaterdag 26 Maart 1932 ten omstreeks 1 h 30 voor de haven.

Namens het consulaat werd mij door den broeder van den Consul medegedeeld, dat in verband met de Paaschdagen de officieele bezoeken aan de Egyptische autoriteiten des Maandag zouden worden gebracht, terwijl het bezoek met den Consul des Zondags werd gewisseld.

Des Maandags werden in gezelschap van den Consul de overige voorgeschreven officieele bezoeken gebracht en terugontvangen, uitgezonderd voor wat dit laatste betreft van den Gouverneur van Alexandrië, welke zijn voornemen kenbaar maakte om mij het bezoek Woensdagmorgen terug te brengen.

Den dag volgende op de aankomst werd door mij met een der officieren gedineerd bij den rechter in de court d'appel der gemengde rechtbank en mevrouw Heijligers, terwijl den Paaschmaandag door den Consul een diner-dansant werd gegeven voor omstreeks 40à 50 genoodigden, waaraan door alle beschikbare officieren werd deelgenomen en dat zeer geslaagd was.

Deze beleefdheden werden door mij beantwoord met een diner aan boord op den dag voor het vertrek, hetgeen in verband met het aantal gasten door mij in de longroom werd gegeven en waarna gedanst werd.

Aden.

Bij aankomst werden onmiddellijk de voorgeschreven officieele bezoeken gebracht en dien dag en den daaropvolgenden dag terugontvangen. Des middags stelde de Consul zijn auto beschikbaar voor het bezichtigen van de bezienswaardigheden van Aden, waarvan door mij en een drietal officieren dankbaar gebruik werd gemaakt.

Op Vrijdag 8 April lunchte ik bij den consul met een der officieren om daarna des middags een voetbalmatch bij te wonen die door een elftal van het schip tegen een plaatselijke club werd gespeeld. Vervolgens woonde ik met eenige der officieren een cocktailpartij bij ten huize van Squadronleader Sorley van R.A.F.

Zaterdag 9 April lunchte ik met den oudsten officier bij den Gouverneur van Aden en dineerde ik met 3 der officieren bij den consul, waarna wij met de dinerpartij naar de Union Club gingen waar gedanst werd.

Des Zondags gebruikte ik den avondmaaltijd bij den Commandant van de R.A.F., Group-captain Boyd, zulks nadat Zijn Hoogedelgestrenge met zijn echtgenoote dien avond bij mij met nog eenige anderen op een cocktailpartij was geweest. Men was in Aden ook voor de officieren zeer voorkomend door het bewijzen van kleine attenties.

In verband met de vele ondervonden beleefdheden reciproceerde ik deze door een tweetal lunches, des Zondags en des Maandags, zulks daar het mij onmogelijk is om meer dan 5 gasten te vragen, in verband met de beschikbare ruimte.

Uit meerdere op den dag na ons vertrek ontvangen telegrammen, waarvan men er zelfs een getracht had in het Nederlandsch te stellen, bleek mij, dat men ons verblijf te Aden zeer op prijs had gesteld, waartoe mede de goede houding van de équipage zal hebben bijgedragen.

Colombo.

Op den dag van aankomst werden de voorgeschreven officieele bezoeken gewisseld en dien dag en den daaropvolgenden teruggebracht. Woensdag 20 April 1932 was ik met een mijner officieren gast van den Consul aan den avondtafel te zijnen huize. Den dag daaropvolgende werd ik met 2 officieren uitgenoodigd om te dineeren in de Mess van de officieren van de Royal Artillery. Door een elftal van het schip werd tegen de manschappen van dit wapen een tweetal matches gespeeld.

Zondag 24 April nam de Consul mij met een der officieren per auto mede naar Kandy, waar de lunch gebruikt werd.

Deze beleefdheden werden door mij gereciproceerd door het aanbieden van een lunch op Zaterdag 23 April 1932.

4°. Het schip.

Zoowel met de zee op eenige streken achterlijker dan dwars als met de zee op den kop voldeed het schip als zeeschip zeer goed.

Opgemerkt moet worden, dat de toelading gunstiger was dan in oorlogstoestand met mijnen aan boord, doordat van de 65 ton ter overvoer naar het M.E. medegegeven goederen, alle zware kisten onder in het schip waren gestuwd en de lichte op het mijnendek geplaatst.

Het zwakke punt is echter de manoeuvreerzeewaardigheid, indien er veel wind staat, aangezien het schip zeer sterk vertlijert als gevolg van den hoogen opbouw. In Indië echter, waar de windkracht in den regel niet de sterkte bereikt van Europeesch stormweer, zal dit bezwaar zich echter minder doen voelen.

De koolzuurinstallatie voor het blusschen van brand op de stookplaats vertoonde en defect, dat het gewenscht maakte om de electrische activeering van het apparaat uit te schakelen, zoodat het weliswaar bedrijfsgereed bleef, maar alleen voor bediening met de hand.

De tentstutten bleken te zwak, vooral bij geusstok en geheel achteruit, waarin voorloopig met eigen middelen wordt voorzien.

Het radiostation toonde voortdurend gebreken mede door de aanwezigheid van kwikrelais welke bij slingerend schip niet functionneerden.

Ook de machinekamer, waar meermalen speling moest worden weggenomen bij de metalen, vergde veel zorg.

Na komst in de tropen bleken bakkerij, mandikamer en W.C. officieren te warm en wordt door mij overwogen om na aankomst in Nederlandsch-Indië voorstellen in te dienen om hierin te voorzien.

5°. Oefeningen.

De mogelijkheid van oefeningen werd ongunstig beinvloed door een tweetal factoren, te weten het bijzonder slechte weer van den Helder naar Alexandrië alsmede het geheel volgestuwd zijn der munitiebergplaatsen met ter overvoer naar het M.E. medegegeven goederen.

De oefeningen bestonden uit: divisie-oefeningen, looden en sturen, batterij-exercitie, rollen repeteeren, manoeuvreeren voor officieren, les E.H.B.O., roeien en zeilen en paravanes uitbrengen.

6°. Gezondheidstoestand.

Gedurende de geheele reis was de gezondheidstoestand zeer gunstig.

7°. Bijzonderheden.

Het gedrag van de équipage aan den wal was zeer goed, dronkenschap en te laat komen kwam niet voor. Te Aden en te Colombo werden een tweetal voetbalmatches gespeeld.

Hr. Ms. Torpedobootjager *van Galen*.

Commandant: Kapitein-Luitenant ter zee E. A. Vreede.

Reis Soerabaia naar Shanghai, verblijf te Shanghai van 1 Maart—27 April 1932, terugreis Shanghai—Tarakan.

A. Van Soerabaia naar Shanghai.

1°. Nautisch gedeelte.

a. Soerabaia—Tarakan.

Zondag 21 Februari 1932 ten 8 h VM. werd ondergeteekende door den Schout-bij-Nacht, Commandant van het Eskader in Ned.-Indië, thuis telefonisch gewaarschuwd, dat de Torpedobootjagers *van Galen* en *Witte de With* moesten worden gereed gemaakt voor uitzending naar Shanghai.

Voor deze eventualiteit was ondergeteekende aangewezen om op te treden als groepscommandant.

In den loop van den morgen werd de opdracht aldus gepreciseerd, dat alleen Hr. Ms. *van Galen* zou worden uitgezonden en dat ondergeteekende als Commandant op dezen jager zou worden geplaatst.

Ontvangen werd de voor mij toepasselijke Instructie van den Commandant der groep Torpedobootjagers, bestemd voor Shanghai, alsmede een radio-telegrafische aanvulling dier instructie, inhoudende de reis naar Hongkong zooveel mogelijk te bespoedigen, waarbij mij door den Eskader-Commandant mondeling werd medegedeeld, dat het de bedoeling was om dit traject ± 20′ te loopen; deze laatste aanvulling werd in den loop van den AM. ontvangen.

Het gereedmaken van Hr. Ms. *van Galen* geschiedde aan de hand der vastgestelde regeling door den vorigen Commandant, in samenwerking met den Groepscommandant Torpedobootjagers, den Commandant Conservatie Torpedobootjagers, Commandant Marinekazerne „Goebeng" en den Officier van Politie van het Marine Etablissement, daartoe door den Directeur van het Marine Etablissement aangewezen, daar de uitvoering der regeling door bovengenoemden was voorbereid.

Aan boord werd genomen:

a. victualie voor den tijd van ruim 2 maanden;

b. ververschingen voor ± 2 weken;

c. een transporttabel radio-station met reservemotor agregaat;

d. 2 mitrailleurs n°. 4;

e. 9600 patronen scherpe t. mitrailleurs;
16000 „ „ „ geweren;
2736 „ „ „ pistool automatisch;

140 ei handgranaten compleet;

210 losse patronen van 5 cm;

f. de noodige uitrustingsstukken voor de landingsdivisie, gasmaskers e. d.;

g. een extra motorsloep (op vliegtuigbordes) voor communicatie te Shangai;

h. de warme plunjes der Europeesche en Inlandsche schepelingen werden in het kleedingmagazijn aangevuld, terwijl voor de nog niet aanwezige schepelingen (± 10) waarloo plunjes werden medegenomen;

i. verband- en medicijnkist, alsmede verbandtasschen.

Aan boord was aanwezig de volle verstrekking oorlogsmunitie, behoudens de munitie der 40 mm mitrailleurs en dieptebommen, terwijl 6 torpedo's werden medegenomen.

Hoewel het tijdstip, waarop de order voor gereedmaken, n.l. Zondag 21 Febr. 1932, werd ontvangen, voor een snel verloop der uitvoering welhaast niet ongunstiger had kunnen vallen, daar het M.E. was gesloten en een groot deel der bemanning binnen de gemeente passagierde of met permissie was, verliep het gereedmaken vlot en was het schip verre binnen den gegarandeerden tijd van 24 uur, namelijk na 12 uur, gereed voor vertrek. Vertraging werd ondervonden:

a. door het terugroepen der schepelingen;

b. doordat het M.E. zijn personeel eerst laat kon bereiken, zoodat eerst na 1 h AM. de goederen van het M.E. konden worden ontvangen.

Het vlot verloop van het gereedmaken is dan ook zeer zeker te danken aan het in den aanvang genoemde leidend personeel, terwijl de geheele equipage — geen enkele uitgezonderd — tot volle tevredenheid onder moeilijke omstandigheden (waaronder eenige uren tropische regen) heeft gewerkt.

Ten 20 h werd ontmeerd, met behulp van een sleepboot van het M.E. gedraaid en door het Westgat naar buiten gestoomd. Ten 22 h werd het loodslichtschip gepasseerd en aangezet tot 20′.

In verband met den spoedreis, waardoor een ruime marge in den bandstofvoorraad wenschelijk was, besloot ik in Tarakan de brandstofvoorraad aan te vullen.

Gekozen werd de route beO. Poeloe Laoet en door de Aroe passage, langs Mangkalihat naar Tarakan, terwijl 23 Febr. ten 17 h aan den steiger te Linkas werd gemeerd voor olieladen.

Op meteorologisch gebied geen bijzonderheden, op dit traject werd in het algemeen goed weer ondervonden.

Last werd ondervonden van het Sperry-kompas, dat thans na koersveranderingen — en wellicht ook bij slingerend schip — onbetrouwbaar is en dan groote en wisselende fouten vertoont.

Gestuurd moest worden op magnetische kompassen.

b. Tarakan—Hongkong.

Daar ik reeds maatregelen wilde nemen om — ook bij een langdurig verblijf te Shanghai — zooveel mogelijk onafhankelijk te zijn van de brandstofvoorziening en het waarschijnlijk was, dat ik aldaar, op de rivier liggende, met de dieseldynamo voor electriciteitsvoorziening kon

volstaan, besloot ik te Tarakan tank SB. 3 met solarolie te laden; hiertegen bestonden geen bezwaren, daar deze brandstof zoo noodig ook voor het stoombedrijf kon worden gebruikt.

Totaal werd in Tarakan geladen: 80 154,6 kg. dunne stookolie; 52 692,2 kg. solarolie; 40 blikken = 740 liter benzine.

23 Febr. ten 20 h 30 — 3½ uur na aankomst — was het olieladen afgeloopen; de administratie-afwikkeling hield nogal lang op, zoodat eerst ten 21 h 30 kon worden ontmeerd en met 20′ vaart naar buiten werd gestoomd.

Na op verzoek van den havenmeester 2 loodsen voor de komende oliebooten op het loodslichtschip te hebben afgezet, meldde zich een verstekeling — een matroos 2e kl. van Hr. Ms. *Sumatra* — zich bij den onderofficier van de wacht. Daar deze schepeling geen plunjes of andere uitrustingsstukken bij zich had, deze niet aanboord waren en het mij ook niet goed leek om deze op onregelmatige wijze aanboord gekomen en zich schuil gehouden schepeling ter wille te zijn, door hem naar Shanghai mede te nemen, besloot ik hem af te geven. Daar ik juist van het lichtschip was vertrokken kon ik dit nog doen door onmiddellijk om te keeren en deze matroos af te geven.

De reis werd met 20′ vaart voortgezet en via de Sibutu passage Soeloe zee en Mindoro straat naar de Zuid-Chineesche zee gestoomd.

Van straat Mindoro werd naar Hongkong de aanbevolen route gevolgd langs Manilla en Luson om de Noord en daarna overstekende beZW. Pratas naar Hongkong.

De weerberichten van Manila, Pratas en Kaap Aquilar luidden aanvankelijk gunstig. Zoodra echter de oversteek was begonnen en de kust van Luson was losgelaten kwam een zware Noordelijke NO.l. deining, daarna de sterke NO. moesson met veel zee. Het schip stampte zwaar en nam veel water over, zoodat van 20′ op 18′, daarna op 15′ en 12′ moest worden geminderd.

Na koersverandering tot 318° kon opnieuw worden aangezet tot 15′ en en 17′. Ter hoogte van het Pratas-rif namen wind en zee echter weer zoodanig toe dat geminderd moest worden tot 8′. Eerst na de Bereker riffen ruim te zijn gepasseerd kon geleidelijk worden aangezet tot 12′ en 15′, waarmede Hongkon den 27en Februari ten 1 h AM. werd bereikt.

Gedurende den oversteek slingerde het schip zwaar en werd veel water overgenomen aan SB.'s zijde, matten sloegen los, averij van belang werd door het vaartverminderen en later door koersverandering voorkomen.

Ook op dezen oversteek werd veel last van de kompassen ondervonden. De magnetische kompassen slingerden en waren onrustig; gelukkig was het Sperry-kompas weder hersteld en bruikbaar. Daar geen stersbestek kon worden verkregen, konden de kompassen niet worden gecontroleerd en werd ten slotte Hongkong aangeloopen op een radiopeiling van Kaap Aquilar; het zicht was toen slecht en het regende.

Toen het land in zicht kwam bleek de koerslijn goed te zijn gevolgd, de sallog, die voor verheid was gebruikt, klopte en het Hughes-lood bleek bruikbaar (hoewel moeilijk te behandelen) om de Bank langs de Chineesche kust aan te loopen. Met een loods van de J.C.J.L. bij de Lye Mun opgenomen, werd aan den oliesteiger der A.P.C. bij North point gemeerd.

c. Hongkong—Shanghai:

27 Februari 1932 van 13 h—18 h 30 werd voor olieladen te Hongkong verbleven; speciaal het overpompen der olie duurde lang. Geladen werd 198 740 kg. stookolie.

Tevoren was de Consul-Generaal ingelicht over mijn aankomst en hem verzocht olieladen, formaliteiten, practica en officieele bezoeken, rekening houdende met een kort bezoek, te willen regelen.

Dadelijk werd aangevangen met olieladen en waterladen; verversschingen waren niet noodig.

Kort na het ontmeeren kwam, zooals telegrafisch aangekondigd, de Consul-Generaal M. J. QUIST, vergezeld van den Vice-Consul M. J. VAN SCHREVEN, aan boord, teneinde mij nadere inlichtingen te geven en mij verder van dienst te zijn; alles liep echter reeds ingevolge zijn regeling.

Alle officieele bezoeken aan den Gouverneur en den Marine Commandant had de Consul-Generaal afgedaan in verband met het spoedbezoek en ook door het Zaterdagmiddag was.

Bij aankomst te Honkong werd de Europeesche tenue voorgeschreven. Door denh arden NO. moesson was het daar koud en daalde de temperatuur tot 15 en 9° C.

Na vertrek uit Hongkong werd met kruisvaart 15′ op loodsmansaanwijzing naar Lye Mun gestoomd, den loods afgezet en naar buiten gestoomd Er woei buiten nog een harden NO.—NNO. moesson met zee, zoodat ongeveer 15′ werd behouden. Genomen werd de route 5 à 10′ om de buiteneilanden heen, terwijl de volgende dagen bij beter zicht overdag dichter langs de eilanden werd gevaren, een en ander zooals in de China Pilot aangegeven.

In de nacht van 28 op 29 Febr. klaarde het weer belangrijk op, en verdween de zee, zoo zelfs, dat 29 Febr. kon worden besteed om het schip een behoorlijk aanzien te geven.

Stoomen 's nachts door Steep Island passage en Bonham Strait naar de Fairfay boei, waar 1 Maart 4 h 30 op korten afstand van de loodsboot werd geankerd.

Nadat de Nederlandsche loods (Captain Huyser — zie het reisrapport 1927 van Hr. Ms. *Sumatra*) aan boord was gekomen werd ten 5 h 45 het anker gelicht en de Yang tse Kiang opgestoomd bij mooi helder weer, een enkele maal door een mistbank afgewisseld.

Op de rivier werd een groot aantal Japansche oorlogsschepen ontmoet. Na de lichtboei Middle ground een divisie van 4 moderne 10 000 tons kruisers (type Nachi), een Seaplane carrier en een transportschip.

Na het passeeren van lichtooei S.E.Knoll een drietal moderne jagers, type Fubuki (1700 ton), dragende het n°. 20, na het passeeren van Blockhouse boei 2 zelfde jagers (n°. 19) en 1 kruiser, type Yura (5170 ton). Nabij de Woosung forten lagen, benedenstrooms aan de Z.zijde van het vaarwater, de Engelsche jager *D 63* en de Amerikaansche n°. 216 voor observatie, terwijl aan de andere zijde van het vaarwater, vlak tegenover Woosung, geankerd lagen 1 Japansche Kabellegger, 6 Japansche jagers als boven (n°. 8) en 1 van het oudere type Asakaso (n°. 15). Een jager van hetzelfde type en nummer liep voor ons naar binnen om tijdens het passeeren van Woosung het morgenrantsoen schoten af te geven, draaide na het passeeren op zijn anker en ging terug naar de

hoofdrivier met hetzelfde doel. Onderweg werden nog enkele watervliegtuigen (drijver vliegtuigen) gezien. Een en ander bleek later verband te houden met een landing van een nieuwe Japansche divisie op den vorigen dag, die voor een deel op jagers van Japan was overgebracht.

Gewaarschuwd, draadloos door den Kapitein van het ss. der J.C.J.L. *Tjibadak*, die Donderdag jl. Shanghai had verlaten, en mondeling door den loods, werd de bemanning bij het binnenvaren van de Wang Poo tijdens het passeeren van Woosung binnen boord, benedendeks en aan vuurlij opgeborgen, daar zich in de loopgraven langs de rivier Chineesche scherpschutters en mitrailleurs bevonden, die de passeerende schepen op ongeregelde tijdstippen onder vuur namen. Ditmaal werd hiervan echter niets bemerkt. Met 20′ vaart werd de Wang Poo binnen gestoomd en Woosung gepasseerd.

Op de Wang Poo heerschte een zeer vreemde toestand. De gewone Chineesche jonken voeren in en uit, koopvaardijschepen eveneens, Chineesche oorlogsschepen lagen broederlijk naast Japansche. Op geen 1000 meter van Woosung was een Japansch transportschip bezig aan een steiger paarden te lossen voor het leger. Schepen met Chineesche vluchtelingen voeren ongestoord naar buiten.

In bonte volgorde werden de oorlogsschepen der verschillende naties bij het opvaren van de Wangpoo gepasseerd. Een varende oude Japansche jager (n°. 2), een Jap. kanonneerboot der Yang tse patroulle en nog een oude Jap. jager (n°. 2), alsmede 2 Jap. vliegbootjes werden gepasseerd nabij het vliegveld, dat het Jap. leger op Teng Kou flats (met behulp van Chineesche werkkrachten) in orde bracht. De Power Station was door Amerikaansche mariniers bezet; daarvoor lagen de Amerikaansche jagers 224, 215 en de mijnenveger *Finch;* de waterworks waren bezet door de Engelschen. Voorts de Engelsche „sloop" *Folkestone*, de Amerikaansche jagers 225, 226, 228, de Engelsche kruiser (10 000 ton) *Cornwall*, de Amerikaansche 10 000 tons kruiser *Houston* (vlaggeschip) mijnenveger *Bittern* en het hulpschip *Black Hawk*.

Onder het naderen van Shanghai werden de Engelsche 10 000 tons kruiser *Suffolk* en jager *D 62*, een tweetal Japansche transportschepen met 2 jagers (n°. 15) en een Japansche kruiser type *Jintsu* (5195ton) nabij de wijk Hongkew, waar het meerendeel der Japansche settlers woont, aangetroffen. De Italiaansche kruiser *Lybia* met een kanonneerboot werden gepasseerd voor den ouden Japanschen kruiser *Idzumo* (vlaggeschip), liggende voor het Japansche Consulaat.

Op de boeien nabij de Internationale Nederzetting lagen de Engelsche kruiser *Kent* (vlaggeschip), de oude Fransche kruiser *Waldeck Rousseau* (vlaggeschip), het Amerikaansche transportschip *Chaumont*, de Fransche „sloop" *Altair* en het Portugeesche oorlogsschip *Adamastor*.

Op de nieuwe boeien n°. 2 en 3, juist bovenstrooms van de Fransche concessie, vond Hr. Ms. *van Galen* haar plaats, dus tegenover de oude Chineesche stad Nantao.

Vooruit werd met BB.'s ankerketting gemeerd op de boei, achteruit met manilla tros en bocht en stalen trossen.

Zoo spoedig mogelijk na aankomst — 2 Maart — werd de brandstofvoorraad geheel aangevuld. Geladen werd 84 104 kg. stookolie. Bijzon-

dere maatregelen voor aanvulling van den brandstofvoorraad vanuit Indië behoefden derhalve de eerste maanden niet te worden getroffen

Totaal brandstofverbruik Soerabaja—Shanghai: 396 647 kg.

2°. Beschrijving van havens en reeden.

Geen opmerkingen.

3°. Gegevens met betrekking tot den handel.

Geen opmerkingen.

4°. Formaliteiten.

Ingevolge mijn instructie werd te Hongkong niet gesalueerd. In verband met de kortheid van mijn bezoek en den Zaterdagmiddag werden geen officieele bezoeken gewisseld. Alleen de Marine Commandant, Comodore WALKER, tevens Commandant H. M. S. *Berwick* en Directeur van den Navy Yard, zond zijn Adjudant, teneinde mij te verwelkomen en het doel van de reis te vernemen. Op verzoek van Z. H. E. G. werd van het zenden van een officier van piket en van andere officieele bezoeken afgezien.

Met den Consul-Generaal werd afgesproken dat deze — mede namens mij — een officieele dankbetuiging zoude zenden voor de courtoisie en verleende assistentie en voorts den Agent der J.C.J.L. zoude danken voor zijn welwillende assistentie.

Bij het opstoomen van de Yang Tse Kiang en Whang Poo werden, bij het passeeren der buitenlandsche oorlogsschepen de voorgeschreven eerbewijzen gebracht. Bij het passeeren van de *Houston* en de *Waldeck Rousseau* werd een der Nederlandsche volksliederen gespeeld, namelijk op de eerste het Wilhelmus, op de tweede het Wien Neerlands Bloed.

5°. Het schip.

Geen bijzonderheden. Als zeeschip goed, slingert het bij achterin komende zeeën hard (vooral door de medegenomen motorboot op het vliegtuigbordes). Neemt tegen de zee instoomend vlug water over, zoodat vaart moet worden verminderd.

6°. Oefeningen.

Aanvankelijk hadden geen oefeningen plaats daar alle tijd benoodigd was voor het stuwen der in alle haast aan boord genomen voorraden en onderdeelen, het zeevast zetten en zeeklaar maken van het schip.

De na vertrek uit Tarakan gehouden oefeningen betroffen vooral het gereedmaken van de landingsdivisie alsmede pistoolschieten.

De regelingen betreffende de ontscheping der landingsdivisie en voor de radiocommunicatie met Nederland en Oost-Indië werden getroffen.

Op het verdere traject werd als nadeel dezer jagers ondervonden, dat bij eenige zee, door overkomende zeetjes en stuifwater, zoo'n nat dek ontstaat, dat oefeningen niet kunnen worden gehouden. Speciaal kunnen kanonnen, zoeklichten enz. niet worden ontdekt. Alles werd voor de landingsdivisie in gereedheid gebracht, de wapens gescherpt enz.

7°. Gezondheidstoestand.

Was goed. Op den oversteek Manila-Hongkong kwamen zeer veel zeezieken voor, speciaal onder de Inlandsche schepelingen en de Mariniers. Het Inlandsche kokspersoneel was geheel buiten gevecht gesteld; er kon niet worden gekookt en geen brood worden gebakken.

B. Verblijf te Shanghai.

1°. Nautisch gedeelte.

Bleven gemeerd op boei 2 en 3 voor de Mantao Bund.

2°. Beschrijving havens en reeden.

Onder de heerschende politieke omstandigheden bleef overdag een drukke scheepvaart van jonken in alle formaten op de rivier bestaan, hetgeen bij het bevaren, manoeuvreeren en meeren op de rivier de hulp van een loods noodzakelijk maakt.

Zooals bekend, wordt het loodswezen bediend door een particuliere maatschappij, waarvan de loodsen — vroeger kapitein van de groote vaart — aandeelhouder zijn en zich moeten inkoopen. De loodsen staan onder contrôle van den havenmeester, een vroeger zeeofficier der Engelsche marine, die hun „licence" uitgeeft en zoo noodig intrekt. Onder de tegenwoordige omstandigheden werden door het loodswezen moeilijkheden ondervonden van den havenmeester, onder pressie van de Chineesche autoriteiten — in wier dienst hij feitelijk is — in verband met het beloodsen van Japansche oorlogsschepen, die beschietingen uitvoeren of andere vijandelijke daden bedreven ten opzichte van de Chineesche strijdkrachten te land. Volgens hun contract is het loodswezen echter verplicht *alle* schepen — ongeacht hun status of nationaliteit — te beloodsen.

3°. Gegevens met betrekking tot den handel.

Shanghai blijft de groote haven voor het geheele Yang Tse Kiang stroomgebied, waar de *rivier* de groote verkeersader vormt en de talrijke kleine kanalen voor locale communicatie zorgen.

Onder deze omstandigheden ging het scheepverkeer (zeescheepvaart en binnenvaart) practisch ongestoord zijn gewonen gang.

Onder invloed van vijandelijkheden en den boycot van Jap. koopwaren lag de handel aanvankelijk vrijwel stil. Zoodra echter na den terugtocht der Chineesche troepen het directe gevaar voor de Settlement was afgewend, begonnen de verschillende winkels te openen, aanvankelijk met gesloten luiken of door de hekken. In de Settlement beZ. den Soochow Creek was de toestand omstreeks 19 Maart vrijwel normaal. BeNoorden de Soochow Creek, in de wijk Hongkow, die door het Jap. leger was bezet, was tegen 2 April het grootste deel der winkels geopend.

Uiteraard hadden de vijandelijkheden een sterk remmenden invloed op den groothandel en de industrieën, voornamelijk katoenspinnerijen. Bij vertrek uit Shanghai hadden deze echter vrijwel alle het werk hervat, ook de Japansche.

4°. Formaliteiten.

Dadelijk na het vastmaken aan de voorboei — het vastmaken aan de achterboei moest in verband met het kenteren van den stroom even wachten — kwam de Vice-Consul T. Flink Schuurman aan boord om namens den Consul-Generaal zijn bemiddeling en assistentie aan te bieden. Dadelijk daarop werd ik verwelkomd namens de bevelhebbers der scheepsmachten van verschillende nationaliteit door hunne officieren van piket, te weten door die van den Amerikaanschen, den Engelschen, Franschen en Japanschen Admiraal en de Italiaansche en Portugeesche Commandanten.

Het kwam mij gewenscht voor om mij op de hoogte te stellen van de toestand alhier bij den Consul-Generaal, voordat ik mijn bezoeken bracht bij de buitenlandsche Commandanten, zoodat ik dienzelfden middag mijn officieel bezoek bracht bij den Consul.

Ik deed verder door mijn Officier van Piket voor de beleefdheid danken en mededeelen, dat ik persoonlijk mijn bezoek gaarne den volgenden dag hoopte te brengen.

2 Maart bracht ik bezoeken bij den Italiaanschen Commandant R.N. *Libia*, Kapitein ter zee G. Bacci di Capaci, bij den Japanschen Vice-Admiraal K. Nomura, Opperbevelhebber van de 3e Vloot aan boord H.I.J.M.S. *Idzumo*, liggende voor het Japansche Consulaat, den Amerikaanschen Admiraal M. M. Taylor, Opperbevelhebber „Asiatic Fleet", aan boord U.S.S. *Houston*, den Engelschen Admiraal W. A. H. Kelly, Opperbevelhebber van de „China Squadron", aan boord Hms. *Kent*, den Franschen Vice-Admiraal B. Herr, Opperbevelhebber van de „Forces Navales et Extrême Orient", aan boord der *Waldeck Rousseau*, den Portugeeschen Kapitein-Luitenant ter zee A. de Almeida Teixeira, Commandant van N.R.P. *Adamastor*. Deze bezoeken werden door den Italiaanschen Commandant persoonlijk, namens Vice-Admiraal Nomura wegens verhindering van den Commandant H.I.J.M.S. *Idzuma*, Captain S. Matsuno door zijn Adjudant Luitenant ter zee 1ste klasse M. Kojima, namens Admiraal Kelly door den Commodore 2nd class, Chef van zijn Staf, en door den Portugeeschen Commandant persoonlijk denzelfden middag teruggebracht. Vrijdagmorgen, daarop volgend bracht Vice-Admiraal B. Herr persoonlijk namens Admiraal Taylor zijn Chef van den Staf, Captain Fletcher, mijn bezoek terug.

Den havenmeester Captain Green deed ik door den officier van piket mededeeling doen van mijn aankomst, terwijl ik — in overleg met den Consul-Generaal — den Engelschen Brigadier Fleming, oudsten bevelhebber der troepen in het Settlement, op deze wijze mededeelde, dat ik gaarne mijn bezoek in gezelschap van den Consul-Generaal zoude brengen, ten einde tegelijkertijd met hem militaire maatregelen te bespreken.

3 Maart bracht ik in gezelschap van den Consul-Generaal mijn officieel bezoek bij den Chineeschen Burgemeester vanGreater Shanghai Generaal Wu te-chen, bij den Brigadier Fleming en bij den Voorzitter van den Municipal Council, Brigadier General MacNaughton, waarbij ik tevens kennis maakte met den Secretaris-Generaal S. Fessenden en den Secretaris Jones van genoemd college.

Op den middag ontving ik aan boord het officieel bezoek van den Consul-Generaal Mr. F. E. H. GROENMAN, waarbij hij was vergezeld van den Consul G. M. BIJVANCK, zijn toekomstigen vervanger.

's Avonds ontving de Consul-Generaal met zijn echtgenoote mij en het meerendeel mijner officieren te zijnen huize, ten einde kennis te maken met de meeste leden der Nederlandsche kolonie. De receptie had een zeer opgewekt verloop. Voor ons was het van veel waarde en gemak aldus op vlugge en aangename wijze kennis te kunnen maken met de leden der Nederlandsche kolonie. Men kon wel zien, dat de Consul-Generaal en Mevrouw GROENMAN er in waren geslaagd het middelpunt te vormen van de hier wonende Nederlanders.

3 Maart werd een uur halfstok gevlagd, i. v. m. de begrafenis van een der Engelsche schepelingen; 's middags van 3 h 30 tot zonsondergang, daar van den Amerikaanschen Opperbevelhebber bericht was ingekomen, dat dien middag den rouwdienst zou worden gehouden van den overleden Captain COLBY. Bij dezen rouwdienst liet ik mij door den officier van piket vertegenwoordigen, daar ik zelf was verhinderd. Hiervoor werd dank betuigd.

4 Maart kwam de Italiaansche kruiser *Trento* aan, voerende de vlag van den Vice-Admiraal D. CAVAGNARI. Een officier van piket werd gezonden ter verwelkoming, waarvoor werd bedankt. Het officieele bezoek aan den Admiraal had plaats op 7 Maart, welk bezoek 8 Maart namens den Admiraal door zijn Chef van den Staf werd teruggebracht.

7 Maart werden bezoeken gebracht in gezelschap van den Consul-Generaal aan den doyen van het Corps Consulaire, den Amerikaanschen Consul-Generaal CUNNINGHAM, aan den Franschen bevelhebber der troepen in de Fransche concessie (waar het consulaat is gelegen) den Kolonel MARCAIRE en aan den Commandant van het Shanghai Volunteer Corps, den Engelschen Kolonel THOMS, de laatste 2 bezoeken werden 8 Maart aan boord teruggebracht.

8 Maart werd gedurende een half uur halfstok gevlagd i. v. m. het begraven van een der schepelingen van Hms. *Libia*.

9 Maart bracht de Chineesche Burgemeester — Generaal WU TE-CHEN — zijn officieel bezoek bij mij terug. In verband met de politieke omstandigheden geschiedde dit op het Consulaat-Generaal.

8 Maart ontmoette ik op een intiem diner bij den Consul-Generaal den met verlof vertrekkenden Franschen Consul-Generaal KOECHLIN.

12 Maart werd, na kennisgave door den Franschen Admiraal, halfstok gevlagd naar aanleiding van de begrafenis van BRIAND. 14 Maart in verband met het overlijden van een schepeling van de *Kent*. Voor beide beleefdheden werd bedankt.

14 Maart bracht de Engelsche bevelhebber Brigadier FLEMING zijn officieel bezoek bij mij aan boord terug. 15 Maart bezocht ik de receptie van dr. WELLINGTON KOO, ter gelegenheid van den aankomst van de Commissie van den Volkenbond ter investigatie van den toestand in Mandjoerije.

19 Maart bracht de Consul-Generaal van Amerika E. S. CUNINGHAM zijn officieel bezoek bij mij aan boord terug.

23 Maart werd van den Italiaanschen Admiraal mededeeling ontvangen, dat de Italiaansche oorlogsschepen naar aanleiding van den Roomsch-Katholieken rouwdag Goeden Vrijdag vanaf 24—26 Maart

halfstok zouden vlaggen. Aangezien in de bepalingen is voorgeschreven, dat de Christelijk erkende Feestdag door de Nederlandsche Marine niet aldus wordt gevierd, besloot ik daaraan niet mede te doen. Ook de Engelsche en overige Marines bleken deze meening toegedaan.

23 Maart nam ik persoonlijk deel aan de begrafenis van den overleden Kolonel MARCAIRE, Commandant der Fransche troepen in de Fransche Concessie, aan longontsteking overleden in het Hospital St. Marie, met wien ik officieele bezoeken had gewisseld. Hiervoor werd dank betuigd door den Franschen Vice-Admiraal HERR persoonlijk.

Door bemiddeling van den Consul-Generaal werden eenige officieren 19 Maart in de gelegenheid gesteld de Woosungforten te bezichtigen, welke bezichtiging werd besloten met een uitnoodiging van den Japanschen officier-geleider tot deelneming aan een Siekiakkie-maaltijd in een Japansch restaurant in Hongkew.

24 Maart werd ik met eenige officieren en het grootste deel der onderofficieren in de gelegenheid gesteld de Japansche linies in Kiangwan en de verwoeste wijk Chapei te bezichtigen. Op uitnoodiging van den Consul-Generaal werd allen eveneens een Siekiakkie-maaltijd in hetzelfde restaurant aangeboden, die door alle deelnemers hoogelijk werd geapprecieerd.

31 Maart werd gedurende een half uur halfstok gevlagd voor het overlijden van een Amerikaansch schepeling; hiervoor werd dank betuigd.

Zaterdag 2 April was ik door den Japanschen Vice-Admiraal NOMURA uitgenoodigd om, met de bevelhebbers van de Fransche, Italiaansche en Portugeesche marinestrijdkrachten, deel te nemen aan een Siekiakkiediner in een Japansch restaurant. Gedurende het diner werden geisha dansen opgevoerd; het geheel had een gezellig en opgewekt verloop.

Zondag 3 April was ik door den Engelschen bevelhebber den Generaal FLEMING uitgenoodigd voor een lunch te zijnen huize, buiten de Settlement gelegen, waaraan o.a. deelnam de Commandant van de *Kent*, de Japansche Chef van den Staf en eenige officieren der Engelsche troepen.

Woensdag 6 April nam ik deel aan een lunch aan boord van het Fransche Admiraalsschip, waarvoor Vice-Admiraal HERR mede had uitgenoodigd den Engelschen, Amerikaanschen, Japanschen en Italiaanschen Admiraal met hunne chefs der staven, alsmede den Portugeeschen Commandant van de *Adamastor*.

6 April bracht ik een bezoek aan den Kolonel MASSE, bevelhebber van de troepen in de Fransche Concessie en opvolger van den overleden Kolonel MARCAIRE, ten einde hem persoonlijk eenige inlichtingen te vragen, betreffende den militairen toestand.

7 en 8 April werd de Europeesche en Inlandsche bemanning uitgenoodigd door de Nederlandsche Kolonie; de Europeanen op een diner, met bal, in St. George, de Inlanders op een bezoek aan de vermakelijkheden van Wing-on, het groote warenhuis. Vooral het eerste, waarvoor meerdere leden van de kolonie zich zeer veel moeite hadden gegeven, had een zeer geanimeerd en prettig verloop.

10 April werd op uitnoodiging van den Kolonel THOMS, Commandant van het S.V.C. Corps, door mij en 2 mijner officieren de jaarlijksche parade van het S.V.C. bijgewoond, welke werd geïnspecteerd door Brigadier FLEMING.

De troepen bestonden in hoofdzaak uit infanterie met mitrailleurs, cavalerie (op ponies), licht veldgeschut, eenige houwitsers en een 3-tal pantserauto's, en waren samengesteld uit alle in de Settlement woonachtige nationaliteiten, Engelschen, Amerikanen, Duitschers, Nederlanders, Portugeezen, Russen, Japanners, Chineezen en ook enkele Franschen. Het is een „Volkenbondscontingent" in optima forma, onder eenhoofdige leiding, behoorlijk getraind, goed uitgerust en betrouwbaar. Tevens werd geparadeerd door de Wit-Russische geregelde troepen van Shanghai.

11 April deed ik den Consul-Generaal persoonlijk uitgeleide bij zijn vertrek van Shanghai. De Consul G. M. Bijvanck neemt thans de functie waar.

Voor een invitatie van den Commandant van het N.R.P. *Adamastor* voor een kamaraadschappelijken lunch aan boord, moest door mij wegens andere afspraken worden bedankt, daar de uitnoodiging eerst den dag te voren werd ontvangen.

17 April noodigde ik den Engelschen bevelhebber (Brigadier Fleming) met zijn Chef van den Staf en hunne dames bij mij aan boord voor de thee, welke uitnoodiging zeer werd geapprecieerd.

18 April nam ik deel aan een lunch van den Vice-Admiraal Cavagnari aan boord van de *Trento*, met den Franschen Admiraal, zijn chef van den Staf en Adjudant.

18 April deed ik door den officier van piket de verschillende Marinebevelhebbers waarschuwen, dat 19 April ter gelegenheid van den jaardag van Prins Hendrik van top zou worden gevlagd. Door alle buitenlandsche scheepsmachten werd aan deze viering deelgenomen.

Voor de betoonde courtoisie werd nog denzelfden middag door den officier van piket dank betuigd. Ook voor het van top vlaggen der schepen, behoorende tot de Customs werd dank betuigd.

19 April ontving in den Franschen Vice-Admiraal met zijn Chef van den Staf en den Commandant van de *Marne* (het vlaggeschip) bij mij aan boord te dineeren, daar het geven van een lunch, in verband met de op dien tijd vol bezette kombuis, niet mogelijk is. Het diner had een zeer geanimeerd verloop, daaruit blijkende, dat Admiraal Herr na afloop nog geruimen tijd aan boord verbleef.

20 April gaf ik met den Japanschen Vice-Admiraal Nomura, den Franschen Vice-Admiraal Herr, den Engelschen Chef van den Staf (Admiraal Kelly was ongesteld) gevolg aan de uitnoodiging van den Portugeeschen Commandant tot het gebruiken van de lunch aan boord van de *Adamastor*, waarbij de Portugeesche Gezant tegenwoordig was.

25 April maakte ik afscheidsbezoeken bij Brigadier Fleming, den nieuwen voorzitter van de Municipal Council, den Commandant van het S.V.C. (Kolonel Thoms), den Senior Council (Consul-Generaal U. S. Cunningham), den nieuwen Franschen Consul-Generaal Merrier, den Chineeschen Burgemeester van Greater Shanghai (Generaal Wu te-chen) bracht een kaartje aan den Franschen Vice-Admiraal Herr (die met de *Marne* voor eenige dagen naar Ningpo was vertrokken) en bracht bezoeken bij den Amerikaanschen Full Admiral Taylor, den oudst-aanwezenden Italiaanschen zeeofficier (den Commandant van de *Libia*, daar de *Trento* met Vice-Admiraal Cavagnari juist dien morgen tijdelijk naar Japan was vertrokken).

Vlaggen dien dag een uur halfstok in verband met het overlijden van een Portugeesch schepeling.

De lunch, die ik op 25 April had aangeboden aan den Italiaanschen Vice-Admiraal CAVAGNARI en den Portugeeschen bevelhebber ging niet door wegens het plotseling vertrek van de *Trento*, terwijl de Portugeesche Commandant door bovengenoemde begrafenis was verhinderd.

26 April bracht ik afscheidsbezoeken bij den nieuwen bevelhebber van de Fransche concessie, den Kolonel MASSE, den havenmeester en de agenten der verschillende Nederlandsche banken en maatschappijen.

Dien middag ontving ik den Japanschen bevelhebber, Vice-Admiraal NOMURA met zijn Chef van den Staf en Adjudant (de Commandant van het vlaggeschip was door ziekte verhinderd) op de lunch aan boord (uitgebreide rijsttafel).

Deze invitatie bleek juist gezien en is zeer in den smaak gevallen.

's Avonds was ik met de Oudste Officieren der verschillende dienstvakken onofficieel de gast aan een diner, door den waarnemend Consul Generaal BYVANCK in de Fransche Club gegeven.

27 April maakte ik de afscheidsbezoeken bij den Japanschen Vice-Admiraal NOMURA, den Portugeeschen Commandant van de *Adamastor* en den oudst aanwezend Franschen zeeofficier — den overste de Préveux — Commandant van de *Altair*, eertijds Marine attaché te Berlijn en 's Gravenhage en mij uit dien tijd bekend, die eenige dagen geleden te Shanghai was aangekomen.

Door mij werd zooveel mogelijk getracht om in verband met de kosten de ondervonden beleefdheden *aan boord* te reciproceeren, indien zulks mogelijk is; voorts op de wijze, die, naar ik vermoed, het meest in den smaak valt van de betrokken autoriteiten. Zoo veel mogelijk werden deze afzonderlijk teruggevraagd, daar ik had opgemerkt, dat de conversatie bij het gebruik van verschillende talen, voor de meesten moeilijk is, hetgeen zeer storend werkt. Ook was ik daardoor in de gelegenheid de verschillende bevelhebbers meer persoonlijk te spreken.

Van den Consul-Generaal en Mevrouw GROENMAN werden door mij en mijne officieren vele beleefdheden ondervonden. Ook voor lectuur voor de bemanning werd hunne volle medewerking verkregen,

Vele beleefdheden werden ontvangen van de Leden der Nederlandsche kolonie. Daar het op een jager moeilijk valt deze beleefdheden officieel te reciproceeren, wordt zoo veel mogelijk getracht de attracties van het oorlogsschip (snert, capucijners en rijsttafel) geleidelijk onder het bereik der leden van de kolonie te brengen. Gezien de bestaande animo van gene zijde, moet de conclusie worden getrokken, dat dit doel werd bereikt.

Daar men, voor al bij regenachtig weer, op een torpedobootjager geen groot aantal menschen kan ontvangen, werd afgezien van het geven van „at home" voor vertrek. Trouwens hiermede was reeds, zooals hierboven vermeld, van den aanvang af rekening gehouden.

Voor het vertrek op 27 April werden echer de speciale kennissen aan boord genoodigd, waarbij een wandelende lunch werd gebruikt.

5°. Het schip.

In het algemeen is een jager minder geschikt voor de functies, die aan een oorlogsschip onder deze omstandigheden worden opgedragen.

Voor een evacuatie der kolonie biedt het schip onvoldoende ruimte en accomodatie en moet het beschikken over een handelsschip, dat afzonderlijk moet worden beschermd. De sloepencommunicatie heeft daarbij een veel te kleine capaciteit, zoodat vertrouwd moet worden op particuliere middelen, die in noodgevallen juist niet voorhanden zijn. En ten slotte is voor optreden aan de wal bij evacuatie de grootte van de landingsdivisie veel te klein. Voor dit laatste zoude op zijn minst een landingsdivisie van 100 man noodig zijn.

Mocht opnieuw een mogelijke evacuatie onder de oogen moeten worden gezien, dan verdient het aanbeveling een schip als de *Zeven Provinciën* voor deze zending te bestemmen; een schip, dat aan alle eischen voldoet en bovendien het voordeel heeft, dat het, mocht daadwerkelijk op het schip worden geschoten, tegen licht geschutvuur is beveiligd. Ook in het gewone scheepsbedrijf is een dergelijk schip veel beter in staat op zich zelf te staan en is het niet voor alle kleinigheden, reparaties en sloepencommunicatie, van den wal afhankelijk.

Voor een langer verblijf in koude luchtstreken is verwarming van het schip door middel van kolenkachels imperatief noodzakelijk. Het Dieselbedrijf is niet voldoende om de geheele electrische verwarming te voeden; vooral niet, indien het Radiostation geregeld moet worden gebruikt. Het bijzetten van een tweede Diesel bij een langdurig verblijf is af te raden. Men is derhalve aangewezen op het bijhouden van het stoombedrijf.

Bovendien is de electrische verwarming bij temperaturen als hier voorkomende (tot vriezend weer) geheel onvoldoende vooral voor de aan boord aanwezige Inlandsche schepelingen.

Daar blijkens informatie de eerste maanden moest worden gerekend op koud en nat, kil weer, besloot ik een 5-tal kolenkachels aan te schaffen (een in elk volksverblijf, onderofficierenverblijf en een in den gang officieren) teneinde het kostbaar te werk houden van het stoombedrijf te ontgaan.

De aan boord verstrekte motorboot — hoe goed ook in zijn soort — is hier voor het onderhouden van een geregelden sloependienst onvoldoende. De motorboot is betrekkelijk teer en lijdt veel bij gebruik over lange afstanden en bij het aan en afsteken bij bewogen water, zooals in Shanghai voorkomt. Indien voor deze sloep een vaste bemanning is aangewezen, voldoet hij zeer goed voor officieele bezoeken, daar de boot een goeden vaart loopt en zeewaardig is, hetgeen bij veel stroom en groote afstanden — zooals hier — van zeer veel belang is.

De door het Marine Etablissement medegegeven motorboot werd voor de geregelde communicatie gebruikt, verkeerde echter bij afgifte in slechten toestand. De roerpen was gebroken, waarloo deelen waren niet medegegeven en het dek was niet gebreeuwd. Bovendien biedt deze sloep te weinig ruimte voor passagiers; slechts een 10-tal passagiers kon hiermede worden overgevoerd, zoodat tot 3 à 4 maal voor de passagiers van een enkele wachtdivisie moet worden gevaren.

Deze toestand was, gezien de onveiligheid op de rivier en het feit, dat de aanlegplaats zóó ver van het schip verwijderd is, dat de sloepen niet in het oog kunnen worden gehouden, hoogst ongewenscht. Bovendien

geeft een dergelijke communicatie zeer groote bezwaren in het geregeld terugkomen der passagiers aan boord, daar deze soms 1½ uur op de steiger moeten wachten en daarop gaan rekenen. De toestand van den motor is niet zóó, dat hierop kan worden vertrouwd. 8 Maart viel de sloep op de laatste tocht naar boord in elkaar door het loswerken van een opsluitpen in het ontstekingskastje, zoodat zij 's nachts door de andere motorsloep in het donker moest worden gezocht en teruggesleept.

Teneinde een en ander te voorkomen werd getracht in de communicatiedienst op de spitsuren te voorzien door het inhuren van een motorboot, ruimte aanbiedend voor ± 40 passagiers. Bij gebrek aan beter werd een dag ingehuurd een groote boot van de afmeting eener sleepboot, kostende ± f 40 per rit. Dit beviel allerminst. Ten slotte kon een oplossing worden gevonden dank zij de welwillende medewerking van den Agent van de J. C. J. L. die zijn motorboot hiervoor wilde afstaan tegen de kleine vergoeding van 5 dollars (± f 13) per tocht, halen of brengen, hetgeen uitermate billijk is te achten.

Deze laatste oplossing heeft tot het einde toe uitstekend voldaan.

Eenmaal in de 2 weken werd ter contrôle van de werktuigelijke inrichting een ketel aangestoken, hoofd- en hulpwerktuigen beproefd, en drinkwater bij gedistilleerd. Waschwater werd van den wal betrokken.

De toestand van de huid ter hoogte van de waterlijn is slecht. Niettegenstaande in Januari hiervoor tweemaal is gedokt en de huid in de inertol werd gezet, is de verf ter plaatse geheel verdwenen. Een goed overzicht van den toestand kan te water liggende niet worden verkregen; eind April moet worden gedokt, dit had te Shanghai kunnen geschieden.

Overigens werden schip en machinekamer het noodige onderhoud gegeven, terwijl de noodige kleine herstellingen en voorzieningen werden verricht.

6°. Oefeningen.

Zooals reeds vermeld in het reisrapport van Hr. Ms. *Sumatra* biedt Shanghai weinig gelegenheid tot het houden van oefeningen. Onder deze omstandigheden was de gelegenheid tot oefenen nog verder beperkt. Oefeningen met artillerie, geweer- en revolverschieten konden niet plaats hebben.

Voorloopig eischte het onderhoud van het schip alle werkkrachten op, daar het uiterlijk aanzien van schip en sloepen noodig moest worden verbeterd, wilde dit naar buiten eenigszins een indruk geven van den netten aard der Nederlanders.

Later kon vergunning worden verkregen voor het uitrukken van de landingsdivisie en geschiedde dit geregeld op Woensdag. Voor roeien was de temperatuur aanvankelijk te onguur; dit werd later met de Whaleboot geregeld gedaan.

Oefening matrozen in stoomsloepvaren had plaats.

Hoewel lichte athlethiek wel bij verschillende vreemde troepenafdeelingen wordt beoefend, kon niet de beschikking worden verkregen over het noodige terrein en noodige hulpmiddelen.

Een afstandsmarsch kon worden gehouden.

7°. Gezondheidstoestand.

Was aanvankelijk gunstig.

Op medisch advies werd tijdens het koude, guur en natte weer aan de Inlandsche schepelingen van Javaanschen afkomst, een extra rantsoen vet verstrekt teneinde tegemoet te komen aan het gebrek aan vetvoeding, dat onder deze omstandigheden tot minder weerstandsvermogen dezer schepelingen zoude kunnen leiden. In verband me de godsdienstige opvattingen werd dit extra rantsoen gegeven in den vorm van 0,025 kg. boter per man en per dag, zijnde het verschil in vetten tusschen het vastgestelde rantsoen van Inlandsche en Menadoneesche schepelingen.

Tusschen 12 en 19 Maart kwamen meerdere griepgevallen voor; overigens bleef de gezondheidstoestand niet ongunstig.

Tusschen 19 en 26 Maart was de gezondheidstoestand minder gunstig dan de vorige week, was echter beterend daarna en bevredigend; 26 Maart—2 April was de gezondheidstoestand goed.

Gezondheidsinspectie werd gehouden op 21 en 30 Maart.

Voor de bemanning werd 31 Maart een lezing gehouden over de gevaren van den wal.

Daarna bleef de gezondheidstoestand gunstig.

8°. Bijzonderheden.

Voor een goed overzicht der gebeurtenissen in Shanghai is het noodig om van dit internationaal conflict in het kort na te gaan de wordingsgeschiedenis en het verloop voor aankomst van Hr. Ms. *van Galen* te Shanghai.

Anti-Japansche boycot, bestaande sedert Juli 1931 als gevolg van het geval in Korea, oplevend door de bezetting van Mandsjoerije door Japan en streng doorgezet van Chineesche zijde, berokkende den Japanschen handel enorme verliezen.

Deze boycot, gesteund door de „Anti Japanese Boycott Association" (opgericht door verschillende Chineesche handelsvereenigingen) werd door particulieren uitgevoerd, doch sloot in zich het onderzoek van winkels, het in beslag nemen en rooven van Japansche goederen, het veroordeelen en gevangen zetten van Chineesche handelaren, die deze goederen gebruikten of verhandelden en andere onrechtmatige daden, waarvoor bij dezen Chineeschen rechter geen recht kon worden verkregen.

Dit laatste feit gaf aan, dat de Chineesche rechter door vrees voor de publieke opinie werd beïnvloed en zeer zeker handelde met instemming — en wellicht onder pressie — van Regeeringsautoriteiten, daar deze hen anders zouden hebben ontslagen.

Zoo ontstond bij de Japanners een bitter-vijandige stemming tegen de Chineezen. Aan de andere zijde hitsten manifestaties van studenten en hunne eischen om aan Japan den oorlog te verklaren de gemoederen der Chineezen tegen Japan op.

In dezen tijd van spanning kwamen gewelddadigheden veelvuldig voor. Daarbij kwamen smalende opmerkingen van Chineesche kranten over den Japanschen Keizer, die de Japanners woedend maakten, zoo-

dat de Janpanners tenslotte hunne Regeering nadrukkelijk vroegen om op te treden teneinde een einde te maken aan den onhoudbaren toestand.

18 Januari werden 5 Japanners, waarvan sommige Bouddhistische monniken, terwijl zij de San Yen Towel Factory in Chapei passeerden, aangevallen door Chineezen, vermoedelijk — althans voor een deel — leden van de nieuw opgerichte vereeniging, het „Anti-Japanese Volunteer Corps." De Chineesche politie kwam te laat om de daders te vatten. Twee van deze Japanners werden zwaar gewond, een der monniken stierf later aan de bekomen verwondingen.

19 Januari bewogen zich een vijftigtal Japanners, leden van de Japansche „Youth Protection Society", gewapend met dolken en stokken, naar bovengenoemde fabriek, staken deze in brand en kwamen op hun terugweg in botsing met de Settlement Municipal Police. Drie Chineesche politieagenten werden verwond, waarvan een later stierf. Drie Japanners werden aangeschoten door de politie, waarvan een stierf.

Denzelfden dag werd een massameeting gehouden van Japansche inwoners in de Japansche club om te protesteeren tegen den aanval op de Japansche monniken en de beleedigende stukken tegen den Keizer in de Chineesche pers. Deze meeting nam eene resolutie aan, waarbij aan de Japansche Regeering werd gevraagd schepen en troepen te zenden teneinde de anti-Japansche beweging te onderdrukken. Ongeveer het halve aantal personen ging eerst naar het Japansche Consulaat, vervolgens naar den Marinebevelhebber om deze resolutie aan te bieden. Na hun bezoek aan den Consul-Generaal, die hen vroeg deze zaak aan hem over te laten, kwamen zij op hun verderen weg in botsing met de politie van het Settlement. Een Engelsche sergeant werd hierbij gewond. De Japansche autoriteiten boden hiervoor hun verontschuldigingen aan en zeven Japanners, die gearresteerd waren, werden overgeleverd aan de Japansche autoriteiten en door deze overgebracht naar Nagasaki, teneinde daar voor den Japanschen rechter terecht te staan.

Dienzelfden middag deed de Japansche Consul-Generaal de volgende eischen toekomen aan den secretaris van den burgemeester van Greater-Shanghai betreffende het voorgevallene op 19 Januari:

1. verontschuldigingen door den Burgemeester;
2. arresteeren der aanvallers;
3. schadeloosstelling;
4. afdoende toezicht op de anti-Japansche beweging;
5. ontbinding van alle anti-Japansche vereenigingen, die ten doel hadden het aanmoedigen van vijandelijke gevoelens, van anti-Japansche relletjes en beroeringen.

21 Januari 's morgens deelde de Burgemeester van G. S. den Japanschen Consul-Generaal mede, dat hij genegen was de eerste 3 punten onder de oogen te zien, maar het moeilijk vond aan punt 4 en 5 tegemoet te komen.

Later op den dag gaf de Japansche Admiraal een communiqué uit, waarin stond, dat hij, indien de Burgemeester geen voldoening kon geven en bovengenoemde eischen niet zonder verwijl werden uitgevoerd, de noodige stappen zou nemen om de Japansche rechten en belangen te beschermen.

Deze mededeeling werd gezonden aan de Settlement autoriteiten, aan het Bureau of Public Safety of Greater Shanghai en in de pers opgenomen.

24 Januari — 3 dagen later — kwamen de eerste Japansche versterkingen aan in Shanghai. Geruchten liepen, dat ook de Chineesche troepen (het 19e leger) in Chapei werden versterkt.

Het aantal troepen in Settlement en Concessie bedroeg daarna:

Engelsche troepen	2086
Amerikaansche troepen (mariniers)	1144
Japansche troepen (mariniers)	1450
Shanghai Volunteer Corps	1746
Fransche troepen	1008
Totaal	7434

met eene bewapening van eenige loopgraafmortieren, enkele lichte kanonnen, een 5-tal tanks en 19 gepantserde auto's. Hiervan waren 4976 man voor de verdediging van de Internationale concessie beZ. Soochow Creek, 1450 Japansche troepen voor de wijken beN. de Soochow Creek en 1008 man voor de verdediging van de Fransche Concessie.

Dienzelfden dag deelde de Japansche Consul-Generaal den Burgemeester mede dat, indien niet binnen een redelijken tijd een bevredigend antwoord was ontvangen, de Japansche Regeering zich vrijheid van handelen voorbehield.

25 Januari deelde de Japansche Consul-Generaal den Burgemeester mede, dat hij — zonder een bepaalden datum vast te stellen — een voorloopig antwoord verwachtte tegen 28 Januari, terwijl hij den 27 Januari mededeelde, dat 28 Januari 6 h 's avonds de eischen moesten zijn ingewilligd.

Onderwijl deelde de Burgemeester van Greater Shanghai aan de neutralen mede, dat hij iedere mogelijke tegemoetkoming zoude geven om den strijd te voorkomen en trachtte hij de leiders der Chineesche gemeenschap er toe te brengen de Anti-Japanese Boycott Association op te heffen en de woorden „Anti-Japanese" te schrappen uit den naam van andere vereenigingen, daar deze woorden door de Japanners als een beleediging werden gevoeld. Als gevolg van zijn bemoeiingen werd eerstgenoemde vereeniging gesloten en verschillende andere buraux door de Chineesche politie verzegeld in den nacht van 27 op 28 Januari.

28 Januari 's morgens 7 h 30 deelde de Japansche Admiraal aan de bevelhebbers der buitenlandsche strijdkrachten mede, dat hij den volgenden morgen den strijd zoude aanvangen indien hij geen bevredigend antwoord van Chineesche zijde had ontvangen.

De Municipal Council van de Internationale Settlement hield 's morgens vergadering om den toestand te bespreken en besloot den „State of Emergency" af te kondigen met ingang van 4 h 's middags.

Afkondiging van den „State of Emergency" geschiedt op verantwoordelijkheid van den Municipal Council en beteekent feitelijk eene kennisgeving aan de bevelhebbers der buitenlandsche strijdkrachten, dat deze gereed worden geacht de hun toegewezen sectoren te verdedigen.

Dienzelfden middag vroeg zond de Burgemeester van G. S. zijn antwoord aan den Japanschen Consul-Generaal, waarbij de Japansche eischen in hun geheel werden aangenomen. 's Middags 4 h deelde deze aan den Consulairen Raad mede, dat volledige genoegdoening was ontvangen. Hij voegde er aan toe, dat het nog te bezien stond of de Burgemeester in staat zoude zijn de ingewilligde eischen uit te voeren, maar gaf daarbij toe, dat de eischen reeds voor een groot gedeelte waren uitgevoerd en dat voorloopig geen vijandelijkheden zouden aanvangen.

Niettegenstaande deze ommekeer in den diplomatieken toestand was de algemeene opvatting, dat de Japansche Marine-autoriteiten toch besloten hadden in ieder geval de vijandelijkheden te openen. Vlammende opschriften in Japansche krantenbulletins vermeldden, dat de Chineezen niet van plan waren hun beloften te vervullen en dat zij den aanval op de Japansche troepen voorbereidden. Ook werd een oproer verwacht van de Chineesche bevolking, gericht tegen het aannemen der Japansche eischen door den Burgemeester.

Alles te zamen beschouwd, was het geraden in ieder geval den State of Emergency af te kondigen, welke dan ook 's middags 4 h inging. Dit laaste werd beslist door het Defence Committee, welke bestaat uit de bevelhebbers der buitenlandsche garnizoenen, den voorzitter van den Municipal Council, den chef der gemeentepolitie en den commandant van het Shanghai Volunteer Corps.

Dit Comité heeft niet de bevoegdheid om de verschillende commandanten *orders* te geven betreffende de uitvoering van hun taak, maar stelt alleen vast de sectoren der verdediging, die aan de verschillende troepenmachten worden toegewezen en helpt om samenhang te brengen tusschen de actie der verschillende bevelhebbers onder het vaststellen van algemeene richtlijnen der verdediging.

De Britsche en Amerikaansche troepen bezetten de hen toegewezen sectoren kort na 4 h 's middags. De Italiaansche troepen den 29sten Januari.

De Japansche sector bestond uit het geheele NO. deel van de Settlement beNoorden Soochow Creek en in het westen begrensd door North Honan Road. Deze sector strekte zich — naar het oordeel van het Comité van Defensie — uit tot buiten de Settlement en wel naar het westen tot North Kiangse Road en den spoorweg naar Woosung, naar het noorden tot den noordgrens van Hongkew Park en vanaf den NO. punt van dit park naar het politiebureau aan de Harbin Road.

In de omgeving van Hongkew Park leven vele Japanners. Het park zelf en de North Sechuen en Dixwell Road — hoewel zij zijn gelegen buiten de Settlement — zijn eigendom van de Settlement en staan onder toezicht van haar politie.

Uit niets blijkt, dat de Chineesche autoriteiten wisten, dat de Japansche sector zich aldaar buiten de Settlement uitstrekte, voordat de gebeurtenissen plaats hadden ten 11 h 's avonds, welke hieronder worden vermeld.

De Japanners hebben dezen sector om 4 h 's middags niet direct bezet. Doch daartegenover dient te worden opgemerkt, dat voortdurend posten van Japansche mariniers langs deze gemeentewegen hebben gestaan voor de bescherming van hunne landgenooten en dat het hoofdkwartier der Japansche marine zich aldaar bevond.

's Avonds 11 h gaf de Japansche Admiraal 2 proclomaties uit (waarvan een afschrift ten 11 h 25 door den Burgemeester werd ontvangen). De eene vermeldde, dat de Japansche Marine zich ernstig ongerust maakt over den toestand in Chapei, waar groote aantallen Japanners woonden, en daarom besloten had troepen daarheen te zenden om orde en rust te verzekeren. De Admiraal hoopte, dat de Chineesche Autoriteiten hunne troepen aldaar ten spoedigste zouden terug trekken tot beWesten den spoorweg en alle verdedigingswerken in deze wijk zouden opruimen.

De tweede proclamatie gaf aan, dat de Japanners in de hen toegewezen sector van verdediging van het Settlement alle maatregelen zouden nemen die noodig waren om de orde te bewaren en die de „State of Emergency" eischt.

Japansche mariniers en bewapende burgers, die gemobiliseerd waren bij het Hoofdkwartier der debarkementstroepen, trokken langs North Sechuen Road en naar het westen langs Range Road tot North Honan Road en lieten groepen gewapenden achter bij de zijstraten (alley ways) terwijl zij voorttrokken.

Op een gegeven sein ten middernacht trokken deze groepen naar het westen en naar het noorden in de richting van den spoorweg.

Een troep, bestaande uit ongeveer 100 mariniers en een pantserauto probeerden het hek te passeeren tusschen de Settlement en het Chineesche gebied aan het einde van Honan Road, maar werden in hun voornemen gestuit door het Shanghai Volunteer Corps, dat met de bewaking van dezen sector was belast. Dit hek leidde naar het North Station.

De Chineesche *militaire* autoriteiten hadden niet toegegeven aan den eisch van den Japanschen Admiraal om hun troepen terug te trekken.

Zelfs indien zij toegegeven hadden zoude het hun onmogelijk zijn geweest in zoo'n kort tijdsverloop hun troepen uit deze wijk terug te trekken. Bovendien moest hier worden rekening gehouden met de spanning der vorige dagen, welke de Chineesche bevelhebbers moest brengen tot de opvatting, dat de Japansche maatregelen een onderdeel waren van een grootere militaire operatie.

De Japansche mariniers ondervonden derhalve tegenstand van de geregelde Chineesche troepen. Zij bereikten den spoorweg slechts tot de kruising van den Paoshing Road, niet daar beZuiden, en van daar liep hun linie tot de grens van de Settlement tusschen North Honan en North Sechuen Road.

De Japanners werden ondervuur genomen door een Chineesche gepantserde trein, die van uit het North Station vertrok en de Woosung spoorweg afpatrouilleerde. Deze trein zocht daarna dekking in het North Station, dat door de Chineesche troepen sterk werd verdedigd.

Op 29 Januari werd dit station en de trein door de Japanners met vliegtuigen gebombardeerd, waarbij de trein werd vernield. Andere gebouwen langs de Paoshing Road werden met brandbommen bestrooid, naar algemeen gevoelen met opzet, omdat zich daarin uitkijkposten bevonden, die de Japansche linies overzagen.

De Burgemeester van Greater Shanghai protesteerde bij de Consulaire Autoriteiten tegen de Japansche actie. De Japansche Autoriteiten beweerden, dat hun actie geen verband hield met de gestelde eischen, die

waren ingewilligd, maar noodzakelijk was voor de beveiliging van de Japansche bevolking, die in de wijk woonde, die zij besloten hadden te bezetten. Zij hielden vol, dat hun actie — die gewelddadig verzet ontmoette — en waarvoor zij de volle verantwoording op zich namen — bleef binnen de grenzen, die — in tijden van noodzaak — was toegestaan in het plan van Defensie van het Internationale Settlement.

Het grootste deel van 29 Januari werden de gevechten voortgezet.

Op verzoek van den Burgemeester van Greater Shanghai slaagden de Amerikaansche en Engelsche Consuls-Generaal er in een wapenstilstand te bewerken, ingaande 29 Januari 8 h 's avonds.

Beide partijen verbonden zich het vuren te staken, tenzij op hen werd geschoten.

29 Januari tegen 8 h 's avonds, bij het ingaan van den wapenstilstand hield het vuren op, maar den volgenden dag reeds protesteerde de Japansche Admiraal bij de Engelsche en Amerikaansche Consuls-Generaal, dat de Chineesche gepantserde trein in het North Station wederom het vuur had geopend. Dit werd door de Chineezen ontkend, welke van hunne zijde beweerden, dat de Japanners hadden gevuurd.

31 Januari 's morgens vlogen 17 Japansche vliegtuigen over Shanghai en de Chineesche stellingen, zonder bommen te laten vallen. De Japansche marine-autoriteiten beweerden, dat deze demonstratie was gehouden als gevolg van een nieuwe schending van den wapenstilstand door de Chineezen, hetgeen door de Chineezen ten stelligste werd tegengesproken.

Dien dag werd na besprekingen tusschen den Burgemeester van G. S., den Japanschen Consul-Generaal, den Japanschen Admiraal en den plaatselijken bevelhebber der Chineesche troepen, in tegenwoordigheid van de Amerikaansche en Engelsche Consuls-Generaal overeengekomen, dat Japansche Consul-Generaal aan zijne Regeering in overweging zoude geven de Japansche troepen uit de streek buiten de Settlement terug te trekken. Als het antwoord ongunstig luidde zouden de Chineeschen met hunne Regeering overleg plegen. Totdat hierop een definitief antwoord kwam zouden de vijandelijkheden blijven gestaakt.

Voorts werden voorstellen in overweging gegeven tot het instellen van een neutrale zône.

1 Februari hielden beide partijen zich aan den wapenstilstand, hoewel eenig verspreid geweervuur werd gehoord.

2 Februari deelde de Japansche bevelhebber opnieuw mede, dat de wapenstilstand den vorigen dag door de Chineezen was geschonden. Hij voegde hieraan toe, dat het duidelijk was, dat de Chineezen troepen concentreerden om de Japansche troepen te omsingelen, zoodat zij vliegtuigen zouden oplaten ter verkenning.

's Middags vlogen Japansche vliegtuigen over Shanghai en de Chineesche stellingen. Deze vliegtuigen werden door de Chineezen onder vuur genomen, waarop zij bommen wierpen in Chapei. Kort daarop begon opnieuw allerwege het vuren.

Ongeveer 3 h 's middags, nadat het vuren was heropend, deelde de Japansche Consul-Generaal de Consulaire Autoriteiten mede, dat de Japansche Regeering het voorstel voor een neutrale zône had afgewezen.

Dienzelfden dag zond de Chineesche Burgemeester van Greater Shanghai een brief aan de Consulaire Autoriteiten (ontvangen 3 Febr.),

welke verwees naar de overeenkomst betreffende den wapenstilstand van 31 Januari en vaststelde, dat de Japanners deze overeenkomst herhaaldelijk hadden verbroken door hunne aanvallen op Chineesche troepenafdeelingen en vooral door de bommenaanvallen uit vliegtuigen, hierboven genoemd.

3 Februari deelde de Japansche Marineautoriteiten mede, dat de Chineezen bij voortduring hadden blijk gegeven zich niet eerlijk te houden aan de uitvoering der gemaakte afspraken, waarbij den eisch werd gesteld, dat de Chineesche troepen op voldoende afstand van Chapei zouden worden teruggetrokken en, indien dit niet goedschiks gebeurde, de Japanners zouden zijn genoodzaakt de Chineesche stellingen door vliegtuigen te laten bombardeeren.

Later op dien dag deelde de Japansche Consul-Generaal den Consulaire Autoriteiten mede, dat de Woosungforten het vuur hadden geopend op 3 Japansche torpedobootjagers en dat de Japanners daarom deze forten zouden bezetten. Ook dit vuuropenen werd door de Chineezen ontkend.

Sedert 3 Februari heerschte een werkelijke oorlogstoestand, waarbij elke gedachte aan een wapenstilstand was losgelaten.

Het vuren had op onregelmatige tijden plaats in Chapei en in den streek van Woosung, waarbij gebruik werd gemaakt van artillerie en — van Japansche zijde — van luchtbombardementen. Het offensief ging hierbij geheel uit van de Japanners, met de kennelijke bedoeling de Woosungforten te bezetten en de Chineesche strijdkrachten een eind van Shanghai terug te drijven.

Bij het bovenstaande moet er mede rekening worden gehouden, dat een *werkelijke* wapenstilstand niet heeft bestaan en ook, dat het onmogelijk is om vast te stellen, *welke* der strijdenden verantwoordelijk moet worden gesteld voor het schenden van den wapenstilstand, daar zich geen neutrale waarnemers in de gevechtslinie bevonden. Het is mogelijk, dat afzonderlijke eenheden van beide zijden en zelfs „agents-provocateurs" hiervoor verantwoordelijk moeten worden gesteld.

Afgezien van bovengenoemde vijandelijkheden tusschen geregelde troepen in hunne vuurlinies, zijn voor den internationalen toestand van de Settlement van groot belang de gebeurtenissen, die plaats vonden binnen den Japanschen sector van de Settlement.

Vanaf het begin van den Japanschen opmarsch in den nacht van 28 op 29 Januari, drongen geheele drommen Chineesche troepen zonder onderscheidingsteekenen den Japanschen sector binnen. Deze „plain clothed" soldaten verborgen zich binnen of op de daken der huizen, van waar zij met automatische pistolen het vuur openden op de Japansche patrouilles in de straten. Daarbij moet worden vermeld, dat de Japanners, die onvoldoende geregelde troepen schenen te hebben voor de verdediging van den hen toegewezen sector, hadden opgeroepen en bewapend al hunne zoogenaamde „reservisten", die burgerkleeding droegen maar met een onderscheidingsteeken.

De mariniers en reservisten beantwoordden het vuur der Chineesche schutters met mitrailleurvuur en door huiszoekingen. Hierbij werd veel schade aangericht, zelfs werden huizen in brand gestoken om de schutters er uit te drijven.

De Japansche marine-autoriteiten namen de geheele contrôle over van Hongkew binnen de Settlement, barricadeerden de straten, ontwapen-

den de politie en zetten alle gemeentediensten van de Settlement stop, waaronder de brandweer. Politieposten werd elke gemeenschap met het hoofdbureau belet. De Shanghai Municipal Council werd genoodzaakt scholen en hospitalen te ontruimen. Allerlei excessen, waaronder begrepen executies, werden bedreven door mariniers, reservisten en zoogenaamde wilde bendes, lieden zonder bepaalde officieele aanstelling, vermoedelijk wraaknemend tegenover de Chineezen over de vroeger anti-Japansche handelingen. Er heerschte een ware terreur en vrijwel de geheele niet-Japansche bevolking uit deze wijk vluchtte.

In verband met het groote aantal berichten over vermiste Chineezen, waarvan men vreesde, dat zij waren gearresteerd of doodgeschoten en die spoorloos waren verdwenen, verzocht de Municipal Council op 5 Februari aan de vereenigde Consuls dienaangaande inlichtingen te vragen aan de Japansche autoriteiten.

De Japansche Consul-Generaal gaf toe, dat excessen waren gepleegd door zijn landgenooten, ten tijde, dat de gemoederen sterk waren verhit en er een chaotische toestand heerschte. Sedert dien waren de omstandigheden veel verbeterd; hij stemde er in toe, dat de verdachte personen, die door de Marineautoriteiten binnen de Settelement waren gearresteerd, overgegeven zouden worden aan de Settelementpolitie. Dit geschiedde, maar het aantal vermiste Chineezen bleef zeer groot. De Municipalpolitie verzamelde reeds gegevens van ongeveer 300 gevallen.

Het „snipen" was intusschen sterk verminderd, maar het Japansche toezicht was nog streng en de politie en andere gemeentediensten konden slechts langzamerhand hunne diensten hervatten.

De Japansche autoriteiten waren zeer getroffen door de excessen, welke hunne landgenooten hadden begaan en een aantal ongewenschte landgenooten werd naar Japan terug gezonden.

In de Settlement heerschte groote onrust. Onder den druk der Japansche bezetting van het gedeelte beNoorden den Soochow Creek, onderworpen aan de luchtbombardementen op Chapei, vluchtte de ontzette bevolking bij honderdduizenden de Settelement binnen. De voornaamste straten waren overvol en bijna niet meer te passeeren. Duizenden zochten hun weg naar de rivier en staken deze over om Pootung te bereiken; meer nog namen de eerst vertrekkende rivierboot naar een andere plaats bovenstrooms of aan de kust om vrij te komen uit het oorlogsgebied. Het verleden had hen geleerd, dat daar, waar oorlog heerschte, weinig aan de woede van den oorlog ontsnapt; dat alles, wat niet was vernietigd of weggenomen, als regel door een der terugtrekkende legers wordt verbrand.

De meeste vluchtelingen bleven in de Settelement hangen en vormden met de werkloozen het leger bezitsloozen, dat een bron was voor onveiligheid.

Onder deze omstandigheden besloot de gemeenteraad opnieuw de „Curfew" („taptoe" of „couvre few") regelingen uit te vaardigen, die het eerst in 1927 waren toegepast. Van 10 h 's avonds tot 6 h 's morgens werd niemand op de hoofdstraten toegelaten. Een wijze voorzorg, ten einde in de mogelijkheid te zijn volksoploopen, relletjes en allerlei misdaden gedurende de gevaarlijke nachturen te voorkomen.

Ondertusschen waren op verzoek aan de verschillende Regeeringen, versterkingen in aantocht.

Vanaf 5 Februari kwamen deze aan, totdat voldoende sterkte aanwezig werd geacht voor het verzekeren van de veiligheid der inwoners van verschillende nationaliteiten.

Van Engelsche zijde werden uit Hongkon aangevoerd:		
Aanwezig waren	2080	
30 Januari per *Lancashire*	840	
3 Februari per *Berwick*	742	
12 Maart per *Lancashire*	864	
gevende een totaal van		4526
Van Amerikaansche zijde was aanwezig (4e regt. mariniers)	1144	
4 Februari per *Chaumont* (31e regt. infanterie)	1255	
gevende een totaal van		2399
Van Italiaansche zijde:		
4 Maart per *Trento* (overgevoerd det. mariniers)		377
Shanghai Volunteer Corps		1746
Van Fransche zijde:		
Aanwezig	1008	
4 Februari per transportschip (2 comp. uit Tientsin)	269	
10 Februari per *Waldeck Rousseau* (uit Saigon)	550	
7 Maart per transportschip (1 bataljon uit Tónkin)	550	
gevende een totaal van		2377
Totaal waren dus aanwezig voor de verdediging van het Internationale Settlement	9048	
Van de Fransche Concessie	2377	
Totaal voor de buitenl. vestigingen	11425	man.

Te gelijker tijd werden vrijwel alle schepen der buitenlandsche marines, in Oost-Azië aanwezig, te Shanghai samengetrokken.

Het overzicht van de scheepsbewegingen in de haven van Shanghai geeft een duidelijk overzicht en illustratie van de feiten, die hebben plaats gehad en van de tijdstippen, waarop de verschillende Regeeringen (of vlootbevelhebbers) het noodig achtten voor de bescherming van Shanghai en hunne onderdanen speciale maatregelen te nemen.

In de 2 eerste weken van Januari hadden de gewone bewegingen van oorlogsschepen plaats. De grootere kruisers, die tot de scheepsmachten in deze wateren thuis behooren, deden korte reizen buiten Shanghai, een enkele kleine Japansche kruiser liep enkele dagen deze haven aan, zooals gewoonlijk.

Geregeld werden verder de kanonneerbooten, behoorende tot de Yang-Tse-Kiang patrouille, afgelost.

Op 23 en 24 Januari liepen plotseling 3 Japansche kruisers en 4 jagers Shanghai binnen, 27 en 28 Januari gevolgd door nog een kruiser en 3 divisies (12) jagers. Deze schepen zijn vermoedelijk gebruikt voor den overvoer der 500 à 600 mariniers, die de Japansche troepenmacht voor 29 Januari hebben versterkt, terwijl deze schepen vermoedelijk te gelijker tijd hun landingsdivisies aan de wal hebben gezet.

Dit is het sein geweest voor het aantrekken van schepen der overige scheepsmachten.

Van Amerikaansche zijde kwam de eerste divisie (4) jagers 1 Februari te Shanghai aan, de *Houston* 3 Februari, 2 andere divisies jagers op 4 en 5 Februari, het transportschip *Chaumont* en *Isabel* 5 en 7 Februari, het reparatieschip *Black Hawk* der jagerflottielje 7 Februari, evenals een tweetal mijnenvegers. De transportschepen brachten de noodige troepen aanvulling voor verdediging van de Settlement.

De Engelsche kruiser *Suffolk* arriveerde 31 Januari met het transportschip *Lancashire*, brengende troepenaanvulling, de *Berwick* 2 Februari, de *Kent* (uit Batavia) 5 Februari, het troepentransportschip *Belgol* 6 Februari. Ten slotte kwam de aanvulling der jagers *D 62*, *63* en *67* op 11, 26 en 27 Februari aan.

Het oude Fransche stationsschip *Waldeck Rousseau* arriveerde 10 Februari, het Portugeesche schip *Adamastor* 12 Februari.

Van Italiaansche zijde was de *Libia* reeds 18 Januari te Shanghai aangekomen. Aanvulling uit Italië *(Trento* en *Espero)* kwam met eene aanvulling mariniers respectievelijk op 4 en 7 Maart.

Men kan derhalve zeggen, dat vrijwel de geheele scheepsmacht uit Oost-Azië 5 Februari te Shanghai was geconcentreerd.

Wat betreft het verdere verloop der vijandelijkheden, het volgende.

De geheele eerste helft van Februari liepen de Japansche jagers afzonderlijk in en uit, vermoedelijk bij het deelnemen van de vijandelijkheden, het vlaggeschip der „Third Fleet", de *Idzumo*, kwam 8 Februari.

Naast de in den aanvang aanwezige troepen (1450) mariniers, werd begin Februari van het Leger een „gemengde Brigade", naar schatting ± 10 000 man aangevoerd.

Vanaf 3 Februari heerschte oorlogstoestand in het gebied van de Settlement beNoorden den Soochow Creek tot Woosung oe. 6 Februari had opnieuw een luchtbombardement plaats der Woosung forten, terwijl de forten den volgenden dag door strijdkrachten te land en ter zee werden aangevallen. Niettegenstaande sterke Japansche aanvallen behielden de Chineezen het terrein.

Zoo ging het dag op dag door. De Japansche aanvallen waren gericht tegen de Chineesche stellingen in Woosung en Chapei en vorderden vrijwel niet. Menigmaal kon gesproken worden van het feit, dat de Japanners zich tegen Chineesche aanvallen hadden te verdedigen. Nachtelijke bombardementen kwamen dagelijks voor, totdat ooggetuigen rapporteerden, dat beide plaatsen compleet tot puin waren geschoten. Wat de granaten hadden gespaard, viel ten prooi aan de door het bombardement uitgebroken branden.

Inderdaad zijn beide plaatsen dan ook vrijwel geheel uitgebrand.

Niettegenstaande al deze verwoestingen waren er nog Chineezen gebleven in Chapei. Gehecht aan hun weinige aardsche bezittingen, bang

om zich naar buiten te wagen, hongerend en door schrik bevangen waagden zij zich niet uit hunne ruïnes. Majoor HAYLEY-BELL en Pater JACQUINET van het S.V.C., die in 1927 een soortgelijke missie hadden ondernomen, bewerkten een wapenstilstand van 4 uur en konden eenige honderden van deze ongelukkigen in veiligheid brengen.

Langzamerhand werd het duidelijk, dat de aanwezige Japansche troepen niet voldoende waren om het gestelde doel te bereiken, waarop de Japansche Regeering besloot eenige divisies van het Leger naar Shanghai te zenden.

Na 12 Februari begon het transport van de 9e en 14e Divisie Legertroepen, naar schatting ± 30 000 man, aangevoerd per transportschip.

14 Februari, nadat de verdedigingswerken te Woosung practisch onschadelijk waren gemaakt, kwam een negental transportschepen de Whang Poo op en begonnen de Japanners de eerste Legertroepen te ontschepen. Een enorme hoeveelheid trein, zwaar geschut tanks en cavallerie werd de volgende dagen aan land gebracht en ondertusschen werden de Japansche posities van Chapei tot Woosung (beZ. den Woosung Creek) bevestigd.

16 Februari 's nachts werd het zwaarste bombardement om 11 h 's avonds geopend, welk bombardement met tusschenpoozen den geheelen nacht duurde. Gedurende dit bombardement en het Chineesche tegenvuur viel een groot aantal granaten op verschillende plaatsen in de Settlement, sommige in de buurt van Chao fung Road jetty, waardoor meerdere Chineezen en ook 2 Britsche matrozen werden gedood.

Door tusschenkomst van neutrale diplomaten werd een voorstel gericht tot beide militaire bevelhebbers voor het houden van besprekingen op den grondslag van terugtrekken van beide troepenmachten.

Dit voorstel werd aangenomen: 18 Februari had de bespreking plaats. De Japansche vertegenwoordiger deelde de Japansche voorwaarden mede, welke door den Chineeschen afgevaardigde onaanvaardbaar werden genoemd. Na langdurige discussie werd besloten, dat Japan zijn eischen schriftelijk zou vastleggen vóór 9 h 's avonds en dat men van Chineesche zijde zoo spoedig mogelijk zou antwoorden.

De Japansche eischen omvatten:

1. De Chineesche troepen zullen vijandelijkheden staken voor 20 Februari 7 h 's morgens hunne eerste linies hebben ontruimd en voor 5 h 'smiddags geheel zijn teruggetrokken tot 20 K.M. van de lijn: Noordgrens Settlement—Szetlin forts en BeO. de Whang poo beNoorden de naar het oosten verlengde lijn van Soochow Creek.

2. De Japansche troepen zullen niet aanvallen of vervolgen, vliegtuigverkenning blijft toegestaan.

Na het terugtrekken van de Chineesche troepen zullen de Japansche legers alleen bezetten de gronden grenzende aan de gemeentewegen tot Hongkew, waaronder begrepen Hongkew Park.

5. Japansche waarnemers zullen het geëvacueerde terrein controleeren na het terugtrekken van de eerste linie.

4. Chineezen zijn verantwoordelijk voor de veiligheid van persoon en goed van Japanners buiten het ontruimde gebied. Het optreden van soldaten in burgerkleeding moet afdoende worden tegengegaan.

5. De veiligheid van vreemdelingen in de buurt der ontruimde gebieden zal later worden besproken.

6. Anti-Japansche propaganda zal afdoende worden tegengegaan en verder worden behandeld door de diplomatieke organen.

Bij afwijzing van bovengenoemde eischen zijn de Japansche troepen genoodzaakt de vijandelijkheden voort te zetten.

Den volgenden dag werd het antwoord ontvangen van den Chineeschen Burgemeester. Na te hebben geconstateerd, dat de ernstige toestand om Shanghai het gevolg was van de Japansche invasie en het vermoorden van Chineesche onderdanen, tegen alle regelen in van internationaal recht, deelde hij mede, dat alle punten, welke betrekking hadden op de betrekkingen tusschen China en Japan, behoorden te worden behandeld volgens diplomatieke wegen, waartoe hij den brief van den Consul-Generaal aan zijne Regeering had doorgezonden met verzoek het antwoord aan den Japansche gezant mede te deelen.

Voorts betoogde hij, dat de verontwaardiging der Chineesche bevolking dagelijks toenam door provocatie der Japansche troepen, waardoor het niet meer dan natuurlijk was, dat de anti-Japansche agitatie doorging.

De Chineesche bevelhebber, wien eveneens een exemplaar der Japansche eischen was toegezonden, gaf ten antwoord, dat zijn troepen een deel uitmaakten van het nationale leger en de rders van zijne Regeering hadden op te volgen, reden, waarvoor hij genoemd schrijven aan zijne Regeering had doen toekomen.

Het is niet bekend, welk antwoord door de Chineesche Regeering is gegeven.

In den nacht van 19 op 20 Februari vertrokken Japansche versterkingen uit hun basis in de Settlement naar de Japansche linies, en na eene luchtverkenning, die den Japanners overtuigde, dat de Chineezen zich niet uit hunne linies hadden teruggetrokken, werden de vijandelijkheden door de Japanners 20 Februari 's morgens 7 h 30 opnieuw geopend met een aanval op de Chineesche linies in Kiangwan en Woosung.

Een verwoede strijd werd gevoerd, vooral in de buurt van Kiangwan, waar de Chineezen sterke, ingegraven stellingen hadden bezet.

De strijd werd met afwisselend succes gevoerd. Geen der partijen behaalde doorslaande successen. Aanvallen en tegenaanvallen wisselden elkaar af en het gevechtsfront golfde heen en weer in Chapei en Kiangwan.

Afgescheiden van het groot aantal vluchtelingen en werkloozen der Chineezen, dat in het Settelement onderdak zocht en een potentieel gevaar vormde — men sprak van meer dan een millioen —, niet alleen voor de onveiligheid van persoon en goed van afzonderlijke personen, maar ook door het gevaar van troebelen, optreden van „snipers" en soldaten in burgerkleeding, leverde de strijd tusschen de geregelde Japansche en Chineesche troepen aan de grenzen van het Settlement de volgende gevaren op.

Gedacht moest worden aan de mogelijkheid, dat de Japansche troepen zouden trachten via de Settlement de Chineezen in den rug verrassend aan te vallen; deze opzet was reeds voorgekomen, maar toen gelukkig

verijdeld. Gevreesd werd ook voor arbitrair optreden van Japansche troepen in de overige deelen van het Settlement gebied, zooals in Hongkew en in hun eigen sector was voorgekomen.

Van de zijde van het Chineesche leger dreigde het gevaar eveneens, dat gewapende troepen de Settlement zouden binnen komen. Niet in hoofdzaak om daardoor de Japansche troepen in den rug aan te vallen, maar om — vereenigd met de aanwezige Chineesche bevolking — tot plundering over te gaan. Ook voor het geval, dat het Chineesche leger zoude worden teruggeslagen, moest deze mogelijkheid onder de oogen worden gezien. De practijk in China is nu eenmaal, dat voor een terugtrekkend of los gelaten Chineesch troependeel niets veilig is, dat moord en doodslag, brandstichting en plundering daarvan een normaal begeleidend verschijnsel vormen en dat daarbij noch vrouwen, noch kinderen worden gespaard.

Den 19den Februari werd de toestand zoo kritiek geacht, dat de Banken en de Java—China—Japan Lijn hunne directies telegrafisch verzochten bij de Regeering aan te dringen op onmiddellijke uitzending van een oorlogsschip. Men had weinig hoop op een oplossing der militaire crisis.

Te gelijker tijd werd ook door den Consul-Generaal telegrafisch om uitzending van een oorlogsschip verzocht.

21 Februari 's morgens 8 h 30 werd te Soerabaja de order ontvangen Hr. Ms. *van Galen* gereed te maken voor vertrek. 8 uur EW. werd uit Soerabaja vertrokken.

Na vertrek uit Soerabaja stond de Commandant onder de rechtstreeksche bevelen van den Minister van Defensie.

Ondertusschen waren de vijandelijkheden in de omgeving van Shanghai voortgezet, zonder dat veel beweging in de fronten was gekomen en wel doordat het Chineesche 19e Leger een taaien tegenstand bood aan de hevige Japansche aanvallen.

Van Japansche zijde zag men wel in, dat ook nu nog een overwinning te duur moest worden gekocht, en wachtte men op nieuwe versterkingen en greep men naar de voorhanden zijnde andere middelen.

23 Februari, terwijl de Japanners bezig waren de kleine terreinwinst te consolideeren, begonnen de luchtbombardementen van de Chineesche vliegvelden in de buurt van Shanghai, Hung jao (beW. de Settlement, aan het einde der buiten Settlement Roads) en te Soochow. Beide werden grondig onderhanden genomen, hangars en aanwezige vliegtuigen werden vernield.

Den volgenden dag werd een luchtaanval ondernomen op het vliegveld van Lunghua en het daarbij gelegen arsenaal, terwijl tevens de zware Chineesche artillerie bij Kiangwan met bommen werd bestrooid. Een artillerie bombardement der Japanners vanaf de Race Course op Chapei bracht een groot deel der Chineesche artillerie tot zwijgen.

Een groot aantal Chineesche gewonden kwam deze dagen de Settlement binnen in verband met de zware gevechten der voorgaande dagen en werden ter verpleging opgenomen in de bestaande en tijdelijk ingerichte hospitalen.

Ondertusschen namen de Chineesche batterijen op ongeregelde tijden het Japansche consulaat en het daarvoor liggende vlaggeschip *Idzumo*

onder vuur. Bij een dezer gelegenheden vielen de granaten om en nabij den Italiaanschen kruiser *Libia*, op de boeien liggende, benedenstrooms, in het midden van den stroom.

25 Februari had opnieuw een zware aanval plaats van de Japansche 9e Divisie in den sector van Kiangwan, waar de Chineesche versperringen werden doorbroken en waarbij het dorp bijna geheel van Chineesche troepen en mitrailleursnesten werd gezuiverd. Een luchtaanval op de Hang chow spoor nabij Lunghua had plaats.

Het maakte den indruk alsof de Chineesche troepen vermoeid waren en dat de tegenstand dezer troepen verflauwde.

26 Februari werden 6 luchtaanvallen uitgevoerd. Twee Chineesche vliegvelden bij Hang chow met 10 vliegtuigen werden totaal verwoest, het rangeerterrein bij Markham Junction, een munitiebergplaats bij Woosung, artilleriestellingen in Chapei en de Chineesche stafkwartieren te Lunghua en bij Nantao werden getroffen.

27 Februari kwamen opnieuw 3 transportschepen met troepen aan, vermoedelijk een deel der 11e Divisie. De dag werd gevuld door een uitgebreid artilleriebombardement op de Chineesche artilleriestellingen in Chapei, gepaard gaande met groote branden in deze wijk.

28 Februari ging voorbij met een groot bombardement op Woosung door zeevliegtuigen en scheepsartillerie, voorts op troepenconcentraties nabij Taziang (waarbij een Chineesch munitiedepôt werd getroffen), het vliegveld te Hung jao en het spoorwegknooppunt Markham Road.

29 Februari werd aanzienlijk terrein gewonnen in Chapei en beZ. Kiangwan. Dezen dag werd, nadat de Tsetzlin-forten tot zwijgen waren gebracht, een groot deel der 11e Divisie nabij Liu ho geland, onder dekking van scheepsartillerievuur en gemaskeerd door een rookscherm.

De aankomst van deze troepen was het sein voor nieuwe aanvallen der Japanners en werd een nieuwe aanval over het geheele front door artillerie ingeleid. Dinsdag werd echter nog maar weinig terrein gewonnen.

1 Maart DW. stoomde Hr. Ms. *van Galen* de Yang Tse Kiang en Whang Poo op en nam ligplaats voor den Nantao Bund.

Ook dien dag wonnen de Japansche troepen nog maar weinig terrein.

2 Maart echter viel het geheele front in elkaar. Het landen der Japansche divisies — vooral de landing nabij Liuho, waarbij de Japanners in den rug der Chineezen kwamen te staan — bracht Generaal Tsai Ting-Kai tot de overtuiging, dat verdere verdediging niet wel mogelijk was. Ten 16 h werd de terugtocht van het 19e Leger bevolen. 's Nachts was het geheele terrein tot Nanziang practisch vrij van Chineesche troepen. De terugtocht geschiedde ordelijk, en werd door scherpe achterhoedegevechten beveiligd.

Alles werd ontruimd tot een linie, loopende vanaf Liuho om de Zuid, beWesten Kating tot Wang-do aan de Nankingspoorweg; zelfs de troepen uit Lunghua en Nantao beZ. de Concessie trokken langs de spoorweg naar Hanchow terug.

Onderwijl stroomden vluchtelingen de concessie binnen in angst voor de oprukkende Japansche troepen, die — in verband met het veelvuldig optreden van snipers (scherpschutters) en plain-cloth soldiers (franctireurs) — weinig zachtaardig tegen de Chineesche bevolking optraden,

uit de dorpen beW. de Concessie in de Internationale Nederzetting, en uit Nantao in de Fransche Concessie. Deze stroom werd slechts gedeeltelijk gekeerd.

3 Maart werd het terrein geleidelijk door de Japansche troepen bezet.

Chapei was op 2 en 3 Maart het terrein van een ontzaglijken brand, hetzij door het voorafgaande Japansche bombardement, hetzij door brandstichting van Chineesche roovers, die deze wijk onveilig maakten gedurende den tijd, welke verliep tusschen den Chineeschen terugtocht en de Japansche bezetting.

Hiermede waren de gevechten geëindigd en het Chineesche leger teruggedreven beW. de Settlement tot op ± 20 Km. en beZ. de Fransche Concessie tot op 10 à 15 Km. afstand. Deze laatste troepen werden niet door de Japanners gevolgd; deze bleven beN. den Soochow Creek.

De bezetting van Woosung volgde den volgenden dag.

4 Maart werden de gevechten op order van de Japansche en Chineesche bevelhebbers gestaakt.

Om dit te bereiken beschikten de Japanners over de volgende troepen:

Eind Januari (mariniers)		1 450
Verdere debarkementstroepen	±	2 500
Aanw. Februari 24e gemengde brigade	±	10 000
Na 12 Februari 9de en 14de divisie	±	30 000
1 Maart 11e div. (geheel gemobiliseerd)	±	20 000
Totaal naar schatting	±	64 000

Hiertegenover stond het 19e Chineesche Marschleger, waarvan de sterkte werd geschat op ± 60 000 man, terwijl verder in de nabijheid stonden de 37e en 68e divisie van het 5e Chineesche Marschleger, waarvan de sterkte wordt geschat op ± 30 000 man.

In de Settlement werd op 1 Maart nog een poging gedaan om zoowel het Japansche vlaggeschip *Idzumo*, liggende aan den steiger voor het Japansche Consulaat-Generaal, als de, niet ver van daar op de boeien liggende, kruiser *Oi* met mijnen op te blazen.

Daar beide mijnen op 30 à 50 m van bovengenoemde schepen ontploften werd geen schade aangericht. De poging had echter tot resultaat dat in den vervolge de rivier bovenstrooms van de schepen door motorsloepen werd gepatrouilleerd, dat aan boord verscherpt wacht werd gehouden en de *Idzumo* later door torpedonetten werd beschemd.

Den middag van aankomst werden de urgente zaken onmiddellijk met den Consul-Generaal besproken.

Rekening moest toen nog worden gehouden met het geval, dat Chineesche troepen van het 19e leger in Chapei zouden worden teruggeslagen en daarbij om de Zuid in de Settlement zouden trachten door te dringen, terwijl verder met het gevaar van moeilijkheden en onveiligheid binnen de Settlement door vluchtelingen, werkloozen en de eigen Chineesche bevolking moest worden rekening gehouden.

Aansluitende op de reeds getroffen regelingen, waarbij aan de aanwezige Nederlandsche kolonisten twee verzamelpunten waren aangewezen, voor de Fransche Concessie het Consulaat, voor de Settlement de kantoren van de Factory, werd de volgende regeling vastgesteld voor

evacuatie van een 200 à 250 tal Nederlanders en een 30 à 40 tal Hongaren, waarvan het Consulaat de belangen behartigde.

Indien de toestand ernstig werd geacht zou het verplaatsbaar radiostation aan den wal in de kantoren van de Factory worden opgesteld ten einde communicatie met het schip te verzekeren.

Tijdig zou een ieder worden gewaarschuwd zich op de verzamelpunten te vereenigen, daar anders het gevaar groot was, dat deze over straat niet meer konden worden bereikt. Hr. Ms. *van Galen* zou zorgen voor beveiliging eigen schip, de landingspunten op den Franschen steiger en nabij de Customs Jetty en verder de landingsdivisie gereed houden voor het afhalen der menschen van de verzamelpunten. Indien geen andere communicatiemiddelen aanwezig waren zou de *van Galen* zorgen voor den veiligen overvoer naar eigen schip. Was een schip van de J.C.J.L. aanwezig, dan naar dit schip, dat afzonderlijk door een detachement moest worden beveiligd. Was het niet aanwezig, dan zouden de menschen later hierop in veiligheid worden gebracht.

De mogelijkheid om menschen uit hun huizen af te halen was bij de geringe sterkte van de landingsdivisie en gezien de groote afstanden der nederzettingen, voorloopig niet doenlijk.

Na afloop der evacuatie zoude ik de post aan de wal terug trekken en verder voor bescherming kunnen gebruiken.

In de eerste plaats zoude Hr. Ms. *van Galen* zelf veilig moeten worden gesteld, zoodat op de boeien het wachtspersoneel werd bewapend en met scherpe patronen werd uitgerust en eenige gewapende schildwachten werden geplaatst, terwijl de mitrailleurs gereed waren om te vuren.

Scherpe orders waren gegeven, dat niemand aan boord kon komen, zonder van een door mij afgegeven pas te zijn voorzien. 's Avonds werd de motorsloep geheschen en de valreep eveneens.

Bij beschieting van het schip door artillerie — het schip lag voor de Chineesche wijk Nantao — was de hoofdbatterij gereed om in te grijpen, terwijl eenige maatregelen waren genomen tegen brand, terwijl de reddingmat gereed werd gehouden om gevaar voor het schip af te wenden.

Toen het bijhouden van het stoombedrijf voor de bewoonbaarheid (verwarming) van het schip niet meer noodig was, werd reebedrijf met den Dieselmotor gehouden. Het schip bleef daarbij gereed om met 1 zoeklicht te schijnen, terwijl zoo noodig in noodgevallen in 2 uur kon worden stoom gestookt.

Voorts was Commandant of Oudste Officier, een wachtoficier en een Chef van de wacht der M.K. steeds aan boord aanwezig, alsmede 2 wachtkwartieren der bemanning.

Een wacht op het Consulaat en wachten bij de banken werden voorloopig overbodig geoordeeld en werden door de banken, die een speciale politiebewaking hadden, ook niet gewenscht.

2 Maart kwam een Portugeesch transportschip aan, blijkens inlichtingen van den Portugeeschen Commandant bedoeld om voor de evacuatie te zorgen van de Portugeesche Kolonie, bestaande uit ± 3000, grootendeels Macaosche Chineezen.

Toen, na den Chineeschen terugtocht, het gevaar, dat de Nederzettingen van buiten af dreigde, practisch was geëlimineerd, moest rekening

worden gehouden met de gevaren, die van binnen dreigden en welke als volgt kunnen worden samengevat.

1°. Het aantal werkloozen uit de gesloten fabrieken bedroeg ± 230 000. Hiervan hadden ± 100 000 de Settlement verlaten.

2°. Aanvankelijk hadden een ± 150 000 vluchtelingen binnen de Settlement een veilige toevlucht gezocht.

Beide groepen bezitsloozen waren door de ontstane verwarring zeer vatbaar voor communistische propaganda en vormden een willig milieu voor deze agitatie.

3°. De onrust onder deze groepen en de Chineesche bewoners van de Settlement was groot als gevolg van:

a. het vraagstuk der schadeloosstelling voor geleden verliezen, daar geen van beide partijen zich verantwoordelijk stelde voor de geleden schade;

b. de campagne, ingesteld tegen het betalen van belasting;

c. het gebrek aan normaal politietoezicht in de Chineesche wijken beN. en beZ. de concessie;

d. de anti-Japansche stemming, gevoed door het arbitrair optreden de Japansche autoriteiten, ook bij de bewaking van Japansche eigendommen binnen de sectoren van het Settlement, die aan andere troepen zijn toegewezen.

Een proeve, hoe spontaan dit gevaar kan optreden levert het gebeurde in den vooravond van 4 Maart, toen valsche geruchten waren vespreid, dat de Chineezen een groote overwinning hadden bevochten en dat de nieuwe Japansche Opperbevelhebber — Generaal SHIRAKAWA — was gedood.

Een plotseling afsteken van vuurwerk was hiervan het gevolg en van de daardoor ontstane verwarring werd dadelijk gebruik gemaakt door in de straten van Shanghai te hoop te loopen en ongeregeldheden te verwekken, die door de Politie en de Shanghai Volunteers den kop moesten worden ingedrukt.

Dat deze relletjes bepaald zijn opgezet door eene bestaande organisatie is — na alles wat hiervan bekend is geworden — onwaarschijnlijk. Men heeft zich de zaak veel meer aldus voor te stellen, dat de Communistische organisaties van deze schoone gelegenheid — toen zij optrad — onmiddellijk hebben gebruik gemaakt.

Reeds bij de bespreking, die ondergeteekende in gezelschap van den Consul-Generaal voerde met den Brigadier-Generaal FLEMING, die, op verzoek van den Municipal Council de leiding van de Defensie op zich had genomen, werd afgesproken, dat de landingsdivisie *niet* zou worden gebruikt voor verdediging van de buitenlinie. Aangezien het hier gold een conflict tusschen twee mogendheden, kwam het mij voor, dat dit aanleiding zou kunnen geven tot internationale verwikkelingen, welke ik — ingevolge mijn instructie — had te vermijden. Buitendien was de landingsdivisie van Hr. Ms. *van Galen* hiervoor te zwak.

Bij gevaar van onlusten binnen de Settlement, zoude ik mij belasten met het verzekeren van orde en rust in den sector, waar de Nederlandsche banken waren gelegen. Ik zoude daartoe maximum 2 patrouilles à 20

man elk, onder den luitenant der mariniers VAN GIJN tot zijn beschikking stellen. Wel kon de sector niet zoo uitgebreid zijn als die, welke vroeger aan de landingsdivisie van Hr. Ms. *Sumatra* was aangewezen, maar op onze hulp werd zeer veel prijs gesteld. Daar onder deze omstandigheden evacuatie wel meer bezwaren opleverde, waarschijnlijk ook niet mogelijk was, leek het mij niet doenlijk op meer doeltreffende wijze te zorgen voor de veiligheid der Nederlandsche kolonie en leek het mij aangewezen aldus — in overeenstemming met onze bescheiden krachten — mede te werken met de overige troepen aan de hand van het in algemeenen zin ontworpen schema. De aangewezen sector lag nabij de rivier en was derhalve voor mij goed te bereiken. De bedoeling was orde en rust te verzekeren door het loopen van patrouille, eventueel door het plaatsen van eenige posten, met opdracht volksoploopen te verhinderen of te verstrooien, zoo mogelijk zonder van vuurwapenen gebruik te maken. Deze patrouilles werden thans nog niet noodig geacht; bij urgentie zou nader worden gewaarschuwd.

In verband met de State of Emergency en de beperkende bepalingen der „Curfew", waarbij alle verkeer op straat in de Settlements tusschen 10 h 's avonds en 6 h 's morgens was verboden, werd ook het passagieren beperkt, aanvankelijk tot 6 h 's avonds. Het verkeer op de rivier na zonsondergang was niet veilig en werd door de Chineesche autoriteiten niet gegarandeerd, hoewel — in overleg met den Consul — was medegedeeld, dat de sloepen overdag de Nederlandsche vlag zouden voeren en 's nachts voorzien zouden zijn van 3 lichten onder elkaar, van boven af Rood-Wit-Blauw. Men had de Chineesche rivierpolitie, die de rivier na zonsondergang patrouilleert, blijkbaar niet voldoende in de hand.

Bovendien werd het passagieren in den aanvang beperkt tot de grenzen der Internationale en Fransche Concessie, gelegen binnen de militaire posten, die naar buiten leidende wegen afsloten en beZuiden den Soochow Creek.

BeNoorden deze streek bevond zich het operatieterrein van het Japansche leger, later nog was dit terrein te gevaarlijk in verband met Chineesche „Snipers", terwijl van de Japansche soldaten moeilijkheden waren te duchten, aangezien deze zeer scherpe orders hadden. De équigage werd gewaarschuwd tegen het gebruikmaken van Sampans na zonsondergang.

Ten slotte werden nog eenige kleinere dingen afgesproken. Den Consul-Generaal werd aangeboden voor telegrammen met Nederland en Indië gebruik te maken van de Marineradioverbinding, terwijl de hulp van den officier van gezondheid werd aangeboden voor het verleenen van assistentie in de hospitalen.

4 Maart had overdag een uitslaande brand plaats tegenover onze ligplaats in de Oude Chineesche stad. Dank zij de goede organisatie van den brandweer, die binnen enkele minuten met een 6-tal stralen werkte, was deze brand spoedig bedwongen.

Inderdaad bleven na 5 Maart de vijandelijkheden gestaakt en kwamen slechts eenige schermutselingen voor, gedeeltelijk als gevolg van het terugtrekken der Chineesche bezettingstroepen uit Woosung in westelijke richting door het gebied, dat door Japanners werd gecontroleerd, gedeeltelijk als gevolg van het streven, de Japansche linies te strekken en te verkorten.

Op grond van militaire overwegingen kan men veilig aannemen, dat deze wapenstilstand niet uitsluitend het gevolg is van de belofte, te Genève gegeven, om, hangende de besprekingen, de vijandelijkheden op te schorten. Veel meer vloeide deze voort uit den aard der operatiën. De Chineezen konden eerst hier na den terugtocht stand houden, verschansten zich en moesten hun leger, dat zware verliezen heeft geleden, herstellen.

De Japanners hadden zich — gezien de communicatiemiddelen — reeds ver begeven van hun basis van operatiën. De Chineezen bleven gereed om — mochten de onderhandelingen mislukken — opnieuw hun geluk te beproeven.

Wenschen de Japanners hun operatiën voort te zetten, dan hadden zij kans zich in de ruimte te verliezen en was het voor hen aangewezen een landing te beproeven hooger op de Yang Tse Kiang, om zoo hun operatielijnen te verkorten, dan wel eerst wegen aan te leggen en te verbeteren.

Onder deze omstandigheden was de Settlement in de naaste toekomst veilig voor oorlogsbedreiging. Te meer daar thans de eerste regens waren gevallen, waardoor de wegen slecht werden en opmarsch door het zware kleiterrein vrijwel ondoenlijk werd.

5 Maart ontving de Consul-Generaal een telegram van den Minister van Buitenlandsche Zaken met verzoek hem in te lichten in hoeverre de belofte der Japansche en Chineesche bevelhebbers om de vijandelijkheden te staken werd uitgevoerd, een en ander teneinde een objectief oordeel aan de Assemblée te Genève te kunnen overleggen.

Na inlichtingen te hebben ingewonnen bij de verschillende inlichtingsdiensten en den Generaal Fleming, die juist van een bezoek achter het front terugkeerde, werd het antwoord dienzelfden avond door ons station via Scheveningen haven overgeseind, terwijl dit telegram de volgende dagen na bezoeken achter de Japansche linies werd aangevuld.

Van een aaneengesloten front van Liu Ho (aan de rivier) om Shanghai heen naar het Zuiden, kon aan Japansche zijde allerminst worden gesproken.

Een eenigszins gesloten front bestond om Liu Ho en van den spoorweg af in Noordelijke richting. Tusschen beide en daar beZuiden sloot het aan op een terrein, dat alleen werd afgepatrouilleerd. Het hoofdkwartier bevond zich in Chiating, ongeveer halverwege tusschen Liu Ho en Nanziang. De communicatielijnen der Japanners bestonden uit een enkele, zeer slechte weg van Nanziang naar Shanghai en de zeer goede weg van Liu Ho naar Shanghai via Tazang. Deze laatste echter is voor een voortzetten der operatie's in *westelijke* richting van geen belang.

BeZuiden Shanghai werden — zooals gezegd — de Chineesche troepen, die langs de spoorlijn naar Hang chow waren teruggetrokken, niet door Japansche troepen gevolgd.

Eenige Japansche patrouilles opereerden tusschen spoorweg en Soochow Creek beW. de concessie. Dat later (6 en 7 Maart) Japansche troepen waren gedebarkeerd was mijns inziens niet toe te schrijven aan den wensch om de vijandelijkheden te heropenen, dan wel noodzakelijk om de ijle bezetting van het Japansche gebied op sterkte te brengen.

In den loop van deze week hadden op het gevechtsterrein weinig ver-

anderingen plaats. Eenige Chineesche patrouilles werden gerapporteerd beZuiden de Concessie.

De algemeene indruk van den Politieken toestand was, dat een offensief van de Japanners niet waarschijnlijk is daar men meent, dat Japan feitelijk tegen zijn zin dit avontuur in zulk een grooten stijl heeft moeten doorzetten, en dankbaar is thans — nu de gestelde eisch is bereikt — de actie met fatsoen te kunnen beëindigen.

Over de Chineesche plannen tast men nog in het duister, daar men over onvoldoende gegevens beschikt betreffende den inwendig politieken toestand, met name weet men nog niet, of Tjang Kai Sjek niet gedwongen zal zijn nieuwe versterkingen te zenden en opnieuw aan te vallen.

Ook de toestand binnen de Concessie gaf weinig aanleiding tot opmerkingen. Geregeld werden berichten ontvangen betreffende communistische propaganda. Pogingen om door middel van meetings de massa te bereiken en in beweging te krijgen mislukten door het prompte optreden der politie in Settlement en Fransche Concessie.

De vluchtelingen keeren geleidelijk naar hunne dorpen terug, ook de werkloozen worden door de Chineesche autoriteiten zoo veel mogelijk naar hun dorpen teruggezonden, doch verminderen niet erg in aantal.

Op straat in de Settlement is de vermindering sterk te bemerken. Ook in de haven gaat het werk aan de steigers (laden en lossen) gewoon zijn gang. Het geheel maakt nu reeds een normalen indruk.

12—19 Maart 1932.

12 Maart werd het Shanghai Volunteer Corps gedemobiliseerd; het Corps bleef gereed voor oproeping (Precautionary Status). De taptoe werd tot half twaalf verlaat en de toestand was zooverre verbeterd, dat ik het verantwoord achtte in verband met de veiligheid in de stad en op de rivier het passagieren voor 1 divisie tot 8 uur, later tot 10 uur, uit te breiden. De overige maatregelen (Commandant of Oudste Officier aan boord behalve den Officier van de wacht en de gereedheid van het schip) bleven gehandhaafd.

Al kan men uit het bovenstaande de conclusie trekken, dat de toestand belangrijk gunstiger werd ingezien, de maatregelen der overige Marines en troepen duidden wel aan, dat men wachtte met vermindering der bewapeningssterkte tot de toestand helderder is geworden.

Wat de troepen betreft, op 17 Maart vertrokken de Scots Fuseliers, die reeds vanaf den aanvang van het conflict op hunne aflossing wachtten; het gerucht, dat het 31e Regiment U.S. Infanterie zou vertrekken werd niet bewaarheid. Er zijn thans nog ± 1100 U.S. Mariniers.

De sterkte der Buitenlandsche oorlogsschepen is — behoudens periodieke aflossingen — vrijwel stationnair.

Van Chineesche zijde werden weinig betrouwbare berichten ontvangen. 12 Maart liep het gerucht, dat directe onderhandelingen tusschen Japan en China op een dood punt waren gekomen, daar de Chineesche eisch tot terugtrekken der Japansche troepen niet werd ingewilligd, dat de verliezen van het 19de leger met spoed werden aangevuld en dat Cantonneesche troepen (de „Ironsides") op weg waren naar Shanghai. De Chineesche verliezen werden opgegeven als te bedragen ± 9000 man

en ± 500 koelies totaal; de 88e die alleen had ongeveer 1/3 van zijn effectief verloren.

Later circuleerden berichten, dat Japan zich zou voegen naar de Volkenbondsresolutie van 4 Maart en zijn troepen zou terugtrekken zonder politieke waarborgen van de zijde van China.

12 Maart debarkeerden + 5000 man Japansche aanvullingstroepen, vermoedelijk om de verliezen aan te vullen en om de 11e divisie en gemengde brigade, die op vredessterkte waren, tot oorlogssterkte aan te vullen.

15 Maart werd officieel medegedeeld, dat de Japansche 11e divisie en de gemengde brigade respectievelijk 18 en 19 Maart naar Japan zouden terugkeeren en deze troepen buiten het Settlement te Woosung en Lin Ho zouden embarkeeren. Deze troepen waren het, die het eerst in Shanghai waren aangekomen en die de groote verliezen hadden geleden, blijkens opgave ± 2270 totaal aan dooden en gewonden. De sterkte der Japansche troepen wordt daardoor tot 2 divisies, een van 10 000, de andere van 20 000, totaal tot ± 30 000 man teruggebracht. Het demobiliseeren evan de Japansche IIIe vloot was in overweging.

In hoeverre een en ander zal worden uitgevoerd, wellicht onder moreelen invloed van de Investigatiecommissie van den Volkenbond voor Mandsjoerije, die 14 Maart te Shanghai aankwam, zal nader moeten blijken.

Mochten inderdaad de Japanners hun troepen verminderen en terugtrekken, dan is er wel aanleiding te hopen, dat geleidelijk aan de oorlogstoestand wordt geliquideerd. Van belang is in dezen, dat ook de Chineezen thans toegeven, dat sedert 8 Maart geen gevechten meer zijn geleverd en de Japanners eenigszins zijn teruggetrokken.

Van den Consul-Generaal vernam ik 13 Maart, dat plannen bestaan tot het instellen van een neutrale zône, waarbij partijen, niet bij het conflict betrokken, voor bezetting en observatie van de ontruimde zône zouden zorgen. Volgens berichten zoude ook Amerika zich in dezen tot medewerking hebben bereid verklaard. De mogelijkheid, dat hier een taak van de landingsdivisie van Hr. Ms. *van Galen* was weggelegd, werd mij bevestigd door den Generaal Fleming bij zijn bezoek op 14 Maart.

Er zou dan moeten worden gerekend op een toestand van langeren duur, en het ligt in mijne bedoeling in dit geval aan Czm. aanvulling van de landingsdivisie te vragen tot ± 100 man, daar het m. i. niet alleen onbeduidend, maar ook gevaarlijk is om dergelijke kleine op zich zelf staande detachementen — feitelijk ongesteund en niet in behoorlijk militair verband met andere groepen — in een land met ongeregelde toestanden en mogelijk vijandelijk optreden uit te zenden. In ieder geval zal een zoodanige plaats moeten worden uitgekozen, dat ondersteuning door het schip wordt verkregen.

Buiten de Settlement, binnen de Chineesche wijk Nantao, baarde de toestand nog moeilijkheden. Zaterdag 12 Maart hadden in samenwerking met de Chineesche politieautoriteiten van „Greater Shanghai" en van de Municipalpolitie arrestaties plaats op aanwijzingen, die wezen op een complot van communistische zijde om de macht in handen te krijgen in de wijk Nantao, gelegen beZuiden de Fransche concessie. Het bleek dat meerdere omkoopingen hadden plaats gevonden, onder anderen van leden van het Chineesche Public — Safety Bureau — de politieke

politie. De lezing is, dat dit complot is opgezet uit vrees voor Japansche occupatie van deze wijk, waartegen — naar men zeide — de Nationale Regeering zich niet zoude willen verzetten. Ongeregeldheden hadden niet plaats.

Leek het aanvankelijk, dat binnen de Settlement nog vele moeilijkheden konden worden verwacht door communistische stokerij onder vluchtelingen en werkloozen, geleidelijk is hier verbetering merkbaar.

Het aantal vluchtelingen blijft ongeveer stationnair en bedraagt thans ± 60 000. Het aantal werkloozen verminderde 11 Maart met ± 50 000 man door het openen van ± 42 Chineesche kantoenspinnerijen, doch loopt thans slechts langzaam terug daar eenige moeilijkheden worden ondervonden bij het openen der Japansche fabrieken. Op 14 en 17 Maart waren totaal respectievelijk 58 en 67 fabrieken geopend met ± 55 000 à 60 000 arbeiders. Verwacht wordt, dat de volgende week vrijwel normale toestanden zal doen zien.

Aan de opruiming van de wijk Chapei wordt gewerkt. Aanvankelijk door de Japanners alleen, thans zijn ook Chineesche liefdadige instellingen toegelaten. De Municipal regeering van het Settlement helpt hierin mede, daar zij alleen over de noodige diensten beschikt voor het in orde brengen der „public utilities", zooals electriciteits- en watervoorziening, hoewel deze wijk buiten de Settlement ligt.

In dezen is hier voorzichtigheid geboden, daar actieve bemoeiingen van de Settlement met zaken van de Chineesche wijken zeer gemakkelijk aanleiding zoude kunnen zijn tot wrijving met de Chineesche autoriteiten van „Greater Shanghai", die op dit punt zeer gevoelig zijn.

Langzamerhand worden die deelen van het Settlement, die door de Japanners zijn bezet geweest, weer onder de actieve contrôle van de Settlement autoriteiten gebracht. Vanaf 15 Maart was de wijk Hongkew weer onder contrôle der Municipal Politie terwijl het tram- en autobussenverkeer in deze wijk weer werd hersteld.

De toestand in de Settlement is oogenschijnlijk rustig.

Alles te zamen beschouwd is de toestand op het einde van verslagtijd gunstig.

Of dit blijvend is, dan wel of dit tijdelijk is door de aanwezigheid van de Investigatie Commissie voor Mandsjoerije van den Volkenbond, valt nog niet te zeggen. De Chineesche — en wellicht ook Japansche — oogen zijn thans bijna geheel gericht op deze commissie.

Van beide zijden wordt de noodige reclame gemaakt. Van Chineesche zijde wijst men er op, dat China altijd aan de zijde van het recht en aan die van den Volkenbond heeft gestaan, waar het betrof de afwikkeling van het conflict; men wijst verder op het wederrechtelijke van Japan's optreden.

Men heeft alle propaganda tegen den vreemdeling-in-het-algemeen stop gezet — vermoedelijk op last van hoogerhand en betoogt dat geenerlei vijandelijke gezindheid tegen het buitenland bestaat — uitgezonderd tegen Japan. Zoo wordt op handige wijze stemming gemaakt.

Japan — die zijn beurt voor reclame reeds heeft gehad toen de Commissie in Japan vertoefde — is thans bezig troepen naar huis te zenden. Dit schijnt werkelijk te gebeuren. Voorts manoeuvreert Japan handig met het feit. dat geheime onderhandelingen met China zijn begonnen

en dat tusschen SHIGEMITSU en QUA TAI-CHI in het bijzijn van den Engelsche gezant SAMPSON in den aanvang van de week een voorloopige overeenstemming is bereikt, hetgeen blijk zou geven van zijn goeden wil het conflict te beëindigen.

Ondertusschen schieten de onderhandelingen nog niet snel op, omdat China zich op het standpunt stelt, dat eerst de Japansche troepen moeten terugtrekken, dat hoogstens neutrale *waar*nemers dit mogen controleeren en de Japansche boycot vanzelf zal ophouden als Japan het land heeft verlaten.

Japan echter eischt thans wel geen politieke waarborgen, maar toch minstens een *neutrale zône* met neutrale bezetting indien het zijn posities ontruimt en zal vermoedelijk wel met verdere eischen komen.

In het algemeen kan men zeggen, dat beide partijen elkander niet het minst vertrouwen. Japan gelooft niet in beloften en verzekeringen van China, tenzij de nakoming door zijn Leger wordt gewaarborgd. China van hare zijde gelooft niets van Japan's vredegezindheid en gelooft ook niet, dat de onderhandelingen zijn gemeend. Het wijst er op, dat wel Japansche troepen worden teruggezonden, doch dat met dit al de *sterkte* van het aanwezige Leger is vergroot en een groote menigte materieel (artillerie, munitie en verdere trein) is gelost, vermoedelijk omdat het transport van *deze* lading tijd kost, terwijl het overbrengen van manschappen in korten tijd kan gebeuren.

De Volkenbondscommissie — althans zijn voorzitter — is wel van plan zich ook met het conflict in Shanghai te bemoeien, indien dit wordt verzocht. Blijkens de redevoeringen door den Voorzitter Lord LYTTON gehouden, realiseert deze Commissie echter zeer goed, dat de vijandschap en het antegonisme, dat door China systematisch is gekweekt, het moeilijk maakt om te verwachten, dat — nu het conflict eenmaal is uitgebroken — Volkenbondshulp met een pennestreek dit conflict zoude kunnen doen beëindigen.

Mocht de matigende invloed, die deze Commissie zonder eenigen twijfel heeft, partijen ot elkaar kunnen brengen, dan is zeer zeker reeds veel gewonnen. Het blijft af te wachten in hoeverre de conciliante stemming ook na het vertrek van genoemde Commissie blijft bestaan.

19—26 Maart 1932.

Op militair gebied valt te vermelden, dat de Japansche en Chineesche linies beWesten de Settlement vrijwel onveranderde posities innemen en practisch het contact hebben verloren. Van Japansche zijde houdt men het terrein beZuiden en beWesten de Settlement in de nabijheid van Hangchow, Chien chow en Soo chow geregeld onder luchtobservatie daar Chineesche troepenbewegingen in deze gebieden zijn gerapporteerd. Volgens de verzekering der Japansche militaire autoriteiten zijn deze vliegtuigen niet meer met bommen of mitrailleurs uitgerust.

Bij het bezoek van Kiangwan viel het op, dat de Japanners aldaar bezig zijn loopgravenlinies nieuw aan te leggen, terwijl ditzelfde ook beWesten de Settlement ter hoogte van de spoorlijn naar Nanking wordt gerapporteerd. Vermoedelijk zal dit verband houden met een eventueel terugtrekken der Japansche troepen tot nabij de Settlement als gevolg der in gang zijnde vredesonderhandelingen.

Vermoed wordt dan ook, dat de Chineesche eisch tot terugtrekking der Japansche troepen door de Japanners tot aan deze linies zal worden ingewilligd. Zij loopen dan niet de risico, dat de Chineesche troepen, indien deze zich niet aan de bereikte overeenkomst mochten houden en de Japansche troepen bij hun terugtocht volgen, plotseling voor de grenzen van het Settlement komen te staan; een begrijpelijke voorzorg.

Het bezoek van Woosung gaf als resultaat, dat kon worden vastgesteld, dat het zware Chineesche geschut, aldaar achter traversen opgesteld, door de Chineezen niet kon worden gebruikt, omdat het in totaal onbruikbaren, hoewel onbeschadigden toestand werd aangetroffen. Zeer veel munitie werd aangetroffen; van de granaten waren de koperen banden gesloopt, terwijl uit de nog intacte granaten (welke gegroefde banden bezaten) bleek, dat de kanonnen van zeer ouderwetsche constructie waren; daaronder bevonden zich nog eenige voorladers.

Uit het onderzoek van eenige granaten kon de conclusie worden getrokken, dat de mogelijkheid niet is uitgesloten, dat de granaten zonder springlading waren geleverd. Het niet aanwezig zijn van de buskruitladingen werd door den begeleidenden Japanschen officier aldus verklaard, dat de Chineesche Generaal wel aan zijn gouvernement om buskruit had gevraagd, doch dat de hem voor aankoop hiervan toegezonden gelden niet waren gebruikt en in eigen zak waren verdwenen.

Met het aanwezige middelbare geschut — 12 cm 15 cm — is wel geschoten. Een enkele Japansche treffer werd hier geconstateerd, doch het geschut was practisch onbeschadigd en was later na den terugtocht der Chineezen door de Japanners onbruikbaar gemaakt door het voorste deel van het kanon met springmiddelen te vernielen. Ook de sluitstukken waren onbruikbaar gemaakt of verdwenen.

Het dorp Woosung was platgeschoten en met bommen vernield, terwijl het daarna door de optredende branden geheel is vernietigd.

Op het fort werden bijna geen Japansche treffers gevonden, alleen werden eenige groote trechters van vliegtuigbommen van groot kaliber (men zegt van 250 kg.) geconstateerd voor en achter het fort. De indruk is dan ook, dat de Chineezen door deze vliegtuigbommen, die feitelijk geen schade aan het fort hebben aangericht, zijn verjaagd, en zich daarna langs de Whang Poo, den noordelijken oever van de Woosung Creek en Yang Tse Kiangoever hebben ingegraven, waardoor zij de landingspogingen van de Japanners ter plaatse langdurig hebben verijdeld.

De wijk Chapei beNoorden den spoorweg en het „North Station" is compleet verwoest, aanvankelijk door beschieting en bombardement, daarna door de opgetreden branden.

De toestand in de Settlement is rustig. Enkele kleine demonstraties door studenten (waaronder men hier ook verstaat de leerlingen der middelbare scholen) ter herdenking van de Fransche Commune hadden op 18 Maart plaats, doch werden onmiddellijk verspreid. Eenige huiszoekingen, inbeslagname van communistische lectuur en in hechtenisnemingen van communisten hadden plaats.

De winkels in de Settlement beginnen te openen, aanvankelijk met gesloten luiken en door de gedeeltelijk geopende toegangshekken, de handel begint zich te herstellen. Het politietoezicht in de wijk Hongkew is weer door de Settlementpolitie overgenomen; de wijk Chapei wordt

door de Japanners geleidelijk aan opgeruimd en gedeeltelijk voor de Chineesche bewoners opengesteld.

26 Maart—2 April 1932.

Een teeken des tijds mag verder worden genoemd, dat de Chineesche kruiser *Tze Chion*, die zich met haar zusterschip gedurende de vijandelijkheden naar de boven Whang Poo had teruggetrokken, den 21sten de rivier afzakte en den 23sten weer naar boven verdween, ten einde acte de présence te geven.

De buitenlandsche troepenmacht bleef onveranderd. De inscheping van de Japansche 11e divisie en van de gemengde brigade werd beëindigd.

De onderhandelingen tusschen SHIGEMITSU en QUO TAI-CHI, onder de auspiciën van den Engelschen Gezant LAMPSON, in het bijzijn van Amerikaansche, Fransche en Italiaansche gezanten, hebben te Shanghai plaats en houden zich thans bezig me militaire besprekingen tusschen Chineesche en Japansche bevelhebbers. Verwacht wordt, dat deze tot resultaten zullen leiden op de volgende basis:

1°. De Chineesche troepen blijven waar zij zijn.

2°. De Japansche troepen trekken terug naar het Settlement.

3°. Een commissie van neutralen zal het terugtrekken der troepen controleeren.

Volgens courantenberichten willen de Japanners terugtrekken op Shanghai teneinde schermutselingen met de Chineesche troepen te voorkomen.

Volgens de berichten zal Japan vrijwillig terugtrekken als de anti-Japansche boycot wordt opgeheven. De Chineezen draaien de zaak om en zeggen, dat die boycot vanzelf bij het wegtrekken der Japansche troepen zal eindigen.

De algemeene indruk is, dat geen van beide partijen lust heeft om de gevechten voort te zetten, dat het vertrek der Volkenbondscommissie op 26 Maart hierin geen verandering zal brengen en dat de *van Galen* — indien de landingsdivisie niet noodig wordt geacht voor het observeeren eener toekomstige neutrale zône — uit dien hoofde zoude kunnen vertrekken. Op aanwezigheid van het schip in deze wateren, zoodat Shanghai binnen enkele dagen kan worden bereikt, wordt nog prijs gesteld.

Na advies van den Consul-Generaal besloot ik het passagieren met ingang van 23 Maart uit te breiden tot 2 wachtdivisies, terwijl dit — in verband met de Curfew — tot 11 uur bleef beperkt.

Andere berichten geven aan dat de Chineesche Legers de volgende verliezen hebben geleden (totaal):

19e Leger 16 500 man;

87e Divisie 8000 man (was te Kiangwan).

88e Divisie 3700 man;

Deze cijfers zullen wel overdreven zijn.

Het 19e Leger bestond uit Cantonneezen, het 87e en 88e waren troepen van TJANG KAI-SJEK en waren vermoedelijk gedeelten van zijn troepenmacht, die door hem niet meer tijdig konden worden losgemaakt en teruggetrokken.

De Japansche verliezen hebben volgens officieele opgave ± 3000 man bedragen; dit zal wel juist zijn.

Binnen de Settlement was de toestand zoo rustig, dat de Curfew met ingang van 31 Maart werd opgeheven.

De handel binnen de Settlement herstelt zich, Chineesche winkels worden geopend, ook in de wijk beNoorden den Soochow Creek, nadat de Shanghai Municipal Council de garantie heeft gegeven, dat de veiligheid aldaar door de Settlement wordt gewaarborgd.

Vanwege de Settlement gezondheidsdienst is de wijk Chapei geassaineerd door wegruimen van honderden lijken, vuil enz. teneinde gevaar voor besmetting en van epidemieën te voorkomen.

Onderhandelingen zijn gaande over het hervatten van het werk in de Japansche katoenspinnerijen.

Van de vroegere 207 002 arbeiders zijn thans volgens de officieele gegevens 102 654 te werk gesteld en nog 104 348 werkloos.

Communistische propaganda en anti-Japansche is nog werkzaam, maar eenigszins flauwer.

2—9 April 1932.

2 April werden in Taitsang schermutselingen gerapporteerd. Nadat de Chineezen de Japansche troepen hadden beschuldigd weer de vijandelijkheden te hebben geopend, bleek later, dat aldaar botsingen hadden plaats gevonden tusschen Chineesche troepen, onderling, en wel tusschen afdeelingen van het 19e leger (Cantonneezen) en van de 47e divisie (van Chang Kai-sjek). Naar men meent te weten, waren deze het gevolg van het overnemen van bepaalde posten, welke door het 19e leger werden bezet door troepen van de 47e divisie dan wel van het feit, dat onderdeelen van de 47e divisie tusschen die van het 19e leger werden geschoven.

Men vermoedt, dat dit ten doel had pressie uit te kunnen oefenen op het 19e leger (dat zeer onafhankelijk staat ten opzichte van de Nankingregeering, en — evenals Canton — vijandig staat tegenover de vredesonderhandelingen met de Japanners) indien de vredesonderhandelingen mochten gelukken. Mede aan deze oorzaak moeten de berichten worden toegeschreven, dat troepenafdeelingen van het 19e leger de Soochow Creek in zuidelijke richting zijn overgetrokken.

Van Chineesche zijde was men thans het 19e leger hier gaarne kwijt, heeft echter onvoldoende kracht om zich te doen gehoorzamen en tracht nu dit leger met een zoet lijntje weg te werken.

Zoo eenvoudig zal dit anders niet zijn. Men is thans bevreesd, dat het 19e leger Nantao en het oude Shanghai zal binnenrukken — eventueel ook de overzijde (Pootung) zal bezetten. Daar bevinden zich thans geen troepen, alleen politie, en is het noodige geld voorhanden.

Het is ook mogelijk, dat het 19e leger en de 47e divisie een wedstrijd houden wie dit doel het eerste zal hebben bereikt. De bevolking dezer stadsgedeelten zit leelijk in de angst.6, 7 en 8 April was aldaar de staat van beleg afgekondigd.

Het spreekt vanzelf, dat de Japanners dit oprukken van Chineesche troepen tot onder de muren van Shanghai ongaarne zien, al is deze bedreiging thans niet tegen hun gericht en zitten zij er ver genoeg van verwijderd. Maar de aanwezigheid van een Chineesch leger is nu een

maal een bedreiging, zoowel voor de eigen als voor de vreemde bevolking, terwijl de aanwezigheid van „nationale" troepen een ruggesteun geeft aan het optreden van nationalistische-communistische elementen binnen de vestiging, en dus de onrust verhoogt.

Het is derhalve mogelijk, dat het oprukken der Chineesche legers eene aanleiding voor *Japan* zoude zijn om *beZuiden* de concessie militaire maatregelen te nemen, wellicht zelfs de stad te bezetten.

Bij de vredesonderhandelingen is het bovenstaande dan ook merkbaar; het vaststellen der posities der Chineesche troepen bij den wapenstilstand zal wel eenige voeten in de aarde hebben.

De onderhandelingen over den wapenstilstand blijven sleepen. Naar de hier geldende meening zijn de Japanners uitermate verlangend dit avontuur te liquideeren.

Het regenseizoen kan elken dag beginnen en het is zeer de vraag of de Japansche verbindingslijnen zóó zijn, dat dan de linie Liu—Kating—Wang do kan blijven bezet. Een terugtrekken op de linie Szetzlin—Chenju (welke in gereedheid wordt gebracht en van betonnen schuilplaatsen wordt voorzien), is dan mogelijk.

De Japanners hebben dan ook aan vrijwel alle Chineesche eischen toegegeven, alleen weigeren zij hardnekkig om een bepaalden tijdslimiet te noemen, waarbinnen de Japansche troepen geheel binnen het gebied van de Settlement en hare wegen zullen worden teruggetrokken.

Men kan niet ontkomen aan den indruk, dat wantrouwen in China en de overtuiging, dat, zoodra de Japansche troepen zijn teruggetrokken, China de op zich genomen verplichtingen niet zal nakomen, de anti-Japansche agitatie opnieuw het hoofd zal opsteken en de Chineesche troepen opnieuw in de buurt van Shanghai zullen worden gelegerd, het den Japanners moeilijk maakt een royaal gebaar te maken. Zoude dit wantrouwen later gerechtvaardigd blijken, zooals het verleden doet vermoeden, dan zou het spelletje opnieuw dienen te beginnen.

De Chineezen schijnen geen haast te hebben. Hun sterke zijde is de resolutie van den Volkenbond, aan den letter en geest waarvan zij zich krampachtig vasthouden. Zij hebben thans niets te verliezen, behalve de stemming in den Volkenbond, welke dan ook voortdurend en doeltreffend wordt bewerkt.

Wanneer men de beraadslagingen van Raad of Assembleé leest, ontkomt men niet aan den indruk, dat China feitelijk als een geordende republiek wordt beschouwd, op Westersche wijze door een verantwoordelijke Regeering bestuurd. Het is hier niet de plaats daaromtrent beschouwingen te geven. Een kort bezoek aan Shanghai is echter reeds voldoende om tot de overtuiging te komen, dat deze opvatting niet juist is en dat men Chineesche zaken niet naar Westersche maatstaf kan meten.

Dat de Chineezen overigens geen haast hebben, kan zeer wel zijn oorzaak hierin hebben, dat men van de zijde der Chineesche Regeering thans de eigen publieke opinie (en communistische propaganda) meer vreest dan Japan. Aldus beschouwd is het wenschelijker deze zaak ongeregeld te houden en maximum eischen te stellen, dan zich bloot te geven door zijn standpunt in een overeenkomst vast te leggen.

De stand der onderhandelingen is thans zoo, dat de Japanners in principe bereid zijn terug te trekken naar de Settlement en Settlement

Roads, zoodra de veiligheid hunner landgenooten dit toelaat en daarna bereid zijn op de te houden vredesconferentie een tijdslimiet vast te stellen.

Ten aanzien van de plaatsen, waarop de Japanners reeds dadelijk zullen terugtrekken, is men in principe tot een accoord gekomen. Dit zullen zijn:

1. Oost Chapei beO. Wanpang River en rond Hongkew Park.
2. Yinhsiang kiang beO. Yangtsepao.
3. In het dorp Woosung, waarbij begrepen Chang Wanpang en Wentsopang.
4. beO. dorp Kiangwan — om de Race Course.

7 April werd gevreesd, dat de onderhandelingen zouden vastloopen op het punt der tijdslimiet. Door den Britschen Gezant werden daarna een drietal tusschenvoorstellen ingediend tot het uiten van een „Statement", waarin de meening en wenschen van beide partijen aldus werden uitgedrukt, dat Japan hoopt zijn troepen binnen 6 maanden — en eerder indien de veiligheid zijner onderdanen dit gedoogde — in de Settlement terug te trekken, waarnaast China zoude verklaren, dat zijns inziens eerst na het totaal terugtrekken dezer troepen de Resolutie van den Volkenbond is uitgevoerd. Tegenover de Japansche hoop op spoedige terugkeer tot normale verhoudingen staat weder de Chineesche „Statement", dat deze eerst normaal zullen worden na terugtrekken der Japansche troepen.

Behoudens deze tijdslimiet zijn dus nog 2 open kwesties te regelen. Namelijk de posities van de Chineesche- en die van de Japansche troepen na den wapenstilstand. Vooral de eerste kan, zooals hierboven reeds werd aangegeven, nog tot de noodige moeilijkheden aanleiding geven.

4 April ontving ik door tusschenkomst van den Consul bericht van het schrijven van den gezant, waarin deze er op wees, dat, nu het schijnt of de vredesonderhandelingen te Shanghai nog lang zullen sleepen, waardoor de kans op incidenten natuurlijk grooter wordt, de landingsdivisie van de *van Galen*, die eventueel patrouilledïensten zoude moeten verrichten, zich hierbij uitsluitend moet bepalen tot deelneming aan politioneele beschermingsmaatregelen en in geen geval zich mag laten betrekken in gevechten met geregelde troepen.

Dit was inderdaad reeds de bedoeling, zooals uit het vorige moge zijn gebleken. Het theoretische geval, dat bij politioneele beschermingsmaatregelen, landgenooten moeten worden beschermd tegen soldaten, behoorende tot Chineesche *geregelde* troepen (b.v. snipers en soldaten in burgerkleeding, dan wel bij invasie van de Settlement en bedreiging der landingsplaatsen door geregelde Chineesche troepen), leek mij te duidelijk om hierover een correspondentie te openen; uiteraard zoude dan van de wapenen worden gebruikgemaakt.

Nadat mij uit eenige besprekingen met den Generaal Fleming en anderen gebleken was, dat deze de kans op hervatting der vijandelijkheden vrijwel uitgesloten en alzoo de veiligheid van de Settlement geheel verzekerd achtten, stelde ik Uwe Excellentie 4 April voor de *van Galen* 11 April te laten vertrekken.

9 April ontving ik van Uwe Excellentie bericht, dat omtrent het vertrek van Hr. Ms. *van Galen* nader zoude worden beslist.

Zooals de zaak zich thans laat aanzien is de mogelijkheid van nieuwe militaire verwikkelingen niet uitgesloten. Echter met dit verschil, dat van de noordzijde geen gevaar voor de Settlement dreigt; mogelijk is thans een actieve bedreiging van de Fransche concessie.

Voorts bestaat tusschen den toestand thans en hiervoor het groote verschil, dat men niet meer onvoorbereid voor de crisis staat. Het gevoelen van de buitenlandsche militairen is over het geheel, dat de Japansche troepen niet zullen vertrekken vóór het in deze streken volmaakt veilig is. Voor de verdediging der vestigingen tegen eene Chineesche bedreiging is dan een troepenmacht aanwezig van 50 à 60 000 man, zoodat men zou kunnen volhouden, dat Shanghai minder bloot staat aan militair gevaar dan het vroeger dikwijls deed.

In de sterkte der buitenlandsche troepen kwam geen wijziging. In de buitenlandsche vloten hadden alleen kleine wijzigingen plaats door verschuiving en aflossing, o. a. werd de geheele equipage van het Portugeesche oorlogsschip *Adamastor* vervangen en per transportschip *Gil Eanes* naar Portugal overgevoerd. Dit geschiedt als regel na een 2- à 5-jarig verblijf in O.-Azië.

Binnen de Settlement beZ. den Soochow Creek is de toestand normaal. Hier, evenals in Nantao en de oude City of Shanghai zijn alle winkels geopend. BeN. den Soocrow Creek zijn thans ± 80 pct. van de Chineesche winkels heropend. De Settlement heeft het politietoezicht in deze stadsgedeelten weer geheel in handen en ook de overige gemeentediensten hebben hier hun werkzaamheden hervat.

Vele Japansche posten zijn opgeheven of ingekrompen. Chapei is weer grootendeels opengesteld voor de Chineesche bevolking.

De japansche katoenmolens zijn nog niet geopend. Wel nam een groot gedeelte wederom werklieden in dienst voor het nazien en schoonmaken der machinerieën. Geleidelijk aan krijgen de werkloozen weer werk; deze week ± 2000. Ook overigens normaliseert zich de toestand. De scholen en universiteiten in de Fransche concessie en in de Settlement zijn geopend. In Chapei en Woosung, waar de gebouwen zijn verwoest, worden huizen hiervoor ingehuurd.

Eenige communistische en anti-Japansche propaganda is nog merkbaar. Door het gemeentebestuur van Greater Shanghai werd een „Relief Committee for unenployed" opgericht, terwijl van deze zijde de anti-Japansche propaganda door tegenpropaganda wordt verzwakt. Aldus hoopt men van Chineesche zijde te komen tot een ordelijk Shanghai onder eigen politietoezicht en hoopt men te voorkomen, dat eigen Chineesche legers in de buurt van Shanghai worden gelegerd.

De Chineesche handelsvereeniging heeft een nieuwe formule gevonden om te komen tot het hervatten van handelszaken, luidende: „Put up a lengthy resistance, bear the pain and resume business". Op deze wijze voortgaande herneemt de handel spoedig zijn oude plaats.

Stappen werden gedaan om te komen tot ontheffing of vermindering van huishuur en belasting in de verwoeste zônes.

Nu de toestand in de Settlement zoo normaal bleef, besloot ik, na overleg met den Consul-Generaal, het passagieren aldus te regelen, dat op den gewonen tijd (na theewater) wordt gepassagierd, waarbij aan 1 divisie nachtpermissie wordt verleend.

9—16 April.

11 April werd medegedeeld, dat de onderhandelingen over den wapenstilstand voor goed waren afgebroken en dat de Chineesche Regeering zich tot den Volkenbond had gewend teneinde eene beslissing te krijgen ten aanzien van de tijdslimiet. 14 April werd vernomen, dat dit punt 16 April door de door den Volkenbond ingestelde commissie (van 19) zou worden behandeld, doch dat China den wenk had gekregen ondertusschen door te gaan met de onderhandelingen en te trachten met Japan tot overeenstemming te komen. De onderhandelingen worden echter nog niet voortgezet.

Vermoed wordt, dat buiten de onderhandelingen te Shanghai om, directe onderhandelingen worden gehouden tusschen China en Japan te Nanking, terwijl men meent te weten, dat deze onderhandelingen reeds tot overeenstemming hebben geleid.

De militaire sub-commissie inzake den wapenstilstand brak 14 April de beraadslagingen af door gebrek aan overeenstemming; de Chineesche leden wilden zich niet binden tot het onbezet laten van de wijken Nantao en Pootung en het terrein beZ. en beO. deze wijken, welke gebieden zij bij den algemeenen terugtocht op 3 Maart j.l. practisch geheel hadden ontruimd. Vermoedelijk vreest China, dat zij, door principieel in deze ontruiming toe te stemmen, het Japansche plan voor een blijvend demilitariseeren dezer gebieden zal vergemakkelijken.

De militaire toestand is niet gewijzigd. Geregeld houden Japansche vliegtuigen het gebied beZ. en beO. de concessie in observatie; zij houden iederen Zondagmiddag parade, de vorige week met 54, 10 April met 29 vliegtuigen.

Zoowel van Amerikaansche, Engelsche als Fransche zijde wordt de Whang Poo meer bovenstrooms onder observatie gehouden. 's Nachts worden passeerende sloepen door de *Tokiwa* (liggende op de Marineboeien) beschenen terwijl ongeregeld met motorsloepen wordt gepatrouilleerd.

Blijkens inlichtingen, reeds 10 April verkregen, is het 19e Leger thans door troepen van Tsang Kai-sjek voldoende geneutraliseerd en wordt dit weggedrukt, terwijl de vrees voor een bezetting van Nantao en aangrenzende wijken door Chineesche troepen van het 19e Leger of 47e Divisie — waarover ik in mijn vorig rapport schreef — thans schijnt te zijn geweken en een bedreiging van de Fransche concessie niet meer wordt gevreesd.

De macht van Tsang Kai-sjek schijnt toe te nemen, waardoor kans op conflicten met Japan (waar zijn kapitaal berust) vermindert.

8 April werd een Japansch Communiqué gepubliceerd, dat 120 à 200 Chineesche soldaten langs de Soochow Creek de Japansche troepen beN. Chiwangmiao hadden aangevallen, maar waren teruggeslagen. 15 April werden Chineesche soldaten gerapporteerd nabij Rubicon Road (vermoedelijk van 88e Divisie) doch zonder oorlogszuchtige bedoelingen.

Naar ik uit welingelichten bron vernam houden deze feiten ten nauwste verband met het onderstaande.

Troepen van Tsang kai-sjek zijn niet alleen geschoven tusschen het 19e leger en Nanking en tusschen de afdeelingen van het 19e leger,

ten einde de samenhang te verbreken. Maar bovendien zijn troepen van Nanking via den weg Nanking—Hanchow per auto-truck naar Hanchow vervoerd en rukken deze op naar het zuiden van de Settlement.

Dit schijnt de reden te zijn van ongerustheid van de bewoners van Nantao en ook van het verschijnen van Chineesche soldaten van de 88e divisie nabij de Rubicon Road. Het 19e leger komt aldus aan 2 zijden tusschen troepen van Nanking, terwijl de 3e zijde van den driehoek wordt gevormd door het Japansche front, dat thans ook beN. den Soochow Creek wordt versterkt.

14, 15 en 16 April werden opnieuw bij de militaire en marinebevelhebbers informaties ingewonnen aangaande den militairen toestand. De algemeene opinie was, dat, behoudens de restrictie, die men steeds bij Chineesche zaken heeft te maken, waar steeds het onverwachte geschiedt, voor de Settlement geenerlei gevaar is te duchten, dat het opnieuw openen van vijandelijkheden is uitgesloten en dat — gezien de vele troepen, vooral van Japan — de veiligheid van de Settlement nooit zoo goed was verzekerd. De inwendige toestand werd zeer gunstig beoordeeld. De Franschen zijn bezig de barricades tusschen Fransche concessie en Settlement gedeeltelijk op te breken en de doorgangen te verbreeden. De Engelsche bevelhebber van de Settlement — Brigadier Fleming — deelde mij mede, da hij na bespreking met den Engelschen gezant (die reeds eerder overleg pleegde met zijn Franschen, Amerikaanschen en Italiaanschen collega) en den Admiraal, telegrafisch aan de War Office had voorgesteld + 700 man roepen naar Hongkong terug te zenden. De Amerikanen zouden niet voor Juni troepen weg nemen, daar voor dien datum geen transportschip beschikbaar was.

Wat de marinestrijdkrachten betreft had de Engelsche Admiraal besloten voortaan slechts 1 kruiser (*Suffolk*) en 2 kleinere schepen (sloops of jagers) in Shanghai te houden. De *Kent* vertrekt 20 April, eenige jagers zijn reeds naar Hongkong voor oefeningen in divisieverband.

De Amerikanen zullen binnenkort den *Houston*, die dokken moet, door den ouden *Rochester* vervangen en hebben reeds eenige mijnenvegers en meerdere jagers naar Manilla teruggezonden.

Van de Fransche Marine vertrekt de *Waldeck Rousseau* Zondag 17 April naar Nagasaki. Admiraal Herr blijft hier op de *Marne*, doch gaat een week later met dit schip naar Ningpo. Na terugkomst van de *Waldeck Rousseau* — begin Mei — vertrekt Admiraal Herr naar Saigon voor het overgeven van zijn dienst aan zijn opvolger, die met de *Primauguet* uitkomt.

De verbetering in den handel houdt aan, ook de Japansche fabrieken vangen geleidelijk aan te werken, zonder dat moeilijkheden optreden.

14 April hadden 510 van de 596 fabrieken het werk hervat, waarbij 128 192 van de vroeger gebruikte 216 904 werklieden werk vonden.

Wat betreft de Chineesche wijken van Greater Shanghai buiten de Settlement dient het volgende te worden vermeld.

Chapei staat nog onder Japansche contrôle. Ingesteld was — vermoedelijk onder Japansch patronaat — de „Shanghai North District Citizen Maintenance association", welke over ± 100 ongewapende politieagenten beschikt voor onderzoek voetgangers en ± 130 arbeiders in dienst heeft genomen voor opruiming van de wijk. Den bewoners van de wijk wordt aangeraden zich weer naar hun wijk terug te begeven, terwijl deze op

15 April door de Japanners geheel voor de Chineezen werd opengesteld.

Bovengenoemde organisatie wordt door de Municipality van Greater Shanghai niet erkend en onwettig genoemd, en is 11 April door de Japanners opgeheven en de bureaux gesloten.

Nantao en Old City.

8 April werden geruchten vernomen, dat een Japansche organisatie in Shanghai — van meening, dat het platschieten van Chapei en Woosung de Chineezen nog onvoldoende murw had gemaakt — bij de Japansche Regeering had aangedrongen op het vernielen van de Chineesche wijken Nantao en de Old City.

Deze geruchten kwamen mij niet zeer geloofwaardig voor en zijn sedert dien ook niet bevestigd; in ieder geval leek het mij hoogst onwaarschijnlijk, dat de Japansche Regeering — die het eerste thans wel als een grove fout erkent —, daartoe zoude overgaan.

Wellicht dat deze geruchten hun oorsprong vonden in den onrust van de inheemsche bevolking, die eene bezetting door het eigen Chineesche leger vreesde en wellicht in dit geval een Japansch optreden voorzag.

In verband met de vrees op onregelmatigheden in Nantao werd aldaar sedert 14 April door de Chineesche autoriteiten een „taptoe" ingesteld van 8 h 's avonds—5 h 's morgens.

Door de Japanners werd het verkeer naar Woosung 8 April weer opengesteld, terwijl 11 April werd gepubliceerd, dat een deel der Japansche „Special Naval Landing parties" naar Japan zou terugkeeren.

Wat de binnenlandsche toestand van China betreft, dient te worden opgemerkt, dat de communisten — speciaal in Anhwei en in de buurt van Amoy ernstig gevaar opleveren voor de nationale Regeering. Voorts wordt van communistische zijde zeer veel propagaanda gemaakt tegen het sleepen der onderhandelingen en de Japansche bezetting, terwijl de „National Emergence Conference" te Loyang 12 April volle steun toezegde aan de Regeering bij diplomatiek en militair verzet tegen elke schending van de territoriale en administratieve onafhankelijkheid van het land.

Door de „National Salvation Federation" wordt druk uitgeoefend op QUO TAI-CHI om niet toe te geven bij de onderhandelingen onder het uiten van bedreigingen tegen zijn persoonlijke veiligheid.

Nu de vijandelijkheden — vermoedelijk blijvend — zijn geëindigd, wordt volle aandacht besteed aan de politieke gevolgen van het conflict en aan de wenschelijkheid het statuut van Shanghai in de toekomst te wijzigen.

Het denkbeeld om het noordelijk deel van de Settlement aan de Japanners over te geven (als afzonderlijke concessie), is besproken en vindt voorstanders. Zeer zeker zouden daardoor ook voordeelen voor de Settlement worden verkregen en is dit voorstel nog zoo vreemd niet, daar deze wijk — behalve door Chineezen — grootendeels door Japansche vreemdelingen wordt bewoond.

Het voorstel, wat echter thans den meesten bijval verwerft en waarmede Japan accoord gaat, is de vorming van een „Free State of Shanghai", omvattende het geheele gebied van Settlement, Fransche concessie en de Municipality of Greater Shanghai en een gebied van 20 mijl daarom heen, met een Chineeschen burgemeester, een gemengden

raad en onder oezicht van de Verdragsmogendheden of — liever nog — van den Volkenbond. Binnen dit gebied zoude één rechtspraak voor alle inwoners moeten gelden.

Wellicht is dit plan — vooral onder toezicht van den Volkenbond — aanlokkelijk en biedt het vele moeilijkheden en voordeelen en is het voor China meer aannemelijk dan den tegenwoordigen toestand.

16—23 April 1932.

De onderhandelingen over den wapenstilstand bleven afgebroken. De Engelsche gezant — Sir MILES LAMPSON — vertrok naar Nanking. 21 Maart werd uit de dagbladen vernomen, dat 16 April de Volkenbondscommissie van 19 eene resolutie had aangenomen, waarbij werd vastgesteld, dat de Japansche troepen naar de Settelement en het gebied der Settelement Roads moesten worden teruggetrokken zoodra normale toestanden waren ingetreden — dit laatste vast te stellen door een gemengde commissie te Shanghai.

Deze resolutie is door China aangenomen; door Japan niet, daar het zich wel niet met zooveel woorden verzet tegen deze gemengde commissie, maar voornamelijk de instelling van de politieke round table conference als eisch stelt om terug te trekken.

De militaire toestand is weinig veranderd.

De Chineesche troepen beW. de Settlement nabij Chiwangmiao zijn verder van de Settlement weggetrokken en laten zich niet meer zien.

Van de Japansche troepen vertrokken 22 April ± 1000 reservisten van de 14e divisie en 23 April het 7e bataljon der Naval Landing Party terug naar Japan; respectievelijk met 3 en 2 transportschepen.

17 April vertrok de *Waldeck Rousseau* naar Nagasaki. De Fransche Admiraal met zijn staf bleef te Shanghai achter. De Fransche troepen worden voorloopig niet verminderd. Blijkens inlichtingen houdt dit verband met de thans ondernomen reorganisatiearbeid in de Fransche Concessie, waar men van plan is de corruptie tot meer normale verhoudingen terug te brengen. Als gevolg hiervan acht men moeilijkheden met de inwonende Chineesche bevolking niet uitgesloten. 18 April vertrok de *Kent* met ± 700 man troepen (2e bataljon Argyll and Sutherland Highlanders) naar Hongkong. Te Shanghai verblijven thans nog 3 bataljons Engelsche troepen.

De *Trento* gaat binnenkort met den jager *Espero* naar Italië terug. Volgens de laatste berichten is dit vertrek op 15 Mei vastgesteld. Het ligt in de bedoeling voor dien een bezoek te brengen aan Japan.

De *Libia* wordt later door den kruiser *San Giorgio* vervangen.

De toestand in de Settlement is normaal en volgens Amerikanen is het er veiliger dan in Chicago. Het aantal vluchtelingen bedroeg op 22 April 25 146.

De verbetering in den toestand houdt aan. Het aantal fabrieken, dat het werk heeft hervat, ging vooruiten 22 April 537 van de 596 fabrieken. Verdere fabrieken maken de machines gereed voor productie, 146 238 van de 225 203 werklieden heeft werk. De open fabrieken werken thans op ± 30 pct. van hun productie. 26 April zullen alle Japansche fabrieken worden geopend.

Betreffende den toestand der Chineesche wijken kan het volgende worden medegedeeld:

Chapei: De ,,Northern District Citizen Maintenance Association'', hoewel officieel opgeheven, is van naam veranderd in ,,Shanghai People's Self-Strong Association'' en zet zijn werkzaamheden — gedeeltelijk onder Japansche bewaking — voort.

Pootun—*Nantao*—Lunghwa—Old City.

Deze wijken zijn nog onrustig. De curfew van 20—5 h v.m. bleef gehandhaafd.

BeWesten de Settlement, verderaf, is het nog onveilig; op de Soochow Creek hadden overvallen plaats. Thans wordt daar door de rivierpolitie krachtig opgetreden en werden 17 April o.a. van de Taihu-bandieten een dertigtal doodgeschoten.

Propaganda door de communisten is endemisch. Propaganda anti-Japan wordt nog gevoerd, terwijl de National Salvation Federation op de Regeering pressie tracht uit te oefenen om het verloren gebied te heroveren en anti-Japansche vereenigingen te stichten. Tegenpropaganda heeft plaats.

Wat betreft de voorgeschiedenis van het China—Japan conflict moet de aandacht worden gevestigd op de afscheidsrede van den voorzitter van de Municipal Council — Generaal Mac Naughton — waarin deze er op wees, dat de gebrekkige werking van de Chineesche Districts courts voor een zeer groot deel schuld had aan het uitbreken van het conflict, daar de rechtsonzekerheid als gevolg van hare uitspraken inzake de inbeslaggenomen Japansche goederen een onhoudbaren toestand had geschapen.

Vermelding verdient verder nog het bedreigen van Amoy door den opmarsch van het ± 20 000 man tellende leger van Generaal Sun Lien Chung, welke troepen 22 April Shangchow (eindstation van de spoorweg naar Amoy) hebben bezet.

De Engelsche kruiser *Devonshire* is voor beveiliging van de Settlement te Amoy aangekomen. Deze troepen, die zich beschouwen te behooren tot de ,,Parti du Salut du pays'' worden door de Nationale Regeering als communisten beschouwd.

22 April werd per radio de order ontvangen om na gereedheid naar Ned.-Indië via Tarakan terug te keeren met economische vaart.

23—27 April 1932.

De vertrek datum (27 April) hield verband met den aankomst te Shanghai van het ss. *Tjileboet* der J.C.J.L., waarmede aanvullingsvictualie was verzonden. Voorts moeten nog afscheidsbezoeken worden gebracht bij de bevelhebbers der buitenlandsche vloten en de vele autoriteiten in de Settlement, welke bezoeken door de groote afstanden uitermate tijdroovend zijn. Aan eenige representatieve verplichtingen moet nog worden voldaan.

23 April werd bericht ontvangen, dat de ,,Ironsides'', Cantonneesche troepen, die indertijd voor Tsang Kai-sjek tegen de Roode Legers hebben gevochten, uit het zuiden in de buurt van Hangchow waren aangekomen.

De 6e divisie ligt in Hangchow, het 9e leger in de buurt van Kashing, er liggen troepen tusschen Hangchow en Sungkiang. Totaal ± 20 000 man.

Uit de berichten, dat het 19e leger zich nabij Soochow ingraaft naar beide zijden, ook voor het geval, dat zij uit Quin-san naar het westen zouden moeten terugtrekken, zal waarschijnlijk de conclusie moeten worden gerokken, dat de Ironsiders aan de zijde van TSANG KAI-SJEK staan, zoodat diens positie zou worden versterkt.

Volgens verdere berichten bestaan de troepen beZuiden de Soochow Creek (57e en 58e divisie) uit de „Chekang Salt Police".

Het bericht, dat de Commissie van 19 uit den Volkenbond door een neutrale commissie wilde doen uitmaken, wanneer de tijd was aangebroken, dat in Chineesch Shanghai *normale* toestanden waren teruggekeerd, is met gemengde gevoelens ontvangen. Dit lijkt namelijk moeilijk uit te maken, aangezien dit daarvan afhankelijk is of men de toestanden naar Europeeschen of Chineeschen maatstaf beoordeelt. Ook of men de anti-Japansche boycot — zooals deze in Shanghai bestond — als een handelsboycot of een officieel economisch overleg moet beschouwen.

Van de buitenlandsche oorlogsschepen vertrok de Italiaansche kruiser *Trento* voor een reis naar Japan.

In ieder geval schijnen de nderhandelingen tusschen China en Japan over den wapenstilstand te worden hervat. De reis van den Britschen gezant Sir MILES LAMPSON aan Nanking moet dit hebben voorbereid.

De toestand binnen de Settlement bleef rustig.

In Greater Shanghai werd opgericht de „Greater Shanghai Self-Defence Safing Society", ten doel hebbende, de autoriteiten van de Nationale Regeering en van de Settlement te helpen in hun taak om orde en rust te verzekeren. Verder staat in het programma de ontwikkeling van „Greater Shanghai", o.a. door het stimuleeren der vestiging van industrieele ondernemingen.

Algemeene opmerkingen.

Het gedrag der equipage in Shanghai was bevredigend — in vergelijking met het personeel der andere marines — zelfs zeer gunstig te noemen.

Misbruik maken van sterken drank kwam een enkele maal voor bij hen, die reeds in Indië hiervoor bekend waren, en belangrijk *minder* dan in Oost-Indië.

De equipage vindt hier in Shanghai een passend milieu, op hen ingesteld, zooals in Europa, met „dancings", enz., hetgeen voor allen — en de ongehuwden in het bijzonder — een uitstekende afwisseling is geweest van de eentonige, drukkende Indische turn, en in dit opzicht zeer zeker een goeden invloed heeft gehad. Te laat terugkomen van passagieren wordt in de hand gewerkt door het feit, dat dancings, bars en café's eerst tegen 1 à 2 h sluiten en dat om 12 h, als het personeel aan boord moet zijn, het nachtleveen in vollen gang is; hiertegen moest enkele malen straf worden opgetreden.

Nachtpermissie werd, toen de toestand normaal was, aan een wachtdivisie gegeven, in hoofdzaak om dezen reden. Misbruik is hiervan weinig gemaakt, slechts zeer enkele gevallen van te laat komen kwamen voor. Ook aan den wal zijn geen moeilijkheden voorgekomen. De equipage was te voren ernstig voor de toestanden in Shanghai gewaar-

schuwd. Slechts een enkel geval is voorgekomen, waarbij een schepeling door eenige Fransche soldaten zonder reden werd aangevallen en toegetakeld.

Moge het bovenstaande gunstige resultaat voor een groot deel daaraan te danken zijn, dat het hier de equipage betrof van een klein schip, welke men betrekkelijk beter onder het oog heeft en waar meer contact bestaat tusschen commandant en equipage, wellicht is dit ook te danken aan het feit, dat door het beperkte passagieren in den aanvang de bemanning geleidelijk aan de toestanden in Shanghai is gewend geraakt.

Overigens ondervond ik hier als een moeilijkheid, dat oefeningen vrijwel niet in Shanghai kunnen worden gehouden, zoodat het werk aan boord zich in hoofdzaak bewoog in de richting van onderhoud, poetsen en opknappen, hetgeen als regel geen gunstigen invloed heeft op het personeel.

Voor een langdurig verblijf is Shanghai dan ook niet aan te bevelen en zoude het verre zijn te verkiezen indien — van uit Shanghai — geregeld oefeningstochten konden worden gehouden in de naburige havens, Tsingtao, Chefoo, Hulutao en de havens van Japan, hetgeen tevens het vlagvertoon ten goede zoude komen. Op deze wijze wordt een reis als deze meer productief gemaakt.

De buitenlandsche marines richten hun reisplannen en scheepsbewegingen op deze manier in, 's winters in het zuiden, 's zomers in het noorden; de Engelschen in Wei-ha-wei, de Amerikanen in Chefoo. Italianen en Franschen houden hun geregelde kruistochten langs de kust en de havens van Japan.

C. Terugreis Shanghai—Tarakan.

1°. **Nautisch gedeelte.**

27 April 1932 ten 14 h werd te Shanghai ontmeerd en het schip met behulp der machines gedraaid. Er liep nog een weinig eb. Op loodsmansaanwijzing werd de Whang Poo afgestoomd.

Het weer was bevolkt en heiig.

Op de Yang Tse Kiang, waar nog een weinig vloed liep, werd het mistig met mistbanken. Op loodsmansaanwijzing werd — gedeeltelijk op gegist bestek — de Yang Tse Kiang afgestoomd, waarbij beO. boei Middle Ground in de zachte modder met de schroeven werd aangeslagen (minste diepte 37,5 dm). Komen door voorzichtig achteruitslaan weer in dieper water en ankeren. Na opklaring stoomt Hr. Ms. *van Galen* de rivier verder af. 8 h 20 wordt de loods buiten Fairway Bell boei afgezet.

Nemen route beN. Noord-Saddles en tusschen deze eilanden en Barren eilanden door daar zeer buiig weer met regen, waardoor niet op voldoende zichtbaarheid der lichten op de binnenroute kan worden vertrouwd. Vandaar beO. de buitenlichten van de Chineesche kust tot nadat Licht Turnabout is gepasseerd.

Op dit traject werd in het algemeen goed weer met een frissche NO wind ondervonden. Moeilijkheden werden echter weer ondervonden met de magnetische en Sperrykompassen. Steken van Turnabout of straat Formosa over op licht Kita Jima aan en door Bescadoresstraat,

beW. Formosa om de Zuid naar Luson. Volgen de kust en stoomen door straat Mindoro (Apo passage) naar de Soeloezee. Bericht werd ontvangen, dat in de Zuid Soeloe zee een typhoon woedde.

Licht Tubigan Point klopte niet met de lichtenlijst, vertoonde één flikkering in de 10, in plaats van in de 5 sec.

Zetten aan tot 18′, ten einde Pearl Island nog bij daglicht te verkennen (zie Pilot). Te meer werd dit gewenscht geacht, daar van den gezagvoerder van het m.s. der J.C.J.L. *Tjisedané* was vernomen, dat deze in de Soeloe niet alleen slecht weer, maar ook belangrijke stroom had ondervonden (gemiddeld 1′,6 per uur in NNW richting). Onder deze omstandigheden is het aanloopen van het kleine slechte licht op Pearl Island bepaald af te raden, omdat men groote kans loopt dit te missen en dan geen leiding heeft aan kenbaar land of anderszins om vrij te loopen van de zich daarvoor aan BB. op korten afstand van deze koerslijn voorkomende riffen.

Deze voorzorg bleek doeltreffend te zijn, aangezien het schip inderdaad zoo ver beZW de koerslijn stond, dat niet het licht, maar de lage eilanden te midden der riffen werden aangeloopen.

Op het traject Turnabouteiland-Pearl Harbour, werd mooi weer ondervonden. 29 April werd de keerkring gepasseerd, waarna het weer plotseling omsloeg en zoo warm werd, dat overgegaan werd op witte kleeding.

Passeeren Pearl Island en minderen het kruisvaart 15′, passeeren de Sibuty-passage, waarin belangrijke stroom in NW richting werd ondervonden.

Het verkennen van het lichtschip *Tarakan* werd door zware regenbuien bemoeilijkt, zoodat vaart moest worden geminderd. Gelukkig werd het lichtschip nog juist op ± 3° afstand in NW richting verkend, zoodat wachten werd voorkomen.

Ten 8 h VM. werd gemeerd aan de zuidelijke steiger te Linkas.

Stelde het schip radiotelegrafisch onder de bevelen van den eskadercommandant, waartoe ik namens den Commandant der Zeemacht opdracht had gekregen.

Op het traject Shanghai—Tarakan werd 186 100 kg. brandstofolie verbruikt.

2°. Beschrijving van havens en reeden.

Shanghai en Tarakan geen opmerkingen.

3°. Gegevens met betrekking tot den handel.

Geene.

4°. Formaliteiten.

Geene.

5°. Het schip.

Moeilijkheden werden weer ondervonden door de kompassen.

Door het lange stilliggen op de boeien is de magnetische toestand van het schip vermoedelijk gewijzigd, waardoor op de foutenlijst niet meer

kon worden vertrouwd. Bij eenige zee slingeren de kompassen sterk, terwijl door het bedekte heiige weer geen observaties konden worden gedaan.

Ook Sperry was in den aanvang zeer vreemd, slingerde geregeld 4 à 5° heen en weer, terwijl vermoed wordt, dat de fout aanvankelijk tusschen ± 8 à 9° bedroeg. Dit slingeren werd later minder bij het afnemen van het slingeren van het schip, terwijl de fout daarna tot + 2 en 0° terugliep. Voor vertrek werd door een Sperrymonteur der U.S. Marine, welke op het reparatieschip *Black Hawk* is geplaatst, assistentie verleend bij het nazien. Een afzonderlijk rapport over de Sperry wordt ingediend.

6°. Oefeningen.

Alsvoren. Op den overtocht naar Tarakan werden rollen gerepeteerd.

7°. Gezondheidstoestand.

Aanvankelijk gunstig; vlak voor aankomst te Tarakan werden eenige angina gevallen geconstateerd.

8°. Bijzonderheden.

Geene.

Hr. Ms. *Van Meerlant.*

Commandant: Luitenant ter zee der 1ste klasse P. A. Gallas.

Oefenreis voor de Adelborsten van het 2de en 3de studiejaar in het Engelsche Kanaal.

1°. Nautisch gedeelte.

Op 13 Juli 1932 te 8 h 30 VM. werd de haven van Vlissingen verlaten en door de Sardijngeul en het Oostgat naar zee gevaren. Na het passeeren van de verkenningston werd via het lichtschip *Noord-Hinder* koers gezet op de Oostkust van Engeland. Te 7 h 20 PV. werd het lichtschip *North Goodwin* bereikt. Van hier werd gestoomd door de Gull-Stream zuidwaarts en werd van het lichtschip *South Goodwin* het kanaal overgestoken naar de Fransche kust teneinde aldus de scheepvaarttrek te kruisen. Te 4 h HW. van 14 Juli bij de lichtboei van de zuidpunt van de Bassure de Baas gekomen, werd wederom het Kanaal overgestoken, om via de lichtboei van le Colbart en het lichtschip *Royal Souvereign* te 7 h 30 DW. Beachy Head aan te loopen.

Van hier af werd de oefentocht langs de Engelsche zuidkust begonnen, welke te 2 h 20 AM. werd beëindigd met het ten anker komen op de Oostkust van Wight in Sandownbay ter hoogte van de badplaats Shanklin. Den volgenden morgen 15 Juli werd vroegtijdig, te 4 h DW., anker gelicht, teneinde op een goed uur Southampton te bereiken. Om de Oostkust van Wight heen varende, werd te 7 h DW. het kanaal naar Southampton ingevaren en te 9 h VM. (zomertijd langs de Westkant van de kade van de Cunard line te Southampton gemeerd.

Op 18 Juli te 11 h 15 VM. werd de haven van Southampton verlaten en begon het tweede gedeelte van den oefentocht met Ostende als bestemming. Na het Kanaal van Southampton verlaten te hebben, werd de route door de Solent gekozen, aldus langs de Westkust van Wight varende om na het ronden van de Needles e 1 h 45 AM. de Zuidkust van genoemd eiland langs te stoomen. Na het passeeren van Ventnor werd nog even langs Sandownbay gevaren en daarna koers gezet op de Zuidkust van Engeland, die te 9 h 30 EW. ter hoogte van Brighton werd aangeloopen. Van hier werd de kust gevolgd tot Dungeness, om daarna het kanaal over te steken en te 7 h 30 DW. van 19 Juli de Fransche kust bij Boulogne aan te loopen. Daarna werd om de Noord de Fransche kust gevolgd tot dwars van Calais en van hier het Kanaal weer overgestoken naar de Engelsche kust, alwaar te 2 h 30 AM. in de Downs werd geankerd.

Te 1 h HW. van 20 Juli werd wederom anker gelicht en na de Downs om de Zuid varende verlaten te hebben, via de lichtschepen *Sandettibank* en *West-Hinder* koers gezet op de Belgische kust, zoodat te 8 h 30 VM. de haven van Ostende werd bereikt.

Daar het niet mogelijk was, in verband met het tij, direct te schutten, had dit eerst te 1 h 30 AM. plaats, waarna in het Basin de la Marine langs de Avenue du Vindictive gemeerd werd.

Op 22 Juli te 1 h AM. werd de haven van Ostende verlaten en via Thorntonbank en lichtschip *Schouwenbank* te 9 h 35 EW. het lichtschip Maas bereikt. Van hier werd koers gesteld op lichtschip *Haaks*, hetwelk te 5 h 45 DW. van 23 Juli bereikt werd en van daar werd door het Westgat naar de reede van het Nieuwediep gestoomd, waarop te 8 h 50 VM. in de buitenhaven werd gemeerd.

2°. Gegevens omtrent Southampton.

Het bevaren van het kanaal van Southampton (Southamptonwater) bood geen moeilijkheden en werd zonder loods verricht. Voor het binnenvaren van de havenwerken en het vinden van de ligplaats (die onbekend was), was het noodig van den even voor de havenwerken liggenden loodskotter, een binnenloods aan boord te nemen.

Water en ververschingen werden te Southampton goed en gemakkelijk verkregen.

Bij aankomst waren op de kade aanwezig de Heer A. E. Popplestone, waarnemend consul te Southampton, en Commander N. M. F. Corbett, vertegenwoordiger van de Admiraliteit te Southampton. Ik ontving beide beide heeren bij mij aan boord en begaf mij daarna in gezelschap van den Consul naar het Stadhuis teneinde den Burgemeester te bezoeken. Denzelfden ochtend ontving ik den Burgemeester bij mij aan boord en dienzelfden avond genoot ik de eer met nog eenige officieren van mijn bodem, uitgenoodigd te zijn op een diner van het Gemeentebestuur in het South Western Hotel. Op Zondag 17 Juli had ik het genoegen den Burgemeester, den Consul en den Sheriff aan mijn tafel te zien.

De adelborsten maakten op 16 Juli een autotocht over Wight. Denzelfden avond genoten zij een uitgebreide thee, hun door het Gemeentebestuur aangeboden en die bovendien besloten werd met een bezoek aan het Empire Theatre. De equipage werd eveneens door het

Gemeentebestuur uitgenoodigd op een uitgebreide thee en bracht daarna den avond door in het Hippodrome Theatre. Deze gastvrijheid werd op zeer hoogen prijs gesteld.

De Burgemeester van Southampton, de Heer F. Woolley J.P., stelde bijzonder veel belang in mijn schip en ondergeschikten; hij besteedde geruimen tijd aan boord om het schip te bezien en stelde zich op de hoogte van alles wat de adelborsten en hun oefeningstijd betrof.

3°. Gegevens omtrent Ostende.

Het komen op de haven van Ostende had geen moeilijkheden en door mij werd van geen buitenloods gebruik gemaakt. Wel achtte ik de hulp van een havenloods noodzakelijk, die vlak voor de havenmond aan boord werd genomen.

Bezoeken werden door mij gebracht aan den Vice-Consul van Nederland, den Burgemeester van Ostende en den Garnizoenscommandant. Contra-bezoeken werden door genoemde autoriteiten nog dienzelfden dag bij mij aan boord afgelegd. Ik had bovendien het genoegen kennis te maken met den Commandant-Directeur de l'école des Marines de l'Etat.

Ververschingen en water zijn te Ostende zeer goed en goedkoop te verkrijgen.

De ligplaats, die ik gekregen had, is alleen geschikt voor schepen type Hr. Ms. *Van Meerlant* of kleiner, daar de sluis, die er toegang tot geeft, zeer klein is. De ligging in bedoelde haven is overigens zeer gunstig, daar men midden in de stad ligt en slechts op 10 minuten afstand van de strand-boulevard.

Het bezoek aan deze badplaats,bovendien nog begunstigd door zeer mooi weer, viel zeer in den smaak van adelborsten en equipage.

Hr. Ms. Onderzeeboot *O. 13.*

Commandant: Luitenant ter zee der 1ste klasse

P. Rouwenhorst.

Reis naar de Azoren en Madeira.

1°. Algemeene gegevens.

Totaal afgelegde afstand 5298 mijl, waarvan 4886 met D.-machines en 412 electrisch.

Draaiuren D-machines voor voortstuwing: SB. 314½ h; BB. 332½ h.

Electrisch gevaren: 103 h.

Totaal verbruikte brandstofolie: 66128 kg. (12,48 kg./mijl).

Totaal verbruikte smeerolie: 1015 kg. (1,53 pct. der kg. br.stof).

Verbruik zoet water in de vaart 11 l/man/dag.

Vaardagen: 27 à 28.

In haven: ± 12 dagen.

Gemiddeld behoud: ± 7',7.

O.w. gevaren: 95 h 50 min.

Ampère-uren onttrokken a/d batterij: 43 620.

Ampère-uren geladen in de batterijen: 48 534.

(Overladen: 11,1 pct.).

Totaal verbruik gedistilleerd water: 792 l.
Slingerwaarnemingen: in zee: 63; elders: 2.

2°. Nautisch gedeelte.

In den voormiddag van 5 Juli was de boot geheel gereed voor vertrek. De olietanks, benevens hoofdtank III, waren gevuld met brandstofolie; de smeerolievoorraad was gebracht op 4457 kg.; de wasch- en drinkwatertanks waren gevuld en de accubatterij was bijgevuld tot 7 cm boven de glasplaat. Er was voor 4 weken blikkenvictuali aan boord. Verder bevond zich de volle verstrekking mitrailleurmunitie (voor de 2 mitrailleurs van 40 mm en de mitrailleur Nr. 3), de draagbare wapenen met munitie, benevens 5 oorlogstorpedo's, waarvan 2 torpedo's III[53] en 3 torpedo's V[45] aan boord. De bemanning bestond uit 29 man marinepersoneel en wel: 4 officieren, 8 onderofficieren en 17 korporaals en manschappen. Verder was aan boord Prof. Dr. Ir. F. A. Vening Meinesz, die reis zou medemaken voor het doen van zwaartekrachtsmetingen.

Na de afscheidstoespraken van den commandant der marine te Willemsoord en van den commandant van de Kazerne voor den Onderzeedienst, werd te 11 h 00 ontmeerd en de haven verlaten. Van de uiterton van het Schulpengat, werd via de Outer Gabbard, Galloper en Sandettibank, door het Engelsche kanaal naar een punt 43°-13′ N.br. en 19°-35′ W.l. gestuurd. Op dit punt werd een onderzoek ingesteld naar de aanwezigheid van een op de kaart voorkomende diepzeetrog van 6000 m. Deze werd niet gevonden; de diepte bleek aldaar tusschen de 4000 m en 4100 m te bedragen. Van dit punt werd rechtstreeks naar Ponta Delgado, op San Miguel gestuurd, alwaar 13 Juli te 09 h 00 aangekomen werd.

Er werden gedurende den overtocht drie zwaartekrachtsmetingen in de Noordzee gedaan, één op de Gronden, tien waarnemingen regelmatig verdeeld over het traject Gronden — San Miguel en één in de haven van Ponta Delgada.

Het weder was over het algemeen fraai, zooals in dezen tijd van het jaar verwacht kon worden.

Op dit traject was de afgelegde weg:

met D-machine 1498′;

met E-machine 96′;

uren o. w. 19 h 55 min.

Dinsdag 19 Juli ten 14 h 00 werd van Ponta Delgada vertrokken en de vaartocht om de Azoren aangevangen. Het traject liep over de volgende punten:

35°—00′ N	38°—24′ N	42°—25′ N	42°—00′ N	39°—00′ N
28°—7′,5 W	36°—38′ W	34°—00′ W	27°—00′ W	22°—00′ W

en $\frac{33°—42′\ N}{21°—32′\ W}$, naar Funchal, op Madeira.

Over het algemeen was het weer zeer goed, met barometerstanden

tusschen de 770 en 780 mm, veranderlijke wind, maximum kracht 4, met een lichte, lange oceaandeining. Stroom werd niet waargenomen. De eentonigheid der reis werd eenige malen onderbroken door de aanwezigheid van groote scholen potvisschen.

31 Juli 09 h 30 kwam Hr. Ms. *O. 13* te Funchal aan. Er werden op dit traject 31 zwaarekrachtsmetingen in den oceaan gedaan, op een gemiddelden onderlingen afstand van 65 mijl en één in Funchal.

Op $\frac{37°—09' \text{ N}}{33°—39' \text{ W}}$ werd een steile rug gevonden, met als minste aangeloode diepte 1000 m.

Op dit traject was de afgelegde weg:
met D-machine 1814′;
met E-machine 207′;
uren o. w. 50 h 18 min.

Zaterdag 6 Augustus ten 09 h 00 werd van Funchal vertrokken. De route liep over de punten:

$\frac{33°—20' \text{ N}}{13°—50' \text{ W}}$ $\frac{39°—35' \text{ N}}{11°—30' \text{ W}}$ $\frac{41°—50' \text{ N}}{12°—34' \text{ W}}$ $\frac{43°—46' \text{ N}}{11°—35' \text{ W}}$ langs Ouessant en Dungeness, door het Nauw van Calais, via de Goodwins en Noord-Hinder, naar Nieuwediep.

Het weer was zeer goed, met zwakke tot matige wind uit Noordelijke richting tot het midden gedeelte van de Golf van Biscaje bereikt was, waarna de windrichting geleidelijk al ruimende West en Zuidwestelijk werd. Dit alles was in overeenstemming met de gegevens welke de meteorologische kaarten geven.

Stroom werd tot een dagreis afstand van Ouessant niet waargenomen. Daarna trad de gewone getijstroombeweging op van het Engelsche kanaal en de Noordzee.

14 Augustus ten 08 h 00 kwam Hr. Ms. *O 13* te Den Helder aan. Op dit traject werden 17 zwaartekrachtsmetingen gedaan, regelmatig verdeeld tusschen Funchal en de Gronden.

Op dit traject was de afgelegde weg:
met D-machine 1574′;
met E-machine 109′;
uren o. w. 25 h 37 min.

3°. **Beschrijving van havens, reeden, enz.**

Ponta Delgada.

Met de beschrijving van deze haven kan ik kort zijn. De haven is in de laatste jaren herhaaldelijk bezocht door Nederlandsche oorlogsschepen, waarvan Hr. Ms. Torpedobootjager *Kortenaer* de laatste was.

Het aan- en binnenloopen geeft geen moeilijkheden. Het nemen van een loods is verplicht; deze is op de gebruikelijke wijze van nut met het geven van advies en assistentie bij het uitbrengen van trossen, enz. De loods maakte een netten indruk, doch sprak als vreemde taal alleen gebrekkig Engelsch, zoodat onderlinge communicatie eenigszins moeilijk was.

Hr. Ms. *O. 13* kreeg ligplaats aan de kade, door de binnenzijde van den golfbreker gevormd. Het was noodig, door de aanwezigheid van onder water van de kade uitstekende deelen, de boot door trossen op boeien en het uitbrengen van een anker, vrij te houden van den wal.

Op 18 Juli werd 19,03 ton (van 1016 kg.) dieselolie geladen, langs den oliesteiger van de Tagus Oil Company, welke steiger (ook) aan de binnenzijde, dicht bij den kop van den golfbreker gelegen is.

Verder werden de zoetwatertanks bijgevuld met 4 ton drinkwater.

Tijdens het verblijf te Ponta Delgada werd voor communicatie een motorbootje gehuurd.

Funchal.

Hetgeen in den Zeemansgids over de reede van Funchal vermeld staat, is duidelijk en behoeft geen aanvulling. Het nemen van een loods is niet verplicht en in normale gevallen, voor het ten anker komen op de reede, ook niet noodig. Hr. Ms. *O. 13* kreeg een zeer goede en veilige ligplaats in de Potinhabaai, een smal haventje, gevormd door den golfbreker, welke Loo Rock met het eiland verbindt. Hierin werd afgemeerd me den kop naar buiten, SB.'s anker vooruit, en 2 trossen achteruit op zinkstukken. Voor het omhalen der boot en het geven van aanwijzingen tijdens het afmeren, was een loods met een sleepbootje noodig.

Voor de communicatie met den wal werd een roeibootje gehuurd.

4°. Gegevens der havens met betrekking tot den handel en industrie, enz.

Ponta Delgada.

De haven maakt, door den gedeeltelijk onafgewerkten golfbreker, een eenigszins vervallen indruk. Ik geloof ook niet, dat deze golfbreker spoedig afgebouwd zal worden. Ponta Delgada ondervindt terdege den invloed van de algemeene malaise en is voornamelijk bunkerhaven. De groote toename van het aantal motorschepen in de laatste jaren (met hun groote actieradius), maakt het voor een belangrijk gedeelte van de varende koopvaardijvloot onnoodig, een tusschenhaven voor bunkeren aan te doen. Dit is wel één van de voornaamste oorzaken, waarom de scheepvaart op Ponta Delgada in de laatste jaren belangrijk is achteruitgegaan. De voornaamste exportartikelen zijn: maïs, thee, ananassen, tabak, linnen en bietsuiker. Dit gaat bijna alles naar Portugal.

Een dok is niet aanwezig. Wel is er een werfje voor kust- en visschersvaartuigen en een reparatiewerkplaats met eenige draaibanken. De ververschingen, welke van den wal betrokken werden, waren van zeer goede kwaliteiten. De prijzen waren evenwel hoog. Het was mogelijk het niet-wachthebbend gedeelte der bemanning 's nacht in hotels aan den wal onder te brengen, welke, wat zindelijkheid betref, slechts aan zeer bescheiden eischen voldeden.

Funchal.

De zeer drukke scheepvaart op Funchal is voornamelijk een gevolg van het toeristenverkeer. Verder doen schepen van verschillende Euro-

peesche Stoomvaartmaatschappijen, welke diensten onderhouden op Zuid-Afrika en Zuid-Amerika, de reede aan. Het is geen zeldzaamheid dat er schepen liggen van de grootte van de *Berengaria*, *Homeric* en *Olympic*, zooals wij dat tijdens ons verblijf medemaakten.

Er is gelegenheid om den kolen- en watervoorraad aan te vullen, hetgeen uit lichters geschiedt.

De voornaamste industrie op het eiland is de wijncultuur. De financieele leiding hiervan, het mengen en uitvoeren der wijnen, is bijna geheel in Engelsche handen. Als belangrijke bron van inkomsten moet tevens het toerisme genoemd worden, voor 95 % bestaande uit Engelschen. Het is niet overdreven te zeggen, dat de Engelschen hun stempel gedrukt hebben op Madeira, op de wegen, hotels, huizenbouw, enz.

Er bestaan plannen om den golfbreker, welke Loo Rock met den wal verbindt, verder in zee uit te bouwen en zoodoende een beschermde haven te maken. Of dit plan doorgevoerd zal worden, kan ik natuurlijk niet zeggen. De Nederlandsche Maatschappij van Havenwerken was momenteel bezig de betonnen aanlegsteiger voor sloepen in de baai, voor het Portugeesche Gouvernement uit te bouwen. Dit werk wordt over het algemeen beschouwd als een soort introductie voor het hierboven genoemde uit te voeren groote werk aan den golfbreker.

Een dok of machinewerkplaats van noemenswaardige grootte is niet aanwezig.

Er werd 6 ton drinkwater geladen. De ververschingen, welke aan den wal betrokken werden, waren van zeer goede kwaliteit en zeer billijk van prijs.

Het was mogelijk, het niet-wachthebbend gedeelte der bemanning 's nachts in hotels aan den wal onder te brengen.

5°. Formaliteiten, enz.

Ponta Delgada.

Onmiddellijk na aankomst, kwam de Nederlandsche consul, de heer L. Moreira, aan boord, benevens de officier van piket van de Portugeesche kanonneerboot *Zaire* en de havencommandant. Deze bezoeken werden in den namiddag door mij beantwoord, terwijl tevens in gezelschap van Professor Vening Meinesz bezoeken gebracht werden bij den Gouverneur (rang van luitenant-kolonel) en den militairen Commandant (rang van kolonel). Met het oog op de drukke werkzaamheden aan boord, stelde ik voor de twee laatste bezoeken niet te reciproceeren.

Vrijdag 15 Juli was ik met Prof. Vening Meinesz en een officier, de gast van den consul op een autotocht naar Furnas.

Maandag 18 Juli hadden wij het genoegen den consul en diens vader (oud-Nederlandsch consul te Ponta Delgada) een diner aan te bieden in het „Central Hotel".

Funchal.

Onmiddellijk na aankomst kwam de Nederlandsche consul, de heer H. Alves, aan boord. Doordat het een Zondag was, werd met het brengen van bezoeken gewacht tot den volgenden dag. Er werden door mij,

vergezeld door Prof. VENING MEINESZ, bezoeken gebracht bij den Militairen Commandant (rang van luitenant-kolonel), bij den Gouverneur (rang van kapitein) en bij den Havencommandant (rang van luitenant ter zee der 1ste klasse).

In verband met de drukke werkzaamheden aan boord, stelde ik den heeren voor deze bezoeken niet officieel te reciproceeren, maar buiten werktijd onofficieel de onderzeeboot te komen bezien, hetgeen met groote belangstelling plaats had.

Maandagmiddag namen de officieren van Hr. Ms. *O 13* en Prof. VENING MEINESZ deel aan een thee ten huize van den Nederlandschen consul, waar behalve alle op het eiland aanwezige Nederlanders (een 10-tal), ook de Militaire Commandant en de Gouverneur vereenigd waren.

Vrijdagmiddag hadden Prof. VENING MEINESZ en ik den consul als gast op een lunch in het Savoy-Hotel.

6°. Het schip.

De weersomstandigheden waren zoo gunstig, dat een beoordeeling van de boot als zeeschip, met tank III gevuld, uit den aard der zaak niet mogelijk is. Wel kan worden opgemerkt, dat de boot in dezen toestand minder gauw slingert en vaster ligt, wat in de eerste plaats zou wijzen op een grootere aanvangstabiliteit. Voorts kan opgemerkt worden, dat het gevuld zijn van tank III een reductie in de vaart van ruim 3 pct. medebrengt (in vlak water), terwijl gewone oceaandeining (zonder wind), de vaart met ruim 8 pct. vermindert. Bij voorbeeld was het behoud in den oceaan (geen wind, wel deining), bij 320 omwentelingen, tank III gevuld, 8,1 mijl per uur in plaats van 9 mijl.

Het brandstofverbruik per mijl vermeerderde in dezelfde verhouding. Het gevuld zijn van tank III, brengt ontegenzeggenlijk als voordeel), dat het bufferbedrijf niet zoo spoedig bijgezet behoeft te worden, hetgeen een groote besparing van waterverbruik der batterij meebrengt.

Twee vaardagen na Funchal kon tank III geledigd worden, zoodat verder gevaren werd met alle hoofdtanks leeg. De boot lag in dezen toestand niet zoo vast, als met tank III gevuld en vertoonde alle eigenschappen van een schip met geringe aanvangsstabiliteit.

De batterij, de electrische installatie en de kompassen gaven geen aanleiding tot groote klachten. Het zwakke punt in de bestaande kompasinstallatie is, zooals waarschijnlijk bekend zal zijn, het koelwaterpompje. Dit pompje van het koelsysteem liep eenige malen zeer belangrijk in toeren terug, stopte zelfs een keer, waardoor de installatie afgezet moest worden. Oorzaak van de vertraagde werking bleek te zijn het te zwaar gaan van de pompas in de ebonieten werkbus, zoodat door het ruimer stellen van deze werkbus, het euvel verholpen werd. Voorts geraaakte de salgenteller va nde omvormer-gyro-installatie defect, zoodat het aantal omwentelingen verder met de handslagenteller gecontroleerd moest worden.

De Dieselmotoren.

Op het eerste traject werd SB.'s Dieselmotor op de schroef gehouden, zonder dat zich groote bijzonderheden voordeden. Bij aankomst te Funchal bleek in het bochtstuk na den knaldemper voor het afvoeren der

gassen onder water, eenige gaten gevallen te zijn, het dichten waarvan tot het jaarlijksche onderhoud uitgesteld kan worden. Verder bleek het bochtstuk van BB.'s inlaatcirculatieleiding gescheurd te zijn, hetgeen door soldeeren en aanbrengen van smarting tijdelijk verholpen werd.

Draai-uren tijdens de vaart:

	op schroef	op batterij
SB.	228 h 44 min.	—
BB.	—	33 h 04 min.

Uren electrisch gevaren: 51 h 47 min.
Uren gestopt voor overgaan op Dieselmotoren: 01 h 30 min.
Brandstorverbruik totaal: 23214 kg.
Op het tweede traject werd BB.'s Dieselmotor op de schroef gehouden, zonder dat zich bijzonderheden voordeden.

Draai-uren tijdens de vaart:

	op schroef	op batterij
SB.	166 h	—
SB.	—	22 h 30 min.

Uren electrisch gevaren: 24 h.
Uren gestopt voor overgaan op Dieselmotor: 3 h.
Brandstofverbruik totaal: 20 060 kg.
Op het derde traject waren deze gegevens als volgt:

Draai-uren tijdens de vaart:

	op schroef	op batterij
SB.	21 h 22 min.	11 h 26 min.
BB.	129 h 39 min.	05 h 38 min.

Uren electrisch gevaren: 27 h 13 min.
Uren gestopt voor het overgaan op Dieselmotoren: 01 h 05 min.
Brandstofverbruik total: 22 854 kg.

7°. Oefeningen.

De beide aan boord aanwezige miliciens en de adspirant-korporaal-machinist Z. M., benevens de matrozen der 2de klasse kregen lessen. Voorts werd de geheele bemanning geoefend in de behandeling der boot bij boven- en onderwatervaart.

8°. Gezondheidstoestand.

Zeer goed.

9°. Bijzonderheden.

Tijdens de reis werd door Prof. Vening Meinesz voor de bemanning een verhandeling gehouden over het doel en de uitvoering der zwaartekrachtsmetingen, terwijl de luitenant ter zee Koudijs een voordracht hield over de Azoren en de luitenant ter zee Hootsen over Madeira.

Tijdens het verblijf te Ponta Delgada werd een gemeenschappelijke auto- en wandeltocht gemaakt naar Sete Citades, een kratermeer op het westelijk gedeelte van het eiland gelegen, aan welken tocht door 16

leden der bemanning werd deelgenomen. Verder werden door groepjes officieren, onderofficieren en manschappen meerdere autotochtjes gemaakt in de omgeving der stad, terwijl dagelijks van de boot af door een ieder gezwommen werd.

Gedurende het verblijf te Funchal werd elken middag na afloop der werkzaamheden door het grootste gedeelte der bemanning gezwommen. Verder werden door groepjes officieren, onderofficieren en manschappen meerdere autotochtjes gemaakt in de omgeving der stad.

De draadlooze communicatie geschiedde met Den Helder in de 450 m golf en met Amsterdam in de 34,76 m en in de 17,38 m golf.

De resultaten waren bevredigend.

De onderwater-zend-installatie, werd met den kielontvanger, geregeld gebruikt voor het doen van echoloodingen. De echo kwam niet zoo krachtig door, als oorspronkelijk verwacht werd. Het feit, dat de afstand, welke onder water varende, in horizontalen zin tusschen twee onderzeebooten van dit type overbrugd kan worden, zeker meer dan 60 Km. bedraagt, had de verwachting opgewekt, dat het aanlooden van b.v. 6000 m diepte een kleinigheid zou zijn. Dit bleek niet zoo te zijn. De door de zendmembramen uitgezonden energie schijnt vrij zuiver horizontaal gericht te zijn (loodrecht op de membramen) zonder dat er veel spreiding optreedt. Dit was waarschijnlijk de reden, waarom in horizontalen zin groote afstanden overbrugd konden worden, terwijl hierdoor tevens verklaard wordt, dat slechts weinig energie den bodem zal bereiken, waardoor de echo's voor diepteloodeu vrij zwak doorkomen.

Het broodbakken was een groot succes ..... als er goede gist aan boord was. Even na Ponta Delgada bedierf de gist en het bakken met de medegenomen hop, bleek op groote moeilijkheden te stuiten. Er was geen werking in te krijgen, waarschijnlijk toe te schrijven aan het trillen der boot. Toen nl. de hop in een keteltje aan spiraalveeren opgehangen werd, dus onafhankelijk bleef van het trillen der boot, kwam er eenige werking in, zoodat het gebakken brood eetbaar werd.

OVERZICHT DER VERRICHTINGEN BIJ DE RIJKSWERVEN GEDURENDE HET JAAR 1931.

Rijkswerf te Willemsoord.

Onderhoudsvoorzieningen.

Schepen.

Aan het in dienst zijnde pantserschip *Jacob van Heemskerck* werden herstellingen aan scheepsromp, voortstuwingswerktuigen, hulpwerktuigen en inventarisgoederen uitgevoerd. Het schip werd in Maart en Augustus in het droogdok opgenomen.

Aan het uit dienst zijnde pantserschip *Hertog Hendrik* werden de noodzakelijkste voorzieningen aan romp en voortstuwingswerktuigen verricht en inventarisgoederen hersteld.

Het pantserdekschip *Gelderland* onderging zoowel gedurende het tijdvak, dat dit schip in dienst was, als gedurende de tijdvakken, dat het in dienst was opgelegd, de noodige herstellingen aan romp en werktuigen; het werd in Februari en Augustus gedokt; inventarisgoederen werden hersteld.

De pantserboot *Brinio* onderging enkele kleine onderhoudsherstellingen, inventarisgoederen werden hersteld.

De pantserbooten *Friso* en *Gruno* ondergingen meer belangrijke herstellingen aan romp en voortstuwingswerktuigen; een vuurleiding bij de kanons van 10,5 cm voor de *Friso* werd aangebracht. Diverse inventarisgoederen werden hersteld. De *Gruno* werd in Maart en Augustus gedokt.

Ten behoeve van het voor West-Indië in aanbouw zijnde flottieljevaartuig *Johan Maurits van Nassau* werd aangevangen met den aanmaak van 2 motorsloepen, 2 sloepen B. IV en 1 jol met aanhangmotor en andere inventarisgoederen.

Voor den opiumjager *Arend* werden gedurende het verblijf van het vaartuig in West-Indië inventarisgoederen hersteld.

Na terugkeer uit West-Indië op 1 Augustus 1931 werden eenige voorzieningen aan den romp uitgevoerd en voortstuwingswerktuigen hersteld, teneinde dit vaartuig weder geschikt te maken voor uitzending naar Oost-Indië. Het vaartuig werd eind September en begin October gedokt. Na 31 October werden nog eenige hoog noodige onderhoudsvoorzieningen verricht voor rekening van den Indischen dienst.

Aan den romp en de voortstuwingswerktuigen van de kanonneerbooten *Freyr*, *Hefring* en *Tyr* werden de noodige herstel-

lingen verricht. De herstellingen aan den romp van de *Hefring* en de voortstuwingswerktuigen van de *Freyr* waren van meer belangrijken aard. De *Freyr* werd in Februari gedokt, de *Hefring* in Januari, Maart en November; de *Tyr* eind December.

De verbouwing van de *van Meerlant* liep in de eerste helft van dit verslagjaar af. Het schip werd geheel geschilderd en gereed gemaakt voor den dienst. Tijdens het in dienst zijn werden nog eenige voorzieningen aan den romp uitgevoerd. Het schip werd in Maart en October gedokt.

Voor de in dienst zijnde mijnenleggers *Douwe Aukes* en *Medusa* werden inventarisgoederen hersteld.

De uit dienst zijnde mijnenlegger *Hydra* onderging vrij belangrijke herstellingen aan romp en voortstuwingswerktuigen. Het schip werd in Juni gedokt. Inventarisgoederen werden hersteld.

Aan romp en werktuigen van den in dienst zijnde mijnenlegger *Hadda* werden herstellingen uitgevoerd. Het schip werd in Januari en eind December gedokt. Inventarisgoederen werden hersteld.

De vaartuigen, belast met het politietoezicht op de Noordzeevisscherij, *Vulcanus* en *Nautilus* ondergingen vrij belangrijke voorzieningen aan romp en voortstuwingswerktuigen. Voor de *Nautilus* o.a. het verstijven der machinefundatie en het wijzigen der aansluitingen op de brandstofolietanks. Inventarisgoederen werden hersteld. De *Vulcanus* werd in Maart en Juli en de Nautilus in April en Augustus gedokt.

De mijnenvegers *II* en *III*, waarvan de laatste van 27 Augustus tot 16 October in dienst was, ondergingen vrij belangrijke herstellingen aan romp, hoofd- en brugdek en voortstuwingswerktuigen. Bij mijnenveger *III* werd o.a. het grenenhouten dek door een teakhouten vervangen. Mijnenveger *II* werd in Juni gedokt, mijnenveger *III* in April en begin Augustus.

Een mijnenveegtuig voor de vier mijnenvegers werd aangemaakt.

De torpedobootjager *Witte de With* onderging eenige herstellingen aan romp en voortstuwingswerktuigen; inventarisgoederen werden hersteld.

De torpedobootjager *Banckert* werd gereed gemaakt voor vertrek naar West-Indië. Een electrische waschmachine werd aangeschaft, geplaatst en aangesloten aan het scheepsnet. Het schip vertrok 12 Januari 1931 naar West-Indië. Inventaris-

goederen werden aangemaakt en hersteld, terwijl dit schip in West-Indië vertoefde. Na terugkeer op 17 December werden aan den romp eenige voorzieningen verricht.

Aan boord der jagers *Witte de With* en *Banckert* werd een voorziening gemaakt voor schuimblusschen in een der ketelruimen.

Aan romp en voortstuwingswerktuigen van den torpedobootjager *van Nes* werden vrij belangrijke voorzieningen getroffen. De geheele romp en bovenbouw werden opnieuw geschilderd. De vaste ruiten van dekhuis brug werden wegneembaar gemaakt. Brandermonden werden hersteld of vernieuwd. Condensors en schroefaswerkbussen opnieuw verpakt. Het schip werd gereed gemaakt voor vertrek, op 20 October, naar West-Indië. Inventarisgoederen werden aangemaakt en hersteld. Het schip werd in Juli en September gedokt.

Het wachtschip te Willemsoord, *Koningin Emma der Nederlanden*, het instructieschip voor de werfdivisie *van Speyk* en het logementschip *Buffel* ondergingen de noodige herstellingen. Aan de *Buffel* werden eenige voorzieningen verricht voor de tijdelijke vervanging van het Wachtschip.

Voor het Wachtschip te Vlissingen werden inventarisgoederen hersteld.

Torpedo- en Onderzeedienst.

De torpedobooten *G 13*, *G 15* en *G 16* ondergingen herstellingen aan romp, machines en ketels. Van de *G 16* werd voorsteven, berghout en huid hersteld en eenige meer belangrijke voorzieningen werden getroffen aan de werktuigen en ketels. De booten werden gedokt en onder de waterlijn geschilderd.

De uit dienst zijnde torpedobooten *Z 1*, *Z 2*, *Z 3*, *Z 4* en *Z 6* ondergingen herstellingen aan romp, machines en ketels; inventarisgoederen werden hersteld. De *Z 1* en *Z 2* werden gereed gemaakt voor indienststelling op 5 Januari 1932 en o.a. geheel binnenboord en buitenboord in de nieuwe grijze kleur geschilderd; alle hoofd- en hulpwerktuigen werden nagezien en beproefd. Aan de *Z 3* en *Z 4* werden herstellingen aan romp en werktuigen verricht, ter uitvoering der reparatielijsten van 1926, waaraan tot dusver geen gevolg was gegeven kunnen worden.

De *Z 6* werd 14 April 1931 overgevoerd naar Hellevoetsluis.

De *Z 1*, *2*, *3* en *4* werden resp. in Juli, Augustus, September en October gedokt.

De in dienst zijnde torpedobooten *Z 7* en *Z 8* ondergingen vrij belangrijke voorzieningen aan romp en machines, beide booten werden tweemaal gedokt.

Van het torpedo-logementschip *Schorpioen* werd de bekapping vernieuwd en andere herstellingen aan den romp uitgevoerd. Diverse materialen werden verstrekt voor met eigen middelen te verrichten herstellingen. Het tentdek werd hersteld, houtcement door het geheele schip bijgewerkt of vernieuwd; inventarisgoederen werden hersteld. Het schip werd in Juli gedokt.

De in dienst zijnde en in dienst opgelegde onderzeebooten ondergingen de noodige herstellingen. Belangrijke voorzieningen werden uitgevoerd aan den romp van de *O 8*, *O 9*, *O 10* en *O 11*. De booten werden in het gegraven dok opgenomen.

Voor de onderzeebooten *O 12* t/m *O 15* werden inventarisgoederen, behoorende tot de verstrekking bij aanbouw, aangemaakt.

Het bergingsvaartuig voor onderzeebooten, het depôtschip voor onderzeebooten *Cornelis Drebbel* en het torpedo-transportschip *Mercuur* ondergingen diverse onderhoudsvoorzieningen en werden gedokt.

Sleepbooten, barkassen, enz.

De aan de werfdivisie toegevoegde vaartuigen, de sleepbooten en barkassen van den Wachtschipdienst, den Onderzeedienst, Torpedodienst en den Marine-luchtvaartdienst ondergingen de noodige herstellingen.

De *Sleepdienst V* onderging meer belangrijke herstellingen aan ketel en rookkast. Van de *Vliegkamp I* werden kielplaat en huid waar noodig vernieuwd, voor de *M 2* werd een nieuwe 45 P.K. motor aangemaakt.

De torpedoboot *G 2* onderging belangrijke herstellingen aan romp, ketels, machines en leidingen.

Diensten der Marine.

Aan de gebouwen en inventarissen der te Willemsoord gevestigde diensten der Marine, de Vliegkampen, enz. werden de noodige herstellingen uitgevoerd.

Voor het Korps Mariniers werden wapens en ledergoed hersteld.

Diensten van het Loodswezen en de Hydrografie.

Ten dienste van het 1e, 2e en 3e district werden de noodige herstellingen uitgevoerd aan de vaartuigen en het materieel van het loodswezen, de betonning en de verlichting.

Opnemingsvaartuig *Eilerts de Haan* werd gereed gemaakt voor opnemingen.

Buitengewone voorzieningen.

Wachtschepen, Logementschepen, enz.

De verbouwing van de *Triton* tot duikerschip en de inrichting van de *O 2* tot oefenduikboot werd voortgezet.

Het wachtschip *Koningin Emma der Nederlanden* onderging belangrijke herstellingen aan de dekken en leidingen, het linoleum werd grootendeels vernieuwd. Het geheele schip werd buiten- en binnenboord geschilderd.

Torpedobooten.

De verbouwing van de *Z 5* voor verblijf in West-Indië werd voortgezet.

Vliegkamp de Kooy.

Voortgezet werden de werkzaamheden voor het aanleggen van een nieuwe hoogspanningskabel.

Diensten van het Loodswezen, de betonning en de verlichting.

Het Stoombetonnings- en verlichtingsvaartuig *N°. 1* van het 3e district onderging eenige meer belangrijke herstellingen aan romp, machines en leidingen.

Lichtboeien en kettingen werden hersteld of vernieuwd.

De herstellingen en wijzigingen aan Lichtschip *N°. 4* van het 3e district liepen dit jaar af.

Lichtschip *N°. 6* van het 3e district, onderging eenige belangrijke herstellingen, de hut voor D.T. werd gewijzigd; de vloerplaat onder de lenspomp werd wegneembaar gemaakt; een fan met aanvoer- en afvoerleidingen werd aangebracht voor de machinekamer.

Het Motorloodsvaartuig *N°. 3* van het 3e district onderging eenige meer belangrijke herstellingen, een bak werd aangebracht, het geheele dek gebreeuwd.

Proefnemingen.

Eenige werkzaamheden werden verricht voor proefnemingen met artillerie- en torpedomaterieel.

Schadevaringen.

Eenige kleine averijen werden hersteld.

Aanmaak voor den magazijnsvoorraad.

Het noodige gietwerk, blok- en kuipwerk, zeildoeksche voorwerpen, waterdichte kleeding, seinmiddelen en vlaggen werden aangemaakt.

Voor den artillerievoorraad werden onderdeelen van geschut, wapenen en ledergoed benevens munitie vervaardigd.

De aanmaak van verspermijnen werd voortgezet.

Bedrijfsinrichtingen.

Kiellichter.

De stalen ponton kwam gereed, een kraan met motor werd hierop door de Haarlemsche Machinefabriek v/h Gebr. Figee te Haarlem gemonteerd.

Van den houten kiellichter *N°. 1* werd de mast uitgenomen, liermachine en ketel werden afgenomen en naar Hellevoetsluis overgebracht.

Brandweervaartuig.

Het brandweervaartuig onderging eenige belangrijke herstellingen en een electrische lichtinstallatie werd aangebracht.

Gebouwen, magazijnen.

Aangevangen werd met het aanbrengen van een brandbluschinstallatie op fort Oost-Oever.

Het buiskruitmagazijn in den Grooten IJ-polder werd afgevoerd en aan de Genie overgedragen.

Werkplaatsen.

De verbetering van de inrichting der zeilmakerswerkplaats werd voortgezet en voltooid.

De gasleiding van de takelaarswerkplaats werd gewijzigd en 4 groote gaskachels aangeschaft en geplaatst.

Voor de bankwerkerij werd een luchtleiding aangebracht.

Terreinen.

Een electrische verlichting rond de gegraven dokken werd aangebracht.

Werfvaartuigen.

De motor van de motorvlet der ernstvuurwerkerswerkplaats werd vernieuwd.

Groote werktuigen.

Eenige aangekochte groote werktuigen werden opgesteld, o.a. een armschaafmachine voor de bankwerkerij.

Werkzaamheden voor andere Departementen en Particulieren.

Departementen.

Voortgegaan werd met den aanmaak van inventarisgoederen voor de in aanbouw zijnde mijnenleggers voor Oost-Indië *Prins van Oranje* en *Gouden Leeuw*, o.a. 8 reddingvlotten voor 16 personen, en lichte vaartuigen, waarbij een motorsloep voor elk.

Voorts werd assistentie verleend bij het aan boord opstellen van het geschut.

Voor den aanbouw van het gouvernementsvaartuig *Rigel* werden verschillende inventarisgoederen aangemaakt.

Gedurende het tijdvak dat de *Rigel* in dienst was, werden aan boord eenige voorzieningen uitgevoerd.

Voor rekening van Ned.-Indië werd de opiumjager *Arend* in conservatie gebracht.

Voor de Marine in Ned.-Indië werden verschillende aangevraagde artikelen aangemaakt; voor keuring van buskruit en

munitieonderdeelen werden verschillende werkzaamheden verricht.

Inventariskisten voor Marinetransporten werden in orde gebracht.

De bouw van een nieuwe dekhut voor het Directievaartuig *Noord-Holland* van den Rijkswaterstaat werd afgewerkt.

Van de motorpeilvlet voor de Heldersche Zeewering van den Rijkswaterstaat werden de romp en de motor hersteld.

De vaartuigen van den dienst der Zuiderzeewerken *Flevo*, *Sphinx*, *Waterhoen* en *Scheldejol* werden hersteld.

Voor rekening van den dienst der Zuiderzeewerken werd aangevangen met het wijzigen van 2 stel vloeddeuren voor de Zeedoksluis en het aanmaken van 2 stel groenharten vloeddeuren voor de Marineschutsluis.

Het visscherij-inspectievaartuig *N°. 2* van het Departement van Binnenlandsche Zaken onderging eenige meer belangrijke herstellingen, o.a. werd het grenenhouten dek vervangen door een teakhouten dek.

Aan de Recherchevaartuigen van den belastingdienst *Zeemeeuw*, *Laman de Vries*, *Zeehond* en de vlet van Termunterziji werden eenige herstellingen uitgevoerd. Genoemde vaartuigen werden gedokt.

Gemeentelijke- en andere instellingen.

Eenige werkzaamheden voor de diensten der Gemeentebedrijven te den Helder werden uitgevoerd.

In begin Maart werd voor rekening der Gemeente assistentie verleend met personeel en het brandweervaartuig tijdens een brand in het pakhuis der firma T. C. Govers te den Helder.

De dieselmotor van het Waterschap ,,Prins Hendrikpolder'' op Texel werd hersteld.

De motorreddingboot van de N. en Z.-Hollandsche Reddingmaatschappij werd gedokt en onderging eenige voorzieningen.

Voor de Koninklijke Marine Jachtclub werden vaartuigen gedokt en kleine herstellingen verricht.

Particulieren.

De stoomschepen *Nieuwediep* en *Amsterdam* van de N. V. ,,E.S.O.N.A.'' te den Helder werden gedokt en ondergingen eenige herstellingen.

De sleepboot *Utrecht* van Bureau Wijsmuller werd gedokt, aan boord werden eenige voorzieningen verricht.

Een baggermolen en de zandzuigers *Rossum I* en *II* van aannemers bij de Zuiderzeewerken, de sleepboot *Haarlem* van de N. V. Mij. tot Aanneming van Waterbouwwerken v/h A. Hoffman, de *Eliza II* van O. J. Bosker te Wieringen en eenige motorbotters werden gedokt en hersteld.

Eenige herstellingen aan de sleepboot *Jan van Gent* van de M.U.Z. werden uitgevoerd.

Voor rekening van de bouwmeesters de Ned. Dok-Maatschappij te Amsterdam, de N. V. Intern. Scheepsbouw Maatschappij „De Maas" te Slikkerveer en de Kon. Maatschappij „de Schelde" te Vlissingen werden eenige voorzieningen verricht resp. aan het gouvernementsschip *Rigel*, de mijnenleggers voor Ned.-Indië *Prins van Oranje* en *Gouden Leeuw* en de onderzeebooten *O 12* en *O 13*.

Aan personeel der N. V. Hazemeyer te Hengelo en de Holl. Industrie en Handelmij. „Siderius" te Rotterdam werd assistentie verleend bij het aanbrengen van toestellen voor het centraal automatisch baksen van het geschut aan boord Hr. Ms. *Gruno*, voorts aan laatstgenoemde bij het plaatsen van meetinstrumenten aan boord Hr. Ms. *G. 2*.

Voor rekening der N. V. Werkspoor te Amsterdam werden eenige voorzieningen getroffen aan de bemetseling der nieuwe ketels van Hr. Ms. *Z 5*.

Dokkingen.

In de beide gegraven dokken werden gedokt 91 schepen en vaartuigen met totaal 698 dokdagen.

Hieronder waren 18 schepen en vaartuigen van het loodswezen en de hydrografie met 89 dokdagen en 4 vaartuigen van andere departementen en particulieren met 33 dokdagen.

In het drijvend dok werden gedokt 123 schepen en vaartuigen met totaal 321 dokdagen, waaronder 18 schepen en vaartuigen van het loodswezen met 42 dokdagen en 22 schepen van andere departementen en particulieren met 43 dokdagen.

Electriciteitsbedrijf.

De werfcentrale deed dienst voor stroomopwekking gedurende de werkuren van het werfbedrijf ter aanvulling der

stroomlevering door het Provinciaal Electriciteitsbedrijf van Noord-Holland en ter voorkoming, dat de maximale Kilowatt-aanwijzing der stroomlevering door het P.E.N. te hoog opliep.

Overigens deed de Centrale dienst ter omvorming der door het P.E.N. geleverde hoogspanningsstroom en voor de stroomdistributie over de schepen en inrichtingen der Zeemacht en van het werfbedrijf.

Gedurende 1931 werd afgeleverd 1 647 891 K.W.U., inbegrepen de stroomlevering door het P.E.N. tegenover 1 536 174 K.W.U. in 1930.

De distributieprijs was gedurende 1931, 11 cents per K.W.U.

Marinetransportbedrijf.

Een geregelde beurtvaartdienst werd onderhouden tusschen Den Helder, Amsterdam, Rotterdam, Hellevoetsluis en Vlissingen. Het aantal dagen, dat de vaartuigen M.T.D. 2, 3 en 4 buiten Den Helder vertoefden, bedroeg respectievelijk 192, 135 en 184.

Artillerie-werkzaamheden.

De werkzaamheden bestonden in:

A. Geschutmakerswerkplaats.

Het verrichten van de noodige herstellingen aan kanons, sluitstukken, affutage, munitieliften, vuurleidingtoestellen, voetstukken t/afstandmeters, mitrailleurs, draagbare wapenen, ledergoed, gereedschappen van in- en buitendienst zijnde schepen, vliegkampen, en inrichtingen der Zeemacht.

Het aanbouwen der vuurleidingtoestellen a/b Hr. Ms. *Friso*.

Het verleenen van assistentie aan de firma Hazemeyer bij het aanbouwen der toestellen voor centraal baksen der kns. v/10 cm Hr. Ms. *Gruno*. Het keuren en herstellen der verschillende goederen bestemd voor den magazijnsvoorraad.

Aanmaken voor Dep. v. Koloniën van onderdeelen der artillerie, mitrailleurs en gereedschappen; o.a. het aanmaken van een kalibermeter van 15 t/m 7,5 cm.

Aangemaakt werden:

voor den magazijnsvoorraad: onderdeelen voor de artillerie, gereedschappen, blank leergoed, valinrichtingen tot reddinglicht en reddinglichten;

voor de geschutmakerij: een kalibermeter, groote;

voor schepen en inrichtingen werden aangemaakt onderdeelen der artillerie, veeren, geweerschietinrichtingen, klembanden t/geweerschietinrichtingen, exercitieladingringen, strooken met verdeeling.

Voor Hr. Ms. *Friso*, *Gruno*, *Brinio*, *Douwe Aukes*, *van Meerlant*, *Medusa* en *Hydra* werden aangemaakt veiligheidsinrichtingen bij nabranders.

Aangemaakt en hersteld werden gereedschappen voor de geschutmakerij, de pyrotechnische werkplaats en voor de afdeeling Scheepsbouw.

De jaarlijksche inspectie vond plaats naar den toestand der draagbare wapenen en mitrailleurs van schepen en inrichtingen der Zeemacht.

In opleiding waren twee monteurs voor het verkrijgen van den rang van sergt.-geschutmaker en verder eenige monteurs voor het verkrijgen van het brevet geschutmaker.

B. Artilleriewerkplaats.

Het onderhoud van geschut, affutage, munitieliften, draagbare wapenen en ledergoed van buiten dienst zijnde schepen, het korps Mariniers, de Marine-Kustwacht en den magazijnsvoorraad.

Het gereedmaken en verzenden van wapenstellen van gerepatrieerde manschappen van het korps Mariniers.

Het verleenen van assistentie bij het jaarlijksch onderhoud van de munitieliften Hr. Ms. *Gruno*.

Het lichten en jaarlijksch onderhoud der kns. van 7,5 cm N°. 4, Hr. Ms. *Z 5* en *Z 7*.

Het gereedmaken van den artillerie-inventaris en het opstellen der mitrailleurs aan boord der onderzeebooten *O 12*, *O 13* en *O 14*.

Het controleeren en gereedmaken voor verzending van pistolen, aut. N°. 1 voor het Dept. van Koloniën.

Het verwisselen van een kanon van 5 cm N°. 2 tegen een kn. v/5 cm s.-aut. aan boord Hr. Ms. *Hadda*.

Het aan boord plaatsen van geschut en affutage en voor den dienst gereedmaken van Hr. Ms. *Friso*.

Het opstellen van geschut en mitrailleurs en het gereedmaken van den artillerie-inventaris Hr. Ms. *Prins van Oranje* en *Gouden Leeuw*.

Het opstellen op de *Hors* van een kn. v/5 cm N°. 2 en het verleenen van assistentie bij het keuren van pantserplaten voor Hr. Ms. *Johan Maurits van Nassau*.

Het vervoeren en opstellen van een kanon van 12 cm N°. 5 op de opstellingsplaats voor geschut te Petten.

Het opstellen van kns. van 8,8 cm N°. 2, het justeeren der richtmiddelen, het weder van boord nemen en het verleenen van assistentie bij het in orde brengen van de kns. en affutage der onderzeebooten *O 9* en *O 10*.

Het verwisselen van de mitrailleurs van 40 mm N°. 1 aan boord Hr. Ms. *van Nes*.

Het verleenen van assistentie bij het opstellen van stereoscopische afstandmeters a/b Hr. Ms. *Gelderland* en *Brinio*.

Het verleenen van assistentie aan de H. I. H. *Siderius* bij het plaatsen van meetinstrumenten a/b Hr. Ms. *G 2* en *Gruno*.

Het verleenen van assistentie aan de firma Hazemeyer bij het aanbrengen toestellen voor het centraal automatisch baksen der kns. aan boord Hr. Ms. *Gruno*.

Het in ontvangst nemen en controleeren van reservedeelen voor de vuurleidinginstallatie Hr. Ms. *Banckert* en *van Nes*.

Het keuren en gereedmaken voor verzending van onderdeelen tot mitrailleurs van 40 mm voor het Dept. van Koloniën.

Het gereedmaken en verzenden van een mitrailleur van 40 mm en een oef. kanon van 5 cm naar de Legerplaats bij Oldebroek.

Het controleeren van 18 stuks mitrailleurs van 40 mm voor Hr. Ms. *K XIV*, *K XV*, *K XVI*, *Nautilus* en Ned.-Indië.

Het plaatsen en later wegnemen van een afstandmeter op de Marinekazerne te Willemsoord.

Het verleenen van assistentie bij het keuren van buskruit.

Het vullen van reddinglichten en het aanmaken van vetlampen, voor den magazijnsvoorraad.

C. Pyrotechnische werkplaats.

Het nazien en onderhouden van de munitie der uit dienst zijnde schepen, zoomede van de reserve-munitie, de munitie uit den magazijnsvoorraad en het Departement van Koloniën.

Het nemen van monsters voor het periodiek onderzoek naar de stabiliteit van het buskruit uit den magazijnsvoorraad en der verschillende munitiën.

Het verder gereedmaken der munitiën voor Hr. Ms. torpedobootjagers *Banckert* en *van Nes*.

Het gereedmaken van de munitie voor het Gouvernementsvaartuig *Rigel*.

Het gereedmaken van de munitie Hr. Ms. *O 12* t/m *O 14*.

Het aanmaken van de benoodigde munitie voor het beproeven van de geschutopstelling Hr. Ms. mijnenleggers *Prins van Oranje* en *Gouden Leeuw*.

Het aanmaken der munitiën voor oorlogsvoorraad, schietoefeningen, proefnemingen, ladingbepalingen, kruit- en hulzenkeuringen voor Marine en Koloniën.

Het keuren voor de Departementen van Defensie en Koloniën van de ingevolge de jaarlijksche eischen geleverde artikelen.

Het gereedmaken en verzenden der artikelen eisch Koloniën 1930 en 1931.

Het reinigen en herstellen der hulzen van verschoten patronen.

Het maandelijksch onderzoek der geweigerde patronen en slagdoppen.

Het verleenen van assistentie bij het schoonmaken en weer voorzien van merken van de oorlogsmunitie v/12 cm en 7,5 cm Hr. Ms. torpedobootjager *Witte de With*.

Het aanmaken van patronen t/buskruitlanceering en patronen t/dieptebommenwerpers der diverse torpedobootjagers.

Het nazien en herstellen der benoodigde munitie voor het Departement van Financiën.

Rijkswerf te Hellevoetsluis.

Onderhoudsvoorzieningen.

Schepen.

De in en uit dienst zijnde schepen ondergingen de noodige onderhoudsherstellingen.

Diensten der Marine.

Aan de gebouwen en lokaliteiten, waarin diensten der Marine zijn gevestigd, werden de noodige herstellingen uitgevoerd.

Van de vlotbrug werden twee gedeelten vernieuwd. Voor het mijnenmagazijn aan het Voornsche Kanaal werd in de Koopvaardijhaven een nieuwe steiger met de bijbehoorende rails (mijnenbanen) aangemaakt.

De sluisdeuren van het droge dok werden gerepareerd.

Diensten van het Loodswezen en Hydrografie.

De vaartuigen van het Loodswezen, de betonning en de verlichting en het betonnings- en verlichtingsmaterieel van het 4e en 5e district ondergingen de aangevraagde herstellingen.

Eenige stoomloodsvaartuigen en de lichtschepen *Schouwenbank* en *Noord-Hinder* van het 6e district werden gedokt. Het opnemingsvaartuig *Hydrograaf* onderging de gewone onderhoudsvoorzieningen.

Bedrijfsinrichtingen.

Aan de werfvaartuigen werd het gewone onderhoud verricht.

Werkzaamheden van buitengewonen aard.

Schepen.

Hr. Ms. *Friso* kwam gereed, Hr. Ms. *Noord-Brabant* werd gedokt en de aangevraagde voorzieningen werden uitgevoerd, evenzoo Hr. Ms. *Z 7* en *Z 8*. De *Z 6* en de *Gruno* werden uit Willemsoord overgevoerd voor reparatiën en onderhoudsvoorzieningen.

De *Brinio* kwam aan de werf voor een groote machinereparatie.

Aanmaak voor den magazijnsvoorraad.

Opdracht werd ontvangen tot aanmaak van 2 sloepen B 2, 1 Marinejol I en verschillende vlaggen voor den voorraad.

Diensten der Marine.

De aangevraagde hoeveelheid speciaal mijnenmateriaal kwam gereed. Opdracht werd ontvangen voor het aanmaken van 1 stel Paravanes M.V. voor het Flottieljevaartuig in West-Indië.

Diensten van het Loodswezen, de betonning, de verlichting, hydrografie.

Het motorbetonnings- en verlichtingsvaartuig *N°. 7* (Zuiderzee) 4e en 5e dictrict en *N°. 11* (van het 6e district) werden van een nieuwen motor met fundatie voorzien. Opdracht werd ontvangen voor het aanmaken van een nieuwen motor met fundatie voor het motorbetonnings- en verlichtingsvaartuig *N°. 12* (6e district).

De voorsteven van het Lichtschip *N°. 7* (Noord-Hinder) werd werd van een schoen voorzien en de aanvaringsschade aan het Stoomloodsvaartuig *N°. 17* (4e en 5e district) werd gerepareerd.

Voor de verschillende districten werden tonnen, drijfbakens en sparboeien aangemaakt.

Voor het 4e en 5e district werd een nieuwe loodsjol en voor het 6e district drie nieuwe loodsjollen aangemaakt. Stoomloodsvaartuig *N°. 6* werd naar het 3e district overgevoerd.

Bedrijfsinrichtingen.

In een nieuw steenen gebouwtje, achter de scheepmakerswerkplaats Ploeg B, werd een nieuw autogeenlaschapparaat geplaatst met een leiding met aftakkingen in die werkplaats en twee aftakkingen aan de westzijde van het natte dok. Aangekocht werd voor Ploeg B. een electrische laschtransformator en een ponsmachine met groote bekdiepte.

Voor het droge dok werden twee electrische bikapparaten aangekocht.

Werkzaamheden voor andere Departementen.

Departementen.

Voor het Departement van Koloniën werden aangemaakt twee sloepen B III en 2 havenjollen H 2, bestemd voor de mijnenleggers *Prins van Oranje* en *Gouden Leeuw*. Opdracht werd ontvangen voor aanmaak van 3 stel paravanes M.V. *(Prins van Oranje, Gouden Leeuw* en *O.I.)*, waarvan 1 stel voor *Gouden Leeuw* is afgeleverd.

De vaartuigen van het Departement van Financiën *Sperwer, Voorwaarts* en *Isis*, het vaartuig der visscherij-inspectie *V.I. 4* en de vaartuigen van het Departement van Justitie *R.P. IX* en

R.P. X, de vaartuigen van het Departement van Waterstaat *Christiaan Brunings*, *Jan Blanken*, *Merwede* en *Noord* ondergingen de aangevraagde herstellingen. Voor het Departement van Waterstaat werd aangemaakt een stalen motorvlet, terwijl opdracht werd ontvangen voor aanmaak van 2 stalen motorbooten en 1 stalen motorvlet voor hetzelfde Departement.

Voor den Torpedodienst der Landmacht werden 3 barkassen verbouwd en een stalen motorboot *K.P.T. 5* aangemaakt; aan de vaartuigen *K.P.T. 3* en *Nettie* werden de aangevraagde herstellingen uitgevoerd. Deze vaartuigen werden ook gedokt.

Aan de Genie werden 4 zoeklichten van 150 cm afgeleverd, terwijl opdracht ontvangen werd tot aanmaak van 12 stuks zoeklichten van 150 cm.

Particulieren.

Opdracht werd ontvangen van de N. V. Constructie- en reparatiewerkplaatsen v/h H. T. Landman en Zn. te Rotterdam tot het aanmaken van ketels, pannen en casserollen voor de kombuizen voor het in aanbouw zijnde flottieljevaartuig *Johan Maurits van Nassau*.

Voor rekening van den Heer J. W. Verheul te Rotterdam werd het smeed- en constructiewerk voor den nieuwen steiger aan de Koopvaardijhaven aangemaakt.

Verschillende herstellingen, voornamelijk aan motoren, motorrijtuigen en accumulatoren werden uitgevoerd.

Werk onderhanden.

Aanmaak	2	stalen motorvaartuigen voor Departement van Waterstaat;
,,	1	stalen motorvlet voor Departement van Waterstaat;
,,	12	zoeklichten voor de Genie;
,,	3	stel paravanes M.V. voor Departement van Defensie en Koloniën (1 stel flottielevaartuig, 1 stel *Prins van Oranje*, 1 stel O.I.);
,,	2	sloepen B II voor den magazijnsvoorraad;
,,	1	loodsjol voor het Stoomloodsvaartuig N°. 17;
,,	1	Marinejol I voor den magazijnsvoorraad.

Werkzaamheden Torpedo-Atelier.

Torpedo's, verspermijnen en inventarisgoederen der opgelegde vaartuigen werden volgens de voorschriften onderhouden.

Aan de door Willemsoord toegezonden torpedo's werd periodiek onderhoud gegeven en de noodige herstellingen daaraan verricht.

Alle aanwezige verspermijnen model 1921 werden van het magazijn te Veere overgebracht naar het mijnenmagazijn aan de Vestinggracht te Hellevoetsluis.

Assistentie werd verleend aan de mijnenmagazijnen in het Zuiden door het doen van verschillende werkzaamheden, welke door het personeel dier magazijnen niet-, of bezwaarlijk kunnen worden verricht.

Van de *Z 6* werden, wat torpedomakersdetail betreft, de inventarisgoederen overgenomen en in onderhoud genomen.

Artillerie-werkzaamheden.

De werkzaamheden bestonden uit:

Het onderhouden van geschut, affutage, munitieliften, draagbare wapenen, ledergoed, inventarisgoederen en munitie van uit dienst zijnde schepen en vaartuigen en van den magazijnsvoorraad.

Het assisteeren bij het jaarlijksch onderzoek van de kns. v/7,5 cm s.-aut. van Hr. Ms. *Medusa* en *Douwe Aukes*, van de kns. v/10,5 cm N°. 1 van Hr. Ms. *Brinio* en van de kns. v/5 cm N°. 2 van Hr. Ms. *Balder*.

Verslag omtrent het onderricht gegeven aan de Gemeentelijke Avondvakteekenschool te Den Helder aan leerlingen van de Rijkswerf te Willemsoord gedurende den cursus 1931/1932.

De cursus ving aan op 1 October 1931 en eindigde 31 Maart 1932.

Bij den aanvang waren aanwezig 46 leerlingen, verdeeld als volgt:

1e kl. 7, 2e kl. 12, 3e kl. 14, 4e kl. 10 en 5e kl. 2 leerlingen. Hetzelfde aantal was aan het einde van den cursus aanwezig.

Voor de overgangsexamens slaagden respectievelijk:

1e kl. 3, 2e kl. 12, 3e kl. 11 en 4e kl. 10 leerlingen.

Aan beide leerlingen der 5e kl. werd het einddiploma uitgereikt.

Vlijt en gedrag der leerlingen waren naar behooren. Het resultaat bereikt bij de leerlingen der 1e kl. bleef ver beneden verwachting, daar meerdere leerlingen geen voldoend lager onderwijs hadden genoten.

De cursus voor oudere werklieden, voor het uitslaan en lezen van teekeningen voor scheepmakers en bankwerkers werd met veel animo gevolgd door 62 werklieden.

MARINE-ETABLISSEMENT TE AMSTERDAM.

Overzicht der verrichtingen, enz. gedurende het jaar 1931.

Werkzaamheden voor het Departement van Defensie.

Schepen.

Voor de in aanbouw zijnde torpedobootjagers en onderzeebooten werden inventarisgoederen, waaronder torpedo's en geschut, ingeklaard, in ontvangst genomen en opgeborgen of doorgezonden naar de Rijkswerf te Willemsoord, dan wel naar de werven van aanbouw.

Gezorgd werd voor het verpakken en verzenden van voor de scheepsmacht en het waldetachement in West-Indië benoodigde goederen.

Diensten der Marine.

Aan aanvragen tot herstelling van inventarisgoederen der te Amsterdam gevestigde diensten der Marine werd zooveel mogelijk voldaan.

Voor inklaring, inontvangstname en doorzending naar de rijkswerf te Willemsoord van uit het buitenland aangevoerde goederen werd zorg gedragen. (Betreft voornamelijk torpedo- en artilleriematerieel).

Voor transport van ontplofbare stoffen werd gezorgd.

Door particulieren geleverde mijnen werden in ontvangst genomen, geborgen, ter vulling naar de Artillerie-inrichtingen aan de Hembrug gezonden en tenslotte op overvoer naar de mijnenmagazijnen orde gesteld.

Keuringen van electrische kabels en andere electriciteits-artikelen, touw, staaldraad, ijzer, zeildoek en andere doeksoorten werden verricht.

Aanmaak voor den magazijnsvoorraad.

Ten behoeve van den magazijnsvoorraad kleeding werden verschillende onderdeelen voor hangmatten, zoomede messentouwtjes aangemaakt.

Voor het verpakken van artikelen van kleeding en levensmiddelen werden pakkisten aangemaakt.

Werkzaamheden voor andere Departementen en particulieren.

Departement van Koloniën.

Uit het buitenland aangevoerde goederen werden ingeklaard en in ontvangst genomen.

Gezorgd is voor nazien, verpakken en uitzenden van alle voor den Marinedienst in Oost-Indië benoodigde goederen, waaronder artillerie-, torpedo-, onderzeeboot-, luchtvaart- en mijnenmaterieel.

Het aantal verzonden colli en de waarde der verzonden goederen bedroeg in:

1931, aantal 6150; waarde f 2 917 400.

Voor transport van ontplofbare stoffen werd mede gezorgd.

Door particulieren geleverde mijnen werden in ontvangst genomen, geborgen, ter vulling naar de Artillerie-inrichtingen aan de Hembrug en daarna naar Oost-Indië verzonden.

Keuringen van electrische kabels en andere electriciteits-artikelen, touw en staaldraad werden verricht.

Particulieren.

Enkele werkzaamheden werden uitgevoerd tegen verrekening van den kostprijs.

Jaarverslag van het Scheikundig Laboratorium.

Gedurende het tijdvak 1 October 1931 t/m 30 September 1932 werden bij het scheikundig laboratorium ingezonden 739

aanvragen tot scheikundig onderzoek, betrekking hebbend op 1669 monsters, als volgt verdeeld over de verschillende gewone rubrieken:

Buskruit en munitie	373	monsters
Metalen en alliages	221	,,
Chemicaliën en verfstoffen	218	,,
Levensmiddelen en zeep	202	,,
Touwwerk	158	,,
Smeermiddelen	126	,,
Zeildoek en vlaggedoek	116	,,
Benzine en benzol	59	,,
Brandstoffen	58	,,
Caoutchouc-artikelen	40	,,
Kleedingstoffen	5	,,
Diverse artikelen	95	,,

Het aantal monsters is in alle rubrieken, uitgezonderd smeermiddelen, achteruitgegaan, vergeleken bij het vorige verslagjaar.

Daar echter voor sommige monsters door verandering der eischen de benoodigde hoeveelheid werk vermeerderde, terwijl voor verschillende bijzondere monsters een tamelijk uitgebreid onderzoek verricht werd, bleef het laboratorium nog ruimschoots van werk voorzien.

Buskruit en munitie.

Bij het periodiek onderzoek op de stabiliteit van het rookvrij buskruit uit de voorraden bleek, dat deze bij alle monsters voldoende was. Bij de monsters nieuw kruit was er een, dat 34 % bariumnitraat bevatte en dus niet rookvrij was. Een monster, dat bij één stabiliteitsproef een ongunstige uitkomst gaf, veroorzaakt doordat het zeer poreus was, was toch volkomen stabiel en kon dus goedgekeurd worden.

Drie dieptebommen van vreemden oorsprong bevatten een mengsel van trotyl en ammoniumnitraat (80/20). Van een aangespoelde *vreemde* mijn gaven het trotyl en tetryl van de aanvuurkoker een chloorreactie; er was dus zeewater ingedrongen, waardoor ook de gloeiingspatroon weigerde.

In samenwerking met de Artillerie-Inrichtingen werden proeven verricht om te komen tot een beproevingsmethode voor aanvuurdoppen.

Verschillende lichtsassen werden onderzocht; merkwaardig was er één, die bestond uit bariumnitraat, strontiumnitraat, magnesium, silicium en kamfer.

Het halfjaarlijksch onderzoek van schietkatoen vond op de gewone wijze plaats in de magazijnen, dat van de detonatoren bij de Artillerie-Inrichtingen. Voor het eerst werden ook de detonatoren uit Indië op dezelfde wijze hier beproefd.

Een installatie voor de bepaling van de verbrandingswarmte van rookvrij buskruit werd nog juist in het verslagjaar geleverd, maar kwam nog niet tot opstelling.

Advies werd nog uitgebracht over patronen, die in Indië onbruikbaar geworden waren door onvoldoende verpakking, over kruit, dat bij het stabiliteitsonderzoek spoedig bruine damp vertoonde en over schietkatoengaas, dat vlekken was gaan vertoonen.

Metalen en alliages.

Het antimoongehalte van positieve accuplaten was herhaaldelijk te laag. Geelkoper werd tweemaal en delta-metaal eenmaal afgekeurd wegens te laag kopergehalte. In een monster speciaalstaal voor scheepshuis en nagels werd 0.08% koper bepaald. In monsters staal van den Rijks-Studiedienst voor de Luchtvaart werden naast de gewone bestandeelen kleine hoeveelheden koper (0.09—0.13%) en aluminium (0.027—0.047%) bepaald. Voor dezen Dienst werden verder meerdere staalmonsters onderzocht benevens monsters van een aluminium-legeering met ongeveer 10% koper en kleine hoeveelheden ijzer, mangaan en magnesium.

Chemicaliën en verfstoffen.

Gekookte lijnolie werd eenige malen afgekeurd wegens niet vlug genoeg drogen. Monsters, aangeboden als mangaansiccatiefolie bevatten harszuur, lood en bezinksel of deden lijnolie niet snel genoeg drogen. Hetzelfde was het geval met „Oxam"-olie. Minerale terpentijn werd eenmaal afgekeurd wegens te veel laagkokende bestanddeelen. Als technische aceton wordt een oplosmiddel geleverd met het kookpunt van aceton maar met hooger

s.g. en dat dan ook niet uit aceton bestaat. Wel is het mengbaar met water. Voor hetzelfde doel werden ook hooger kokende oplosmiddelen geleverd, niet mengbaar met water, bestaande uit esters.

Van loodmenie was het gehalte soms te laag; eenmaal werd in een monster 17% kiezelzuur gevonden. Hoewel dit niet als een waardeloos toevoegsel is op te vatten, voldeed het monster daardoor natuurlijk niet. Een monster vermiljoen bestond niet uit zwavelkwik maar uit gekleurd bariumsulfaat; later werd goed geleverd.

Zuurvrije koolteer had tweemaal een te hoog watergehalte; tenslotte werd goede aangeboden. Houtskool bevatte eerst te veel asch; ook hiervan werd later goede geleverd. Loodhoudend zinkwit had een hooger loodgehalte dan hiervoor is toegestaan. Gesulfureerde ricinusolie had eerst een te laag gehalte.

Een vergelijkend onderzoek werd verricht naar samenstelling en eigenschappen van nieuwe en gedeeltelijk verbruikte vullingen voor luchtzuiveringspatronen voor onderzeebooten. Van verschillende nieuwe patronen werd het koolzuur-absorbeerend vermogen bepaald.

Inlichtingen en adviezen werden verder nog verstrekt omtrent verschillende verfstoffen en chemicaliën, het bewaren van chloorsulfonzuur, een gasontwikkelingsmengsel voor het reservoir van een stokschijf.

Levensmiddelen.

De nieuw geleverde voldeden steeds aan de gestelde eischen. Van de levensmiddelen, afkomstig van een, van een reis teruggekomen schip, verkeerden bijna alle nog in goeden toestand; van enkele moest spoedig opgebruiken aangeraden worden, terwijl de reuzel wegens ransheid en te hooge zuurgraad afgekeurd werd.

Portwijn uit voorraad was troebel, maar kon door filtreeren weer in goeden toestand gebracht worden. Roode wijn uit voorraad was al zeer oud geworden maar niet ondeugdelijk; aangeraden werd gebruiken, vermengd met jonge wijn.

Gedistilleerd water van een nieuw schip bevatte eerst nog wat ijzer en een vettige stof; na nog eenigen tijd distilleeren was het goed. Een ander monster bevatte nog sporen zink. Hetzelfde was het geval met regenwater uit den voorraad te

Amsterdam; dit laatste zou dus bij eventueel gebruik eerst over actieve kool gefiltreerd moeten worden.

Touwwerk.

Het teergehalte van geteerd touwwerk was eenige malen te hoog.

Phosphorbronstouw had een hart van katoen in plaats van hennep.

Overigens waren grondstof en prepareering steeds als voorgeschreven.

Zeildoek en vlaggendoek.

Bruin linnen (waterdicht) bleek uit hennep vervaardigd te zijn.

Vlaggendoek was steeds lichtecht geverfd; de verving is echter niet bestand tegen wasschen met zeep (alleen de indigo-verving).

Overigens waren grondstoffen en eigenschappen steeds als voorgeschreven.

Smeermiddelen.

Voor het Torpedo-Atelier te Den Helder werden de constanten van een groot aantal monsters smeerolie bepaald. Van 3 monsters smeerolie voor vliegtuigmotoren werd de viscositeits kromme bepaald (bepalingen bij 20°, 30°, 40°, 50° en 60° C.).

In- en uitwendige smeerolie moest afgekeurd worden wegens sterk van de eischen afwijkende viscositeitscijfers. Een monster Kimberline bleek te bestaan uit een mengsel van natronzeep, minerale olie en grafiet.

Herhaaldelijk werd ook gebruikte smeerolie of afzetting uit een motor ingezonden, als zich moeilijkheden hadden voorgedaan. Deze bleken dan echter niet hun oorzaak in de smeerolie te hebben.

Eenmaal bevatte de olie hooger-kokende benzinebestanddeelen en roet; de slijtage, waarover geklaagd werd, moest dus aan onvolledige verbranding toegeschreven worden. De asch bestond in dit geval alleen uit ijzeroxyde. Een ander maal was echter naast dit ijzeroxyde nog een hoeveelheid van een slijpmiddel aanwezig. Deze van buitenaf erin gekomen verontreiniging had natuurlijk ook zeer ongunstige gevolgen gehad.

Geadviseerd werd nog omtrent asfaltvorming in smeerolie en omtrent de smering van een Blaugas-compressor (Kustverlichting).

Benzine en benzol.

Benzol uit den voorraad bleek steeds practisch watervrij te zijn.

Aan de benzine voor vliegtuigmotoren werden nieuwe eischen gesteld, welke met zich meebrachten de bepaling van de detonatiewaarde (hoogst bruikbare compressie-verhouding).

Hiervoor werd gebruik gemaakt van de apparatuur van het laboratorium van de Bataafsche Petroleum Maatschappij te Amsterdam.

De geleverde benzine was zeer constant in eigenschappen.

Brandstoffen.

Bij anthraciet en stukkolen werd een te hoog aschgehalte gevonden, terwijl dit bij een tweede monster niet te hoog bleek te zijn. Een van beide was dus verkeerd genomen. Bij zulk heterogeen materiaal als steenkool is het van het grootste belang, dat een gemiddeld monster wordt getrokken, dat in samenstelling met de partij, als geheel genomen, overeenkomt, daar anders de analyse waardeloos wordt. De in deze door het Rijks-Instituut voor Brandstoffen-Economie gegeven voorschriften zijn in acht te nemen.

Caoutchouc-artikelen.

Advies werd uitgebracht omtrent de keuring van deze artikelen in het algemeen.

Rubberranden voor patrijspoorten werden tweemaal in slechte kwaliteit aangeboden. Latere monsters waren voor dit doel voldoende.

Rubber voor kleeden onder accumulatoren was bestand tegen de inwerking van zwavelzuur.

Diverse artikelen en werkzaamheden.

In een wollen trui waren bij ontsmetting bruine vlekken gekomen.

Bij uittrekken met water bleek zwavelzuur aanwezig te zijn, wat als oorzaak van de verkleuring aangemerkt moest worden.

Verkoolde plaatsen in lederwerk bleken ook veroorzaakt te zijn door zwavelzuur, dat erop ingedroogd was.

Blauw laken was niet alleen met indigo geverfd maar bovendien nog met een alizarine-kleurstof. De vulling van asbestvezelkoord bestond herhaaldelijk uit een mengsel van asbest met jute- of katoenvezels in plaats van alleen uit asbest. Ook met asbestpakking was dit het geval. Monsters vloerbedekking bestonden uit magnesia-cement, alleen gekleurd met ijzermenie of vermengd met houtslijp en slakkenbries. Ook een mengsel van houtslijp, ijzermenie, krijt, magnesia en bries werd aangeboden. Daar dit niet gebonden was op de manier van magnesia-cement, was het nogal poreus.

Geadviseerd werd over het gebruik van kiezelzuur-gel als droogmiddel.

Personeel.

Met ingang van 1 Januari 1932 werd aan den Adviseur-Scheikundige der Marine wegens het bereiken van den pensioengerechtigden leeftijd eervol ontslag verleend.

Met ingang van denzelfden datum werd een gediplomeerde van de Middelbaar Technische School te Amsterdam als analyst te werk gesteld.

Belangrijke werkzaamheden en leveringen door particulieren.

Met betrekking tot de werkzaamheden en leveringen, welke aan particulieren werden opgedragen, zij vermeld, dat o.m. contracten werden gesloten met:

de Mij. voor Scheeps- en Werktuigbouw „Fijenoord" N. V. en de N. V. Wilton's Machinefabriek en Scheepswerf te Rotterdam voor den bouw van een kruiser;

de N. V. Ned. Vliegtuigenfabriek te Amsterdam voor de levering van *C VII*^{w}-vliegtuigen en reservedeelen voor *C VII*^{w} en *C VIII*^{w}-vliegtuigen;

de N. V. Ned. Engelsche Technische Handel mij. te 's-Gravenhage voor de levering van automatische kanonnen van 40 mm;

Werkspoor N. V. te Amsterdam voor de levering van rotoren voor Hr. Ms. *Sumatra* en van bestekken en teekeningen van een flottieljeleider;

de N. V. Kon. Mij. „de Schelde" voor de levering van Dieselmachines voor Hr. Ms. *Brinio;*

de N. V. Ned. Seintoestellenfabriek te Hilversum voor de levering van een radio-installatie voor Hr. Ms. *Johan Maurits van Nassau;*

J. R. Carp te Amsterdam voor de levering van vliegtuigmotoren;

de N. V. Ned. Steenkolenhandelmij. te Amsterdam voor de levering van Cardiffkolen;

het Verkoopkantoor der Staatsmijnen in Limburg te 's-Gravenhage voor de levering van briketten en Ned. Industriekolen;

de fa. D. Stada en Zn. te IJmuiden voor werkzaamheden in verband met de verhooging van den havendijk te Den Helder;

de N. V. Ned. Springstoffenfabrieken te Amsterdam voor de levering van buskruit;

den Heer H. A. Breve te 's-Gravenhage voor de levering van patronen van 40 mm met lichtspoorspringgranaten;

den heer J. de Vries te Heemstede voor nieuwe- en onderhoudswerken aan gebouwen bij de Rijkswerf te Willemsoord;

den heer J. C. Grootenhuis te Rotterdam voor de levering van vliegtuigmotoren;

de N. V. Electrotechnische Industrie v/h W. Smit & Co. te Slikkerveer voor het verrichten van herstellingen aan de ankers der hoofdelectromotoren van Hr. Ms. *O 9* t/m *11*;

de N. V. J. en K. Smit's Machinefabrieken te Kinderdijk voor de levering van motor-dynamo's en Dieselmotor voor Hr. Ms. *Brinio*;

de firma Wm. C. Grootenhuis te Rotterdam voor de levering van condensorpijpen;

de N. V. Techn. bureau Stephen Adam te 's-Gravenhage voor de levering van condensorpijpen;

de firma KOOPMAN en Co. te Amsterdam voor de levering van accuplaten;

De N. V. Handelmij. R. S. Stokvis en Zonen te Rotterdam voor de levering van draaibanken en een boormachine;

de N. V. Houthandel v/h G. Alberts Lzn. en Co. te Middelburg voor de levering van greenheart hout;

het Ingenieurskantoor voor Nederland en Koloniën te Amsterdam voor de levering van accumaterialen;

de firma AMBAGTSHEER en VAN DER MEULEN te Amsterdam voor de levering van teak- en djatihout;

de N. V. Landré en Glinderman's Werktuig- en Gereedschaphandel te Amsterdam voor de levering van ketelmateriaal voor Hr. Ms. *Z 6;*

de firma SIEMENS & HALSKE A.G. te 's-Gravenhage voor de levering van eene complete radiopeilinstallatie.

Leveringen en werkzaamheden door particulieren onder directie van den Bouwkundigen Dienst van het Loodswezen, enz.

G. F. SCHMIT, aannemer te 's-Gravenhage, voor het uitvoeren van herstellingen a/d lichtwachterswoningen c.a. te Scheveningen;

S. VAN MEYGAARDEN en J. CRAMA, stucadoors te Leiden, voor het bepleisteren van den kustlichttoren te Noordwijk aan Zee;

N. V. Gebr. van Hoeken's Houthandel te Leiden, voor de levering van het benoodigde hout voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

Fa. C. M. SERET & Co. Steenfabrikanten te Dordrecht, voor de levering van den benoodigden steen voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

N. V. Woerdensche Dakpannen en Steenfabrieken v/h Fa. J. Brunt & Co. te Woerden, voor de levering van de benoodigde dakpannen voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

N. V. Grofsmederij ,,Kinderdijk'' te Alblasserdam, voor de levering van tonkettingharpen en wartels c.a. zoowel voor Nederland als voor Nederlandsch-Indië;

N. V. Kon. Nederl. Grofsmederij te Leiden, voor de levering van tonkettingen, zoowel voor Nederland als voor Nederlandsch-Indië;

N. V. Schiedamsche IJzer- en Staalbewerking te Schiedam, voor de levering van zeetonnen, bakens en sparboeien;

Gebr. Kuyt, aannemers te Den Oever, voor het verplaatsen van den lichtopstand te Den Oever;

N. V. Betondak te Arkel, voor de levering van palen van gewapend beton, voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

N. V. Nederlandsche Electrolasch Mij. te Leiden, voor de levering van portaalspanten voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

W. Bernet & Co's. IJzer- en Staalhandel te Amsterdam, voor de levering van het benoodigde betonijzer voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

W. F. Stoel & Zoon's Bouwmaterialenbedrijf te Alkmaar, voor de levering der benoodigde cement c.a. voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

J. van 't Hek en J. Stroet, aannemers te Hoorn, voor het maken van het gewapend betonwerk voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

N. V. Vigorose Cementindustrie ,,De Meteoor'' te De Steeg, voor de levering van de benoodigde betontegels voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

R. Hylkema, aannemer te Hoorn, voor het uitvoeren van heiwerk, c.a. voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

P. Tuin, aannemer te 't Zand, voor het uitvoeren van timmerwerken, c.a. voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

L. J. Schouten, aannemer te Breezand, voor het uitvoeren van metsel- en stucadoorwerken voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

Anton Tesser, Rolluikenfabrikant te Nijmegen, voor het leveren van een rolluik voor het betonningsmagazijn te Den Helder;

B. A. Dammers, schilder te IJmuiden, voor het uitvoeren van schilderwerken a/d kustlichttorens, gebouwen der verlichting, enz. te IJmuiden;

P. A. van Altena, schilder te Hoek van Holland, voor het uitvoeren van schilderwerken a/d objecten van het Loodswezen en der verlichting te Hoek van Holland.

W. Roelse, aannemer te Westkapelle, voor het restaureeren van den kustlichttoren te Westkapelle;

Fa. J. Smit & Zn. aanneemster te Enkhuizen, voor het uitvoeren van onderhoudswerk aan den kustlichttoren met lichtwachterswoningen te De Ven.

C. M. G. Jochem, aannemer te Hoek van Holland, voor het uitvoeren van onderhoudswerken aan de gebouwen van het Loodswezen en der Verlichting te Hoek van Holland;

H. Wyrdeman, schilder te Delfzijl, voor het uitvoeren van verfwerken ten behoeve der gebouwen van het Loodswezen en der Verlichting te Delfzijl en Watum;

N. V. Nederlandsche Staalfabrieken v/h J. M. de Muinck Keizer te Utrecht, voor de levering van gietstalen rijkettingen.

Kort verslag van de Militaire Zweminrichting te Willemsoord.

1 October 1931 tot en met 30 September 1932.

De zweminrichting was, behalve gedurende de in het Reglement vastgestelde dagen, gesloten van 28 tot en met 31 December voor het schoonmaken en van 2 tot en met 3 Januari voor het wederom vullen van het bassin.

Op 15 September vonden zwemwedstrijden voor de Marinesportwedstrijden plaats.

Het aantal gebruikte baden bedroeg in:

Jaar.	door niet militairen.	door militairen.
1921—1922	8.215	26.532
1922—1923	9.054	26.575
1923—1924	9.424	28.151
1924—1925	9.894	26.563
1925—1926	8.263	25.475
1926—1927	10.425	26.475
1927—1928	15.294	28.901
1928—1929	14.329	32.786
1929—1930	16.130	29.034 *)
1930—1931	15.024	27.933 †)
1931—1932	18.725	38.952

*) Waaronder 1262 douchebaden. †) Waaronder 291 douchebaden.

Onder laatstgenoemd cijfer is begrepen een aantal van 1437 douche-baden, in de zweminrichting genomen, wegens plaatsgebrek in het douche-badhuis bij gelijktijdig kolenladen van meerdere schepen op één dag en gedurende den tijd, dat het douchebadhuis in herstelling is geweest.

Stoomwezen.

1 October 1931—1 October 1932.

Gedurende verslagtijd kwamen de mijnenleggers *Gouden Leeuw* en *Prins van Oranje* gereed en voldeden aan de contractueel voorgeschreven beproevingen. Laatstgenoemd schip vertrok na aftimmering naar Oost-Indië, terwijl de *Gouden Leeuw* na overname in conservatie werd opgenomen.

De onderzeebooten *O 14* en *O 15*, respectievelijk geleverd door de Koninklijke Maatschappij de Schelde en door de Maatschappij voor Scheeps- en Werktuigbouw Fijenoord (met door de Schelde vervaardigde hoofdmotoren), werden na goedgeslaagde beproeving overgenomen en in dienst gesteld.

De hoofdmotoren, bestemd voor de onderzeebooten *K XV* en *K XVI*, welke door Fijenoord zijn vervaardigd, werden na goedgeslaagde beproeving overgenomen.

Met de Koninklijke Maatschappij de Schelde werd een contract gesloten voor den bouw van twee hoofdmotoren (Sulzer type) voor Hr. Ms. *Brinio*.

Besloten werd de L.D. rotoren van Hr. Ms. *Sumatra*, welke bij herhaling aanleiding gaven tot averij, te vervangen door rotoren van het Parsons type. Met Werkspoor te Amsterdam werd gecontracteerd voor de levering van twee L.D. rotoren en bijbehoorende binnenhuizen, welke te Soerabaia zullen worden ingezet.

De monell-metalen condensorpijpen van de torpedobootjagers *Banckert* en *van Nes* werden vervangen door pijpen van cupronikkel. Deze werkzaamheden werden aan boord van Hr. Ms. *Banckert* uitgevoerd door de Rijkswerf te Willemsoord en aan boord van Hr. Ms. *van Nes* te Curaçao met eigen middelen.

Artillerie.

1 October 1931—1 October 1932.

In het verslagjaar kwam het geschut voor Hr. Ms. *K XIV*, *K XV* en *K XVI* voor den dienst gereed.

Door de N. V. Hollandsche Industrie en Handelmaatschappij „Siderius" te 's-Gravenhage werden de kns. v/8,8 cm N°. 3 voor bovengenoemde onderzeebooten geleverd, door de N. V. Nederlandsch-Engelsche Technische Handelmaatschappij te 's-Gravenhage de mitrailleurs van 40 mm.

Bovendien werden door eerstgenoemde firma de kns. v/8,8 cm N°. 3, bestemd voor Hr. Ms. *K XVII* en *K XVIII*, opgeleverd.

Laatstgenoemde firma leverde af de mitr.'s v/12,7 cm voor Hr. Ms. *Johan Maurits van Nassau*.

Zoowel voor den dienst in Nederland als in Nederlandsch-Indië werden gedurende het verslagjaar geleverd door:

het Staatsbedrijf der Artillerie-Inrichtingen te Zaandam:

mitrailleurs van verschillende soorten, munitie en bestanddeelen daarvoor, springmiddelen, onderdeelen van geschut, mitrailleurs en draagbare wapenen, gereedschappen en onderhoudsmiddelen en diverse artillerie-goederen;

de A.B. Bofors te Bofors (Zweden):

onderdeelen voor geschut en munitiën;

de N. V. Springstoffenfabrieken te Amsterdam:

verschillende partijen, zoowel nieuw als omgewerkt buskruit;

de N. V. Ned. Eng. Techn. Handel Mij. te 's-Gravenhage (Nethmy):

mitrailleurs van 40 mm en mitrailleurs van 12,7 mm en onderdeelen hiervoor;

de firma J. B. VAN HEYST EN ZONEN te 's-Gravenhage:

verschillende partijen bomlichamen voor scherpe bommen en gietijzeren oefenbommen met toebehooren;

de Heer P. A. VAN REES te 's-Gravenhage:

automatische pistolen en onderdeelen hiervoor.

In verband met keuringen van op te leveren en het invoeren van nieuw materiaal hadden zeer vele proefnemingen plaats, deels in samenwerking met de Rijkswerf te Willemsoord, de Artillerie-Inrichtingen te Zaandam, de Verificatie van 's Rijks Zeeinstrumenten en verschillende van hooger genoemde firma's.

Het vraagstuk van het aantasten der zielwand van geschut is nog steeds in onderzoek en worden de proeven hiervoor voortgezet.

Voortgegaan werd met het bepalen van schootstafelgegevens, waartoe wederom de Commissie van Proefneming der Kon. Landmacht hare medewerking verleende.

Verschillende reglementen en voorschriften, betrekking hebbende op de artillerie, werden aangevuld.

Een nieuwe uitgave van de Bepalingen betreffende de Artillerie (Bep. Art.) verscheen, terwijl de Magazijnsinventaris, Afd. C, Hoofdstuk 3 (Affutages), werd herdrukt.

De uitgave van den Magazijnsinventaris, afdeeling C, Hoofdstuk 7 (Vuurleiding), is in bewerking.

De commissie tot het doen van voorstellen ter herziening van enkele bestaande reglementen en voorschriften betreffende de Artillerie zette haar werkzaamheden voort.

De aanschaffing van geschut, munitie en vuurleidinginstallaties voor in aanbouw zijnde schepen werd voorbereid.

Kort verslag over den Onderzeedienst.

1 October 1931—1 October 1932.

I. Personeel.

a. Huisvesting. Bij den onderzeedienst waren op 1 October 1932 geplaatst 35 officieren, 89 onderofficieren, 254 korporaals en manschappen en 58 dienstplichtigen. Daar de kazernegebouwen niet in de huisvesting kunnen voorzien, is een gedeelte ondergebracht aan boord Hr. Ms. *Cornelis Drebbel* en een gedeelte der officieren en onderofficieren aan den wal geplaatst.

Qualitatief is de gelegenheid tot huisvesting goed.

b. Oefening. Begunstigd door goed weder en het in dienst zijn van modern materieel hadden de oefeningen een vlot verloop. De lanceergelegenheid werd vergroot door het beschikbaar zijn van Hr. Ms. *Z 5* als vaartloopend doel.

Enkele malen werd een divisie onderzeebooten geformeerd en in divisieverband geoefend.

Meerdere tactische oefeningen vonden plaats.

Aangevangen werd met oefeningen in het ontsnappen uit een ondergedompelde onderzeeboot, waarvoor van de ex *O 2* werd gebruik gemaakt.

Hr. Ms. *O 13* maakte met Prof. Dr. Vening Meinesz op 29 en 30 Juni 1932 een vaartocht op de Noordzee, waarop waarnemingen voor zwaartekrachtbepaling werden gedaan.

Daarna werd een reis ondernomen voor hetzelfde doel naar Madeira en de Azoren van 5 Juli—14 Augustus 1932.

In de maand Juni 1932 werden door de bij den Onderzeedienst geplaatste kanonniers de voor hen voorgeschreven oefeningen afgeschoten aan boord Hr. Ms. *O 10*.

Op 25 Juni 1932 werd het 25-jarig jubileum van den Onderzeedienst gevierd, door het houden van een tentoonstelling en een revue van de onderzeebootvloot ter reede.

Zijne Koninklijke Hoogheid de Prins der Nederlanden maakte bij deze gelegenheid aan boord Hr. Ms. *O 13* een vaartocht onder water mede ter reede, terwijl Zijne Excellentie de Minister van Defensie een zelfde tocht medemaakte aan boord Hr. Ms. *O 14*.

c. Duikbedrijf. In den loop van het jaar werden afgeoefend:

13 duikers 2e klasse,

3 seinmeesters.

De opleiding tot duiker 1e klasse en seinmeester was op 1 October 1932 nog in gang.

3 duikers 1e klasse, 16 duikers 2e klasse, 7 seinmeesters doorliepen de voorgeschreven herhalingsoefeningen.

De oefenduikboot *O 2* werd in gebruik genomen.

176 man, behoorende tot onderzeebootbemanningen, doorliepen hierin oefeningen met het reddingstoestel, terwijl 387 man geoefend werden in de behandeling van het reddingsvest in het zwembad op 's Rijkswerf.

Het inrichten van een berg- en werkplaats voor het duikbedrijf is nog niet beëindigd.

II. Materieel.

In dienst waren beurtelings de booten *O 9* t/m *O 12* en voorts *O 13*, *O 14*, *O 15*.

Hr. Ms. *O 14* kwam 4 Maart 1932 in dienst en Hr. Ms. *O 15* op den 29en Juli van dit jaar.

De vergrooting van de machinewerkplaats is beëindigd, terwijl de opberggelegenheid voor de inventarissen der onderzeebooten werd uitgebreid.

Radiodienst der Marine.

1 November 1931—1 October 1932.

A. Algemeene dienst.

Gedurende het verslagjaar werden alle in dienst zijnde stations bedrijfsklaar gehouden en waar noodig eenige technische verbeteringen aangebracht.

Niet in dienst zijnde stations waren in conservatie en voor onmiddellijk gebruik gereed.

Het technisch toezicht op de radio-peilstations langs de Nederlandsche kust gaf geenerlei aanleiding tot opmerkingen. Te Vlissingen werd een radio-peilstation gemonteerd en bedrijfsgereed gemaakt en op 1 Februari 1932 voor proef in dienst gesteld. Het station werkt betrouwbaar en voldoet goed. Het totaal aantal door de verschillende peilstations verstrekte peilingen over het verslagjaar bedroeg 1928.

B. Aanschaffingen en keuringen.

Voor de in aanbouw zijnde schepen en vliegtuigen, zoowel bestemd voor den dienst in Nederland als in de overzeesche gewesten, werden radioinstallaties en waar noodig richtingzoekers aangeschaft. De keuring dezer toestellen geschiedde, afhankelijk van den omvang der levering, op de fabrieken der leveranciers of in het laboratorium van den Radiodienst.

Aanschaffingen en keuringen ten dienste van den magazijnsvoorraad vonden geregeld plaats.

C. Proefnemingen.

Proefnemingen op kortegolflengten met onderzeebooten werden voortgezet.

Onderzoekingen over de voortplanting van kortegolven hadden plaats met varende schepen. Zij gaven bevredigende resultaten met fundamenteele gegevens. Verschillende antennevormen werden in de Holland-Indië verbinding beproefd, waardoor het gelukte een verbetering in de correspondentie op 17,4 en 34,8 meter tot stand te brengen.

Proefnemingen met ultra-kortegolven werden gehouden met toestellen opgesteld op het vliegkamp ,,de Mok'' en Willemsoord. De telegrafische verbinding voldeed zeer goed. Met telefonie slaagden de proeven zeer goed indien gewerkt werd met radiotechnisch onderlegd personeel. Voor het gebruik door niet radiotechnisch geschoold personeel voldeden de toestellen nog niet. De proefnemingen worden voortgezet.

D. Atelier R.D.

De werkzaamheden bestonden in hoofdzaak uit herstellingen ten dienste van schepen en inrichtingen. Hieronder valt ook het in eigen beheer overwikkelen van hoogspanningsankers.

Gemonteerd werd een langegolf zender aan boord van Hr. Ms. *Rigel*, een gecombineerde lange-kortegolf zender aan boord van Hr. Ms. *Z 5* en eenige richtingzoekers en vliegtuigstations. De radio-installatie aan boord van Hr. Ms. *Triton* werd ingericht voor aansluiting op een netspanning van 110 Volt.

E. Radiostation.

Het radiostation deed dienst voor het voeren van correspondentie in binnenlandsch verkeer. Voorts onderhield het de ver-

binding met Soerabaja en de scheepsmacht in de Caraïbische Zee. Gedurende het verslagjaar werden in MV. verzonden 22024 woorden en ontvangen 22299 woorden; naar schepen werden verzonden 7149 woorden en ontvangen 8799 woorden. Voor eigen correspondentie (in stand houden der verbinding, uitwisselen gegevens, enz.) werden verzonden 6509 en ontvangen 7009 woorden.

Verslag omtrent het beheer der Ontspanningslectuur bij de Koninklijke Marine.
1 September 1931—1 September 1932.

A. *Lectuur schepelingen.*

Aan de daarvoor in aanmerking komende schepen en inrichtingen werden in totaal 123 kisten met een totaal inhoud van 6300 werken verstrekt. Het aantal verwisselingen bedroeg 71, zoodat het aantal kisten thans in omloop 52 bedraagt. De geringe vermindering (5) in het aantal verstrekte kisten ten opzichte van het vorige jaar zal waarschijnlijk toegeschreven dienen te worden aan het niet maken van buitenlandsche reizen door de groote schepen gedurende 1932.

Uit den aanwezigen vooraad werden 10 022 werken tegen ontvangbewijs ter lezing gegeven.

Het aantal nieuw-aangeschafte werken bedraagt 79; ten geschenke werden ontvangen 10 boeken en een jaargang van het tijdschrift *Het licht*.

In plaats van verloren geraakte exemplaren werden 5 boeken aangeschoft, waarvan de kosten van 4 exemplaren door de gebruikers vergoed werden, terwijl van 1 exemplaar de kosten door het Boekenfonds gedragen werden (Proces-verbaal Hr. Ms. Vliegkamp „de Kooij" dd. 29 Januari 1932 en Beschikking Commandant der marine te Willemsoord N°. 6288 Secr. dd. 22 Februari 1932).

Van den aanwezigen voorraad werden 380 boeken opnieuw ingebonden; het herstellen van een groot aantal boeken met eigen middelen vond geregeld plaats.

Voor de boekenkisten Officieren werden 27 werken en 16 volledige jaargangen vaktijdschriften ingebonden.

Uit bovenstaand overzicht blijkt, dat het gebruik dat van de bibliotheek gemaakt wordt nog steeds grooter wordt.

De kosten van onderhoud der boeken houdt hiermede uiteraard gelijken tred; voor aanschaffing van boeken wordt gedurende 1932 een ongeveer gelijk bedrag besteed als gedurende het voorgaande jaar.

Met de wenschen der correspondenten wat betreft den aard der verstrekte lectuur, wordt zooveel mogelijk rekening gehouden.

De commissie gaat voort met het verzamelen van beschrijvingen van buitenlandsche havens ten dienste van Officieren en Vlootgeestelijken, belast met het houden van voordrachten. Gedurende deze periode werden aan 3 schepen stellen van dergelijke beschrijvingen verstrekt. Beschrijvingen van officieren, aan boord der schepen met reisvoordrachten belast, werden niet ontvangen.

B. *Boekenkisten der officieren.*

Hiervan waren op 1 September jl. 11 stuks uitgeleend en wel aan:

Hr. Ms. *Jacob van Heemskerck.*
,, ,, *Gelderland.*
,, ,, *Nautilus.*
,, ,, *Schorpioen.*
,, ,, *Wachtschip* te Willemsoord.
,, ,, *Wachtschip* te Vlissingen.
Kazerne voor den Onderzeedienst.
Marine kazerne te Amsterdam.
Vliegkamp ,,de Kooij''.
Vliegkamp ,,de Mok''.
de Marine club.

Verwisseling der kisten vond geregeld plaats (September, Januari en Mei).

Het aantal kisten bedraagt 18, terwijl kist 19 thans gevormd wordt. Een werk werd aangeschaft, terwijl in afwachting van de beschikking omtrent de jaarlijksche subsidie, in verband met de algemeene bezuinigingen, voorloopig gewacht werd met het aanschaffen van verdere werken. Deze worden thans aangeschaft.

Het uitgeven van de boeken in bruikleen van de kisten welke

niet in circulatie zijn, in de bibliotheek, bleek in een behoefte te voorzien; op deze wijze werden in de afgeloopen jaarperiode 62 werken tegen ontvangbewijs uitgeleend.

Volgens het bepaalde bij Circulaire M. I. N°. 418 van Maart 1932 werden van de 6 in genoemde circulaire bedoelde boeken in totaal 160 exemplaren van de Rijkswerf te Willemsoord ontvangen.

Een verzoek als bedoeld in 2 V.K.M. IV A. bijlage 15 artikel 6 (3) betreffende aanschaffing van gewenschte werken, werd niet ontvangen.

Voeding, kleeding, verpleging.

1 October 1931—1 October 1932.

Het artikel versche reuzel, ter bereiding van de middagmalen op Zondag en op Vrijdag, in Nederland, werd vervangen door gesmolten reuzel.

Voor de matrozen in de dienstvakken van schrijver, hofmeester en kok werd een mouwborduursel ingevoerd (2 gekruiste ankers, waarin de letter H van roode wol).

De tarieven voor herstellingen voor den schoenmaker binnenslands en voor den kleermaker binnenslands werden herzien.

Loodswezen, betonning, bebakening, verlichting, kustwacht en stormwaarschuwingsdienst.

1 October 1931—30 September 1932.

In verband met de tijdsomstandigheden werd in het afgeloopen verslagjaar bij den dienst van het Loodswezen, enz. voortgegaan met versobering en bezuiniging.

De motorloodsschoener N°. 1 uit het 6e district werd verkocht, terwijl het stoomloodsvaartuig N°. 2 uit het 3e district werd afgevoerd en overgedragen aan de Rijkswerf te Willemsoord voor publieken verkoop.

De motorafhaalbooten N°. 4 en 5 uit het 4e en 5e district (dit zijn de vroegere Duitsche mijnenvegers) werden in October 1931 overgedragen aan de Rijkswerf te Hellevoetsluis.

Uit bezuinigingsoverwegingen werd de vooruitgeschoven loodspost voor de Schelde — de z.g. IJmuidensche vlieger — den 16den Maart 1932 opgeheven.

Voorts werden eenige reorganisatiemaatregelen genomen, die vereenvoudiging en versobering van den dienst medebrachten. Zoo werd Zierikzee opgeheven als standplaats van een gedelegeerde van het Loodswezen en werd deze arbeid opgedragen aan den aldaar gestationneerden loods. Ook werd besloten tot opheffing van Dordrecht en Brouwershaven als standplaatsen voor een commissaris.

Op 1 Juli 1932 werd bij wijze van proefneming in het 2e district (Harlingen—Terschelling) een gewijzigde dienstregeling ingevoerd, waarbij de loodsreizen van Harlingen naar zee en omgekeerd niet meer ter Vliereede onderbroken worden om den binnenloods te vervangen door den zeeloods of omgekeerd. Indien deze proefneming slaagt zal in dit district het aantal loodsen van 11 tot 7 kunnen worden ingekrompen.

Te Neuzen werd nog een bezuiniging verkregen door den afhaaldienst uit te oefenen met kleinere vletten, welke met minder personeel gebruikt kunnen worden.

In het afgeloopen verslagjaar werd de kiel gelegd van een nieuw lichtschip op de Rijkswerf te Willemsoord. Voortgegaan werd met het aanschaffen en gereedmaken van de technische installaties voor dit lichtschip. Verwacht wordt, dat de oplevering zal kunnen plaats hebben in Februari 1932. De waterverplaatsing zal 392 m³. bedragen, de bestemming is het station „Terschellingerbank".

Betreffende de rijkettingen der lichtschepen zij opgemerkt, dat de welijzeren rijkettingen van „de Haaks" en de „Terschellingerbank" bij herhaling zijn gebroken. Hierop werd een proef genomen met gietstalen rijkettingen, welke, bij gelijke materiaalzwaarte, ± 50 % sterker bleken te zijn dan de welijzeren rijkettingen. Bovendien maken de dammen één geheel uit met de schalmen, zoodat loswerken dezer dammen bij de gietstalen rijkettingen niet mogelijk is. Wegens de grootere hardheid van het materiaal geven de gietstalen rijkettingen minder slijtage dan de welijzeren rijkettingen.

Daar de proef uitstekend geslaagd is, zijn voor het in aanbouw zijnde lichtschip N°. 9, 26 einden gietstalen rijkettingen besteld bij de N. V. Nederlandsche Staalfabrieken v/h J. M. de Muinck Keizer te Utrecht.

Aldaar werden proeven genomen met chroom, koper en mangaan houdend gietstaal voor deze rijkettingen.

Terwijl de welijzeren rijkettingen op 39 700 kg. worden beproefd, is voor even zware gietstalen rijkettingen een proefbelasting van 64 000 kg. voorgeschreven.

Te Den Helder werd een aanvang gemaakt met den bouw van een nieuw tonnenmagazijn, waaraan verbonden is een havenkantoor en een bergplaats voor de Noord- en Zuid-Hollandsche Reddingmaatschappij.

Te Willemstad kwam in Februari 1932 het tonnenmagazijntje gereed; het werd dadelijk in gebruik genomen.

BeNoorden Terschelling werd in Januari 1932 het Thomas Smitgat betond in verband met visscherijbelangen.

De steenen kustlichttoren te Noordwijk aan Zee werd, ter vochtwering aan de buitenzijde geheel bepleisterd.

Te den Oever werd in verband met de uitvoering der Zuiderzeewerken de lichtopstand verplaatst.

Het kustlicht van Ooltgensplaat en de lichten van Noord-Schouwen werden gedoofd als zijnde van zeer weinig belang voor de scheepvaart.

Te Westkapelle werd voortgegaan met de restauratiewerken aan den steenen kustlichttoren.

Verder werden door den Bouwkundigen Dienst van het Loodswezen nog voorzieningen getroffen aan verschillende gebouwen en bouwwerken.

In het verslagjaar werden electrisch gelaschte tonnen en bakens in gebruik genomen; het klinkwerk en ook het mangat konden hierdoor vervallen, waardoor een aanzienlijke prijsverlaging werd verkregen.

Op de Schelde wordt een proef genomen met sparboeien, welke een gunstig resultaat belooft.

Door Waterstaat werden, evenals in het vorig verslagjaar, baggerwerken uitgevoerd tot onderhoud en verbetering van de Sardijngeul.

Op de Rijkswerf te Hellevoetsluis werden groote herstellingen uitgevoerd aan het stoombetonnings- en verlichtingsvaartuig N°. 6 (Vlissingen) en aan het lichtschip N°. 7 (Noord-Hinder).

Bij kustwachtdienst en stormwaarschuwingsdienst hadden in het afgeloopen kalenderjaar geen belangrijke gebeurtenissen of ingrijpende wijzigingen plaats.

Overzicht van het aantal geloodste en niet geloodste vaartuigen.

	1927	1928	1929	1930	1931
Uit zee.					
Schepen, geloodst voor de geheele reis	24618	22974	23535	23225	21025
Schepen, geloodst voor een gedeelte der reis. . . .	1619	1484	1405	1659	1742
Schepen, die geen loods konden verkrijgen of niet verlangden	2650	1184	1405	1386	1706
	28887	25642	26345	26270	24473
Naar zee.					
Geloodste schepen	23732	23373	24080	23992	22128
Schepen, die geen loods konden verkrijgen of niet verlangden	1624	1713	1753	1952	2163
	25356	25086	25833	25944	24291
Op en af.					
De rivieren op en af geloodste schepen	3169	3283	2967	3085	2483
Schepen, die geen loods konden verkrijgen of niet verlangden	987	1054	928	1228	1317
	4156	4337	3895	4313	3800

Verslag omtrent de werkzaamheden aan en door het Proefstation van 's Rijks Kustverlichting te Scheveningen.

1 October 1931—30 September 1932.

In het afgeloopen verslagjaar werden nagezien en hersteld 42 stuks boeilantaarns; verder werd gevolg gegeven aan 160 aanvragen tot herstellingen van grooteren en kleineren omvang

van materieel der kustverlichting, der mistsignalen, der radio-installaties en der luchtvaartverlichting.

Voor den magazijnsvoorraad en voor bepaalde bestemmingen werden verschillende voorwerpen aangemaakt en veranderd w.o. de aanmaak van een dubbeloptiekinrichting voor electrisch licht en blaugasgloeilicht, een blaugas hulplicht; het veranderen van twee afkomende luchtketels in blaugasketels; het vervangen van ijzeren onderdeelen van de zoeklichten a/b van de stoomloodsvaartuigen in het 3e, 4e en 5e district door onderdeelen van koper en roestvrij staal; het aanmaken van verbeterde electromagnetische klinken voor de lichten van Delfzijl, Watum, Hoek van Holland lage licht en IJmuiden lage licht.

Voor eigen gebruik werd een inrichting gemaakt voor het snijden en lasschen door middel van blaugas-zuurstofbranders.

Te *Ameland* werd een 9 P.K. reserve motordynamo geplaatst, welk van het lichtschip *N°. 7* afkomstig aggregaat daarvoor in orde werd gemaakt.

De bundellenslantaarn van het licht *Schilbolsnol*, schijnende over 7°, werd vervangen door een lantaarn, schijnende over 360°, voorzien van een versterkten sector over 7°, waardoor bij behoud van gelijke lichtsterkte in de lichtenlijn, een roode sector kon worden aangebracht noodig voor het bevaren van het Molengat.

Op den afsluitdijk beO. *Kornwerderzand* werd een blaugas-geleidelicht geplaatst voor het bevaren van de Boontjes. Nadat het sluizencomplex op het Provinciale electriciteitsnet was aangesloten werd het provisorische blaugaslicht vervangen door een definitieve electrische installatie, voorzien van een automatische gloeilampreserve.

In verband met het wijzigen van de spanning aan de centrale te *Vlieland* van 110 op 220 V. werden de daartoe noodige veranderingen aan de installatie van het kustlicht aldaar tot stand gebracht.

De lichten *Zijpe*, *Stoofpolder* en *Zoutelande* werden geelectrificeerd; de beide eerstgenoemden zijn voorzien van dubbellens optieken met automatische blaugasgloeilicht reserve, terwijl het laatstgenoemde licht voorzien werd van een automatische gloeilampreserve.

De zes blaugaslichten in het O.gedeelte van de *Zandkreek* werden voorzien van gasketeltjes.

Het licht *Wolfaertsdijk* werd bij wijze van proef voorzien

van een electrisch flikkerlicht, systeem Wallace & Tierman. Dit licht wordt gevoed door een batterij van droogelementen en is voorzien van 6 reservelampjes, welke bij lampbreuk automatisch achtereenvolgens in het brandpunt van de lens gebracht en in dienst gesteld worden.

De lichtsterkte is circa de helft van een 200 mm gasboeilantaarn en 50 % hooger dan van 140 mm blaugasgloeilichtlantaarns, welke in de Zandkreek gebruikt worden. De bedrijfskosten zijn slechts weinig hooger dan die van blaugasverlichting terwijl de aanschaffingskosten van de beide soorten van lantaarns ongeveer gelijk is.

De bedoeling van deze proef is om de betrouwbaarheid van dit systeem te onderzoeken. Zoo deze voldoende blijkt, kan deze verlichting wellicht nuttige toepassing vinden op weinig kostbare boeilichamen in gevallen waar geen hooge eischen worden gesteld en normale lichtboeien te kostbaar worden.

Om snel te kunnen voorzien in het plaatsen en te werk stellen van een hulplicht voor het licht *Noorderhoofd* te Hoek van Holland, wanneer dit onklaar mocht geraken, werd een blaugasinstallatie gereed gemaakt en werden de noodige voorzieningen getroffen aan den reddingssteiger om deze inrichting met de reeds aanwezige hulplantaarn daarop aan te kunnen brengen.

De bliksemafleiders in het 4e/5e district werden getoetst. Naar aanleiding van het spoedig verteeren van een gasbuis der blaugas noodverlichting van het licht *Schiermonnikoog* werd bevonden, dat de bliksemafleider ten gevolge van een aardsluiting aan een van de electrische apparaten geheel was verteerd. De oorzaak van de aardsluiting werd opgeheven en de bliksemafleider vernieuwd, terwijl tevens een inrichting werd aangebracht om eventueel optredende aardsluitingen onmiddellijk te kunnen vaststellen.

Ten dienste van het zich in aanbouw bevindende lichtschip *N°. 9* bestemd voor het station *Terschellingerbank*, werden de navolgende werkzaamheden verricht:

1. Nadat de noodige werkteekeningen van alle onderdeelen der cardanische *ophang- en bewegingsinrichting* voor het optiek gereed gemaakt waren, zijn deze deels door Werkspoor te Amsterdam en door het Proefstation aangemaakt en deels aangekocht. Vervolgens is het geheel aan het Proefstation verder afgewerkt en gemonteerd en nadat het door M.E.A.F. te

Utrecht geleverde optiek daarop was geplaatst, zorgvuldig uitgebalanceerd. Het contragewicht werd voorzien van een slingeringsdemper, systeem Pintsch, waardoor de eigen slingeringen van het optiek, welke bij hevige bewegingen van het schip door traagheidskrachten veroorzaakt worden, aanzienlijk sneller binnen de perken van het toelaatbare worden teruggebracht.

2. Het *schakelbord*, bestaande uit 4 velden, breed 1 M. en hoog 2 m, werd ontworpen en gebouwd aan het Proefstation. De daarvoor benoodigde materialen, meters en schakelaars werden via het Rijksinkoopbureau aangekocht.

3. Gekeurd werden: Het geslepen glas van het optiek bij de fa. Weule te Goslar; twee stuks 28 PK/16KW. en twee stuks 52 PK/32 KW. motor-dynamo aggregaten bij Kromhout te Amsterdam; de lantaarn voor het optiek bij de Alkmaarsche IJzergieterij te Alkmaar; twee opjagers voor batterijlading, twee omvormers voor het radiobaken en twee omvormers voor den onderzeeschen zender en de nautofoon, bij de Electrotechnische Industrie te Slikkerveer; een 200 Watt radiobaken bij Telefunken te Berlijn en twee electromagnetische onderzeesche geluidzenders bij J. Pintsch A.G. te Berlijn.

In verband met de besluiten van de Internationale Conferentie, gehouden in April 1931 te Londen, zijn de seinen en de seintijden van de radiobakens der lichtschepen *Noordhinder* en *Maas* in overeenstemming gebracht met het op deze conferentie aangenomen schema. Hiertoe werden nieuwe contactklokken en karaktertoestellen geplaatst, welke zoo zijn ingericht, dat zij bij mistig weder elke 6 minuten een sein geven van 2 minuten in dier voege, dat achtereenvolgens op dezelfde golflengte seinen worden afgegeven door de *Noordhinder*, de *Maas* en het Engelsche radiobaken *North foreland*. Bij helder weder worden elk half uur door elk van deze drie radiobakens automatisch twee seinen van 2 min. afgegeven. Mede naar aanleiding van het te Londen genomen besluit moet het vermogen dezer radiobakens zoodanig afgeregeld worden, dat hunne veldsterkte op een afstand van 50 Z.M. 50 μ Volt per meter bedraagt.

Uit een dezen zomer gedane meting bleek deze slechts 30 μ Volt per meter te bedragen. Aangezien het vermogen van de zenders bezwaarlijk op te voeren viel is van het lichtschip Noordhinder de stralingshoogte van de antenne verbeterd,

waartoe aanzienlijk langere masten in het schip werden geplaatst. Wanneer het uit alsnog uit te voeren metingen blijkt, dat de veldstrekte door deze maatregelen op de vereischte sterkte is gekomen, zullen het volgend jaar ook in het lichtschip *Maas* langere masten worden geplaatst.

Op de kustwachtpost *Kijkduin* werd de oude Marconi radiotelefonie zend- en ontvanginstallatie vervangen door een radiotelefonie station met kristal gestuurden zender van eigen constructie.

Voor den luchtvaartdienst werden de navolgende werkzaamheden uitgevoerd:

1. De montage van 6 draailichten, elk voorzien van 2 lenspaneelen met een brandpuntsafstand van 150 mm, een hoofdlamp van 1500 Watt, een automatische gloeilampenverwisselaar en een toplicht met een 250 Watt gloeilamp hetwelk vaste lichtbundels in de richting van de vliegroute uitzendt, te *Harderwijk*, *Amstelveen*, *Alphen*, *Pijnacker*, *Numansdorp* en *Roosendaal*. Vier stuks dezer lichten werden geleverd door M.E.A.F. te Utrecht en twee stuks door Barbier , Bénard et Turenne te Parijs.

2. De montage van 7 stuks neondraailichten, elk voorzien van twee laagspanningsneonbuizen van 700 Watt geplaatst in de brandlijn van achterover hellende cylindrische paraboolspiegels van 60 cm opening, op *Rozenburg*, nabij *Helevoetsluis*, te *Melissant*, *Dreischor*, *Zierikzee*, op *Noord-Beveland* en nabij *Vlissingen*. Deze neonlichten werden geleverd door de Philips Gloeilampenfabrieken te Eindhoven.

De schakelkasten ten behoeve dezer lichten werden aan het Proefstation ingericht.

3. De noodige metingen ter bepaling der lichtsterkte en der lichtverdeelingskrommen dezer lichten.

4. Inspectie en revisie van de in bedrijf zijnde luchtvaartlichten.

Verslag omtrent den Hydrographischen dienst in Nederland.

1 October 1931—1 October 1932.

In den zomer van 1932 heeft de hydrographische dienst in Nederland de geheele Ooster Schelde her-opgenomen, benevens

de Wielingen en de banken en vaarwaters tusschen Wester- en Ooster Schelde. Evenals in 1931 is op verzoek van den Rijkswaterstaat, Studiedienst der zeearmen en benedenrivieren, het werk gedetailleerder uitgevoerd dan gewoonlijk.

Behalve bovengenoemd werk werden nog eenige kleinere detail-opnemingen uitgevoerd.

De volgende nieuwe of hernieuwde uitgaven van zeekaarten en boekwerken zijn verschenen:

A. *Nederland.*

N°. 226 (nieuw) Nederl. kust, IJmuiden tot Eems.

Verbeterblad op Ned. kaart N°. 204, 209, 214, 216, 220 en 228.

Verbeterblad Juni 1932 op den Zeemansgids voor de Nederlandsche kust 1930.

B. *Nederlandsch West-Indië.*

Nihil.

C. *Nederlandsch Oost-Indië.*

N°. 11	(nieuw)	Oostkust Sumatra, blad III. Asahan rivier tot Str. Roepat.
N°. 12	,,	Oostkust Sumatra, blad IV Str. Roepat tot Tg. Parit.
N°. 108	(hernieuwd)	Penandjoeng baai en Zeegat Tjilatjap.
N°. 142	(nieuw)	Oostkust Celebes.
N°. 145	,,	Moluksche Archipel Noordblad.
N°. 146	,,	,, ,, Zuidblad.
N°. 172	,,	Mond Rokan rivier.
N°. 369	,,	N.kust N.-Guinee. Koeroedoe tot Wakdé eilanden.
N°. 406	,,	Ceram, Misool en Obi eilanden.
N°. 407	,,	Kai- en Aroe eilanden en ZW kust N.-Guinee.

Verbeterblad op Ned. kaart 160.

OPLEIDINGEN.

Koninklijk Instituut voor de Marine.

Studiejaar 1931/1932.

Het bevel over het Koninklijk Instituut voor de marine en de betrekking van Directeur van het Onderwijs, was gedurende den verslagtijd opgedragen aan den kapitein ter zee F. J. Heeris.

De opleiding telde bij den aanvang van den cursus 110 adelbosten, t. w.:

Zeedienst	1ste afdeeling	....	17
,,	2de ,,	.....	22
,,	3de ,,	.....	26
Mariniers	2de ,,	.....	4
,,	3de ,,	.....	3
M.S.D.	1ste ,,	.....	3
,,	2de ,,	.....	6
,,	3de ,,	.....	11
Administratie	2de ,,	.....	4
Zeedienst Mariniers M.S.D.	4de ,,	.....	14

Gedurende den cursus werd eervol ontslag verleend aan 4 adelborsten, t. w.:

1 adelborst v/d zeedienst 3de afdeeling } wegens geneeskundige ongeschiktheid.
1 adelborst v/d M.S.D. 4e afdeeling } wegens geneeskundige ongeschiktheid.
1 adelborst v/h korps mariniers 4de afdeeling } wegens geneeskundige ongeschiktheid.

1 adelborst v/d M.S.D. 4de afdeeling, wegens het niet kunnen volgen van de opleiding.

Adelborsten zeedienst 1ste afdeeling.

Theoretische lessen duurden tot 19 Maart.

Theoretisch eindexamen werd gehouden in de maand April en de eerste dagen van Mei.

Vóór embarkement werden alle adelborsten van deze afdeeling gedurende 1 week gedetacheerd bij den M.L.D.

Practische oefentijd werd doorloopen aan boord Hr. Ms. *Heemskerck*. Na debarkement werd één adelborst niet voorgedragen voor bevordering, daar hij de helft van den practischen oefentijd wegens ziekte niet had medegemaakt, zoodat nog geen oordeel kon worden uitgesproken.

De overigen werden tot luitenant ter zee der 3de klasse bevorderd.

Aan één hunner werd de buitengewone belooning, bedoeld in artikel 38 (3) van het Reglement voor het Koninklijke Instituut voor de marine, toegekend (gouden horloge met inscriptie).

Adelborsten zeedienst 2de afdeeling.

Theoretische lessen duurden tot 30 April. Daarna werd één week uitsluitend besteed voor het houden van schietoefeningen geweer en revolver en gevechtsschietoefeningen, waarna geembarkeerd werd aan boord Hr. Ms. *Van Meerlant*.

Beoefend werd plaatsbepaling, navigatie, manoeuvreeren, het teekenen van weerkaartjes en het doen van weervoorspellingen op grond van draadloos uitgezonden weerberichten, practische stoomwerktuigkunde, seinen, omgaan met motor- en roeisloepen, behandelen van geschut, schieten met geweerschietinrichting en mitrailleur en herhaling van het in de derde afdeeling aan boord geleerde. Voor het eerst werd ook het geven van onderricht aan de daartoe in grooteren getale aan boord geplaatste miliciens, beoefend. Ook het leiden van werkzaamheden, zooals ankerlichten, uitbrengen van een werpanker, inzetten van den vertuiwartel, werd aan de adelborsten opgedragen.

Zooveel mogelijk werd buitengaats geoefend. Zaterdag en Zondag werd als regel te Vlissingen verbleven.

Van 6 tot 18 Juli werd een reis naar het Kanaal gemaakt, waarbij Southampton en Ostende werd aangedaan.

De studieresultaten van deze adelborsten waren van dien aard, dat allen tot de 1ste afdeeling werden bevorderd.

Adelborsten zeedienst 3de afdeeling.

Theoretische lessen duurden tot 30 April. Daarna werd één week uitsluitend besteed voor het houden van schietoefeneningen geweer en revolver gevechtsschietoefeningen, waarna geembarkeerd werd aan boord Hr. Ms. *Van Meerlant*.

Deze adelborsten werden geoefend in alle voorkomende werkzaamheden, zooals seinen, looden, sturen, scheepswerk, geschutexercitie, enz. Voor het eerst werd ditmaal ook begonnen hen te oefenen in het nemen van peilingen en afzetten daarvan, terwijl aan hen geregeld cijferwerk werd opgedragen.

Alle adelborsten werden bevorderd tot de 2de afdeeling.

Adelborsten zeedienst 4de afdeeling.

De lessen duurden tot 11 Juli. Allen werden tot de 3de afdeeling bevorderd.

Adelborsten mariniers 2de afdeeling.

Theoretische lessen duurden ook hier tot 30 April. Daarna werd één week uitsluitend besteed voor het houden van schietoefeningen geweer en revolver en gevechtsschietoefeningen, waarna detacheering bij de afdeeling mariniers te Rotterdam volgde. Deze adelborsten maakten o.m. de oefeningen dier afdeeling in de Harskamp mede.

Allen werden tot de 1ste afdeeling bevorderd.

Adelborsten mariniers 3de afdeeling.

Ook hier duurden de theoretische lessen tot 30 April. Daarna maakten zij dezelfde oefenperiode door als de adelborsten der 2de afdeeling.

Zij werden tot de 2de afdeeling bevorderd, behoudens één adelborst, die het grootste deel van den cursus, wegens ziekte, niet had gevolgd.

Adelborsten M.S.D. 1ste afdeeling.

Theoretische lessen duurden tot 19 Maart. Deze adelborsten embarkeerden aan boord van Hr. Ms. *Gelderland*. Ook zij werden 1 week bij den M.L.D. gedetacheerd.

Allen werden tot officier M.S.D. der 3de klasse bevorderd.

Adelborsten M.S.D. 2de afdeeling.

Volgden de theoretische lessen tot 7 Mei. Hierna volgden zij gedurende 5 weken een practischen cursus op het Koninklijk Instituut, terwijl zij daarna 5 weken aan boord Hr. Ms. *Gelderland* waren geplaatst.

Allen werden tot de 1ste afdeeling bevorderd.

Adelborsten M.S.D. 3de afdeeling.

Volgden de theoretische lessen tot 7 Mei, embarkeerden daarna aan boord Hr. Ms. *Gelderland*, voor practische oefening tot medio Juni. Hierna volgden zij op het Koninklijk Instituut den practischen cursus.

Allen werden naar de 2de afdeeling bevorderd, behalve één adelborst, die voor het hem opgelede overgangsexamen faalde en niet werd bevorderd. Hem werd toegestaan den cursus nogmaals te volgen.

Adelborsten M.S.D. 4de afdeeling.

Volgden de lessen gezamenlijk met de adelborsten zeedienst. Op één na werden zij tot de 3de afdeeling bevorderd.

Aan den bedoelden adelborst werd eervol ontslag verleend wegens het niet kunnen volgen van de opleiding.

Adelborsten administratie 2de afdeeling.

Theoretische lessen duurden tot medio Juli. Allen werden tot de 1ste afdeeling bevorderd.

De nieuwe lesindeeling, waarbij als regel instede van **8, 7** lesuren per dag gegeven werden, beantwoordde ook dit jaar ten volle aan de verwachtingen.

Verschillende voordrachten werden voor de adelborsten gehouden over onderwerpen van actueel belang, ook met het oog op den diensttijd in Indië.

Godsdienstonderwijs vond geregeld, overeenkomstig de wenschen der ouders, plaats.

Zeer veel aandacht werd geschonken aan lichaamsoefeningen en sport, ten einde van de daarvan uitgaande opvoedende kracht zooveel mogelijk profijt te trekken. De op verschillende wedstrijden behaalde resultaten op het gebied van schermen, athletiek en zwemmen, kunnen gunstig genoemd worden. Ook wat betreft zeilen werden goede vorderingen bereikt.

De ambitie voor het behalen van eenig brevet was zeer goed.

Gedrag en goede wil gaven alle reden tot tevredenheid.

Onder de officieren en leeraren hadden de navolgende mutatiën plaats:

Off. van Adm. 1ste klasse Mr. G. H. VAN DRIEL werd vervangen door Hoofdoff. van Adm. 2de klasse Mr. D. TOLLENAAR.

Luit. ter zee 1ste klasse H. J. F. K. v. d. AREND werd vervangen door Luit. ter zee 1ste klasse J. VAN LEEUWEN.

Kapt. der marn. H. F. J. M. A. VON FRIJTAG DRABBE werd vervangen door Kapt. der marn. M. R. DE BRUIJNE.

Off. M.S.D. 1ste klasse J. TEN CATE werd vervangen door Off. M.S.D. 1ste klasse H. v. d. BRUGGE.

Luit. ter zee 2de klasse P. C. WOUTERS werd vervangen door Luit. ter zee 2de klasse P. W. B. STEENKAMP.

Luit. ter zee 2de klasse B. C. UIT DE BOS werd vervangen door Luit. ter zee 2de klasse F. B. VEENSTRA.

De heer H. T. DAMSTÉ belast met het onderwijs in Staatsinstellingen en land- en volkenkunde Ned.-Indië, dat als nieuw leervak werd ingevoerd.

De nieuwe cursus 1932/1933 ving aan met:

62 adelborsten voor den zeedienst;
29 ,, voor den stoomvaartdienst;
7 ,, voor het korps mariniers;
4 ,, voor de administratie.

Opleiding Adsp. Res. Officieren.

De opleiding der adspirant-reserve-officieren begon 1 October en eindigde medio Maart. Gedrag en ijver van de in opleiding geweest zijnde jongelieden, gaven alle reden tot tevredenheid. Allen slaagden voor het eindexamen en werden tot luitenant ter zee der 3de klasse K. M. Reserve bevorderd.
Verschillende voordrachten werden voor de adelborsten gehouden over onderwerpen van actueel belang, ook met het oog op den diensttijd in Indië.

Opleiding matrozen.

(1 November 1931—1 November 1932.)

De opleiding stond van 1 November 1931—1 November 1932 onder bevel van den Kapitein ter zee C. RUHL.

Onderwijs werd gegeven in:

A. Practische militaire vakken;

B. Theoretische militaire vakken;

C. Lezen, schrijven, rekenen, geschiedenis en aardrijkskunde;

D. Gymnastiek en athletiek;

E. Zwemmen;

F. Godsdienstige zaken.

De lessen werden gegeven in de vakken A en B door officieren en onderofficieren.

C. Van 1 November 1931—1 Februari 1932 door de burgeronderwijzers P. J. Faas en G. van de Kreke; na 1 Februari 1932 alleen door eerstgenoemde in verband met de vermindering der sterkte van de opleiding.

F. Door geestelijken van verschillende godsdiensten in overeenstemming met de wenschen van ouders en voogden.

De verstandelijke ontwikkeling der aangenomen jongens staat in het algemeen beneden het peil van de hoogste klasse der lagere school. De jongens konden echter in het algemeen het onderwijs bij de opleiding volgen.

De Indische jongens bleken wederom beter ontwikkeld te zijn.

De aanleiding tot ontslag was voor zoover dit niet op verzoek binnen den proeftijd werd gegeven, meestal gelegen in hardnekkige tuchteloosheid en onordelijkheid.

Het onderwijzend personeel vervulde zijn taak op goede wijze.

De gezondheidstoestand was over het algemeen gunstig.

Opleiding van matrozen tot kwartiermeester.

(1 November 1931—1 Mei 1932.)

De opleiding had plaats aan boord van Hr. Ms. *Wachtschip* te Willemsoord.

Op den 1sten November 1931 ving de opleiding aan onder leiding van een luitenant ter zee der 2de klasse.

Bij de opleiding werden geplaatst een schipper en een bootsman.

Voor de militaire vorming werd beschikt over een onderofficier der mariniers van Hr. Ms. *Wachtschip*.

De opleiding bestond oorspronkelijk uit 33 matrozen der 1ste klasse. Op 4 Februari 1932 werd een matroos der 1ste klasse wegens physieke ongeschiktheid van de opleiding verwijderd en op den 9den Maart 1932 een matroos der 1ste klasse op verzoek.

Op 2 Mei 1932 werd de opleiding overgeplaatst naar Hr. Ms. *Jacob van Heemskerck* en *Gelderland*.

Onderwijs:

Dit werd gegeven aan de hand van de eischen, vastgesteld in 1 V.K.M. XI. B., artikel 3 en 6, gewijzigd ingevolge kantbeschikking van den Commandant der marine te Willemsoord, n°. 2774, Pers. dd. 4 Aug. 1931.

Van 1 November tot 1 Maart werd het zwaartepunt gelegd op de theoretische cursus, terwijl na 1 Maart meer de practijk werd beoefend.

Voor de practische vorming werden de matrozen ingedeeld als vice-baksmeester en deden zij op de wacht dienst als ondergeschikt onderofficier van de wacht, ondergeschikt provoost van de wacht en als korporaal van de wacht.

Zeer veel aandacht werd besteed aan het omgaan met motorsloepen, met en zonder volgsloep, roei- en zeilsloepen.

Het lesgeven in roeien werd veelvuldig beoefend, doch stuitte wel op het bezwaar, dat geen jonge matrozen aan boord waren om les aan te geven.

De infanterielessen werden benut tot het geven van onderlinge instructie. Aan de landingsdivisie werd in sectieverband deelgenomen.

Het varen met Hr. Ms. *Hadda* werd benut om begrip bij te brengen van den invloed van stroom, door het varen in merklijnen.

Voorts werd meerdere malen beoefend het uitbrengen van een werp, zwaar anker enz.

Opzetten van masten en bokken werd regelmatig beoefend, terwijl zeer veel aandacht werd besteed aan het splitsen en knoopen en speciaal werd daarbij het geven van instructie beoefend.

Door de bijzonder groote klas was het lesgeven moeilijk en was het voldoende oefenen in de practijk zelfs zeer bezwaarlijk, zoodat in de laatste beide maanden regelmatig matrozen werden meegestuurd met de vaaroefeningen der miliciens van de kazerne, tot het geven van instructie in kompas, looden, keesje gooien, splitsen en knoopen, enz.

Eveneens bij de schietoefeningen der miliciens, om na de theoretische lessen het optreden als kuilcommandant, als ondergeschikte te kunnen leeren.

Allen hebben dienst gedaan bij het oppikken van torpedo's na lanceeroefeningen of inschieten.

Allen hebben geoefend met de gasbeschermer 1/2 cpl.

Aan boord Hr. Ms. *Heemskerck*.

(November 1931—Mei 1932.)

Mutaties:

Op 2 November 1931 werden 14 matrozen 1e kl. v. d. opleiding M/K afkomstig van Hr. Ms. *Wachtschip* te W/O aan boord geplaatst om hier het practische gedeelte van hun opleiding te volbrengen. Hiermede belast werden een Luitenant ter Zee der 2e kl. en een Bootsman.

Ziekte kwam betrekkelijk weinig voor, 8 matrozen waren in dit tijdvak vrij van dienst met een totaal van 54 ziektedagen.

Winterverlof werd genoten van 25 December 1931 tot en met 3 Januari 1932.

Diensten en lessen:

De matrozen der opleiding M/K werden bij de bakken der matrozen N.O. en vaste bemanning ingedeeld om dienst te doen als vice-baksmeester, onder leiding van den eigenlijken baksmeester (1 V.K.M. VI B art. 9 *b*).

Bij toerbeurt rouleerde de opleiding als ondergeschikt onderofficier van de wacht, als ondergeschikt provoost, als ondergeschikt onderofficier van politie en als korporaal van de wacht. (1 V.K.M. VI B art. 9 *a*).

De matrozen vielen als roerganger in, indien de aangewezen roerganger verhinderd was. Zoowel bij de anker- als bij de meermanoeuvres waren zij als dienstdoende kwartiermeesters steeds tegenwoordig.

Elken Zaterdagmorgen kon de opleiding geoefend worden in het varen met motorsloepen. (1 V.K.M. VI B art. 10 *c*).

Aan het bepaalde in 1 V.K.M. VI B art. 10 (*a*) werd voldaan door het geven van lessen. Het rooster is als bijlage toegevoegd. Gemiddeld kreeg de opleiding ± 9 uur theoretische lessen per week, hetgeen als voldoende beschouwd kan worden. Roeien en zeilen werd voldoende beoefend. Per man kreeg de opleiding 6 roei- en 4 zeilbeurten.

Evenals het vorige halfjaar werd de opleiding M/K steeds gebruikt om de matrozen N.O. les te geven in looden, takelgestellen, ankers en kettingen, lood en loglijnen, touwwerk, schip en tuig, scheepsbenamingen, splitsen en knoopen, eerbewijzen en onderscheidingsteekenen. Toch zijn de oefeningen nog niet voldoende om de opleiding M/K als bruikbare instructeurs af te leveren.

Bij toerbeurt was de opleiding verdeeld als paai der sloepen, waarbij zij de bij-paais, die uit de matrozen N.O. waren aangewezen, onderricht moesten geven.

Allen hebben eenige keeren dienst gedaan als korporaal in de waarnemingskuil.

Bij de landingsdivisie waren zij ingedeeld als guides. Geregeld kon eens in de week een morgen geëxerceerd worden. De opleiding kreeg dan gelegenheid om zich in het commandeeren en exerceeren te oefenen met de opgeloste groepen.

Geregeld werd met de bootsmansfluit geoefend, echter blijft veel oefening zeer gewenscht. Met de gasbeschermers ½ compleet werden de oefeningen *a*, *b* en *c* doorloopen. Door gebrek aan een gaskamer kon *d* niet beoefend worden. [1 V.K.M. XI B art. 6 (15).]

Werkzaamheden:

De opleiding werd steeds bij de werkzaamheden ingedeeld, die voor haar van belang werden geacht. Door de slechte weersomstandigheden konden geen oefeningen gehouden worden met uitbrengen zwaar werp of zwaar anker. Tijdens de reparatie werd de opleiding belast met den aanmaak en vernieuwing van het takelage.

Algemeene opmerkingen:

1°. Voor zoover de werkuren niet zijn ingedeeld, zijn deze beschikbaar voor scheepswerkzaamheden en huishoudelijken dienst. De vorming der leerlingen is gericht op de practijk; de lessen zullen daarom het karakter dragen van onderhoud van het reeds vroeger geleerde, e. q. van het geven van onderricht aan jeugdige schepelingen. Bij belangrijke scheepswerkzaamheden (vertuien, werken met zware lasten e. d.) zullen de normale lessen worden onderbroken om de opleiding aan die werkzaamheden te laten deelnemen.

2°. Om beurten is een der leerlingen gedurende een vollen dag ondergeschikt onderoff. v. d. wacht, een ander ondergeschikt korp. v. d. wacht; evenzoo zijn de leerlingen om beurten gedurende een week ondergeschikt provoost en ondergeschikt onderoff. van politie.

De o.g. onderoff. v. d. wacht en de o.g. korp. v. d. wacht nemen geen deel aan de normale lessei; zij zullen zich in hun vrijen tijd op de hoogte stellen van het tijdens hun afwezigheid behandelde.

3°. Zooveel mogelijk worden alle leerlingen ingedeeld als vice-baksmeesters.

4°. Indien de infanterie-exercitie des Vrijdags niet kan plaats hebben zal zoo mogelijk de Maandagmorgen daarvoor beschikbaar worden gesteld.

5°. De Off. v. d. opleiding houdt op overzichtelijke wijze aanteekening van alle gegeven lessen. Indien er om een of andere reden van het lesrooster moet worden afgeweken, draagt hij zorg den 1en Officier hiermede in kennis te stellen.

Aan boord Hr. Ms. *Gelderland*.

(14 Maart—1 Mei 1932.)

Op 14 Maart 1932 werd de opleiding tot kwartiermeester, bestaande uit 9 matrozen der 1e klasse, geplaatst aan boord van Hr. Ms. *Gelderland* ter voleindiging van hunne practische vorming.

Voor zoover de scheepsdienst het toeliet is er naar gestreefd alle vakken van de gewijzigde exameneischen (schrijven van den Commandant der Marine te Willemsoord dd. 10 Juli 1931, n°. 1598 Pers.) nog eens door te loopen, afgewisseld door instructie aan de opleiding matrozen N.O.

Daarbij werd nog eens een bezoek gebracht aan het torpedo-atelier en geoefend met de gasbeschermers ½ compleet.

In den scheepsdienst werden zij bij toerbeurt aangewezen als onderofficier van de wacht, korporaal van de wacht, provoost. Verder waren zij aanwezig bij alle bijzondere scheepswerkzaamheden.

Aan boord Hr. Ms. Wachtschip *Willemsoord*.

(1 Mei 1932—1 November 1932.)

De opleiding had plaats a/b Hr. Ms. *Wachtschip* te Willemsoord en werd aangevangen met 14 matrozen der 1e klasse.

In Mei en Juni werd telkens 1 matroos verwijderd wegens lichaamsgebreken, terwijl 26 Mei de opleiding werd vermeerderd met 2 matrozen der 1e klasse, afkomstig van de opleiding telegrafist, zoodat ten slotte de sterkte 14 man bleef.

Aangezien in de practijk nog weleens een kwartiermeester zelfstandig een detail beheert (o.a. a/b Hr. Ms. *Wachtschip* bij gebrek aan onderofficieren is het verscheidene malen voorgekomen) werd ook de maandelijksche administratie besproken.

Wederom werd het nadeel ondervonden, dat verschillende matrozen te jong waren om behoorlijk gezag uit te oefenen.

Door 5 matrozen werd voor practische oefening geassisteerd bij het sleepen van Hr. Ms. *Bever* van Hellevoetsluis naar Willemsoord.

Aan boord Hr. Ms.. *Heemskerck.*

(Mei 1932—November 1932.)

Op 2 Mei 1932 werden 16 matrozen 1e kl. van de opleiding M/K van Hr. Ms. *Wachtschip* overgeplaatst naar Hr. Ms. *Heemskerck* voor het practische deel der opleiding. Een bootsman werd aan de opleiding toegevoegd. Drie matrozen der opleiding werden gedurende 5 weken gedetacheerd op de kazerne voor den onderzeedienst, waarvan 2 het brevet duiker verwierven.

De gezondheidstoestand liet niet te wenschen over, behoudens een matroos, die 80 dagen in het hospitaal verpleegd werd. Overigens werd door ziekte slechts 29 dagen verzuimd. Zomerverlof werd genoten van 10—24 Augustus.

Theoretische lessen werden aan de matrozen M/K zooveel gegeven als mogelijk bleek in verband met de algemeene oefeningen. Hierbij werd zooveel mogelijk een lesrooster gevolgd. Eenmaal werd een zwaar anker uitgebracht en eenmaal een gekat werp. Tweemaal de vertui-wartel ingezet. Het verwisselen en omdraaien van de takels geschiedde steeds door de opleiding.

Over het gedrag en den militairen aard en eigenschappen van de matrozen der opleiding zijn in het algemeen geen klachten te vermelden. Zij bleken voor een deel wel zeer jong te zijn en over te weinig ervaring als matroos 1ste klasse te beschikken om met een half jaar opleiding aan boord deze leemte geheel te kunnen inhalen.

11 matrozen worden dezerzijds geschikt geacht om tot kwartiermeester te worden bevorderd.

Aan boord Hr. Ms. *Gelderland.*

(2 Mei—15 October 1932.)

Op 2 Mei werden 15 matrozen der 1ste klasse in opleiding tot kwartiermeester aan boord Hr. Ms. *Wachtschip* te Willemsoord, geplaatst aan boord Hr. Ms. *Gelderland*, ter verdere practische bekwaming.

Ongeveer om de 6 weken werden telkens 5 en ten laatste 4 man gedetacheerd aan boord van Hr. Ms. *Gruno*.

Begin Augustus werd 1 matroos der 1ste klasse wegens slecht gedrag van de opleiding verwijderd.

De matrozen deden dienst als kwartiermeester.

Aan boord Hr. Ms. *Gruno* deden zij dienst als onderofficier van de wacht, als ondergeschikt provoost, onderofficier van de jol en waren zij bij alle oefeningen en scheepswerk ingedeeld. Lessen werden door hen gegeven aan jeugdige matrozen en miliciens.

Gedurende Mei en Juni werden vier dienstdoende kwartiermeesters gedetacheerd in de kazerne voor den onderzeedienst en van 3 Juli tot 3 October een, om opgeleid te worden tot duiker. Aan twee hiervan werd het brevet van duiker 2de klasse toegekend.

Aan boord van Hr. Ms. *Gelderland* deden de d.d. kwartiermeesters dienst als ondergeschikt onderofficier van de wacht en korporaal van de wacht, als vice-baksmeester en ondergeschikt provoost.

De omstandigheden, dat Hr. Ms. *Gelderland* als A.I.S. dienst deed en ook de opleidingen voor kanonnier en afstandwaarnemer aan boord heeft, waren voor de opleiding tot kwartiermeester *zeer ongunstig*.

De theoretische- en instructielessen, gedurende de dagen dat Hr Ms. *Gelderland* buitengaats was, konden alleen op de P. V. gedurende hoogstens 2 uren gegeven worden met een gemiddelde van ten hoogste 6 uur per week.

De omstandigheden voor lessen en instructie waren nog ongunstiger gedurende de dagen dat Hr. Ms. *Gelderland* in de haven lag. Doorgaans konden de d.d. kwartiermeesters niet gemist worden voor de werkzaamheden, terwijl ook niet voldoende ongegradueerd personeel beschikbaar was voor het krijgen van instructie. De dienstplichtigen waren voor het grootste deel bedienden en zeuntjes.

Zoo werd slechts driemaal instructie roeien gegeven, geoefend in motorsloep varen en het commando gevoerd bij infanterie-exercitie. Verder werd eenige malen instructie gegeven in splitsen en knoopen, looden en theorie kompas.

Zij waren bij alle bijzondere oefeningen ingedeeld, zooals vertuien en zwaar anker uitbrengen en algemeene sloepenmanoeuvre.

Zij waren belast met het verwisselen van een stuk van de ankerketting. Bij het meeren en ontmeeren, bij het werken met trossen waren zij ingedeeld, evenals bij de landingsdivisie.

Er werd 7 maal medegezeild met de periodieke zeilwedstrijden onder leiding van den bootsman van de opleiding.

Allen hebben een verkorte cursus E.H.B.O. medegemaakt.

Met verwijzing naar het schrijven van Cdt. Mar. n°. 1598, Pers. dd. 10 Juli 1931 en n°. 2774, Pers. dd. 4 Aug. 1931, kan ik rapporteeren, dat door het vervallen van de eischen *a* tot en met *c*, genoemd in bovenvermeld schrijven, met uitzondering dan van het armseinen, de beschikbaar gekomen tijd ten gunste is gekomen van ook naar mijne meening meer belangrijke vakken, zoodat deze wijziging de opleiding ten goede is gekomen. Ik moge hierbij opmerken, dat oefeningen *a* tot en met *d* (2 V.K.M. IV. A. Bijlage 17, art. 2) met gasmasker niet konden worden doorloopen, wegens het niet beschikbaar zijn van een gaskamer.

Opleidingen bij den vliegdienst der Koninklijke Marine.

a. Zeeofficieren tot vlieger en waarnemer.

In Juni werden 5 luitenants ter zee beproefd op vliegeraanleg; 2 werden afgewezen, de overige 3 zullen Maart 1933 gereed zijn voor aanvang opleiding op watervliegtuigen.

b. Officieren-vlieger.

Ploeg 1930. In opleiding 6. Allen in Maart opleiding op watervliegtuigen aangevangen, in September marine-vliegbrevet, in October brevet waarnemer der 2e klasse behaald, waarna aangesteld tot officier-vlieger der 2e klasse.

Ploeg 1931. Opgeroepen voor beproeving op vliegeraanleg 7 adspiranten-officier-vlieger, aangehouden 5, die op 1 Maart met de practische vliegopleiding begonnen.
Aanwezig eind verslagjaar 5.

c. Onderofficieren-vlieger.

Ploeg 1930. In opleiding 8. Februari 1 verwijderd wegens ongeschiktheid. In Maart 7 naar de Mok, die in Augustus allen het marine-vliegbrevet verwierven.

Ploeg 1931. Opgeroepen voor beproeving op vliegeraanleg 13 adspiranten-korporaal-vlieger, aangehouden 11. Februari 2 ontslagen wegens onvoldoend resultaat kaderschool, overigen vangen in Februari practische vliegopleiding aan. In den loop van het jaar nog 4 wegens ongeschiktheid ontslagen. Aanwezig eind verslagjaar 5, waarvan 1 wegens vliegongeval sinds geruimen tijd in hospitaal.

Ploeg 1932. Opgeroepen voor beproeving op vliegeraanleg 7 adspiranten-korporaal-vlieger. Aangehouden en aanwezig op eind verslagjaar 5.

d. Onderofficieren dienstdoend vlieger. Sinds Juni 1931 één in opleiding. In Maart op watervliegtuigen, op 1 Augustus marine-vliegbrevet.

e. Vliegtuigmakers.

Bij den aanvang van verslagtijd waren in opleiding:

tot korporaal-vliegtuigmaker (M) metaalbewerker — 31 vliegtuigmakers (M) 1ste kl.;

tot vliegtuigmaker (M) 1ste kl. — 20 leerlingen-vliegtuigmaker (M);

tot vliegtuigmaker (H) houtbewerker 1ste kl. — 10 leerlingen-vliegtuigmaker (H).

Hiervan werden gedurende verslagjaar bevorderd:

tot korporaal-vliegtuigmaker (M) — 14 vliegtuigmakers (M) 1ste kl.;

tot vliegtuigmaker (M) 1ste kl. — 10 leerlingen-vliegtuigmaker (M);

tot vliegtuigmaker (H) 1ste kl. — 5 leerlingen-vliegtuigmaker (H), terwijl een vliegtuigmaker (M) 1ste kl. wegens ongeschiktheid werd ontslagen.

In het jaar 1932 werden aangenomen:

10 vliegtuigmakers (M) 1ste klasse;

10 leerlingen-vliegtuigmaker (M);

2 leerlingen-vliegtuigmaker (H) houtbewerker;

2 vliegtuigmakers (B) bekleeder 1ste klasse.

Van de 2 leerlingen-vliegtuigmaker (H) werd één op verzoek ontslagen, terwijl de andere voor den dienst werd afgekeurd.

Op het eind van verslagtijd zijn in opleiding:

36 vliegtuigmakers (M) 1ste klasse;

20 leerlingen-vliegtuigmaker (M);

5 vliegtuigmakers (H) 1ste klasse;

6 leerlingen-vliegtuigmaker (H), waarvan één voorgedragen voor ontslag wegens ziekte;

2 vliegtuigmakers (B) 1ste klasse.

f. Vliegtuigmitrailleurschutter.

In den loop van het verslagjaar werden op het vliegkamp „de Kooij" in opleiding genomen: acht schepelingen, waarvan vijf (na eenigen tijd) wegens gemis aan aanleg van de opleiding moesten worden verwijderd. De drie overblijvenden waren aan het eind van het verslagjaar nog in opleiding.

Voor bovengenoemde opleidingen waren gedurende het verslagjaar beschikbaar:

1°. het vliegkamp „de Kooij" met 10 tot 12 S-III-, 5 tot 7 C-I-, 2 tot 3 D-VII- en 1 tot 2 C-V-vliegtuigen en gemiddeld 13 vliegers, waarvan 3 tot 4 instructeurs;

2°. het vliegkamp „de Mok" van 1 Maart tot 1 November met 6 C-VIII-W, 16—18 C-VII-W en eenige W.A.toestellen en gemiddeld 7 vliegers, waarvan 2 instructeurs, één chef-waarnemer, één waarnemer der 2de klasse en één radio-officier.

Marine Monteursopleiding te Amsterdam,

(17 Augustus 1931—15 Augustus 1932.)

De cursus begon op 17 Augustus 1931 met:

18 leerlingen in de oudste afdeeling;

11 „ in de middelste afdeeling;

17 „ in de jongste afdeeling.

Wegens ongeschiktheid werden in den loop van het jaar 3 leerlingen uit den zeedienst ontslagen.

In den loop van het jaar werd één leerling geplaatst op de vloot en twee leerlingen, welke op de vloot geplaatst waren, werden weder in de oudste afdeeling opgenomen.

Aan het eindexamen namen deel 20 leerlingen; het werd door 6 leerlingen goed, door 12 leerlingen voldoende en door 2 leerlingen onvoldoende afgelegd. De geslaagde leerlingen vertrokken naar de kaderschool

te Den Helder, terwijl van de twee niet geslaagden aan één werd vergund het 3de leerjaar nogmaals te volgen en de andere uit den zeedienst werd ontslagen.

Voor overgang van het middelste naar het oudste jaar kwamen, na het afleggen van een proef, 9 leerlingen in aanmerking.

Voor overgang van het jongste naar het middelste jaar kwamen 15 leerlingen in aanmerking.

Voor den nieuwen cursus waren geen plaatsen opengesteld.

Aan het einde van den cursus werd aan 2 leerlingen een belooning toegekend wegens bijzonderen ijver en goede plichtsbetrachting.

Door 4 sergeanten-monteur werd, als voorbereiding voor het examen voor majoor-monteur, gedurende 3 maanden herhalingsonderwijs aan de school genoten. Door 2 sergeanten werd na afloop het examen met gunstig gevolg en door 2 sergeanten met onvoldoend resultaat afgelegd. Aan 4 luitenants ter zee, 2 officieren M.S.D., 1 luitenant genie K.L. en 1 luitenant genie N.I.L. werd les gegeven in de theoretische en practische sterk- en zwakstroomtechniek.

Opleidingen van het personeel van den Marine-Stoomvaartdienst, beneden den rang van Officier.

(1 October 1931—1 October 1932.)

(I V.K.M. IV, art. 9 (1)).

Opleiding.

I. *De opleiding van korporaals-machinist, niet afkomstig van de opleiding van leerling-onderofficier-machinist, tot sergeant-machinist.*

Op 1 October 1931 waren 13 korporaals in afdeeling A, afdeeling B, C en D respectievelijk 16, 12 en 12 korporaals. Van de 12 korporaals D slaagden allen in December 1931 voor het examen voor sergeant-machinist; van afdeeling C gingen 11 korporaals over naar afdeeling D; 1 korporaal faalde wegens onvoldoende theoretisch overgangsexamen en bleef in afdeeling C; van de 16 korporaals B werd 1 korporaal wegens het niet met vrucht kunnen volgen der theorielessen van de opleiding verwijderd, terwijl aan 1 korporaal wegens langdurige ziekte werd vergund deze afdeeling nogmaals te volgen; de overige korporaals gingen over naar afdeeling C. Van de 13 korporaals A werd 1 korporaal verwijderd wegens onvoldoende ambachtsbekwaamheid, terwijl aan 2 korporaals wegens langdurige ziekte werd vergund deze afdeeling nogmaals te volgen; de overige 10 korporaals gingen over naar afdeeling B.

Op 1 Januari 1932 kwamen 12 korporaals aan de opleiding, waarvan 6 korporaals onmiddellijk in afdeeling B konden worden geplaatst, zoodat op 1 Januari 1932 deze opleiding bestond uit:

8	korporaals	A;
17	,,	B;
15	,,	C;
11	,,	D.

Op 1 Juli 1932 slaagden alle korporaals D voor het examen van sergeant-machinist; afdeeling C ging in haar geheel over naar afdeeling D, evenals B naar C en A naar B, waarvan 1 korporaal wegens het niet voldoen aan de ambachtseischen tengevolge van langdurige ziekte, voorwaardelijk. Op 1 Juli 1932 kwamen 14 korporaals in opleiding, waarvan 2 korporaals onmiddellijk toegelaten konden worden tot afdeeling B, terwijl 1 korporaal, die op 1 Juli 1931 het examen voor sergeant-machinist op onvoldoende wijze had afgelegd, wederom in afdeeling D werd geplaatst, zoodat op 1 Juli 1932 de opleiding bestond uit:

12	korporaals	A;
10	,,	B (waarvan 1 voorwaardelijk);
17	,,	C;
16	,,	D.

Op 7 September 1932 werd 1 korporaal uit afdeeling B van de opleiding verwijderd wegens het niet met vrucht volgen der theorielessen, zoodat op 1 October 1932 de opleiding bestond uit:

12	korporaals	A;
9	,,	B (waarvan 1 voorwaardelijk);
17	,,	C;
16	,,	D.

Het onderricht onderging geene verandering. Nieuwe dictaten en atlassen zijn aangemaakt.

II. *De opleiding van aangenomen stokers der 2de klasse.*

Op 1 October 1931 bedroeg het aantal stokers der 2de klasse in opleiding 35, waarvan 1 stoker der 2de klasse op 16 April 1932 wegens lichaamsgebreken uit den zeedienst werd ontslagen. Aangenomen werden in het verslagjaar 35 jongelieden. Een 8-tal stokers der 2de klasse kon in aanmerking komen voor een geel briefje op het conduiteboekje, als bewijs van aanleg in een ambachtsvak. Van de aangenomen stokers der 2de klasse waren er 21 in het bezit van een diploma ambachtsschool (Nijverheidsschool).

Sedert 24 Februari 1932 is de aanneming van stokers der 2de klasse gesloten; de laatste stoker der 2de klasse verliet 4 Augustus 1932 de opleiding, zoodat op 1 October 1932 *geen* stokers der 2de klasse meer in opleiding waren.

Het onderricht onderging geene verandering, behoudens dat voor de militaire vorming der aangenomenen meer tijd beschikbaar werd gesteld.

III. *De opleiding van leerlingen-stoker.*

Gedurende het verslagjaar waren geen leerlingen-stoker in opleiding. De werving was gesloten.

IV. *De opleiding van zeemiliciens-stoker-olieman en zeemilicien-stoker.*

Op 23 October 1931 begon een opleiding van zeemilicien-stokers-olieman met 20 leerlingen, waarvan er 1 was gekomen uit de kwaliteit van zeemilicien-stoker, en die allen op 21 December 1931 den cursus met gunstigen uitslag verlieten.

Op 23 April 1932 ving een opleiding aan van 14 zeemilicien-stokers-olieman, waarvan 9 reeds op 27 Juni 1932 naar de vloot konden worden overgeplaatst wegens voldoende geoefendheid; 5 volgden den cursus met goeden uitslag tot 16 Juli 1932. Eén zeemilicien-stoker-olieman van den cursus van 25 April 1931 ging met onvoldoenden uitslag tengevolge van langdurige ziekte, met groot verlof.

Op 23 October 1931 kwamen in opleiding 19 zeemilicien-stokers, waarvan 1 werd vergund over te gaan in de kwaliteit van zeemilicien-stoker-olieman. De overige 18 zeemilicien-stokers verlieten 19 Januari 1932 allen met gunstigen uitslag de opleiding. Op 22 Februari 1932 kwamen 2 zeemilicien-stokers in opleiding, die beiden op 1 April 1932 de opleiding met gunstigen uitslag konden verlaten.

Op 23 April 1932 kwamen in opleiding 63 zeemilicien-stokers, waarvan 1 zeemilicien-stoker, wegens verwijzing naar den Zeekrijgsraad op 4 Juni 1932 werd overgeplaatst; de overige 62 doorliepen de opleiding met goeden uitslag. Op 9 Mei 1932 kwam 1 zeemilicien-stoker in opleiding, die eveneens met goeden uitslag de opleiding doorliep; op 14 Juni 1932 kwam ten gevolge van ziekte nog 1 zeemilicien-stoker in opleiding, die thans nog in opleiding is. Eén zeemilicien-stoker van de opleiding van 25 April 1931 ging met onvoldoenden uitslag, ten gevolge van langdurige ziekte, met groot verlof.

V. *Stokers-olieman, stokers der 1ste en 2de klasse, met aanleg voor werkman, ter vermeerdering van hun ambachtskennis.*

In het verslagjaar werden geen stokers der 2de klasse aan boord van het opleidingsschip geplaatst ter vermeerdering hunner ambachtskennis.

Geplaatst werden 16 stokers-olieman en 15 stokers der 1ste klasse; 2 stokers-olieman slaagden voor de proef voor korporaal-machinist, 3 stokers der 1ste klasse voor de proef van stoker-olieman, welke stokers ook aangesteld werden tot stoker-olieman. Naar de vloot werden teruggeplaatst 5 stokers-olieman en 5 stokers der 1ste klasse, zoodat op 1 October 1932 aan boord van het opleidingsschip 14 stokers-olieman en 7 stokers der 1ste klasse geplaatst waren ter vermeerdering hunner ambachtskennis.

VI. *Nieuw aangenomen majoors-machinist, sergeanten-machinist, korporaals-machinist, stokers-olieman en stokers der 1ste klasse.*

De aanneming van burger-machinisten als majoor-machinist, sergeant- en korporaal-machinist bleef gesloten.

Aangenomen werden 3 stokers-olieman en 2 stokers der 1ste klasse; sedert 24 Februari 1932 is de aanneming van stokers-olieman en stokers gesloten.

VII. *Personeel, tijdelijk niet benoodigd voor den actieven dienst.*

Dit personeel bestond uit hen, die in de rol van het opleidingsschip waren geplaatst gedurende hun verlof na terugkeer uit de tropen of vóór hunne uitzending naar de tropen, uit personeel, dat tijdelijk lichamelijk ongeschikt was voor den dienst, en uit personeel, dat tijdelijk niet benoodigd was voor den actieven dienst.

Het maximum aantal bedroeg ongeveer 80.

Dit personeel, voor zoover lichamelijk daartoe in staat, werd geoefend in de ambachtsvakken en belast met het verrichten van herstellingen en onderhoudswerkzaamheden.

Werktijd.

De werktijd bedroeg voor het personeel, dat geen wachtdienst verrichtte, 48 uren per week.

Avondcursus.

Een avondcursus werd gehouden in de schoolvakken gedurende 4 uren per week van 28 October 1931 tot 18 Mei 1932, daarna tot 1 Augustus 1932 twee uren per week. Het aantal deelnemende stokers der 2de klasse bedroeg maximum 32 man. Op 1 Augustus 1932 werd deze avondcursus ten gevolge van het overplaatsen der stokers 2de klasse opgeheven.

Voorts werd ten behoeve der stokers 2de klasse een avondcursus gedurende 2 uren per week in stoomwerktuigkunde gehouden, waaraan maximum deelnamen 36 stokers der 2de klasse. Deze acondcursus werd eveneens den 1sten Augustus 1932 opgeheven.

Tot het beoefenen der metaalbewerking werd met ingang van 3 November 1931 in plaats van de gebruikelijke 2 avonden à 2 uur, gedurende 4 avonden à 2 uur per week een avondcursus gehouden voor M.K.personeel, zoowel van het opleidingsschip zelve, als voor personeel van te Willemsoord aanwezige schepen en inrichtingen. Het grootste aantal deelnemers bedroeg 99. Door daling van dit aantal werd de cursus met ingang van 4 Januari 1932 beperkt tot 2 avonden per week, terwijl op 8 Juni 1932 de cursus in verband met nog verdere daling van het aantal deelnemers werd gesloten.

Bij genoegzame deelname bestaat het voornemen dezen cursus op 31 October 1932 te heropenen, voorloopig op 2 avonden per week.

Huisvlijt.

Gelegenheid tot huisvlijt-houtbewerking werd gegeven op werkdagen van 17 h—19 h en des Zaterdags van 12 h 30—14 h 30.

Algemeene opmerkingen.

Het onderwijzend personeel verrichtte zijn taak met ijver en toewijwing. Het in opleiding zijnde personeel volgde de lessen en oefeningen met ijver en belangstelling; het gedrag was, over het algemeen zeer goed te noemen.

De invloed der aanhoudende werkloosheid in de burgermaatschappij was, gedurende het tijdvak van openstelling der aanneming van personeel, merkbaar door groote aanvrage tot dienstneming. Hierdoor èn door de collectieve proefaflegging kon selectie bij de aanneming worden toegepast en blijkt de kwaliteit, wat vak- en schoolkennis betreft, beter dan vroeger te zijn.

In de *werkplaatsen* werden nagenoeg alle herstellingen van Hr. Ms. *van Speyk* en de toegevoegde vaartuigen uitgevoerd en werd door aanmaak gedeeltelijk van eigen gereedschap voorzien. Bovendien werd veel productief werk verricht in den vorm van herstellingen, tot het aantal van 765, van uiteenloopenden aard en omvang uitgevoerd voor diverse schepen en inrichtingen.

Door het personeel werd bovendien assistentie verleend bij de gewone onderhoudswerkzaamheden van Hr. Ms. *Gelderland*, *Banckert*, *Nautilus* en *Vulcanus* gedurende den tijd, waarin deze schepen in dienst waren opgelegd.

De *gezondheidstoestand* was in het algemeen gunstig te noemen.

Opleidingen van den Radiodienst der Marine.

(1 November 1931— Ultimo October 1932.)

Opleiding tot officier R.D.

De opleiding tot officier R.D. ving aan den 3den November 1931 met 4 luitenants ter zee 2de klasse; aan den cursus werd deelgenomen door 1 luitenant der genie hier te lande en 1 luitenant der genie van het leger in Ned.-Indië.

Oefeningstations werden opgericht te Amsterdam, Rotterdam en Amersfoort en bezet gedurende de maanden September en October, waarna de opleiding werd beëindigd.

Opleiding tot officier E.I.

Deze opleiding ving gelijktijdig met die voor officier R.D. aan met 2 officieren van den Marinestoomvaartdienst der 2de klasse

Alle lessen werden gegeven door personeel van de monteursschool. De opleiding eindigde ultimo April 1932.

Opleiding tot Radio-telegrafist.

Het herexamen voor korporaal-telegrafist werd door de 3 leerlingen der opleiding Mei 1930 in Februari 1932 met voldoenden uitslag afgelegd.

Van de opleiding, welke in November 1930 begon, slaagden 4 leerlingen; 4 werden na afloop wegens onvoldoenden aanleg verwijderd en één leerling werd in de gelegenheid gesteld een herexamen af te leggen; 16 Juli 1932 werd dit herexamen voldoende afgelegd.

In November 1931 begon de nieuwe klasse met 18 leerlingen. Spoedig na den aanvang werd 1 leerling afgekeurd, 1 leerling werd in Juli wegens onvoldoenden aanleg verwijderd.

Van de opleiding Radio-Holland, resp. begonnen in Mei en November 1931, deden van de eerste opleiding 2, van de tweede opleiding 4 leerlingen een herexamen. Van iedere groep moest wederom een leerling wegens onvoldoenden uitslag worden afgewezen.

In Mei 1932 leverde Radio-Holland 10 leerlingen aan den Radiodienst der Marine af. Bij de eindproef, 1 November 1932 gehouden, slaagden 7 leerlingen, 2 kunnen na afloop der kaderschool een herproef afleggen: 1 leerling zal wegens langdurige phsyieke ongesteldheid in de gelegenheid worden gesteld, na afloop der kaderschool, de tweede helft der opleiding nog eenmaal te volgen.

De nieuwe klasse Radio-Holland ving begin November aan met 7 leerlingen.

Opleiding seiner.

Van de opleiding in November 1931 begonnen werden 4 leerlingen wegens gebrek aan aanleg verwijderd, aan 8 werd in Maart 1932 het brevet van seiner toegekend, 3 voldeden niet aan de proef.

In Mei 1932 werd een nieuwe klasse van 15 leerlingen bij de seinersopleiding geplaatst; 1 leerling slaagde reeds in Juni voor een *herhalingsproef;* 11 behaalden in September hun brevet, 3 werden afgewezen.

De nieuwe opleiding ving begin November met 15 leerlingen aan.

Opleiding van Leerlingen-torpedomaker (1 V.K.M. VI A art. 15, sub 1).

(Cursusjaar 1932/32.)

Bij den aanvang van den cursus waren bij de opleiding 60 leerlingen geplaatst, waarvan 15 in het 1ste, 29 in het 2de en 16 in het 3de leerjaar.

Van de leerlingen van het 1ste leerjaar werd aan het eind van het cursusjaar één leerling voorgedragen voor ontslag, de overige 14 leerlingen gingen over naar het 2de jaar.

Van de leerlingen van het 2de jaar is één leerling gedurende het verslagjaar overleden en één werd aan het eind van het cursusjaar voorgedragen voor ontslag. De overige 27 leerlingen werden bevorderd naar het 3de leerjaar.

Van de leerlingen van het 3de leerjaar slaagden 14 voor het korporaalsexamen, waarvan 13 werden aangesteld tot korporaal-torpedomaker en tot torpedomaker der 1ste klasse. Aan de 2 leerlingen, die niet slaagden voor het korporaalsexamen, werd toegestaan nogmaals het 3de leerjaar te volgen.

De vorderingen der leerlingen-torpedomaker op de gem. Avondvakteekenschool te den Helder waren zeer goed; 29 leerlingen behaalden het einddiploma, 11 hadden het reeds, 1 behaalde het voor de 2de maal niet; 13 leerlingen zijn overgegaan naar een hoogere klasse, terwijl 3 hun klasse nogmaals moesten volgen.

In de maand November 1931 werd het nieuwe opleidingsgebouw in gebruik genomen.

Gedurende het verslagjaar werden geen nieuwe leerlingen aangenomen.

De nieuwe cursus vangt aan met 43 leerlingen, waarin 14 in het 2de en 29 in het 3de leerjaar.

Opleiding tot Korporaal-konstabel 1931/1932.

Aan deze opleiding namen deel 14 matrozen der 1ste klasse, 8 mariniers der 1ste klasse en 11 matrozen der 2de klasse.

Gedurende de opleiding werden wegens onvoldoende bevattelijkheid verwijderd: 1 matroos der 1ste klasse en 3 mariniers der 1ste klasse.

Van de 29 overgeblevenen slaagden er 14 voor de proef voor korporaal-konstabel.

De opleiding werd voor de niet geslaagden voortgezet in een vervolgcursus met uitzondering voor 1 matroos 1ste klasse, wegens onvoldoende bevattelijkheid. Van den vervolgcursus werd wegens onvoldoende bevattelijkheid alsnog verwijderd 1 matroos der 1ste klasse.

Bij het eind Juni 1932 opnieuw afgenomen examen voor de deelnemers aan den vervolgcursus slaagden alsnog voor de proef voor korporaal-konstabel:

3 mariniers der 1ste klasse en 6 matrozen der 2de klasse, zoodat afgewezen werden:

1 matroos der 1ste klasse en 3 matrozen der 2de klasse.

Opleiding tot kanonnier 1932.

De opleiding tot kanonnier werd aangevangen met 16 matrozen der 1ste klasse, 13 matrozen der 2de klasse en 6 mariniers der 1ste klasse en duurde van 17 Maart—16 October 1932.

Een marinier der 1ste klasse heeft wegens ziekte de vereischte oefeningen niet kunnen doorloopen.

De overige 34 schepelingen verwierven allen het brevet van kanonnier der 1ste klasse.

Eerste opleiding der Zeemilitie over het jaar 1932 in de Marine-Kazerne te Willemsoord.

Opkomst.

Deze had plaats voor de voorjaarsploeg op 23 en 24 Februari 1932, voor de najaarsploeg op 24 Augustus 1932. De ploegen werden aangevuld met eenige ouderen, die door uitstel in die ploegen werden medegeoefend. Na afkeuring en vertrek van dienstplichtigen, die alsnog uitstel, dan wel vrijstelling verzochten, werden in oefening genomen onderscheidenlijk 643 en 425 man. Onder deze aantallen bevonden zich onderscheidenlijk 11 en 7 personen, die een vrijwillig dienstverband sloten op den voet van een gewoon dienstplichtige.

Door nadere afkeuring, vielen nog af onderscheidenlijk 3 en 3 man; verder werden nog van de najaarsploeg 2 man in het genot van vervroegd groot verlof gesteld, met verplichting tot latere voortzetting van het onvervuld gedeelte der eerste oefening, en 1 man alsnog overgeplaatst naar de landmacht.

Bij beide ploegen werden 4 divisiën gevormd: I. A. matrozen, 132 en 94 man sterk; I. B. matrozen, 131 en 76 man sterk; II. hulpseiners, hulptelegrafisten, ziekenverplegers, schrijvers, barbiers, hofmeesters en

bedienden, 186 en 104 man sterk; III. olielieden, stokers, vliegtuigmakers, koks en chauffeurs, 194 en 133 man sterk.

Bij de nadere indeeling had eenige verschuiving plaats, doordat sommigen voor een ander dienstvak beter geschikt bleken en doordat aanvankelijk voor hulpseiner bestemden bij de nadere keuring bleken niet te voldoen aan de voor dat vak gestelde bijzondere eischen.

Bij het einde der opleiding kwamen voor plaatsing beschikbaar 20 adspiranten-kwartiermeester der 1ste ploeg, 30 adspiranten-matroos-kanonnier der 1ste ploeg, 214 matrozen der 1ste ploeg en 155 der 2de ploeg, onderscheidenlijk:

6 en 0 hulptelegrafisten;
66 en 41 hulpseiners;
18 en 16 schrijvers;
10 en 10 ziekenverplegers;
4 en 3 hofmeesters;
72 en 28 bedienden;
8 en 6 barbiers;
32 en 25 koks;
29 en 18 vliegtuigmakers M;
9 en 7 vliegtuigmakers H;
3 en 2 vliegtuigmakers B;
5 en 5 adspirant-korporaals-machinist;
16 en 18 stokers-olieman, geschikt voor plaatsing op de vloot;
14 en 23 stokers-olieman, geschikt voor plaatsing a/b Hr. Ms. *van Speijk;*
15 en 18 stokers, geschikt voor plaatsing op de vloot;
66 en 17 stokers, geschikt voor plaatsing a/b Hr. Ms. *van Speijk;*
6 en 5 chauffeurs.

De opkomst had bij beide ploegen een vlot verloop. Het kleeden verliep eveneens zeer vlot. Op 27 Februari en 27 Augustus 1932 waren de zeemiliciens reeds zoover onderlegd, dat hun vergund kon worden te passagieren.

Militaire vorming.

Deze omvatte: infanterie-exercitie, schietopleiding geweer, sabelexecitie, geschut-exercitie, theorie geweer, krijgstucht baksorder, rangen, standen en onderscheidingsteekenen, eerbewijzen, saluten, signalen, schildwachtdienst, militaire vorming en algemeene zaken.

Het aangewezen kader werd reeds op 12 Februari en 12 Augustus 1932 geplaatst; enkelingen verschenen eerst later. Deze voortijd werd benut om vooral het jeugdige kader nog zooveel mogelijk voor te bereiden voor hun taak. Er werd bij de verdeeling ernstig rekening gehouden met de gegevens, uit de conduiteboekjes bij vorige opleidingen verzameld.

Het weder heeft bij beide ploegen ten zeerste medegewerkt, vooral

in den aanvang; de africhting als ongewapende was dan ook spoedig verkregen, en de opleiding vlotte snel. Van de exercitieloodsen behoefde slechts zelden gebruik te worden gemaakt. De geoefendheid in infanterie was zoowel bij de eene als bij de andere ploeg gunstig te noemen. Doorloopen werden R.I. I en eenige bewegingen uit de compagnie- en bataljonsschool. De schietopleiding verliep goed, bij de najaarsploeg zelfs zeer goed. De margabanen op het kazerneterrein openden de gelegenheid tot vooroefening zonder tijdverlies van aan- en afmarcheeren. Bij de voorjaarsploeg zijn 7 schietdagen met scherp benut, bij de zooveel kleinere najaarsploeg zelfs 9 dagen.

Het eindresultaat was:

	Voorjaars-ploeg.	Najaars-ploeg.
Aantal verschoten patronen	14 209	18 024
,, miliciens gevorderd tot oefening A 4	—	31
,, idem A 3	—	51
,, idem A 2	11	116
,, idem A 1	555	194
,, idem § 20	65	2
,, niet geschoten met scherp wegens ziekte, enz.	20	13

Vuurdiscipline werd bijgebracht door sectiesgewijze oefening met losse patronen.

Sabel- en geschutexercitie gaven geen aanleiding tot opmerkingen.

Nautische lessen.

Bestonden uit roeien, splitsen en knoopen, theorie kompas, scheepsdienst en voor de matrozen vaaroefeningen met de beide toegevoegde kanonneerbooten, waarbij looden, slaggaardsteken, sturen, werken met trossen en ankertuig, keesje werpen, vlet hijschen en strijken, reddingmat omnemen en het uitvoeren van de sluit- en verlaatrol werden beoefend, bovendien werd met het aanboord geplaatste kanon geëxerceerd.

De zooveel kleinere najaarsploeg matrozen kreeg meer beurten en profiteerden dan ook meer van de vaaroefeningen dan de voorjaarsploeg.

Voor de roeioefeningen werd beschikt over 12, respectievelijk 10 sloepen en 4 vletten.

Zwemmen.

Bij aankomst bleken onderscheidenlijk 65 % en 69 % te kunnen zwemmen; na de eerste opleiding waren die getallen resp. 75 pct. en 86 pct. De betere resultaten bij de najaarsploeg zijn toe te schrijven: 1°. aan de kleinere sterkte der ploeg; 2°. aan het verzetten der zwemroosteruren naar de eerste uren van den ochtend en den namiddag; door vroegtijdig afmarcheeren naar het zwembad kon bereikt worden, dat geen minuut verloren ging.

Gymnastiek en sport.

Volgens een telkenmale voor iedere week vastgesteld programma, werd op de slaapzalen les gegeven volgens het Zweedsche stelsel, dagelijks, behalve Zadertags, 2 maal een half uur.

Bovendien gingen 2 bakken dagelijks naar de gymnastiek- en sportschool, voor die oefeningen waarbij toestellen noodzakelijk waren. Voor de lessen op de slaapzalen waren onder het kader een voldoend aantal bevoegde gymnastiekinstructeurs aanwezig.

Sport werd in hoofdzaak buiten den werktijd beoefend; de animo hiervoor was alleszins bevredigend. Voetbalelftallen werden gevormd en bij de voorjaarsploeg ook eenige waterpoloteams. Bij de kampioenswedstrijden, tijdens de eerste oefening der najaarsploeg gehouden, werden door (zoo juist in dienst gekomen) zeemiliciens 3 eerste prijzen, één 2de prijs en vier 3de prijzen behaald.

Huisvlijt.

Werd slechts matig beoefend; het fraaie weder lokte bij beide ploegen tot openluchtontspanning. Het gemiddeld aantal bezoekers bedroeg onderscheidenlijk 35 en 20 per avond.

Toch werden een menigte aardige werkstukjes vervaardigd, waarvan telkenmale op het eind der oefening een tentoonstelling werd gehouden, waarbij prijsjes werden toegekend.

Ontspanning.

Behalve de reeds genoemde sport- en athletiekbeoefening, was de cantine weer de groote verzamelplaats buiten den werktijd.

Er werden eenige concerten gegeven door de kleine kapel van het stafmuziekkorps, bij beide ploegen werd een strijkje samengesteld uit de zeemiliciens, hetwelk eenige malen een avondje gaf. Bovendien werd op kosten van de cantinekas bij de voorjaarsploeg een bekend humorist en bij de najaarsploeg een bekend goochelaar voor een avondje geëngageerd. Aan het einde van den opleidingstijd van beide ploegen organiseerden de zeemiliciens een afscheidsavond, welke beide malen bijzonder goed slaagde.

Gezondheidstoestand.

Deze was bij beide ploegen over het algemeen gunstig. Ernstige gevallen deden zich gelukkig niet voor. Bij de voorjaarsploeg moesten 16, bij de najaarsploeg 15 personen worden afgekeurd, beide malen op enkelen na, direct bij opkomst. Bij die enkelen bleek tijdens de opleiding, dat zij oudere gebreken hadden.

Gedrag.

Het gedrag was bij beide ploegen gunstig, de geest was goed. Onderscheidenlijk 68 pct. en 70 pct. verliet de eerste opleiding met een schoon conduiteboekje. De straffen waren op weinige uitzonderingen na voor kleine tekortkomingen opgelegd.

Bijzonderheden.

Bij de voorjaarsploeg werd tijdens Paschen, bij de najaarsploeg halverwege de opleiding het gebruikelijke 4-daagsche verlof met vrij vervoer verstrekt.

Op 18 en 19 April 1932 en op 19 en 20 October 1932 hadden sport-, athletiek- en roeiwedstrijden plaats.

Op 21 April 1932 en op 18 en 19 October 1932 werd door den Commandant der Marine te Willemsoord inspectie gehouden over de bemanning, de laatste maal tevens over de kazerne en het toegevoegde logementschip (Hr. Ms. *Buffel*).

Op 23 April 1932 en op 21 October 1932 werden de zeemiliciens over de vloot en de verschillende inrichtingen verdeeld.

Van onderscheidenlijk 14 en 15 zeemiliciens moest worden gerapporteerd, dat zij wegens verblijf in het hospitaal, dan wel ziekte van eenigszins langeren duur nog niet voldoende waren geoefend. Bij de najaarsploeg bevonden zich onder de 15 miliciens een tweetal, die door hardleerschheid de lessen niet voldoende konden volgen.

Opleiding ziekenverpleger.

1ste opleidingsjaar; loopt van 1 Mei 1931—1 Mei 1932.

Den 4den Mei 1931 werden de 8 voor de opleiding bestemde schepelingen in dit hospitaal geplaatst, te weten:

5 mariniers der 1ste klasse;

1 matroos der 1ste klasse;

2 matrozen der 2de klasse, welk aantal in de maand Juli van het verslagjaar werd uitgebreid met 1 ziekenverpleger Z.M.

In de maand November d.a.v. verliet 1 marinier op verzoek de opleiding, zoodat aan het overgangsexamen naar het tweede leerjaar door 8 candidaten werd deelgenomen.

Hiervan werden er 2 afgewezen.

De 6 geslaagden werden met ingang van 1 Mei 1932 aangesteld tot matroos-ziekenverpleger.

2de opleidingsjaar; loopt van 1 Februari 1931—1 Februari 1932.

Het 2de studiejaar werd 1 Februari 1931 aangevangen met 10 leerlingen.

Een hunner die bij overgang naar het 2de leerjaar nog niet in het bezit van het brevet „Sport" was, behaalde dit in den loop van het verslagjaar en werd tot matroos-ziekenverpleger aangesteld.

Bij het in de maand Januari (van het verslagjaar) gehouden examen voor korporaal-ziekenverpleger slaagden alle candidaten.

Zij werden met ingang van 1 Februari 1932 bevorderd tot korporaal-ziekenverpleger, met uitzondering van een hunner, die niet voldeed aan de algemeene eischen, genoemd in 1 V.K.M. III, art. 7 (5).

STATISTIEKEN.

Sterkte van het korps officieren.

Rangen.	1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929		1930		1931		1932	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Vice-Admiraal	2	3	2	3	3	3	5	5	5	4	3	1	2	3	6	7	7	5	5	4
Schout-bij-nacht	4	3	4	3	3	3	1	1	2	3	5	6	5	5	2	1	3	2	3	4
Kapitein ter zee	31	30	26	23	23	23	23	23	21	20	21	19	19	20	20	20	20	20	20	20
Kapitein-luitenant ter zee	30	31	33	31	32	32	32	32	32	29	28	27	27	26	28	28	31	31	31	31
Luitenant ter zee 1e klasse	104	101	103	101	103	105	113	116	113	112	111	111	112	112	116	116	116	116	121	121
" " " 2e "	109	108	113	112	111	104	110	106	115	113	136	130	153	150	154	153	171	168	187	184
" " " 3e "	24	23	24	25	30	30	47	46	64	62	55	56	58	57	67	61	53	53	53	52
Officier-vlieger 1e klasse	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Officier-vlieger 2e klasse	11	15	18	22	21	20	19	16	14	16	14	14	24	23	24	22	23	20	30	29
Officier-vlieger 3e klasse	15	10	9	3	4	4	5	3	4	2	11	11	3	1	4	10	17	16	10	10
Inspecteur geneeskundigen dienst	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Hoofdofficier van gezondheid 1e klasse	2	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hoofdofficier van gezondheid 2e klasse	3	3	2	2	3	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Officier van gezondheid 1e kl.	29	28	28	27	26	26	25	26	25	27	27	27	27	27	26	26	27	27	27	27
Officier van gezondheid 2e kl.	11	14	16	18	17	16	15	14	16	13	12	14	15	16	16	15	12	13	13	12
Hoofdofficier van administratie 1e klasse *a*)	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Hoofdofficier van administratie 2e klasse	5	5	4	3	4	3	3	3	3	4	3	3	4	3	3	3	3	3	5	4
Officier van administratie 1e klasse *b*)	26	25	25	26	25	26	26	26	26	25	26	26	27	28	28	28	27	27	28	28
Officier van administratie 2e klasse	27	26	31	31	36	34	37	37	40	38	43	43	44	42	43	41	42	41	39	40
Officier van administratie 3e klasse	15	15	10	9	9	9	12	12	12	12	7	7	4	4	4	4	2	2	3	2
Apotheker 1e klasse	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Officier-monteur	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1

a) Van wie 1 met den titulairen rang van Schout-bij-nacht van 17 Febr. 1921—1 April 1924.

b) Van wie 1 met den titulairen rang van Hoofdoff. van administr. der 2de klasse van 1 Dec. 1923—30 Juni 1925.

Sterkte van het personeel onderofficieren en manschappen. [1])

Rangen en standen.	1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929		1920		1931		1932	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Opperschipper	18	16	16	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15	14	15	15	16
Schipper	27	27	30	33	35	34	39	44	43	46	48	50	49	50	51	48	53	57	57	60
Bootsman	142	134	131	125	127	122	116	110	106	99	93	100	101	106	106	102	91	89	96	102
Kwartiermeester	90	100	108	107	102	110	107	114	113	111	107	106	123	128	137	148	167	166	167	170
Bootsmansmaat	13	18	17	15	15	11	11	8	8	5	5	2	2	2	—	—	—	—	—	—
Bootsmansleerling	7	9	9	13	9	6	3	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Opperkonstabel	9	7	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	6	7	7	7
Majoor-konstabel	16	16	16	16	16	16	16	16	18	21	22	22	23	23	23	23	23	23	23	23
Sergeant-konstabel	73	70	69	67	66	66	66	66	64	61	63	61	61	61	61	62	62	60	56	55
Korporaal- „	92	94	89	90	87	86	83	79	76	72	66	67	64	66	65	73	67	67	65	72
Matroos- „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	11
Konstabelsmaat	4	3	3	2	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-konstabel	3	2	2	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Opper-telegrafist	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	4	4	5	5	5	5	5
Majoor- „	12	13	12	12	12	12	12	12	12	14	15	15	15	16	16	17	18	19	20	20
Sergeant- „	30	30	29	30	30	30	31	31	32	33	34	36	38	38	39	39	40	37	40	41
Korporaal- „	61	62	61	61	64	62	64	65	62	59	57	54	56	58	57	66	66	68	63	69
Matroos- „	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	5	8	10
Seinersmaat	7	13	10	13	9	9	8	7	12	20	22	32	33	27	22	14	17	23	30	34
Leerling-seiner	10	8	8	14	12	5	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Oppertorpedomaker	4	4	4	4	3	3	3	3	4	4	7	7	7	7	7	9	8	8	8	8
Majoor- „	30	32	32	32	33	33	33	33	35	38	37	37	38	39	43	43	44	44	45	45
Sergeant- „	96	92	88	87	87	85	89	86	87	86	87	87	87	85	78	78	75	76	82	84
Korporaal- „	46	46	54	65	66	69	65	62	63	59	67	72	85	83	104	102	112	104	116	116
Torpedomaker 1e klasse	1	8	8	5	4	7	9	11	17	24	19	11	14	13	5	3	15	21	18	11
Leerling-torpedomaker	21	19	24	26	32	25	35	42	45	62	53	60	53	59	52	62	63	73	60	59
Oppertorpedist	9	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	7	7	7
Majoor-torpedist	44	44	41	39	35	32	31	28	27	21	19	18	18	17	17	15	14	9	9	6
Sergeant- „	18	13	11	5	5	5	2	2	2	2	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Korporaal- „	13	13	12	12	10	8	7	5	4	3	3	3	2	1	1	1	1	1	—	—

[1]) Met ingang van 1 Juli 1930 is de naam van verschillende kwaliteiten veranderd; in dezen staat zijn de nieuwe benamingen gebezigd.

Rangen en standen.		1923		1924		1925		1926	
		Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Majoor-timmerman		8	8	7	5	5	5	5	5
Sergeant- „		21	21	23	24	24	24	24	24
Korporaal- „		14	14	10	10	9	11	13	15
Timmerman 1e klasse		1	4	5	8	9	8	7	5
Leerling-timmerman		4	4	6	5	4	3	2	1
Oppergeschutmaker		2	2	2	2	2	2	2	2
Majoor- „		7	8	9	8	8	7	7	7
Sergeant- „		2	1	—	—	—	—	—	—
Oppermonteur		4	4	4	4	4	4	4	4
Majoor- „		12	13	15	15	15	15	17	19
Sergeant- „		35	39	38	38	46	54	60	63
Korporaal- „		98	96	115	114	123	117	100	91
Monteur 1e klasse		—	—	—	—	—	—	—	—
„ 2e „		—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-monteur		62	55	27	28	22	25	31	37
Sergeant-vlieger		—	—	—	—	—	—	—	—
Korporaal- „		—	—	—	—	—	—	—	—
Oppervliegtuigmaker	M.	1	1	1	2	2	2	2	2
Majoor- „	M.	4	3	4	4	4	4	4	7
Serg.- „	M.	32	31	34	35	34	35	34	33
Korporaal- „	M.	97	104	113	115	109	107	108	104
Vliegtuigmaker 1e kl.	M.	15	125	21	11	9	4	1	1
Leerling-vliegtuigm.	M.	40	18	5	3	2	—	—	—
Oppervliegtuigmaker	H.	—	—	—	1	1	1	1	1
Majoor- „	H.	4	3	4	3	3	3	3	3
Serg.- „	H.	27	26	25	25	25	25	25	25
Korporaal- „	H.	29	30	31	31	29	30	30	29
Vliegtuigmaker 1e kl.	H.	6	5	5	5	4	1	1	—
Leerling-vliegtuigm.	H.	5	3	1	—	—	—	—	—
Majoor-vliegtuigmaker	B.	1	1	1	1	1	1	1	1
Serg.- „	B.	3	3	3	3	3	3	3	3
Korporaal- „	B.	9	9	11	13	13	11	11	12

1927		1928		1929		1930		1931		1932	
Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4
24	24	24	24	24	24	26	26	26	26	25	25
15	15	16	16	15	13	13	14	14	14	14	14
6	5	3	3	2	2	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	2	2	2	3	2	2	2	2	2	2	2
7	7	7	7	6	6	4	4	2	2	1	—
—	—	4	4	4	4	3	3	4	4	4	4
4	4	4	5	6	6	6	6	6	6	6	6
20	20	21	22	24	26	29	29	34	34	34	34
60	72	70	71	71	69	77	76	71	72	69	68
91	78	86	83	89	88	87	84	93	82	89	89
1	1	6	3	1	1	2	1	1	1	1	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
48	56	44	53	51	54	57	60	50	55	46	39
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	10	9	19	14
2	2	2	2	2	2	2	4	4	5	5	6
7	7	7	7	7	7	7	12	15	18	18	19
33	34	39	41	48	53	59	68[1])	77[1])	84[1])	91[1])	90[1])
101	95	86	82	74	66	74	69	56	60	56	57
1	1	—	—	—	—	23	32	33	32	28	42
—	—	—	—	—	—	6	16	16	20	20	20
1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
3	3	3	3	3	3	3	8	9	9	9	9
25	26	29	32	34	36	37	32	31	31	31	31
29	27	23	19	17	16	14	12	12	12	12	11
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	6	10	10	7
1	1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2
3	3	3	4	6	5	6	5	6	6	6	6
11	11	10	9	7	7	6	6	4	3	3	3

[1]) Van wie 12 gedetacheerd van de Luchtvaartafdeeling der Landmacht.

Rangen en standen.	1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929		1930		1931		1932	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Vliegtuigmaker 1e kl. } B.	1	3	4	2	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Leerling-vliegtuigm. } B.	6	4	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Majoor-bottelier	11	10	11	11	11	11	11	11	10	7	7	8	7	7	7	7	7	9	8	8
Sergeant- „	32	31	28	26	25	25	25	25	25	27	22	22	22	22	23	25	26	29	28	29
Korporaal- „	38	44	48	45	49	54	51	53	49	46	44	42	42	45	41	42	41	43	43	45
Matroos- „	14	13	8	7	4	1	—	—	2	1	1	1	1	1	—	—	—	—	1	1
Botteliersmaat	3	5	5	6	4	5	4	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-bottelier	4	3	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Opperziekenverpleger	2	2	3	3	3	3	3	4	4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	4
Majoor- „	14	14	13	13	13	14	14	13	13	11	11	11	11	12	12	12	15	15	15	15
Sergeant- „	46	44	40	40	40	39	39	39	39	38	37	36	36	36	36	36	34	34	34	34
Korporaal- „	19	23	22	28	27	31	30	40	40	42	43	41	40	39	36	37	33	38	38	45
Matroos- „	10	9	7	12	12	8	8	8	7	1	—	4	5	5	5	10	11	11	10	7
Ziekenverplegersmaat	5	7	6	2	1	6	6	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-ziekenverpleger	6	3	3	11	11	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Opperschrijver	4	5	4	4	4	4	4	4	4	4	5	5	6	7	7	7	7	7	6	6
Majoor- „	24	23	24	24	24	25	25	25	26	25	24	23	23	23	23	23	23	23	23	23
Sergeant- „	62	62	63	62	62	61	61	61	60	58	57	57	57	56	56	56	56	56	56	57
Korporaal- „	63	67	63	65	67	68	70	71	71	72	72	71	73	72	69	70	69	64	65	68
Matroos- „	14	12	8	11	11	9	5	4	3	3	3	2	1	2	2	2	1	2	4	6
Schrijversmaat	9	12	11	10	6	7	8	4	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-schrijver	8	6	6	8	9	4	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sergeant-hofmeester	41	39	39	39	38	36	34	34	33	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32	32
Korporaal- „	36	37	37	36	36	33	33	30	28	27	25	27	25	26	28	29	27	32	31	38
Matroos- „	4	3	3	5	2	3	1	1	1	1	1	3	3	3	—	1	1	2	2	1
Hofmeestersmaat	4	5	5	4	6	6	4	4	4	2	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-hofmeester L. O.	4	3	3	4	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-hofmeester	4	3	2	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sergeant-kok	59	54	52	50	50	50	48	44	44	43	44	44	43	43	43	47	48	48	48	48
Korporaal-kok	77	77	77	76	79	91	91	85	86	87	87	84	78	73	69	65	61	63	63	65
Matrooskok	15	21	21	21	22	12	13	12	9	7	—	—	—	—	1	1	1	6	9	9
Koksmaat	3	3	3	4	3	3	4	4	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-kok L.O.	4	4	4	5	5	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Rangen en standen.	1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929		1930		1931		1932	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Leerling-kok	11	7	5	2	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Kleermaker	18	19	18	18	18	17	17	17	17	17	16	16	16	15	15	14	13	12	12	12
Schoenmaker	25	25	22	22	20	19	21	20	18	15	15	15	16	17	16	14	14	13	13	12
Barbier *a*)	19	19	20	21	19	17	16	17	16	16	16	16	16	16	15	14	13	12	12	11
Matroos 1e klasse	204	196	189	183	187	216	240	245	279	322	360	380	382	392	407	397	426	469	506	523
„ 2e „	148	186	224	297	363	388	406	422	404	349	330	303	285	292	302	352	343	298	334	356
„ 3e „	235	259	259	236	221	181	150	132	128	164	176	155	152	140	162	143	154	199	224	117
Lichtmatroos	204	147	135	96	93	77	82	124	157	141	79	96	112	98	114	179	251	212	109	173
Kapelmeester	—	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Onderkapelmeester	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Stafmuzikant	38	35	31	31	31	33	33	34	33	35	37	39	40	40	40	40	40	39	39	37
Muzikant *b*)	6	6	9	8	7	5	5	3	3	3	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
Leerling-muzikant	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2	2
Leerling-onderofficier 1e kl.	84	44	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Militair werkman	147	139	111	85	65	65	64	63	62	61	60	59	56	55	52	50	50	49	49	49

a) Vóór 25 April 1927: Scheerder.

b) Vóór 1 Juli 1924: Adspirant-stafmuzikant.

Sterkte van het Korps Mariniers.

Rangen en standen.	1923		1924		1925		1926		1927		1928		1929		1930		1931		1932	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Kolonel	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Luitenant-kolonel	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	2	1	1	1
Kapitein	6	5	5	5	3	3	4	4	4	4	5	4	4	6	6	6	6	6	6	6
1e Luitenant	6	6	7	7	7	7	7	7	9	9	10	10	11	9	10	10	10	10	10	10
2e „	—	1	1	1	3	3	4	4	3	3	3	3	4	4	2	2	1	1	—	—
Adjudant-onderofficier	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4
Sergeant-majoor	24	25	25	26	25	25	24	24	22	22	22	22	22	21	22	22	22	24	23	25
Sergeant	72	72	70	67	67	66	63	67	63	64	62	61	63	62	68	67	67	68	70	70
Korporaal	83	75	83	80	82	75	96	107	106	108	100	105	105	106	111	108	123	117	132	119
Marinier 1e klasse	390	375	385	387	409	440	457	480	492	497	512	508	551	563	531	491	487	515	525	538
„ 2e „	169	197	200	226	200	180	181	158	166	183	207	192	125	104	116	133	146	126	188	250
„ 3e „	231	223	241	245	261	245	244	237	215	133	113	105	144	152	205	279	350	399	311	210
Majoor-tamboer	1	1	1	1	1	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Sergeant-tamboer	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Sergeant-hoornblazer	1	1	1	1	1	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Korporaal-tamboer	3	2	2	3	3	3	4	3	1	3	3	3	3	3	3	1	3	3	2	1
Tamboer 1e klasse	15	16	18	21	19	19	19	19	19	17	16	16	19	18	17	15	11	13	15	19
„ 2e „	14	12	10	7	6	6	10	9	7	4	5	5	5	7	9	11	14	16	17	15
„ 3e „	6	10	13	16	15	12	8	8	13	11	13	9	11	15	12	16	16	18	22	21
Sergeant-pijper	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Korporaal-pijper	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—
Pijper 1e klasse	10	10	10	10	10	7	6	8	8	8	8	10	10	8	10	9	9	9	8	7
„ 2e „	—	1	3	3	3	3	4	1	3	2	5	2	2	4	4	4	4	5	6	7
„ 3e „	9	3	6	2	1	6	7	7	6	5	8	8	8	9	6	8	13	11	10	7
Korporaal-kok	2	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Meester-kleermaker	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

Sterkte van het personeel van den Marine-stoomvaartdienst.

Rangen en standen.	1923		1924		1925		1926	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Hoofdoffic. v.d. mar. st. v. dst								
1e kl.	1	1	1	1	1	1	1	1
„ „ 2e „	4	4	4	3	3	4	3	3
Officier- „ 1e „	35	35	35	35	35	34	35	37
„ „ 2e „	154	149	153	149	151	147	153	150
„ „ 3e „	18	18	16	16	14	13	11	11
Machinist	3	2	2	2	1	1	1	1
Adspirant-machinist . . .	31	—	—	—	—	—	—	—
Adj.-onderoff.-mach. *a*) . .	8	7	6	6	6	6	6	6
Majoor-machinist *b*) . . .	46	46	49	48	48	48	48	48
Sergeant-machinist *c*) . .	90	85	82	76	72	81	81	87
Korpor.-machinist 1e kl. *d*) .	13	14	12	12	8	7	5	4
„ „ 2e „ *e*) .	225	215	214	218	224	225	223	223
Korpor.-machinist	—	—	—	—	—	—	—	—
„ -stoker	51	49	46	45	39	33	30	23
„ -machinist B. D. *f*) .	3	3	3	2	2	1	—	—
Stoker-olieman	80	77	80	90	100	101	119	124
Stoker 1e klasse	267	263	263	281	321	324	332	341
„ 2e „	141	184	199	191	164	155	138	134
Hulpstoker	1	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-stoker	57	46	38	48	32	25	23	17
Leerl.-onderoffic.-machinist *g*)	—	—	20	20	27	32	44	50

1927		1928		1929		1930		1931		1932	
Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
3	3	3	3	3	4	4	4	4	5	5	5
35	35	42	43	45	44	43	43	45	47	51	53
151	145	137	131	128	128	131	129	128	123	117	111
12	12	16	16	16	14	11	10	9	8	6	6
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	8	10	10	10	11	11	12	12	13	14	15
50	53	50	51	52	51	53	57	60	66	67	68
91	86	89	88	79	89	101	108	112	118	130	134
3	3	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—
229	235	268	288	308	312	—	—	—	—	—	—
13	14	22	22	34	44	360	366	356	343	328	321
20	16	16	14	13	11	12	11	9	8	8	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
128	156	141	132	130	126	132	153	163	174	193	199
330	314	310	287	275	292	270	264	259	265	309	329
116	81	101	102	117	107	120	158	174	163	130	87
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	13	5	2	1	—	—	—	—	—	—	—
51	62	53	50	34	34	15	—	—	—	—	—

a, *b*, *c*, *d*, *e*, *f*, *g*) Voór 1 Januari 1925 resp. opper-machinedrijver; machinedrijver-majoor; sergeant-machinedrijver; korporaal-machinedrijver 1e en 2e klasse; korporaal-machinedrijver B.D.; leerling-machinedrijver.

Sterkte van de officieren der Koninklijke marine-reserve.

Rangen en standen.	1923		1924		1925		1926	
	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
Kapitein-luitenant t. zee .	—	—	—	—	—	—	—	—
Kapitein-luitenant t. zee tit.	—	—	—	1	1	1	1	1
Luitenant ter zee 1e kl. .	10	10	10	10	10	22	30	30
Buitengew. luit. t. zee 1e kl.	3	3	3	3	3	3	3	3
Luitenant ter zee 2e klasse	48	47	48	52	50	54	51	48
Luitenant ter zee 3e klasse *a*)	31	28	30	27	28	8	9	27
	21	18	17	13	13			
Officier zeewaarnemer 2e kl.	—	—	—	—	—	—	—	2
Officier zeewaarnemer 3e kl.	—	—	—	—	—	12	12	11
Officier vlieger 2e klasse .	1	1	1	3	4	4	6	8
Officier v. d. M. S. D. 1e kl.	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 2e „	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 3e „	—	—	—	—	—	—	—	—
Officier van Gezondheid 1e „	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 2e „	—	—	—	—	—	—	—	—
Officier v. Administratie 1e „	—	—	—	—	—	—	—	—
„ „ „ 2e „	—	—	—	—	—	—	—	—

a) Vóór 1 Februari 1925 adelborst der 1e klasse en buitengewoon adelborst.

1927		1928		1929		1930		1931		1932	
Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli	Januari	Juli
—	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2
35	39	42	41	42	45	46	52	53	56	58	60
3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
43	74	84	84	102	108	107	121	132	146	149	157
29	51	73	94	98	107	121	145	159	179	186	190
3	4	2	6	5	5	5	12	12	12	12	12
11	10	6	2	5	5	4	4	—	—	—	—
8	8	8	8	6	6	3	10	10	10	9	9
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2
—	4	4	5	4	4	5	18	21	22	22	24
—	6	7	11	12	18	21	29	37	57	63	68
—	2	1	1	2	2	2	8	7	7	7	8
—	—	—	—	2	2	2	3	6	6	6	6
—	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
—	6	8	9	9	9	10	12	10	10	10	10

Mutatiën bij de officieren der Zeemacht gedurende het jaar 1931.

Rangen.	Sterkte op 1 Jan. 1931.	Boven de sterkte met:		Met verlof buiten bezwaar v. d. lande.	In werkelijken dienst op 1 Januari 1931.	Bijgekomen door:				
		titulairen rang.	werkelijken rang.			Bevordering.	Benoeming.	Wederopneming in de sterkte.	Terugkeer van verleend verlof buiten bezwaar v.d. lande.	Totaal.
Vice-Admiraal . . .	7	—	3	—	4	1	—	—	—	1
Schout-bij-nacht . . .	3	—	—	—	3	1	—	—	—	1
Kapitein ter zee. . .	20	1	5	—	14	1	—	—	—	1
Kapitein-luitenant ter zee	31	—	1	—	30	4	—	—	—	4
Luitenant ter zee der 1e klasse.	116	—	—	—	116	11	—	—	—	11
Luitenant ter zee der 2e klasse.	171	—	—	—	171	27	—	—	—	27
Luitenant ter zee der 3e klasse.	53	—	—	—	53	—	27	—	—	27
Officier-vlieger 1e klasse	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
„ „ 2e klasse	23	—	—	1	22	11	—	—	1	12
„ „ 3e „	17	—	—	—	17	—	5	—	—	5
Kolonel der mariniers	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Luitenant-kolonel der mariniers	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—
Kapitein der mariniers	6	—	—	—	6	—	—	—	—	—
Eerste luitenant der mariniers	10	—	—	1	10	1	—	—	—	1
Tweede luitenant der mariniers	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Hoofdoff. v. d. M. S. D. 1e klasse.	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Hoofdoff. v. d. M. S. D. 2e klasse.	4	—	—	—	4	4	—	—	—	4
Officier v. d. M. S. D. 1e klasse.	45	—	—	—	45	13	—	—	—	13

Rangen.	Afgegaan door:							In werkelijken dienst op 1 Januari 1932.	Boven de sterkte met:		Met verlof buiten bezwaar v. d. lande.	Sterkte op 1 Jan. 1932.
	Bevordering.	Pensionneering.	Ontslag.	Overlijden.	Boven de sterkte voeren.	Verleend verlof buiten bezwaar van den lande.	Totaal.		titulairen rang.	werkelijken rang.		
Vice-Admiraal . . .	—	3	—	—	—	—	3	2	—	3	—	5
Schout-bij-nacht . . .	1	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	3
Kapitein ter zee. . .	1	—	—	—	—	—	1	14	1	5	—	20
Kapitein-luitenant ter zee	1	3	—	—	—	—	4	30	—	1	—	31
Luitenant ter zee der 1e klasse.	4	1	1	—	—	—	6	121	—	—	—	121
Luitenant ter zee der 2e klasse.	11	—	—	—	—	—	11	187	—	—	—	187
Luitenant ter zee der 3e klasse.	27	—	—	—	—	—	27	53	—	—	—	53
Officier-vlieger 1e klasse	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
„ „ 2e klasse	1	—	2	1	—	—	4	30	—	—	—	30
„ „ 3e „	11	—	1	—	—	—	12	10	—	—	—	10
Kolonel der mariniers	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Luitenant-kolonel der mariniers	—	1	—	—	—	—	1	1	—	—	—	1
Kapitein der mariniers	—	—	—	—	—	—	—	6	—	—	—	6
Eerste luitenant der mariniers	—	—	—	—	—	—	—	11	—	—	—	11
Tweede luitenant der mariniers	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—
Hoofdoff. v. d. M. S. D. 1e klasse.	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Hoofdoff. v. d. M. S. D. 2e klasse.	—	3	—	—	1	—	4	4	1	—	—	5
Officier v. d. M. S. D. 1e klasse.	4	1	2	—	—	—	7	51	—	—	—	51

Rangen.	Sterkte op 1 Jan. 1931.	Boven de sterkte met: titulairen rang.	Boven de sterkte met: werkelijken rang.	Met verlof buiten bezwaar v. d. lande.	In werkelijken dienst op 1 Januari 1931.	Bijgekomen door: Bevordering.	Benoeming.	Wederopneming in de sterkte.	Terugkeer van verleend verlof buiten bezwaar v.d. lande.	Totaal.	Afgegaan door: Bevordering.	Pensionneering.	Ontslag.	Overlijden.	Boven de sterkte voeren.	Verleend verlof buiten bezwaar van den lande.	Totaal.	In werkelijken dienst op 1 Januari 1932.	Boven de sterkte met: titulairen rang.	Boven de sterkte met: werkelijken rang.	Met verlof buiten bezwaar v. d. lande.	Sterkte op 1 Jan. 1932.
Officier v. d. M. S. D. 2e klasss.	128	—	1	—	127	5	—	—	—	5	13	—	3	—	—	—	16	116	—	1	—	117
Officier v. d. M. S. D. 3e klasse.	9	—	—	—	9	—	2	—	—	2	5	—	—	—	—	—	5	6	—	—	—	6
Hoofdoff. van gezondheid 1e klasse. . .	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Hoofdoff. van gezondheid 2e klasse. . .	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	2
Officier van gezondheid 1e klasse.	27	—	—	—	27	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	27	—	—	—	27
Officier van gezondheid 2e klasse.	12	—	—	—	12	—	2	—	—	2	—	—	1	—	—	—	1	13	—	—	—	13
Hoofdoff. van administratie 1e klasse . .	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Hoofdoff. van administratie 2e klasse . .	3	—	—	—	3	3	—	—	—	3	—	1	—	—	—	—	1	5	—	—	—	5
Officier van administratie 1e klasse . .	27	—	—	—	27	4	—	—	—	4	3	—	—	—	—	1	4	27	—	—	1	28
Officier van administratie 2e klasse . .	42	—	—	—	42	1	—	—	—	1	4	—	—	—	—	—	4	39	—	—	—	39
Officier van administratie 3e klasse . .	2	—	—	—	2	—	2	—	—	2	1	—	—	—	—	—	1	3	—	—	—	3
Officier Monteur . . .	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
Totaal 1931 . .	765	1	10	1	753	88	39	—	1	128	88	13	10	1	1	1	114	767	2	10	1	780
„ 1930 . .	756	1	10	5	740	99	44	—	5	148	99	20	12	3	—	1	135	753	1	10	1	765
„ 1929 . .	743	1	10	1	731	87	44	—	2	133	87	17	8	6	—	5	123	740	1	10	5	756
„ 1928 . .	725	4	8	1	712	100	50	—	1	151	100	16	8	4	3	1	132	731	1	10	1	743
„ 1927 . .	716	4	8	2	702	109	46	—	2	157	109	21	11	4	1	1	147	712	4	8	1	725

Mutatiën bij de machinisten, onderofficieren, en manschappen der Zeemacht gedurende het jaar 1931.

Rang, stand en klasse.	Sterkte op 1 Jan. 1931.	Bijgekomen door: aanneming.	bevordering of overgang.	verlaging, terug. stelling.	terugkeer van desertie.	Totaal.	Afgegaan door: bevordering of overgang.	verlaging, terug. stelling.	overlijden.	Ontslag. Langdurigen dienst.	Gebreken.	Ongeschiktheid v. anderen aard.	diensteindiging of verzoek.	Veroordeeling.	Wangedrag.	Verregaande plichtsverzaking als militair.	Desertie.	Totaal.	Zijn sterk op 1 Jan. 1932.
Opperschipper	14	—	6	—	—	6	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	5	15
Schipper	53	—	13	—	—	13	6	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	9	57
Bootsman	91	—	23	—	—	23	13	—	1	3	—	—	1	—	—	—	—	18	96
Kwartiermeester	167	—	28	—	—	28	23	—	—	2	1	1	—	—	—	—	—	28	167
Opperkonstabel	6	—	3	—	—	3	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	7
Majoor-konstabel	23	—	5	—	—	5	3	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	5	23
Sergeant-konstabel	62	—	4	—	—	4	5	1	—	3	—	—	1	—	—	—	—	10	56
Korporaal-konstabel	67	—	4	1	—	5	4	1	—	1	1	—	—	—	—	—	—	7	65
Matroos-konstabel	—	—	5	1	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Sergeant-vlieger	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Korporaal-vlieger	10	13	—	—	—	13	1	—	—	—	—	3	—	—	—	—	—	4	19
Opper-telegrafist	5	—	3	—	—	3	—	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	3	5
Majoor-telegrafist	18	—	6	—	—	6	3	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	4	20
Sergeant-telegrafist	40	—	7	—	—	7	6	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	7	40
Korporaal-telegrafist	66	—	9	—	—	9	7	—	—	2	1	—	2	—	—	—	—	12	63
Matroos-telegrafist	1	—	9	—	—	9	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	8
Seinersmaat	17	16	—	—	—	16	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	30
Oppergeschutmaker	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Majoor-geschutmaker	2	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Sergeant-geschutmaker	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Oppermonteur	6	—	4	—	—	4	1	—	—	3	—	—	—	—	—	—	—	4	6
Majoor-monteur	34	—	6	—	—	6	4	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	6	34
Sergeant-monteur	71	—	11	—	—	11	6	—	—	—	—	—	7	—	—	—	—	13	69
Korporaal-monteur	93	—	11	—	—	11	11	—	—	—	1	—	3	—	—	—	—	15	89
Monteur der 1e klasse	1	—	2	—	—	2	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1
Leerling-monteur	50	15	—	2	—	17	13	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	21	46
Oppervliegtuigmaker M.	4	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
Majoor-vliegtuigmaker M.	15	—	4	—	—	4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	18

Rang, stand en klasse.	Sterkte op 1 Jan. 1931.	Bijgekomen door:					Afgegaan door:												Zijn sterk op 1 Jan. 1932.
		aanneming.	bevordering of overgang.	verlaging, terugstelling.	terugkeer van desertie.	Totaal.	bevordering of overgang.	Verlaging, terugstelling.	overlijden.	Ontslag.							Desertie.	Totaal.	
										Langdurigen dienst.	Gebreken.	Ongeschiktheid v. anderen aard.	diensteindiging of verzoek.	Veroordeeling.	Wangedrag.	Verregaande plichtsverzaking als militair.			
Sergeant-vliegtuigmaker M. . .	65	—	19	—	—	19	4	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	5	79
Korporaal-vliegtuigmaker M. .	56	—	21	—	—	21	19	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	21	56
Vliegtuigmaker M. der 1e klasse	33	9	7	—	—	16	21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	21	28
Leerling-vliegtuigmaker M. . .	16	9	—	—	—	9	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	20
Oppervliegtuigmaker H. . . .	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Majoor-vliegtuigmaker H. . .	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9
Sergeant-vliegtuigmaker H. .	31	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	31
Korporaal-vliegtuigmaker H. .	12	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	12
Vliegtuigmaker H. der 1e klasse	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-vliegtuigmaker H. . .	6	4	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10
Majoor-vliegtuigmaker B. . .	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Sergeant-vliegtuigmaker B. . .	6	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6
Korporaal-vliegtuigmaker B. .	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	3
Vliegtuigmaker B. der 1e klasse	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-vliegtuigmaker B. . .	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	—
Majoor-timmerman	4	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	4
Sergeant-timmerman	26	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	25
Korporaal-timmerman. . . .	14	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	14
Timmermansmaat	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-timmerman	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Majoor-bottelier	7	—	3	—	—	3	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	8
Sergeant-bottelier	26	—	7	—	—	7	3	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	5	28
Korporaal-bottelier	41	—	9	—	—	9	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	43
Matroos-bottelier.	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Opperziekenverpleger	5	—	3	—	—	3	—	—	—	4	—	—	—	—	—	—	—	4	4
Majoor-ziekenverpleger . . .	15	—	5	—	—	5	3	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	5	15
Sergeant-ziekenverpleger. . .	34	—	6	—	—	6	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	34
Korporaal-ziekenverpleger . .	33	—	11	—	—	11	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	38
Matroos-ziekenverpleger . . .	11	—	10	—	—	10	11	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	10

Rang, stand en klasse.	Sterkte op 1 Jan. 1931.	Bijgekomen door:					Afgegaan door:													Zijn sterk op 1 Jan. 1932.
		aanneming.	bevordering of overgang.	verlaging, terugstelling.	terugkeer van desertie.	Totaal.	bevordering of overgang.	verlaging, terugstelling.	overlijden.	Ontslag. Langdurigen dienst.	Gebreken.	Ongeschiktheid v. anderen aard.	diensteindiging of verzoek.	Veroordeeling.	Wangedrag.	Verregaande plichtsverzaking als militair.	Desertie.	Totaal.	
Opperschrijver	7	—	5	—	—	5	—	—	—	6	—	—	—	—	—	—	—	6	6
Majoor-schrijver	23	—	6	—	—	6	5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	23
Sergeant-schrijver	56	—	8	—	—	8	6	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	8	56
Korporaal-schrijver	69	—	6	—	—	6	8	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	65
Matroos-schrijver	1	—	2	2	—	4	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	4
Sergeant-hofmeester	32	—	2	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	32
Korporaal-hofmeester	27	—	8	—	—	8	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	31
Matroos-hofmeester	1	—	3	—	—	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Sergeant-kok	48	—	2	—	—	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2	48
Korporaal-kok	61	—	5	—	—	5	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	3	63
Matroos-kok	1	—	9	—	—	9	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	9
Kleermaker	13	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	12
Schoenmaker	14	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	13
Barbier	13	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	12
Matroos der 1ste klasse	426	4	151	1	—	156	54	2	1	5	—	—	14	—	—	—	—	76	506
„ „ 2de „	343	21	168	1	2	192	183	—	—	—	3	1	10	2	1	—	1	201	334
„ „ 3de „	154	—	241	—	—	241	168	—	1	—	—	—	1	—	—	1	—	171	224
Lichtmatroos. Nieuwe opleiding	251	238	—	—	—	238	241	—	1	—	1	77	59	—	—	1	—	380	109
Kapelmeester	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Onderkapelmeestsr	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Stafmuzikant	40	1	—	—	—	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	2	39
Muzikant	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Adspirant-muzikant	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Leerling-muzikant	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Oppertorpedomaker	8	—	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	8
Majoor-torpedomaker	44	—	7	—	—	7	1	—	—	3	—	—	2	—	—	—	—	6	45
Sergeant-torpedomaker	75	—	18	—	—	18	7	—	—	—	—	—	4	—	—	—	—	11	82
Korporaal-torpedomaker	112	—	24	—	—	24	18	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	20	116
Torpedomaker der 1e klasse	15	12	—	—	—	12	9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	9	18

Rang, stand en klasse.	Sterkte op 1 Jan. 1931.	Bijgekomen door:					Afgegaan door:											Zijn sterk op 1 Jan. 1932.
		aanneming.	bevordering of overgang.	verlaging, terug. stelling.	terugkeer van desertie.	Totaal.	bevordering of overgang.	verlaging, terug. stelling.	overlijden.	Ontslag. Langdurigen dienst.	Gebreken.	Ongeschiktheid v. anderen aard.	diensteindiging of verzoek.	Veroordeeling.	Wangedrag.	Verregaande plichtsverzaking als militair.	Desertie.	Totaal.	
Leerlingtorpedomaker	63	15	—	—	—	15	15	—	1	—	—	1	—	1	—	—	—	18	60
Oppertorpedist	5	—	4	—	—	4	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	7
Majoor-torpedist	14	—	—	—	—	—	4	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	5	9
Sergeant-torpedist	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Korporaal-torpedist	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—
Adjudant-onderoffic.-machinist.	12	—	7	—	—	7	—	—	—	5	—	—	—	—	—	—	—	5	14
Majoor-machinist.	60	—	16	—	—	16	7	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	9	67
Sergeant-machinist	112	—	35	—	—	35	16	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	17	130
Korporaal-machinist	356	—	23	—	—	23	35	2	2	7	2	—	3	—	—	—	—	51	328
Korporaal-stoker	9	—	2	—	—	2	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	9
Stoker-olieman	163	4	50	2	1	57	23	—	—	—	—	—	3	—	—	—	1	27	193
Stoker der 1ste klasse . . .	259	2	118	—	1	121	53	2	—	7	1	1	6	—	1	—	—	71	309
„ „ 2de „ . . .	174	81	—	2	2	85	119	—	—	—	3	2	1	3	1	—	—	129	130
Militair-werkman	50	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	49
Machinist (opgeheven qualiteit)	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Totaal 1931 . . .	4496	447	1188	13	6	1654	1176	15	9	94	18	96	126	6	3	2	2	1547	4603
„ 1930 . . .	4156	663	1013	16	7	1699	992	16	21	122	25	53	113	8	3	1	5	1359	4496
„ 1929 . . .	4039	445	955	15	8	1423	951	15	9	119	16	38	147	6	2	—	3	1306	4156
„ 1928 . . .	4028	347	838	14	5	1204	830	15	11	102	21	66	130	12	1	3	2	1193	4039
„ 1927 . . .	4110	274	917	23	10	1224	913	23	19	120	26	50	99	19	7	6	24	1306	4028

Opgaven betreffende aanneming en verloop van onderofficieren en manschappen.

Jaar	Bijgekomen				Afgegaan door ontslag, overlijden, desertie.	Vermeerdering.	Vermindering.
	door aanneming van		door terugkeer van desertie.	Totaal.			
	lichtmatrozen.	schepelingen in andere qualiteiten					
1923	220	191	15	426	518	—	92
1924	199	174	13	386	403	17	—
1925	158	148	12	318	386	—	68
1926	256	177	14	447	387	60	—
1927	141	133	10	284	370	—	86
1928	215	132	5	352	348	4	—
1929	243	202	8	453	340	113	—
1930	375	288	7	670	351	319	—
1931	238	209	6	453	356	97	—

Koninklijk Instituut voor de Marine te Willemsoord.

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aanneming van Adelbersten voor het korps zeeofficieren. (3-jarige opleiding.)										
Aantal opengestelde plaatsen	22	10	13	12	14	10	13	20*a*	25	9
Waarvoor zich aanmeldden .	54	35	45	47	50	45	30	39	68	91
Van deze hadden geen diploma of onvoldoende cijfers	2	1	5	2	11	1	6	6	11	21
Trokken zich terug	7	3	2	9	3	3	—	6	5	7
Geneesk. ongesch. bevonden	15	11	15	12	12	13	11	10	19	25
Niet aangesteld of voor eene aanstelling bedankt . . .	13	—	—	—	—	5	—	1	1	21
Geschikt bevonden	—	17	10	16	20	20	10	14	17	27
Voorw. geschikt bevonden	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
Niet geschikt	—	3	12	8	4	7	3	2	15	11
Aangesteld	17	8	11	15	12	16	10	13	17	6
In Ned.-Indië aangesteld . .	5	2	2	1	2	1	1	2	3	3

a. Facultatief bij de 3- of 4-jarige opleiding.

Aanneming van adelborsten voor den zeedienst.

(4-jarige opleiding.)

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aantal opengestelde plaatsen	12	18	18	18	18	10	8	5*a*	5*a*	—
Waarvoor zich aanmeldden	71	72	80	88	84	101	75	76	81	—
Geneeskundig ongeschikt bevonden .	29	31	39	28	21	38	22	30	22	—
Trokken zich terug .	9	10	10	13	14	19	19	16	15	—
Geschikt bevonden .	19	26	15	13	29	27	23	16	23	—
Niet geschikt . . .	14	5	16	34	20	17	11	14	21	—
Aangesteld	9	15	15	11	14	5	10	4	5	—
In Ned.-Indië aangesteld	4	4	3	3	2	1	—	1	—	—

a. Facultatief bij de 3- of 4-jarige opleiding.

Eind- en overgangsexamens.

Vierde afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	—	13*e*	19*a*	20*b*	16*e*	18*a*	6*e*	10	6*j*	6
Bij het examen slaagden	—	12	15	16	13	16	5	9	4	6
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	2	2	2	—	—	1	1	—

Derde afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	42*c*	39*cd*	36*c*	30	32	32*a*	33*e*	19*a*	22	25
Bij het examen slaagden	38	34	31	29	27	30	29	16	20*k*	25
Vergund den cursus nogmaals te volgen	1	1	2	1	5	—	3	1	1	—

a. 2 adelborsten werden ontslagen. *b.* 1 adelborst overleden en 1 ontslagen. *c.* 3 adelborsten werden ontslagen. *d.* 1 adelborst ging over als adelb. v. d. administratie der 2de afdeeling. *e.* 1 adelborst werd ontslagen. *f.* 1 adelborst werd ontslagen en 1 ging over als adelborst der 2e afdeeling voor het korps mariniers. *g.* 1 adelborst is overleden en 5 werden ontslagen. *h.* 3 adelborsten kwamen over van de 1e afd. van den stoomv. dienst en 2 werden ontslagen. *i.* 2 adelborsten gingen over als adelborst der 3 afd. voor het korps mariniers. *j.* 1 adelborst ging over als adelborst v. d. mariniers. *k.* 1 adelborst werd ontslagen.

Tweede afdeeling.

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	14*f*	38*d*	35*g*	31	34*h*	28	30*a*	29	18	22
Bij het examen slaagden	12	34	29	29	31	28	28	27	16	22
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	1	—	2	1	—	—	2	2	—

Eerste afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	19*c*	14	35*a*	31*a*	29*a*	35*ad*	29*a*	28*b*	28	17
Bij het examen slaagden	16	13	32	30	24	31	28	25	27	17
Vergund den cursus nogmaals te volgen	2	1	2	—	4	1	—	1	1	—

a. 1 adelborst werd ontslagen. *b.* 2 adelborsten werden ontslagen. *c.* 1 adelborst moest wegens ziekte het practische gedeelte van het eind-examen nog afleggen. *d.* 2 adelborsten kwamen nog niet voor benoeming tot officier in aanmerking.

Aanneming van adelborsten voor het korps mariniers.

(3-jarige opleiding.)

Aantal opengestelde plaatsen	2	2	2	—	—	—	3*a*	3*a*	—	—
Waarvoor zich aanmeldden	22	10	14	—	—	—	14	9	—	—
Van deze hadden geen diploma of onvoldoende cijfers . .	—	—	2	—	—	—	2	1	—	—
Trokken zich terug	4	1	—	—	—	—	—	3	—	—
Geneeskundig ongeschikt bevonden .	6	3	5	—	—	—	6	4	—	—
Geschikt bevonden .	—	5	4	—	—	—	5	1	—	—
Niet geschikt . . .	—	1	3	—	—	—	1	—	—	—
Aangesteld	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—
Niet aangesteld of voor eene aanstelling bedankt	11	—	—	—	—	—	5	—	—	—

a. Facultatief bij de 3- of bij de 4-jarige opleiding.

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aanneming van adelborsten voor het korps mariniers.										
(4-jarige opleiding.)										
Aantal opengestelde plaatsen	—	1	2	—	—	—	3*a*	3*a*	—	—
Waarvoor zich aanmeldden	—	31	22	—	—	—	27	22	—	—
Geneeskundig ongeschikt bevonden .	—	14	7	—	—	—	7	11	—	—
Trokken zich terug .	—	5	3	—	—	—	6	8	—	—
Geschikt bevonden .	—	6	9	—	—	—	9	2	—	—
Niet geschikt . . .	—	7	3	—	—	—	5	1	—	—
Aangesteld	—	1	2	—	—	—	3	2	—	—
In Ned.-Indië aangesteld	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

a. Facultief bij de 3- of bij de 4-jarige opleiding.

Eind- en overgangsexamens.

Vierde afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	—	1	2	—	—	—	—	3	3	1
Bij het examen slaagden	—	1	2	—	—	—	—	2	2*c*	—*d*
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—

Derde afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	1	1	2	2	—	—	—	—	4	3
Bij het examen slaagden	1*b*	1	2	2	—	—	—	—	4	2*d*
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Tweede afdeeling.

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	1	2	1	2	2	—	—	—	—[b]	4
Bij het examen slaagden	2[a]	2	1	2	2	—	—	—	—	4
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Eerste afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	1	2	2	1	2	2	—	—	—	—
Bij het examen slaagden	1	2	2	1	2	2	—	—	—	—

a. 1 adelborst zeedienst ging over als adelborst mariniers.
b. bovendien werd 1 cadet der K. M. A. benoemd tot adelborst der 2e afdeeling voor het korps mariniers.
c. 1 adelborst zeedienst ging over als adelborst mariniers.
d. 1 adelborst werd ontslagen.

Aanneming van adelborsten voor den stoomvaartdienst.

(3-jarige opleiding.)

Aantal opengestelde plaatsen	—	—	—	—	—	—	—	10[a]	10[a]	7
Waarvoor zich aanmeldden	—	—	—	—	—	—	—	9	18	41
Geneeskundig ongeschikt bevonden .	—	—	—	—	—	—	—	4	6	9
Trokken zich terug .	—	—	—	—	—	—	—	2	2	11
Geschikt bevonden .	—	—	—	—	—	—	—	3	7	12
Niet geschikt . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	3	9
Aangesteld	—	—	—	—	—	—	—	1	4	7
In Ned.-Indië aangesteld.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

a. Facultatief bij de 3- of bij de 4-jarige opleiding.

Aanneming van adelborsten voor den stoomvaartdienst.

(4-jarige opleiding.)

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aantal opengestelde plaatsen	8	3	3	3	4	5	5	10*a*	10*a*	—
Waarvoor zich aanmeldden	58	34	44	39	37	40	39	32	33	—
Geneeskundig ongeschikt bevonden .	23	15	20	12	11	19	15	9	13	—
Trokken zich terug .	10	2	4	9	5	6	11	7	9	—
Geschikt bevonden .	16	11	9	4	13	3	7	7	4	—
Voorwaardelijk geschikt	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Niet geschikt . . .	9	6	11	14	8	12	6	8	7	—
Aangesteld	8*b*	4	3	3	3	5	4	8	6	—
In Ned.-Indië aangesteld	1	—	—	—	1	—	1	1	—	—

a. Facultatief bij de 3- of bij de 4-jarige opleiding.
b. 1 adelborst is overgekomen van de 5-jarige opleiding.

Eind- en overgangsexamens.

Vijfde afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	8*a*	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bij het examen slaagden	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Vierde afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	6	16	4	3	3	4	5	7*b*	9*b*	6
Bij het examen slaagden	6	16	4	3	3	4	3	4	7	5*c*
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	2	1	—	—

a. 1 adelborst werd benoemd tot adelborst voor den stoomvaartdienst (4-j. opl.)
b. 2 adelborsten werden ontslagen.
c. 1 adelborst werd ontslagen.

Derde afdeeling.

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	4	6	16*a*	4	3	3	4	3	6	11
Bij het examen slaagden	4	6	15	4	3	3	4	2	6	10
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1

Tweede afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	7*a*	5	6	15*a*	4	4	3	4*a*	2	6
Bij het examen slaagden	5	5	6	14	3	4	3	3	2	6
Vergund den cursus nogmaals te volgen	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—

Eerste afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	7	5	5	6*b*	14*ac*	4	4	3	3	3
Bij het examen slaagden	7	5	5	5	9	4	4	3	2	3
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—

a. 1 adelborst werd ontslagen. *b.* 1 adelborst werd wegens onvoldoende practische vorming nog niet benoemd. *c.* 3 adelborsten zijn overgegaan naar den zeedienst.

Aanneming van adelborsten voor de administratie.

Aantal opengestelde plaatsen	4	—	2	2	2	—	2	—	4	—
Waarvoor zich aanmeldden	48	—	28	26	41	—	28	—	43	—
Van wie hadden geen diploma of onvoldoende cijfers . .	—	—	1	2	7	—	4	—	3	—
Trokken zich terug .	10	—	2	8	4	—	1	—	2	—

	1923	1924	1925	1926	1927	1928	1929	1930	1931	1932
Geneeskundig ongeschikt bevonden .	13	—	7	7	11	—	8	—	13	—
Geschikt bevo den .	—	—	15	5	8	—	11	—	18	—
Niet geschikt . . .	—	—	3	4	11	—	4	—	7	—
Aangesteld	3	—	2	2	2	—	2	—	4	—
Aangesteld in Ned.-Indië.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Aan de vereischten voldeden	22	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Eind- en overgangsexamens.

Tweede afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	7*a*	7	5	2	2	2	—	2	—	4
Bij het examen slaagden	5	7	5	2	2	2	—	2	—	4
Vergund den cursus nogmaals te volgen	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Eerste afdeeling.

Aantal leerlingen bij het begin van den cursus	4	5	7	5	2	2	2	—	2	—
Bij het examen slaagden	4	5	7	5	2	2	2	—	2	—
Vergund den cursus nogmaals te volgen	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

a. 1 adelborst werd ontslagen.

RECAPITULATIE

van de sterkte der actieve zeemacht op 1 Juli 1932.

Zeeofficieren *a*)	416				
Officieren-vlieger	40				
„ der mariniers	18				
„ van den marine-stoomvaartdienst	176				
„ van gezondheid	42				
„ „ administratie	75				
Officier-monteur	1				
					768
Onderofficieren *b*)		1960			
Manschappen *b*)			1476		
Onderofficieren mariniers		224			
Manschappen „			1073		
Machinisten	1				
Onderofficieren stoomvaardienst		547			
Manschappen „			615		
Militaire werklieden			49		
	1	2731	3213		
					5945
Adelborsten (zeedienst en mariniers)				77	
Adelborsten voor den stoomvaartdienst				26	
Adelborsten voor de administratie				4	
Studenten in de geneeskunde				21	
					128
				Totaal	6841

a) Hieronder zijn begrepen de boven de sterkte gevoerde officieren.
b) Uitgezonderd die van den stoomvaartdienst en van het korps mariniers.

KLACHTZAKEN

BIJ DE

KONINKLIJKE MARINE.

Klachtzaken bij de Koninklijke Marine 1 Juli 1931—1 Juli 1932.

Kwaliteit.	Ingediend bij Hoogere Militaire Autoriteit.	Beschikkingen.				Straffen en strafredenen.						Hoog Militair Gerechtshof.	
		Gegrond.	Gedeeltelijk gegrond.	Ongegrond.	Niet ontvankelijk.	Handhaving straf en strafreden.	Handhaving straf en wijziging strafreden.	Wijziging straf en handhaving strafreden.	Wijziging straf en strafreden.	Straf en strafreden te niet gedaan.	Nadere straf wegens onrechtelijk beklag.	Aantal malen eindbeslissing ingeroepen.	Beslissing.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
Officieren	6	2	2	2	—	2	1	—	2	1	—	—	—
Reserve-officieren	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Onderofficieren met den rang van sergeant en hooger . .	13	1	4	7	1	5	4	—	2	1	—	3	2 (5– 8) *) 1 (4–10)
Korporaals en manschappen .	37	5	8	24	—	23	6	1	3	4	7	1	1 (3–11)
Dienstplichtig personeel beneden den rang van officier .	10	3	2	5	—	5	2	—	—	3	2	—	—
Inlandsche onderofficieren met den rang van sergeant en hooger.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Inlandsche korporaals en manschappen.	5	1	1	3	—	2	2	—	—	1	—	—	—
Totaal 1931—1932 .	71	12	17	41	1	37	15	1	7	10	9	4	4
1930 . . .	50	1	19	29	3	26	15	1	7	—	—	3	3
1929 . . .	62	7	17	39	2	37	14	1	5	6	—	3	3
1928 . . .	80	5	22	55	—	53	11	2	11	5	—	6	6
1927 . . .	62	11	27	22	—	22	13	8	8	9	—	5	5
1926 . . .	44	2	15	22	1	18	12	—	4	1	—	2	2
1925 . . .	47	9	14	21	2	18	14	2	6	6	—	4	4
1924 . . .	35	10	7	25	—	19	9	2	3	9	—	7	7
1923 . . .	29	2	9	21	—	18	7	3	4	—	—	4	4
1922 . . .	28	10	14	33	—	27	11	6	4	3	—	32	32

*) De omhaalde cijfers in kolom 14 duiden aan: de beschikking, straf en strafreden overeenkomstig die vermeld in de kolommen 3—12.

Staat van gestraften 1 Juli 1931—1 Juli 1932.

32 gestraften met 10 of meer straffen = 360 straffen.
255 „ „ 5—9 straffen = 1585 „
1039 gestraften met 2—4 straffen = 2812 straffen.
965 „ „ 1 straf = 965 „

Sterkte [1]: 1583 j, 1158 m, 937 s, 742 o.

Aard der overtreding.	Gestraften. [2] Totaal.	Leeftijden [3] beneden 16 jaar.	16 tot 21 jaar.	21 tot 30 jaar.	30 jaar en ouder.	Qualiteiten. Afkomstig van de opleiding van jongens, lichtmatrozen of leerlingen onderofficier.	Mariniers.	Stokers.	Overigen (zonder de zeemilicien)	Straffen.	Berisping. Straffen.	Strafdienst. Dagen straf.	Vervroegd terugkeeren voor het avondappel. Straffen.	Dagen straf.	Licht arrest: Straffen.	Dagen straf.	Licht arrest, geheel of gedeeltelijk gepaard gaande met strafdienst. Straffen.	dagen. Licht arrest.	Strafdienst.	Verzwaard arrest. Straffen.	Dagen straf.	Streng arrest. Straffen.	Dagen straf.	Verlaging. Straffen.	Plaatsing in eene tuchtklasse. Straffen.	Dagen straf.
a. niet in dronkenschap gepleegd:																											
1. tegen de ondergeschiktheid	529	—	202	284	43	231	155	75	68	26	81	169	—	—	116	368	171	589	480	207	708	172	800	2	—	—
2. in verband met den wal	1027	—	372	570	85	426	302	184	115	139	178	334	—	—	598	2317	498	2235	1688	220	1018	164	722	—	—	—
3. feiten, bedoeld in art. 2, 4°., der Wet op de Krijgstucht	24	—	18	4	2	18	2	4	—	—	—	—	—	—	—	—	9	32	27	8	33	10	37	1	—	—
4. overige	1652	—	559	903	190	606	521	279	246	404	624	1087	—	—	800	1875	649	1931	1591	311	1125	104	440	4	—	—
b. in dronkenschap gepleegd:																											
1. tegen de ondergeschiktheid	13	—	2	8	3	5	2	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	9	12	46	—	—	—
2. in verband met den wal	132	—	33	75	24	32	62	26	12	—	5	11	—	—	14	112	26	173	123	52	309	64	267	—	—	—
3. feiten, bedoeld in art. 2, 4°., der Wet op de Krijgstucht	1	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—
4. overige	16	—	2	10	4	6	6	2	2	—	—	—	—	—	1	21	5	38	27	6	41	10	53	—	—	—
c. dronkenschap . . .	27	—	9	10	8	12	10	4	1	—	—	—	—	—	3	25	1	2	1	8	36	16	51	—	—	—
aantal gestraften, hetzij eenmaal of meermalen gestraft	2291	—	745	1283	263	877	675	423	316	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
									Totaal . . .	569	888	1601	—	—	1532	4718	1359	5000	3937	814	3279	552	2416	8	—	—

[1] De bemanning beneden den sergeantsrang op den 1sten Juli van het jaar van indiening, gerekend naar het aantal conduiteboekjes aan boord of bij de inrichting, waaruit de staat is samengesteld. **j:** afk. van opl. jongens, lichtmatrozen of leerlingen onderofficier; **m:** mariniers; **s:** stokers (omvat het geheele machinekamerpersoneel beneden den rang van sergeant); **o:** overigen.
[2] Dezelfde schepeling, meermalen gestraft zijnde voor feiten van denzelfden aard, wordt in de onder dit hoofd voorkomende kolommen en rubrieken slechts eenmaal geteld.
[3] De leeftijd op 1 Januari van het loopende jaar wordt voor deze onderverdeeling gebruikt. Ongestraft bleven: 706 j, 483 m, 514 s, 426 o.

Statistiek van de Marine-spaarbank over het jaar 1932.

INLAGEN.

Jaar en maand.	Aantal nieuwe boekjes.	Bedrag der eerste inlagen.	Bedrag der volgende inlagen.	Totaal.
1932.				
Januari	21	f 9240,—	f 9610,65	f 18850,65
Februari	18	11045,—	13389,—	24434,—
Maart	18	5111,—	19715,50	24826,50
April	21	10217,—	19237,50	29454,50
Mei	12	3555,—	14947,50	18502,50
Juni	11	3669,50	7913,80	11583,30
Juli	16	5912,—	14676,50	20588,50
Augustus	17	4520,—	14447,50	18967,50
September	24	13710,—	7542,50	21252,50
October	9	2190,—	7825,—	10015,—
November	17	2977,—	11868,—	14845,—
December	18	5769,—	20736,50	26505,50
Totaal	202	f 77915,50	f 161909,95	f 239825,45

Op 1 Januari 1932 was belegd in 556 boekjes f 211035,40.

TERUGBETALINGEN.

Jaar en maand.	Afgegeven boekjes. Aantal.	Afgegeven boekjes. Bedrag.	Terug betaalde gelden.	Totaal.
1932.				
Januari	9	f 5371,52	f 1810,—	f 7181,52
Februari	17	11281,73	6558,90	17840,63
Maart	8	11791,39	9679,—	21470,39
April	10	11201,79	3169,—	14370,79
Mei	30	36111,11	11710,—	47821,11
Juni	23	13333,—	4677,—	18010,—
Juli	27	22394,—	5277,—	27671,—
Augustus	21	22677,20	2448,—	25125,20
September	20	12327,19	6644,—	18971,19
October	4	10226,—	4842,—	15068,—
November	18	5621,28	5680,—	11301,28
December	20	18230,92	2494,—	20724,92
Totaal	207	f 180567,13	f 64988,90	f 245556,03

Op 1 Januari 1933 was belegd in 545 boekjes f 209953,50.

Opgave van het bedrag der in elk jaar belegde en nieuw verstrekte en afgegeven gelden en van het aantal der in elk jaar der afgegeven boekjes.

Jaar.	Nieuw verstrekte boekjes.	Belegd bedrag.	Afgegeven boekjes.		Terugbetaald op boekjes.	Totaal.	Vermeerdering of vermindering.	
			Aantal boekjes.	Bedrag.			Boekjes.	Bedrag.
1913	581	f 196 574,59⁵	752	f 126 574,64	f 116 396,90⁵	f 242 971 54⁵	— 171	— f 46 396,95
1914	566	219 176,27	360	68 329,37	87 124,32⁵	155 453,69⁵	+ 206	+ 63 722,57⁵
1915	607	229 110,05⁵	318	56 539,51	128 209,96	184 749,47	+ 289	+ 44 360,58⁵
1916	531	183 969,02	671	168 619,92	92 679,08	261 299,—	— 140	— 77 329,98⁵
1917	585	237 229,66⁵	300	75 925,94	69 954,37⁵	145 880,31⁵	+ 285	+ 91 349,35
1918	600	299 748,82	251	47 486,93	118 246,77⁵	165 733,70⁵	+ 349	+ 134 015,11⁵
1919	649	476 535 80⁵	1215	365 941,78	185 112,73⁵	551,064,16	— 566	— 74 528,35⁵
1920	561	571 361,52	735	238 686,41⁵	172 442,94	411 129,35	— 174	+ 160 232,17⁵
1921	339	507 084,67⁵	377	240 637,48	190 077,26	430 714,74	— 38	+ 76 369,93⁵
1922	322	564 389,33	633	528 311,93	151 584,27	679 896,20⁵	— 311	— 115 506,87⁵
1923	252	475 925,50	448	438 587,75	157 381,90⁵	595 969,65⁵	— 196	— 125 044,15
1924	335	381 072,21	372	322 079,24	132 680,01	454 759,25	— 37	— 37 687,04
1925	255	289 995,73	334	249 138,80	105 289,54	354 428,34	— 79	— 64 432,61
1926	245	202 661,13	278	140 748,70	118 175,—	258 923,70	— 33	— 56 262,57
1927	292	217 635,97	188	89 566,91	88 865,85	178 432,76	+ 104	+ 39 203,21
1928	217	175 200,31	307	131 068,32	79 716,69	210 785,01	— 90	— 35 584,70
1929	195	150 302,53	238	112 685,82	51 458,25	164 144,07	— 43	— 13 841,54
1930	219	153 574,97	243	104 893,57	60 776,76	165 670,33	— 24	— 12 095,36
1931	202	194 707,65	258	105 048,98	70 308,50	175 357,48	— 56	+ 19 350,17
1932	202	239 825,45	207	180 567,13	64 988,90	245 556,03	— 5	— 5 730,58

Algemeen overzicht van het aantal nieuwe en afgegeven spaarbankboekjes en der daarop belegde en terugbetaalde gelden.

Tijdvak loopende van 1 Maart 1895 tot	Belegd in		Totaal afgegeven gelden.			
			Afgifte in boekjes.		Terugbetaald.	Totaal.
	boekjes.	Bedrag.	Aantal boekjes.	Bedrag.		
Ultimo December 1913	12309	f 3 071 421,01⁵	11364	f 1 519 466,77⁵	f 1 414 980,55⁵	f 2 934 447,33
„ „ 1914	12875	3 290 597,28⁵	11724	1 587 796,14⁵	1 502 104,88	3 089 901,02⁵
„ „ 1915	13482	3 519 707,34	12042	1 644 335,65⁵	1 630 314,84	3 274 650,49⁵
„ „ 1916	14013	3 703 676,36	12713	1 812 955,57⁵	1 722 993,92	3 535 949,49⁵
„ „ 1917	14598	3 940 906,02⁵	13013	1 888,881,51⁵	1 792 948,29	3 681 829,81
„ „ 1918	15198	4 240 654,84⁵	13264	1 936 368,44⁵	1 911 195,07	3 847 563,51⁵
„ „ 1919	15847	4 717 190,65	14479	2 302 310,23	2 096 317,44⁵	4 398 627,67
„ „ 1920	16408	5 288 552,17	15214	2 540 996,64	2 268 760,38	4 809 757,02
„ „ 1921	16737	5 795 636,84⁵	15591	2 781 623,12	2 458 837,64	5 240 471,76
„ „ 1922	17059	6 360 026,17⁵	16224	3 309 946,05	2 610 421,92⁵	5 920 367,97
„ „ 1923	17311	6 835 951,67⁵	16672	3 748 533,80	2 767 803,82⁵	6 516 337,62⁵
„ „ 1924	17646	7 217 023,88	17044	4 070 613,04	2 900 483,83	6 971 096,88
„ „ 1925	17901	7 507 019,61	17378	4 319 751,84	3 005 773,37	7 325 525,21
„ „ 1926	18146	7 709 680,74	17656	4 460 500,54	3 123 948,37	7 584 448,91
„ „ 1927	18438	7 927 316,71	17844	4 550 067,45	3 212 814,22	7 762 881,67
„ „ 1928	18655	8 102 517,02	18151	4 681 135,77	3 292 530,91	7 973 666,68
„ „ 1929	18850	8 252 819,55	10389	4 793 821,59	3 343 989,16	8 137 810,75
„ 1930	19069	8 406 394,52	18632	4 898 715,16	3 404 765,92	8 303 481,08
„ 1931	19271	8 601 102,17	18890	5 003 764,14	3 475 074,42	8 478 838,56
„ „ 1932	19473	8 840 927,62	19097	5 184 331,27	3 540 063,32	8 724 394,59

Overzicht der bedragen door het in Nederlandsch-Indië en te Curaçao dienende marine personeel afgestaan aan bezoldigingen (delegatie) gedurende het jaar 1932.

Maand.	Aantal postchèque.	Bedrag verzonden per		Totaal.
		postchèque.	postgiro.	
Januari. . . .	1210	f 118 536,80	f 13 659,67	f 132 196,47
Februari . . .	1173	115 667,60	13 652,17	129 319,77
Maart	1278	125 921,60	14 910,17	140 831,77
April	1268	124 385,10	15 887,67	140 272,77
Mei	1266	123 951,60	17 731,17	141 682,77
Juni	1249	119 728,20	14 030,50	133 758,70
Juli	1257	118 147,70	13 637,50	131 785,20
Augustus . . .	1222	115 518,94	12 978,50	128 497,44
September . .	1225	114 536,40	12 748,—	127 284,40
October. . . .	1231	114 475,44	12 861,—	127 336,44
November. . .	1206	110 871,60	12 880,50	123 752,10
December. . .	1265	113 973,—	9 931,50	123 904,50
Totaal over het geheele jaar 1932	14 850	f1 415 713,98	f 164 908,35	f 1 580 622,33
Idem 1931	15 743	1 607 191,39	186 643,64	1 793 835,03
Idem 1930	16 692	1 768 989,70	199 244,79	1 968 234,49
Idem 1929	15 805	1 715 318,68	175 174,70	1 890 493,38
Idem 1928	14 897	1 652 557,26	157 751,10	1 810 308,36

Van 1 April 1931 af worden de delegatiën niet meer per postwissel doch per postchèque overgemaakt.

Opgave van het aantal beambten, werklieden en leerlingen, en het Marine-Etablissement werkzaam bij de Werven te Willemsoord en Hellevoetsluis te Amsterdam op 1 Juli 1932.

Graad of stand.	Willemsoord				Hellevoetsluis				Amsterdam			
	Beambten	Werklieden	Leerlingen	Totaal	Beambten	Werklieden	Leerlingen	Totaal	Beambten	Werklieden	Leerlingen	Totaal
Teekenaars	7	—	1	8	—	—	1	1				
Bureelbeambten / Schrijvers	30	31	6	67	7	4	3	14	6	2	2	10
Bode en bureauoppassers	1	2	—	3	1	1	—	2	1	—	—	1
Werktuigmakers en bankwerkers	4	138	38	180	2	45	7	54	—	2	—	2
Scheepmakers / Scheepsbeschieters / Modelmakers	7	208	32	247	2	57	17	76	—	3	—	3
Ketelmakers	2	52	6	60	—	8	1	9				
Vuurwerkers en voorslagers	—	—	—	—	1	24	4	29	1	—	—	1
Smeden	2	45	4	51	—	—	—	—				
Vormers, gieters, koperslagers	1	40	3	44	—	5	2	7				
Blokmakers en kuipers	—	13	2	15	—	5	—	5	—	1	—	1
Schilders	2	49	6	57	—	14	1	15				
Ernstvuurwerkers, artilleriewerklieden en sjouwers art.	3	69	2	74	—	3	—	3	—	1	—	1
Geschutmakers	[1]) —	11	1	12	—	—	—	—				
Zeilmakers	2	29	4	35	—	3	2	5	—	1	—	1
Electriciens	2	40	5	47	1	7	3	11	1	4	—	5
Torp.makers en sjouwers torp.-atelier	—	24	—	24	—	6	—	6				
Takelaars en zeesjouwers	3	24	2	29	—	7	—	7	2	13	—	15
Metselaars	—	7	—	7	—	2	—	2				
Machinisten, stoomstoker / Vakman 1e kl. en stokers	1 / 1	4	—	1 / 5	1	2	—	3	—	1	—	1
Mijnenmonteurs en werklieden mijnenmag.	1	10	—	11	2	17	—	19				

[1]) Met de leiding in de werkplaats is belast een opper-geschutmaker K.M. boven de sterkte.

Graad of stand.	Willemsoord				Hellevoetsluis				Amsterdam			
	Beambten	Werklieden	Leerlingen	Totaal	Beambten	Werklieden	Leerlingen	Totaal	Beambten	Werklieden	Leerlingen	Totaal
Werfsjouwers	1	79	—	80	1	16	—	17				
Conserveerders en mach.poetsers	—	21	—	21	—	8	—	8				
Personeel magazijnsdienst . . .	12	53	—	65	3	13	—	16	3	11	—	14
„ sluis- en havendienst .	9	—	—	9	2	—	—	2				
„ politiedienst	16	—	—	16	6	—	—	6	5	2	—	7
„ opnemingsvaartuigen .	—	13	—	13	1	11	—	12				
Werklieden Commandant Marine .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Personeel scheikundig laboratorium	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
Telefoonwachters-nachtwaker . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Tuinman	—	1	—	1	—	—	—	—				
Personeel badinrichting	2	4	—	6	—	—	—	—				
Lederbewerkers	—	4	—	4	—	2	—	2	—	1	—	1
Waker (tijdelijk)	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Matrozen, motordrijver, dd. schipper	2	6	—	8	—	—	—	—				
Burgerverpleger, verbandkamer . .	—	1	—	1	—	—	—	—				
	111	978	112	1201	30	260	41	331	20	46	2	68

OVERZICHT DER OORLOGSSCHEPEN.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing	Geschut: Soorten.	Geschut: Aantal stukken	Torpedo-inrichtingen: Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen: Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proeftochtvaart volgens bestek.	Brandstof bergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstof bergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters: Gordel.	Pantser in millimeters: Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters: Commando-toren.	Pantser in millimeters: Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning: Europeanen.	Bemanning: Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	To water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proefoochtvaart volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters: Gordel.	Pantser in millimeters: Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters: Commando-toren.	Pantser in millimeters: Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Watervérplaatsing in tonnen.	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proefsnelheid volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschuttorens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commandotoren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
Johan Maurits v. Nassau	2	Z	1931 Vlissingen Kon. Mij. „de Schelde".	1932	78.65	11,6	37,5	—	kn. v. 15 cm. nº. 8. mitrailleur v. 12,7 mm. mitrailleur nº. 4.	3 4 4	—	—	2100 I	15	—	273	—	—	25	25 50	in aanbouw voor Curaçao	124	—
									Kanonneer		*booten.*												
Braga . .	2	Z	1877 Delfshaven, Christie, Nolet & De Kuyper.	1878	27,9	8,2	24,8	240	kn. v. 12 cm. nº. 2. „ „ 3,7 „ mitrailleur nº. 2.	1 2 1	—	—	100 I	7	30	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	30	—
Freyr [1]. .	2	Z	1877 id.	1877	27,9	8,2	24,0	241	kn. v. 7,5 cm. nº. 2. „ „ 3,7 „ mitrailleur nº. 2.	1 3 1	—	—	115 I	7	30	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	34	—
Hefring [1] .	2	Z	1879 Rotterdam, Ned. Stoombootmij.	1879	28,0	8,2	24,8	244	kn. v. 12 cm. nº. 3. „ „ 3,7 „ mitrailleur nº. 2.	1 2 1	—	—	170 I	8	30	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	30	—
Tyr . . .	2	Z	1877 Delfshaven, Christie, Nolet & De Kuyper.	1878	27,9	8,2	24,0	244	kn. v. 37 cm. mitrailleur nº. 2.	3 1	—	—	120 I	7	30	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned	34	—
									Mijnen		*leggers.*												
Van Meerlant	2	Z	1920 Schiedam, Gusto	1920	54,82	8,7	31,8	687	kn. v. 7,5 cm. s.-aut. nº. 4. mitrailleur nº. 1.	3 2	Dubbele lanceerinricht. v. mijnen.		1000 I	13	115	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	60	—
Douwe Aukes	2	Z	id.	1922	54,82	8,7	31,8	687	id.	id.	id.		1000 I	13	115	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	60	—

[1]) Toegevoegd aan de opleiding van zeemiliciens.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soor der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing.	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Medusa . .	2	Z	1910 Amsterdam, Rijkswerf.	1911	49,7	9,0	27,5	593	kn. v. 7,5 cm. s.-aut. n°. 2, a. l. kn. v. 7,5 cm. s.-aut., n°. 2. mitrailleur n°. 1.	2 1 1
Hydra . .	2	Z	1910 id.	1911	49,7	9,0	27,5	593	id.	id.
Balder . .	2	Z	1878 Delfshaven, Christie, Nolet & De Kuyper.	1878	27,8	8,2	27,5	244	kn. v. 5 cm. s.-aut. mitrailleur n°. 1.	2 1
Hadda . .	2	Z	1879 Amsterdam, Kon. Fabr. van stoom- en andere werktuigen.	1879	27,8	8,2	27,5	223	id.	id.
Vidar . .	2	Z	1878 Rotterdam, Ned. Stoombootmij.	1879	27,8	8,2	25,0	244	kn. v. 3,7 cm. mitrailleur n°. 3.	2 1
Thor. . .	2	Z	1876 Delfshaven, Christie, Nolet & De Kuyper.	1877	27,9	8,2	24,0	241	id.	id.
Havik . .	2	Z	1873 Amsterdam, Rijkswerf.	1874	25,91	7,78	22	181	id.	id.
Bulgia . .	2	Z	1879 id.	1879	27,8	8,2	23,5	241	id.	id.
Vulcanus [1]	1	Z	1902 Grimsby.	1902	37,7	6,6	32	319	kn. v. 3,7 cm. mitrailleur n°. 3.	3 1

[1] Politietoezicht zeevisscherij.

Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht, volgens bestek.	Proefvaart, volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschuttorens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commandotoren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
Dubbele lanceerinricht. v. mijnen.		800 I	12	72	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	59	—
id.		800 I	12	72	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	59	—
id.		120 I	7	30	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	36	—
id.		160 I	8	30	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	36	—
id.		170 I	8	30	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	36	—
id.		100 I	7	30	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	34	—
id.		120 I	7	18	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	30	—
id.		120 I	7	20	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	34	—
id.		275 I	—	60	—	—	—	—	—	in dienst opgelegd in Ned.	34	—

Namen der schepen.	Aantal schroeven	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proefsnelheid volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commando-toren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
Nautilus [1]	1	Z	1928 Rotterdam, Rotterdamsche Droogdok Mij.	1929	58,5	9,5	41,5	800	kn. v. 7,5 cm. n°. 2. „ „ 3,7 „ mitr. v. 40 mm. n°. 1.	2 1 2	Dubbele lanceer-inricht. v. mijnen.		1350 I	14	—	140	—	—	—	—	in dienst opgelegd in Ned.	50	—
Serdang [2]	2	Z	1896 Vlissingen, Kon. Mij. d. „Schelde".	1897	53,9	9,5	36,5	680	kn. v. 7,5 cm. s.-aut. n°. 2. kn. v. 3,7 cm. mitrailleur n°. 2.	1 2 1	id.		1290 I	13	150	—	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	26	71
Hercules	1	Z	1909 Soerabaia, Marine-Etablis-sement.	1910	31,32	5,6	25,7	188	kn. v. 3,7 cm.	1	id.		400 I	10	—	—	—	—	—	—	id.	3	17
Pro Patria	2	Z	1921 id.	1922	47	8,6	28,0	534	kn. v. 7,5 cm. s.-aut. n°. 4. mitrailleur n°. 6.	1 2	id.		650 I	id.	—	—	—	—	—	—	uit dienst in N.-I.	15	46
Krakatau	2	Z	1922 id.	1924	65	10,5	32,0	982	kn. v. 7,5 cm. s.-aut. n°. 5. mitrailleur n°. 6.	2 4	id.		2500 I	15,5	—	—	—	—	—	—	id.	27	64
Prins van Oranje	2	Z	1930 Rotterdam, Scheepsb. Mij. „d' Maas".	1931	66	11	35,5	1291	kn. v. 7,5 cm. n°. 9. mitrailleur 40 mm. n°. 1. „ 12,7 mm.	2 2 2	id.		1750 I	15	—	148	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	46	75
Gouden Leeuw	2	Z	id.	1931	66	11	35,5	1291	id.	id.	id.		1750	15	—	148	—	—	—	—	id.	46	75

[1] Politietoezicht zeevisscherij. [2] Toegevoegd aan het torpedo-atelier te Soerabaia.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proeftochtvaart volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commando-toren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
									Mijnen		*vegers.*												
I	1	Z	1915 Rotterdam, v. d. Kuyck en Van Ree.	1916	28,5	6,3	31	238	mitrailleur nº. 3.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	16	—
II	1	Z	1915 Dordrecht, Koopman.	1916	29,7	6,25	29	205	id.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	uit dienst in Ned.	16	—
III	1	Z	1915 Papendrecht, V. d. Schuijt.	1916	27,5	6,1	28	230	id.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	id.	16	—
IV	1	Z	idem.	1916	27,5	6,1	28	230	id.	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	16	—
A.	2	Z	1928 Willemsoord, Rijkswerf.	1929	42,8	6,0	15	179	—	—	—	—	700 I	14,3	—	40	—	—	—	—	in conser-vatie in N.-I.	12	18
B.	2	Z	id.	1929	42,8	6,0	15	179	—	—	—	—	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	12	18
C.	2	Z	id.	1929	42,8	6,0	15	179	—	—	—	—	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	id.	12	18
D.	2	Z	id.	1929	42,8	6,0	15	179	—	—	—	—	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	in conser-vatie in N.-I.	12	18
									Torpedo		*boot-jagers.*												
De Ruyter.	2	T	1925 Vlissingen, Kon. Mij. „de Schelde".	1926	98,1	9,5	30	1316	kn. v. 12 cm. nº. 4. „ „ 7,5 „ „ 6. mitrailleur v. 12,7 mm. mitrailleur nº. 4.	4 2 4 1	2 lanceer-inricht. v. mijnen	2×3	31000 A	34	—	330	—	—	—	—	in conser-vatie in N.-I.	62	67

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	To water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing.	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proeftochtvaart volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commando-toren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18	19.	20.	21.	22.	23.	24.
Evertsen .	2	T	1925 Rotterdam. Burgerhout's Machinefabriek en Scheepswerf.	1926	98,1	9,5	30	1316	kn. v. 12 cm. nº. 4. „ „ 7,5 „ „ 6. mitrailleur v. 12,7 mm. mitrailleur nº. 4.	4 2 4 1	2 lanceer-inricht. v. mijnen	2×3	31000 A	34	—	330	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	62	67
Piet Hein .	2	T	1925 id.	1927	98,1	9,5	30	1316	kn. v. 12 cm. nº. 4. „ „ 7,5 „ „ 7. mitrailleur v. 12,7 mm.	4 2 4	id.	id.	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	id.	id.	id.
Kortenaer .	2	T	1925 id.	1927	98,1	9,5	30	1316	id.	id.	id.	id.	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	in conservatie in N.-I.	id.	id.
Van Galen	2	T	1927 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1928	98,1	9,5	30	1316	kn. v. 12 cm. nº. 4. „ „ 7,5 „ „ 7. mitrailleur v. 40 mm. nº. 1. mitrailleur v. 12,7 mm.	4 1 4 4	id.	id.	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	in herstelling in N.-I.	id.	id.
Witte de With	2	T	1927 id.	1928	98,1	9,5	30	1316	id.	id.	id.	id.	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	id.	id.	id.
Banckert .	2	T	1928 Rotterdam. Burgerhout's Machinefabriek en Scheepswerf.	1929	98,1	9,5	30	1316	kn. v. 12 cm. nº. 5. „ „ 7,5 „ „ 8. mitrailleur v. 40 mm. nº. 1. mitrailleur v. 12,7 mm.	4 1 4 4	id.	id.	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	in conservatie in Ned.	120	—
Van Nes .	2	T	1928 id.	1930	98,1	9,5	30	1316	id.	id	id.	id.	id.	id.	—	id.	—	—	—	—	in dienst in Curaçao	id.	—

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpo-inrich-tingen. Lanceerb.	Torpo-inrich-tingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proeftochtvaart volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commando-toren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Be-manning. Europeanen.	Be-manning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
O 5 . . .	1	M E	1909 Vlissingen, Kon. Mij „de Schelde.	1913	32,1	3,1	29	127	mitrailleur nº. 3	1	2	—	350	11*a*) 8*b*)	—	—	—	—	—	—	in con-servatie in Ned.	10	—
O 6 . . .	1	M E	1914 id.	1916	35,3	3,8	30	181	id.	id.	3	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	15	—
O 7 . . .	1	M E	1914 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1916	34,2	3,8	29	168	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	—
O 8 [1]) . .	2	M E	—	—	44,7	4,9	39	341	kn. v. 3,7 cm.	id.	4	—	2× 240	12*a*) 8*b*)	—	—	—	—	—	—	id.	26	—
O 9 . . .	2	M E	1922 Vlissingen, Kon. Mij. „de „Schelde".	1925	54,7	5,7	35	483	kn. v. 8,8 cm. nº. 2 mitrailleur nº. 3	1 1	5	—	2× 450	id.	—	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	29	—
O 10 . .	2	M E	1922 Amsterdam, Ned. Scheepsb. Maatschappij.	1925	54,7	5,7	35	483	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	in con-servatie in Ned.	id.	—
O 11 . .	2	M E	1922 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1925	54,7	5,7	35	483	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	—

[1]) In 1917 overgenomen van de Engelsche Regeering.

a) Aan de oppervlakte varende.

b) Geheel ondergedompeld.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Waterverplaatsing in tonnen.	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proeftochtvaart volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschuttorens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commandotoren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '23.	Bemanning. Europeanen	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
O 12 . .	2	M E	1928 Vlissingen, Kon. Mij. „de Schelde".	1930	60,6	5,7	36	553	mitrailleur 40 mm. n°. 2 mitrailleur n°. 3	2 1	5	—	2× 900 2× 300	15*a*) 8*b*)	—	—	—	—	—	—	in conservatie in Ned.	31	—
O 13 . .	2	M E	1928 id.	1931	60,6	5,7	36	553	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	in dienst in Ned.	id.	—
O 14 . .	2	M E	1928 id.	1931	60,6	5,7	36	553	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	—
O 15 . .	2	M E	1930 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1931	60,6	5,7	36	555	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	—
M 1 [1] . . (Mijnenlegger)	1	M E	—	—	34	3,19	30	164	mitrailleur n°. 3	1	—	—	96	5,5*a*) 5 *b*)	—	—	—	—	—	—	in conservatie in Ned.	15	—
K II . . .	2	M E	1915 Rotterdam Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1919	52,5	5,1	38	507	kn. v. 7,5 cm. n°. 5 mitr. v. 12,7 mm.	1 1	4	2	2× 700	15*a*) 8*b*)	—	—	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	22	9
K III . .	2	M E	1915 Vlissingen, Kon. Mij. „de Schelde".	1919	64,4	5,6	35	520	id.	id.	id.	id.	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.
K IV . .	2	M E	1915 id.	1920	64,4	5,6	35	520	id.	id.	id.	id.	2× 600	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.

[1]) In 1917 overgenomen van de Duitsche Regeering.

a) Aan de oppervlakte varende.

b) Geheel ondergedompeld.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing.	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proeftochtvaart volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commando-toren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
1.	2	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
K v . . .	2	M E	1916 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1919	54	5,1	38	507	kn. v. 7,5 cm. nº. 5 mitr. v. 12,7 mm.	1 1	4	2	2× 600	15*a*) 8*b*)	—	—	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	22	9
K vi . .	2	M E	1916 id.	1920	54	5,1	38	507	id.	id.	id.	id.	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.
K vii . .	2	M E	1916 id.	1921	54	5,1	38	507	id.	id.	id.	id.	id.	id.	—	—	—	—	—	—	in conservatie in N.-I.	id.	id.
K viii . .	2	M E	1917 Vlissingen, Kon. Mij „de Schelde".	1922	64,4	5.6	36	520	kn. v. 8,8 cm. nº. 1 mitr. v. 12,7 mm.	1 1	id.	—	2× 700	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.
K ix . .	2	M E	1919 id.	1922	64,6	5,6	36	520	id.	id.	id.	—	2× 775	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.
K x . . .	2	M E	1919 id.	1923	64,6	5,6	36	520	id.	id.	id.	—	id,	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.
K xi . .	2	M E	1922 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1924	66,7	6,15	37	612	kn. v. 8,8 cm nº. 2 mitr. v. 12,7 mm.	1 1	6	—	2× 1200	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id.
K xii . .	2	M E	1923 id.	1924	66,7	6,15	37	612	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	in dienst in N. I.	id.	id
K xiii . .	2	M E	1923 id.	1924	66,7	6,15	37	612	id.	id.	id.	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	id.	id
K xiv . .	2	M E	1929 Rotterdam, Rotterdamsche Droogdok Mij.	1932	73,8	6,51	38	765	kn. v. 8,8 cm. nº. 3 mitr. 40 mm. nº. 2	1 2	id.	2	2× 1600	17*a*) 9*b*)	—	—	—	—	—	—	in aanb. voor N.-I.	29	id.

a) Aan de oppervlakte varende. *b*) Geheel ondergedompeld.

Namen der schepen.	Aantal schroeven.	Soort der machines.	Op stapel gezet.	Te water gelaten in	Grootste lengte in m.	Grootste breedte in m.	Diepgang in dm. in zeewater.	Standaard-waterverplaatsing.	Geschut. Soorten.	Geschut. Aantal stukken.	Torpedo-inrichtingen. Lanceerb.	Torpedo-inrichtingen. Kanonnen.	Machinevermogen in paardekracht volgens bestek.	Proefsnelheid volgens bestek.	Brandstofbergruimte (steenkolen) in m³.	Brandstofbergruimte (olie) in m³.	Pantser in millimeters. Gordel.	Pantser in millimeters. Geschut-torens of barbetten.	Pantser in millimeters. Commando-toren.	Pantser in millimeters. Dek.	Bevond zich 1 Jan. '33.	Bemanning. Europeanen.	Bemanning. Inlanders.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.
K XV . .	2	M E	1929 Rotterdam, Rotterdamsche Droogdok Mij	1932	73,8	6,51	38	765	kn. v. 8,8 cm. nº. 3 mitr. 40 mm. nº. 2	1 2	6	2	2× 1600	17*a*) 9*b*)	—	—	—	—	—	—	in aanb. voor N.-I	29	9
K XVI . .	2	M E	1929 id.	1933	73,8	6,51	38	765	id.	id.	6	2	2× 1600	17*a*) 9*b*)	—	—	—	—	—	—	id.	29	9
K XVII . .	2	M E	1930 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1932	73,8	6,51	38	777	id.	id.	6	2	2× 1600	17*a*) 9*b*)	—	—	—	—	—	—	id.	29	9
K XVIII . .	2	M E	1930 id.	1932	73,8	6,51	38	777	id.	id.	6	2	2× 1600	17*a*) 9*b*)	—	—	—	—	—	—	id.	29	9
											Opnemings-vaartuigen.												
Willebrord Snellius	1	Z	1928 Rotterdam, Mij. v. Scheeps- en Werktuigb. „Fijenoord".	1928	58,7	9,7	34	930	kn. v. 3,7 cm. mitrailleur nº. 2.	2 2	—	—	525 I	10,7	—	190	—	—	—	—	in dienst in N. I.	26	58
Tydeman .	2	M	1915 Soerabaia, Marine-Etablissement.	1916	68,8	10	36	1160	kn. v. 3,7 cm.	2	—	—	700 A	10	—	190	—	—	—	—	in conservatie in N.-I.	35	69
											Torpedo-motorbooten												
I . . .	2	M	1927 Southampton, Thornycroft.	1927	16,5	3,3	15	12,5	mitr. v. 7.7 mm. nº. 1.	2	2	—	750 A	37	—	—	—	—	—	—	in conservatie in N.-I.	—	—
II . . .	2	M	id.	1927	16,5	3,3	15	12,5	id.	2	2	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	—	—
III . . .	2	M	id.	1927	16,5	3,3	15	12,5	id.	2	2	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	in dienst in N.-I.	—	—
IV . . .	2	M	id.	1927	16,5	3,3	15	12,5	id.	2	2	—	id.	id.	—	—	—	—	—	—	id.	—	—

a) Aan de oppervlakte varende. *b*) Geheel ondergedompeld.

Schepen bestemd voor bijzondere diensten in Nederland.

Torpedobooten.

G 13 .)
G 15 .) waterverpl. 150 ton, diepgang 14 dm., dienstvaart 20 mijl,
G 16 .) machineverm. 1 × 3021 I. P.K., 2 kns. van 7,5 cm. n°. 4.

Opnemingsvaartuigen.

Hydrograaf, waterverpl. 260 ton, diepgang 19 dm., dienstvaart 9 mijl, machineverm. 2 × 180 I. P.K.

Eilerts de Haan, waterverpl. 312 ton, diepgang 21,5 dm., dienstvaart 12 mijl, machineverm. 2 × 300 I. P.K.

Opleidings-, logement- en wachtschepen met toebehooren.

Opleiding machinisten en stokers:

Van Speyk (ontw. fregat), waaraan toegevoegd **Raaf** (ontw. kn. boot), **Christiaan Cornelis, Willem Warmont** (2 kns. van 3,7 cm.), en **G 2** (torpedobooten).

Torpedodienst:

Schorpioen, Mercuur (torpedotransportvaartuig) en **G 12** (torpedoboot).

Onderzeedienst:

Bergingsvaartuig.
Cornelis Drebbel (depotschip voor onderzeebooten).
Triton (duikerschip).
Vali (werkschip voor onderzeebooten).

Wachtschip te Willemsoord:

Koningin Emma der Nederlanden (ontw. fregat).

Opleiding zeemiliciens:

Buffel.

Opleiding matrozen:

Noordbrabant (pantserdekschip), 1 kn. van 7,5 cm. n°. 3, tevens Wachtschip te Vlissingen, waaraan toegevoegd **Udur** (ontw. kn. boot).

Schepen bestemd voor bijzondere diensten in Nederlandsch-Indië.

Pelikaan (depotschip voor onderzeebooten). 4 kns. van 7,5 cm., semiaut. n°. 4 en 4 mitrailleurs n°. 6.

Zeeslang (ontwapende torpedobooten).

Panter (ontwapende torpedobootjager, dépêcheboot).

Overzicht der vaartuigen van het loodswezen, de betonning, bebakening en verlichting op 1 October 1932.

District.	Stoomvaartuigen.	Motorvaartuigen.	Lichtschepen.
1e en 2e.	Stoomloodsvaartuig N°. 20.	Motorbotter N°. 2. [1]	
	„ „ 21.	„ „ 4.	
	„ „ 22.	„ „ 6.	
		Motorbet. en verl. vt. N°. 1.	
		Motorbet. en verl. vt. N°. 2.	
		Motorbet. en verl. vt. N°. 3 (Vliestroom).	
		Motorafhaalboot N°. 1.	
		Motorafhaalboot N°. 6.	
3e.	Stoomloodsvaartuig N°. 3.	Motorloodsvaartuig N°. 3.	Lichtschip N°. 3 (Haaks).
	„ „ 4.	Motorbet. en verl. vt. N°. 4.	Lichtschip N°. 4 (in reserve).
	„ „ 5.	Motorbet. en verl. vt. N°. 5.	Lichtschip N°. 6 (Terschellingerbank).
	„ „ 6.	Motorbet. en verl. vt. N°. 6.	Lichtschip N°. 9 (in aanbouw).
	Stoombet. en verl. vt. N°. 1 (Amsterdam).	Motorafhaalboot N°. 7 [3]	
	Stoombet. en verl. vt. N°. 2. [2]		
4e en 5e.	Stoomloodsvaartuig N°. 16.	Motorbotter N°. 1.	Lichtschip N°. 1 (in reserve).
	„ „ 17.	Motorbet. en verl. vt. N°. 7 (Zuiderzee).	Lichtschip N°. 8 (Maas).

District.	Stoomvaartuigen.	Motorvaartuigen.	Lichtschepen.
4e en 5e.	Stoomloodsvaartuig N°. 18.	Motorbet. en verl. vt. N°. 8 (Krammer).	
	„ „ 19.	Motorbet. en verl. vt. N°. 9.	
	Stoombet. en verl. vt. N°. 3 (Fr. Naerebout).	Motorbet. en verl. vt. N°. 10.	
	Stoombet. en verl. vt. N°. 4 (Zeemeeuw).		
6e.	Stoomloodsvaartuig N°. 7.	Motorloodsschoener N°. 4.	Lichtschip N°. 5 (Schouwenbank).
	„ „ 8.	Motorafhaalvaartuig N°. 1.	Lichtschip N°. 7 (Noord-Hinder.)
	„ „ 9.	Motorafhaalvaartuig N°. 2.	
	„ „ 10.	Motorafhaalvaartuig N°. 3.	
	„ „ 11.	Motorafhaalboot N°. 2.	
	„ „ 12.	Motorafhaalboot N°. 3.	
	„ „ 13.	Motorafhaalboot N°. 8.	
	„ „ 15.	Motorafhaalboot N°. 9.	
	Stoombet. en verl. vt. N°. 5 (Coertzen).	Motorbet. en verl. vt. N°. 11.	
	Stoombet. en verl. vt. N°. 6 (Vlissingen).	Motorbet. en verl. vt. N°. 12.	

1) In gebruik bij den dienst der invoerrechten en accijnzen te Terschelling.
2) voormalig stoomloodsvaartuig N°. 1.
3) In gebruik bij Hr. Ms. *van Speijk* voor opleiding stokers.

OVERZICHT VAN DE SCHEPEN DER GOUVERNEMENTSMARINE EN DER BEBAKENING EN KUSTVERLICHTING IN NEDERLANDSCH-INDIË, BESTEMD OM TE WORDEN GETRANSFORMEERD TOT OORLOGSSCHEPEN.

Overzicht van de schepen der Gouvernementsmarine en bestemd om te worden der Bebakening en Kustverlichting in Nederlandsch-Indië, getransformeerd tot Oorlogsschepen.

NAAM.	GEBOUWD.		Lengte in m. (tusschen de loodlijnen).	Breedte in m.	Diepgang in m.	Waterverplaatsing in tonnen van 1000 kg.	Machinevermogen in Ind. P.K.	Proeftochtvaart in zeemijlen.	Sterkte der bemanning.		STATION.
	Plaats.	Jaar.							Europeanen.	Inlanders.	
van Doorn . . .	Rotterdam.	1900	54,00	8,30	3,42	838	394	8,84	11	71	Uit dienst.
Zwaluw	Vlissingen.	1911	50,00	9,50	3,20	802	1140	12,40	6	38	Idem.
Albatros	Id.	1912	50,00	9,50	3,10	807	1151	12,30	6	38	Ternate.
Orion [1]	Soerabaia.	1912	55,92	9,03	4,10	714	1380	14,20	11	60	Tandjoengpriok.
Aldebaran . . .	Id.	1913	53,30	8,23	3,00	725	819	12,30	6	38	Oelee Lheue.
Bellatrix	Amsterdam.	1914	53,40	9,00	3,00	775	800	12,10	6	38	Tandjoengpriok.
Canopus	Id.	1914	53,40	9,00	3,00	775	800	12,40	6	38	Uit dienst.
Deneb	Id.	1915	53,40	9,00	3,00	775	800	12,50	6	38	Tandjoengpinang.
Gemma	Rotterdam.	1918	61,00	9,00	3,00	795	800	11,94	6	38	Samarinda.
Eridanus	Soerabaia.	1918	61,00	9,00	3,00	795	800	12,30	10	71	Emmahaven.
Fomalhaut. . . .	Id.	1923	56,75	9,30	3,00	± 800	855,5	13,40	7	42	Amboina.
Sirius	Gorinchem.	1922	55,60	9,50	3,10	936	900	12,78	9	65	Makassar.
Wega	Id.	1922	55,60	9,50	3,10	936	900	12,28	7	45	Uit dienst.
Zuiderkruis [3] . .	Amsterdam.	1923	78,25	11,20	4,14	2524	1600	12,50	9	74	Soerabaia.
Merel [4]	Soerabaia.	1928	46,40	8,40	2,70	600	525	12,00	7	33	Koepang.
Valk [2]	Rotterdam.	1929	70,00	9,00	2,81	1010,9	3350	18,00	8	53	Tandjoengpriok.
Arend [2]	Id.	1929	70,00	9,00	2,81	1010,9	3350	18,00	8	57	Uit dienst in Nederland.
Rigel [2]	Amsterdam.	1929	69,60	11,00	3,00	1580	1400	12,50	8	58	Tandjoengpriok.
Reiger [4]	Soerabaia.	1930	46,40	8,40	2,70	600	525	12,10	7	33	Amboina.
Fasant [4]	Id.	1930	46,40	8,40	2,70	600	525	12,20	7	33	Menado.

[1] Opnemingsvaartuig. [2] Dubbelschroefschip. [3] Dubbelschroef-kabelschip [4] Motorschip.

Overzicht van de Schepen der Bebakening en Kustverlichting in Nederlandsch-Indië.

NAAM.	Soort.	GEBOUWD.		Lengte in m. (tusschen de loodlijnen).	Breedte in m.	Diepgang in m.	Waterverplaatsing in tonnen van 1000 k.g.	Machinevermogen in Ind. P.K.	Proeftochtvaart in zeemijlen.	Sterkte der bemanning.		STATION.
		Plaats.	Jaar.							Europeanen	Inlanders.	
Pharus	Stoomschip	Rotterdam	1904	49,5	7,80	4.0	663	458	10,0	6	35	Uit dienst.
Hoofdinspecteur Zeeman . . .	Id.	Amsterdam	1909	50,0	9,20	3,2	780	860	11,2	6	37	Tandjoengpriok.
Castor	Motorschip	Soerabaia	1915	49,7	10,00	3,0	670	500	8,5	6	37	Uit dienst.
Pollux	Stoomschip	Amsterdam	1922	55,6	9,50	3,1	946	550	12	7	41	Soerabaia.

NEDERLANDSCH-INDIE.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

De Zeemacht in Nederlandsch-Indië stond gedurende het verslagjaar onder bevel van den Schout-bij-Nacht J. F. Osten.

Personeel.

Gedurende het verslagjaar werden voor het „Korps Inlandsche schepelingen bij de Koninklijke Marine" 69 Inlanders aangenomen en wel 20 bij de Marinekazerne-Goebeng te Soerabaja, 39 bij de Kweekschool voor Inlandsche schepelingen te Makassar en 10 bij het Departement der Marine te Batavia. Er deserteerden 4 man, terwijl 4 man van desertie terugkeerden. Aan den dienst ontvielen 98 man en wel 86 door ontslag en 12 door overlijden.

Gedurende den verslagtijd werden voor het „Korps Inlandsche bedienden bij de Koninklijke Marine" 30 Inlanders aangenomen bij de Marinekazerne-Goebeng te Soerabaja. Er deserteerden 6 man, terwijl 3 man van desertie terugkeerden. Aan den dienst ontvielen 44 man door ontslag.

Het aantal aan te nemen lichtmatrozen en leerlingen-stoker werd op 1 Juni 1932 teruggebracht tot 50 (20 lichtmatrozen en 30 leerlingen-stoker) per halfjaar en op 1 December 1932 tot 25 (10 lichtmatrozen en 15 leerlingen-stoker) per halfjaar.

De aanneming als lichtmatroos en leerling-stoker van jongelieden, afkomstig uit de buitengewesten, werd met 1 December 1932 geheel stopgezet, zoodat voorloopig alleen zullen worden aangenomen:

a. jongelieden afkomstig van Java te Batavia en te Soerabaja;

b. jongelieden afkomstig van Makassar en omstreken te Makassar.

In de maand Maart 1932 werd de aanneming van Inlanders — uitsluitend met kennis van de Nederlandsche taal — voor het „Korps Inlandsche bedienden bij de Koninklijke Marine" weder in beperkte mate opengesteld. Op 1 Juni 1932 werd het aantal aan te nemen jongelieden vastgesteld op 3 per maand, terwijl dit aantal op 1 December 1932 werd verminderd tot 1 per maand.

Op 1 Februari 1932 werd in deze gewesten voor de eerste maal een opleiding gehouden van mariniers der 1ste klasse tot korporaal der mariniers.

De opleiding van stokers der 1ste klasse tot stoker-olieman werd om bezuinigingsredenen op 1 December 1932 opgeheven, terwijl om dezelfde redenen eenige opleidingen, welke gedurende het verslagjaar zouden moeten aanvangen, niet doorgingen.

Opleidingen van Inlandsche schepelingen.

A. Opleiding van lichtmatrozen tot matroos der 3de klasse en van leerlingen-stoker tot stoker der 2de klasse.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Bij de Kweekschool voor Inlandsche schepelingen te Makassar, hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Commandant van de Kweekschool).

Gedurende het verslagjaar waren in opleiding:

1°. De lichtmatrozen in eerste opleiding.

Deze waren verdeeld over de navolgende afdeelingen:

a. Afdeeling M.A. 1, 2a en 2b.

Deze afdeeling bestond bij den aanvang van het verslagjaar uit 73 leerlingen (lichtmatrozen), terwijl op 1 December 1931 nog 1 leerling, achtergebleven van een vorige afdeeling matrozen M.A. wegens een tegen hem aanhangige krijgsraadzaak, werd bijgevoegd.

2 leerlingen werden wegens gebrek aan aanleg en geschiktheid om de eerste opleiding met vrucht te volgen uit den zeedienst ontslagen, terwijl 1 leerling werd overgeplaatst naar Hr. Ms. *Pelikaan* wegens krijgstuchtelijke afdoening eener tegen hem aanhangige krijgsraadzaak.

Op 1 Juni 1932 werden 57 leerlingen bevorderd tot matroos der 3de klasse, 1 van deze leerlingen werd met den datum, volgende op dien van zijne bevordering tot matroos der 3de klasse, bevorderd tot adspirant-vliegtuigmaker houtbewerker en 1 tot adspirant-vliegtuigmaker (bekleeder). 55 matrozen der 3de klasse, zoomede 14 lichtmatrozen — die op grond van hun beoordeelingen niet voor bevordering tot matroos der 3de klasse in aanmerking kwamen — gingen op 1 Juni 1932 over naar den tweeden leergang aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*.

Bij de leerlingen dezer afdeeling werkte het gebrek aan kennis van de Nederlandsche taal belemmerend op het volgen der lessen; een geringe vooruitgang van deze kennis was echter te bespeuren.

Gedrag, ijver en netheid der leerlingen lieten weinig te wenschen over; hun aanleg was over het algemeen voldoende.

De ambitie voor de beoefening van huisvlijt was bij de leerlingen dezer afdeeling matig.

Alle leerlingen waren aan het einde der verslagperiode de zwemkunst machtig.

b. Afdeeling M.B. 1, 2a en 2b;

na 1 Juni 1932 Afdeeling M.A. 1, 2a en 2b.

Deze afdeeling, op 1 December 1931 uit de verzamelklasse gevormd, bestond op dien datum uit 84 leerlingen (lichtmatrozen).

Tijdens den verslagtijd ontvielen aan deze afdeeling 5 leerlingen, nl.:

1 door overplaatsing naar de Marinekazerne-Goebeng, wegens een tegen hem aanhangig gemaakte krijgsraadzaak;

1 door ontslag wegens verregaande plichtsverzaking als militair;

1 door overlijden;

1 door overplaatsing naar de Marinekazerne-Oedjoeng wegens afkeuring voor den zeedienst, en

1 door terugplaatsing naar de afdeeling M.B. wegens langdurige ziekte.

Op 1 December 1932 werden 53 leerlingen bevorderd tot matroos der 3de klasse. 1 van deze leerlingen werd met den datum, volgende op dien van zijne bevordering tot matroos der 3de klasse, bevorderd tot adspirant-vliegtuigmaker (houtbewerker) en 1 leerling tot adspirant-timmerman. 51 matrozen der 3de klasse, zoomede 26 lichtmatrozen

— die op grond van hun beoordeelingen niet voor bevordering tot matroos der 3de klasse in aanmerking kwamen — gingen aan het einde van den verslagtijd over naar den tweeden leergang aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*.

Bij de leerlingen van deze afdeeling bleek het aanleeren van de Nederlandsche taal en het spreken hiervan wederom een groote moeilijkheid te zijn. Toch waren de vorderingen, speciaal bij de niet Hollandsch sprekenden, zeer goed merkbaar.

Gedrag, ijver en netheid gaven over het algemeen geen aanleiding tot klachten. Een 10-tal leerlingen kon aan het einde der verslagperiode nog niet voldoende zwemmen.

c. Afdeeling M.B. 1.

Deze afdeeling werd op 1 Juni 1932 gevormd uit de verzamelklasse en bestond op dien datum uit 15 leerlingen (lichtmatrozen).

Bij de afdeeling werden nog geplaatst 3 leerlingen, die in den loop van de maand Juni 1932 in dienst waren getreden, terwijl bovendien nog bij deze afdeeling werden gevoegd: 1 leerling, die wegens langdurige ziekte van afdeeling M.A. naar deze afdeeling werd teruggeplaatst en 1 leerling, die wegens eindiging gevangenisstraf wederom in opleiding bij de kweekschool werd geplaatst.

1 leerling werd wegens verregaande plichtsverzaking als militair uit den zeedienst ontslagen.

De overige 19 leerlingen gingen op 1 December 1932 over naar de afdeeling M.A. 1.

De leerlingen van deze afdeeling maakten goede vorderingen in kennis der Nederlandsche taal.

Gedrag, ijver en netheid der leerlingen stemden tot tevredenheid.

Een 3-tal leerlingen kon aan het einde der verslagperiode nog niet voldoende zwemmen.

Huisvlijt-houtbewerking kon wegens opheffing van het detail niet meer door de leerlingen worden beoefend.

Een leerling beoefende de huisvlijt-metaalbewerking in de avonduren.

d. De jongste Afdeeling.

Op 1 December 1932 werden uit de verzamelklasse 15 leerlingen (lichtmatrozen) geplaatst bij de afdeeling M.B. 1.

2°. De leerlingen-stoker in eerste opleiding.

Deze waren verdeeld over de navolgende afdeelingen:

a. Afdeeling S.A. 1 en 2.

Deze afdeeling bestond bij den aanvang van het verslagjaar uit 46 leerlingen (leerlingen-stoker). Aan het einde der opleiding — op 1 Juni 1932 — werden 41 leerlingen bevorderd tot stoker der 2de klasse. 12 van deze leerlingen werden met den datum, volgende op dien van hun bevordering tot stoker der 2de klasse, bevorderd tot adspirant-vliegtuig-

maker (metaalbewerker). 29 stokers der 2de klasse, zoomede 5 leerlingen-stoker — die op grond van hun beoordeelingen niet voor bevordering tot stoker der 2de klasse in aanmerking kwamen — werden op 1 Juni 1932 overgeplaatst naar Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*.

De kennis der Nederlandsche taal was van de meeste leerlingen van S.A. 1 voldoende tot goed, doch van een 6-tal leerlingen onvoldoende; van S.A. 2 was deze kennis van 1 leerling onvoldoende en van de overigen even voldoende tot voldoende.

In de werkplaats werd door het overgroote meerendeel van beide afdeelingen veel ambitie getoond, terwijl goede vorderingen werden gemaakt. Alle leerlingen van beide afdeelingen namen vrijwillig deel aan de huisvlijt-metaalbewerking in de avonduren, uitgezonderd 1 leerling van S.A. 2, die zich in deze uren toelegde om zijn kennis der Nederlandsche taal te vermeerderen. De minder ijverige en minder bevattelijke leerlingen van S.A. 1 kregen in de avonduren bovendien gedwongen extra lessen theorieketel. Voor de militaire vakken, sport en athletiek bestond veel animo.

Gedrag, netheid en zindelijkheid der leerlingen konden in het algemeen zeer goed worden genoemd.

b. Afdeeling S.B. 1 en 2;

na 1 Juni 1932 afdeeling S.A. 1 en 2.

Deze afdeeling, op 1 December 1931 uit de verzamelklasse gevormd, bestond op dien datum uit 38 leerlingen (leerlingen-stoker).

Tijdens de verslagperiode ontvielen aan deze afdeeling 3 leerlingen, nl. 1 leerling door overplaatsing naar de Marinekazerne-Goebeng te Soerabaja wegens een tegen hem aanhangige krijgsraadzaak, 1 leerling door afkeuring en 1 leerling door terugplaatsing naar de afdeeling S.B. wegens langdurige ziekte.

Aan het einde der opleiding — op 1 December 1932 — werden 29 leerlingen bevorderd tot stoker der 2de klasse, 6 van deze leerlingen werden met den datum — volgende op dien van hun bevordering tot stoker der 2de klasse — bevorderd tot adspirant-vliegtuigmaker (metaalbewerker) en 1 leerling tot adspirant-torpedomaker. 22 stokers der 2de klasse, zoomede 6 leerlingen-stoker — die op grond van hun beoordeelingen niet voor bevordering tot stoker der 2de klasse in aanmerking kwamen — werden 1 December 1932 overgeplaatst naar Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*.

Alle leerlingen van deze afdeeling toonden grooten ijver voor het practisch werk, waardoor goede vorderingen werden gemaakt. Verscheidene leerlingen toonden goeden aanleg voor werkman. Van de afdeeling S.A. 2 was de kennis der Nederlandsche taal nog niet gekomen op het peil van de Hollandsch sprekenden, doch door zeer groote ambitie werden belangrijke vorderingen gemaakt; eenige zwakke leerlingen werden in de avonduren met extra lessen bijgewerkt.

Gedrag, netheid en zindelijkheid waren over het algemeen zeer goed.

Alle leerlingen namen deel aan de huisvlijt-metaalbewerking in de avonduren.

c. Afdeeling S.B. 1.

Deze afdeeling werd op 1 Juni 1932 gevormd uit de verzamelklasse en ving aan met 10 leerlingen (leerlingen-stoker). 1 leerling van afdeeling S.A. werd wegens langdurige ziekte bij deze afdeeling teruggeplaatst, terwijl 1 leerling door overlijden deze afdeeling ontviel. 10 leerlingen gingen op 1 December 1932 over naar de afdeeling S.A. 1.

De vorderingen in kennis der Nederlandsche taal waren van deze leerlingen goed tot voldoende; de vorderingen in de theoretische vakken waren over het algemeen goed. Enkele leerlingen ontvingen extra lessen in de avonduren. De practische aanleg der leerlingen liep zeer uiteen; velen waren zeer goed, anderen nauwelijks voldoende. De ambitie was echter groot en alle leerlingen maakten gebruik van de huisvlijt-metaalbewerking in de avonduren.

Gedrag, ijver, netheid en zindelijkheid van de leerlingen stemden tot tevredenheid.

d. De jongste Afdeeling.

Op 1 December 1932 werden 25 leerlingen uit de verzamelklasse geplaatst bij de nieuwe afdeeling S.B. 1.

Resumé:

Op 1 December 1932 waren nog in opleiding:

I. **Lichtmatrozen:**

Afdeeling M.A. 1	(oudste Afdeeling)	allen Hollandsch	19	leerlingen;
,, M.B. 1	(jongste ,,)	sprekenden	15	,, ;

II. **Leerlingen-stoker:**

Afdeeling S.A. 1	(oudste Afdeeling)	allen Hollandsch	10	,, ;
,, S.B. 1	(jongste ,,)	sprekenden	25	,, .
		Totaal	69	leerlingen.

Algemeene opmerkingen.

Sinds October 1931 werden alleen Hollandsch sprekende candidaten zoowel voor lichtmatroos als voor leerling-stoker aangenomen.

De getoonde ijver van het kader, zoowel als van de leerlingen, was goed te noemen.

B. Opleiding van matrozen der 3e klasse.

(Tweede leergang der matrozenopleiding.)

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Tot 6 Februari 1932 aan boord van Hr. Ms. *Pelikaan* en gedeeltelijk aan boord van Hr. Ms. *Soemba* en van dien datum af aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. Hoofden der opleiding, tevens hoofden

van het onderwijs, waren de commandanten van Hr. Ms. *Pelikaan* en van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*.

Op 1 December 1931 embarkeerden gedeeltelijk aan boord van Hr. Ms. *Pelikaan* en gedeeltelijk aan boord van Hr. Ms. *Soemba* 54 leerlingen (38 matrozen der 3de klasse en 16 lichtmatrozen) voor het volgen van den tweeden leergang.

Als gevolg van het weder indienststellen van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* gingen de leerlingen op 6 Februari 1932 over naar dezen bodem.

8 lichtmatrozen werden op 1 Maart 1932 en 6 lichtmatrozen op 1 Juni 1932 bevorderd tot matroos der 3de klasse.

Alle leerlingen, waarvan 2 leerlingen aan het einde van verslagjaar nog niet konden worden voorgedragen tot bevordering tot matroos der 3de klasse wegens hun ongunstige beoordeelingen, verlieten op 1 Juni 1932 de opleiding.

Op 1 Juni 1932 embarkeerden aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* 69 leerlingen (55 matrozen der 3de klasse en 14 lichtmatrozen) voor het volgen van den tweeden leergang der matrozenopleiding; aan deze afdeeling werd weder toegevoegd de destijds van deze afdeeling wegens krijgstuchtelijke afdoening eener krijgsraadzaak overgeplaatste leerling. 4 lichtmatrozen werden op 1 October 1932 bevorderd tot matroos der 3de klasse. Alle leerlingen, waarvan 10 leerlingen aan het einde van het verslagjaar nog niet konden worden voorgedragen tot bevordering tot matroos der 3de klasse wegens hun ongunstige beoordeelingen, verlieten op 1 December 1932 de opleiding.

Over het algemeen was de ijver der leerlingen dezer afdeelingen goed, de aanleg gemiddeld ruim voldoende. De veelal geringe kennis der Nederlandsche taal had op de vorderingen der leerlingen een ongunstigen invloed.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleidingen omvatte o.m.: theorie geweer, signalen, batterij, schildwachtdienst, eerbewijzen, onderscheidingsteekenen, kompas, roercommando's, scheepsdienst, touwwerk, baksorder, krijgstucht, enz.; het practisch onderricht o.m.: roeien, wrikken, zeilen, infanterie-exercitie, exercitiescheepssabel, seinen, splitsen en knoopen, werken met trossen, stroppen, stoppers en kabels, looden, exercitiegeschut, werken met ankers, hijschen en strijken van sloepen, sturen, schijfschieten geweer, velddienst, gymnastiek, enz.

Op 1 December 1932 embarkeerden aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* voor het volgen van den 2den leergang der matrozenopleiding 77 leerlingen (51 matrozen der 3de klasse en 26 lichtmatrozen).

C. Opleiding van matrozen der 1ste klasse tot kwartiermeester.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

I. Eerste leergang.

(Bij de Kweekschool voor Inlandsche schepelingen te Makassar, hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Commandant van de Kweekschool).

Deze leergang ving bij den aanvang van het verslagjaar — op 1 December 1931 — aan met 4 leerlingen. 1 leerling werd aan het einde der verslagperiode wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd; de overblijvende 3 leerlingen gingen op 1 Juni 1932 over naar den 2den leergang aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. De ambitie, de aanleg voor kwartiermeester en de geschiktheid tot het volgen der opleiding van laatstbedoelde leerlingen waren uiteenloopend.

Op 1 Juni 1932 werd een nieuwe opleiding aangevangen; ditmaal met 2 leerlingen. Beiden gingen op 1 December 1932 over naar den 2den leergang aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. De ambitie, de aanleg voor kwartiermeester en de geschiktheid tot het volgen der opleiding van deze leerlingen waren eveneens uiteenloopend.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleidingen omvatte o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, dienstplichten van onderofficieren, algemeene baksorder, eerbewijzen, bepalingen ter voorkoming van aanvaringen, sloepsseinboekje, verleenen van eerste hulp bij ongelukken, beheer en verantwoording van inventarisgoederen, reglement krijgstucht, onderscheidingsteekenen, schildwachtdienst, kennis touwwerk, enz.; het practisch onderricht o.m.: lesgeven in zeilen, roeien, loodeu, kompas, signalen op de fluit, optreden als geleider van een gewapende en ongewapende sloep en als guide, seinen, splitsen en knoopen, enz.

Op 1 December 1932 werden 2 leerlingen geplaatst bij de op dien datum aangevangen nieuwe opleiding.

II. **Tweede leergang.**

(Tot 6 Februari 1932 aan boord Hr. Ms. *Pelikaan* en van dien datum af aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. Hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, waren de Commandanten van die bodems).

Deze leergang ving op 1 December 1931 aan boord van Hr. Ms. *Pelikaan* aan met 1 leerling. Op 6 Februari 1932 ging deze leerling over naar Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. 22 Februari 1932 werd een reeds vroeger bij de opleiding tot kwartiermeester geplaatst geweest zijnde matroos der 1ste klasse aan dezen leergang toegevoegd.

Op 1 Juni 1932 gingen beide leerlingen over naar den derden leergang der opleiding.

De ambitie en aanleg van deze leerlingen waren goed.

Op 1 Juni 1932 werd een nieuwe opleiding aangevangen met 3 leerlingen.

Op 1 December 1932 gingen deze leerlingen over naar den derden leergang der opleiding.

De ambitie en aanleg dezer leerlingen waren eveneens goed; hun geschiktheid tot het volgen der opleiding kon met goed worden beoordeeld.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleidingen omvatte o.m.: het nemen, herleiden en afzetten van peilingen, bepalingen ter voorkoming van aanvaringen, dienstplichten van onderofficieren, sloepsseinboekje, beheer van het detail, enz.; het practisch onderricht o.m.: omgaan met motor-, roei- en zeilsloepen, uitbrengen van ankers, les-

geven aan de matrozen in eerste opleiding, werken met trossen, infanterie-exercitie, enz.

Op 1 December 1932 werden 2 leerlingen bij de op dien datum aangevangen opleiding geplaatst.

III. Derde leergang.

(Bij de Marinekazerne-Oedjoeng te Soerabaja, hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Commandant van de kazerne).

Bij den aanvang der verslagperiode waren de sedert 1 Juni 1931 bij den 3den leergang geplaatste 2 leerlingen, wier opleiding met 1 maand werd verlengd, nog in opleiding. Beide leerlingen legden in Januari 1932 de proef voor kwartiermeester met gunstigen uitslag af en werden op 1 Februari 1932 bevorderd tot kwartiermeester.

Op 1 Juni 1932 ving een nieuwe opleiding aan met 2 leerlingen.

Aan het einde van den verslagtijd werden beide leerlingen voorgedragen tot het afleggen der proef voor kwartiermeester.

De ambitie der leerlingen was goed; de practische aanleg van een der leerlingen voor kwartiermeester was zeer goed; verstandelijk stond deze leerling echter belangrijk ten achter bij den anderen leerling, die, hoewel niet zoo zeer uitblinkende op practisch gebied, over het algemeen goeden aanleg toonde te bezitten voor kwartiermeester.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleidingen omvatte o.m.:

a. kennis van de bij de Zeemacht in gebruik zijnde loodingstoestellen;

b. algemeen begrip van de inrichting van torpedo's en verspermijnen;

c. kennis van het gebruik van Drägertoestellen, rook- en gasmakers.

Voorts werden de theoretische vakken van de vorige twee leergangen zooveel doenlijk gerepeteerd, terwijl het sub *a* en *c* genoemde onderricht gedeeltelijk ook practisch werd gegeven; het practisch onderricht o.m.: omgaan met stoom- en motorsloepen, toplamp- en armseinen, nemen en afzetten van peilingen, onderricht geven aan een afdeeling matrozen der 3de klasse in roeien, looden en infanterie-exercitie, zeilen met modelsloepen. Bovendien werd onderricht gegeven in het oprichten van bokken en van een seinmast, tevens in het uitbrengen van werpen en visschen van ankers, enz.

Op 1 December 1932 werden 3 leerlingen geplaatst bij de op dien datum aangevangen nieuwe opleiding.

D. Opleiding van matrozen tot kanonnier.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

Gedurende de verslagperiode werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

E. Opleiding van matrozen der 1ste klasse tot korporaal-konstabel.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Tot 6 Februari 1932 aan boord van Hr. Ms. *Pelikaan* en van dien datum af aan boord Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. Hoofd der opleiding waren de Commandanten van die bodems; hoofd van het onderwijs was een luitenant ter zee).

Bij den aanvang van het verslagjaar waren aan boord van Hr. Ms. *Pelikaan* in opleiding 4 leerlingen, wier opleiding 1 Juni 1931 was aangevangen. Op 6 Februari 1932 gingen alle leerlingen over naar Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. 3 leerlingen legden in Maart 1932 de proef met gunstigen uitslag af en werden met 1 April 1932 tot korporaal-konstabel bevorderd. De overblijvende leerling legde de proef met ongunstigen uitslag af en werd, daar van verlenging der opleiding van dezen scheepeling geen gunstig resultaat werd verwacht, van de opleiding verwijderd.

Op 1 Juni 1932 werd aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* een nieuwe opleiding aangevangen, ditmaal met 2 leerlingen. De opleiding dezer leerlingen is aan het einde van den verslagtijd nog niet beëindigd en wordt voortgezet.

De leerlingen toonden veel ambitie en konden over het algemeen de opleiding goed volgen.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleidingen omvatte o.m.: kennis van al het bij de Koninklijke Marine in gebruik zijnde geschut, uitgezonderd de kanons van 28 cm, kennis van buskruit en springmiddelen, enz.; voorts, indien Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* des Zaterdags te Soerabaja aanwezig was, les in Nederlandsche taal en rekenen van den burgeronderwijze van de opleiding Inlandsche-machinisten; het practisch onderricht, o.m. onderhoud batterij, verificatie richtmiddelen, varen met sloepen, enz.

F. Opleiding van matrozen tot seiner en tot matroos-telegrafist.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(De opleidingen hebben plaats te Soerabaja. Hoofd der opleidingen is de Commandant van de Marinekazerne-Oedjoeng aldaar; hoofd van het onderwijs de Chef van den Radiodienst der Marine in Nederlandsch-Indië).

1°. Opleiding van matrozen tot seiner.

Bij den aanvang der verslagperiode — op 1 December 1931 [1]) — waren geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

[1]) Wel ving op dezen datum een opleiding aan voor Europeesche matrozen met 4 leerlingen (matrozen der 1e klasse), terwijl in December 1931 nog 1 leerling (matroos der 1e klasse) werd bijgeplaatst; aan allen werd op 23 April 1932 het brevet van seiner toegekend.

Op 1 Juni 1932 [1]) ving de opleiding aan met 3 leerlingen (matrozen der 2de klasse). Aan deze leerlingen werd op 15 November 1932 het brevet van seiner toegekend, terwijl allen op 1 December 1932 werden geplaatst bij de op dien datum aangevangen opleiding tot matroos-telegrafist.

Deze leerlingen toonden veel ijver bij de studie en goeden aanleg voor seiner.

Het theoretisch en practisch onderricht had plaats overeenkomstig 1 I.V. IX 1ste Afdeeling (opleidingen) art. 52.

Op 1 December 1932 [2]) ving een nieuwe opleiding aan en wel met 2 leerlingen (matrozen der 2de klasse).

2°. Opleiding van matrozen, in het bezit van het brevet van seiner, tot matroos-telegrafist.

Bij den aanvang der verslagperiode waren in opleiding 3 leerlingen (3 matrozen der 2de klasse); 1 leerling (matroos der 1ste klasse) van de vloot werd bijgeplaatst, doch wegens ongeschiktheid op 14 Maart 1932 weder van de opleiding verwijderd.

Deze 3 leerlingen legden op 25 November 1932 de proef voor korporaal-telegrafist met gunstigen uitslag af en werden op 1 December 1932 bevorderd tot matroos-telegrafist.

2 der leerlingen toonden tijdens de opleiding zeer goede, de overblijvende leerling zeer voldoende ijver bij de studie. Een der eerstgenoemden had slechts voldoenden aanleg voor de theoretische leervakken, hetgeen wellicht ook verband hield met zijn minder goeden gezondheidstoestand. De beide anderen toonden over het algemeen een goeden aanleg.

Het theoretisch en practisch onderricht had plaats overeenkomstig 1 I.V. IX 1ste Afdeeling (opleidingen) art. 59.

Gedurende 2 weken werden de leerlingen practisch geoefend met eenige te Kandangan opgerichte oefeningsstations.

Op 1 Juni 1932 werd geen nieuwe opleiding aangevangen.

Op 1 December 1932 ving een nieuwe opleiding aan en wel met 3 leerlingen (matrozen der 2de klasse).

G. Opleiding van adspiranten- en leerlingen-torpedomaker tot torpedomaker.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(In het torpedo-atelier te Soerabaja. Hoofd der opleiding is de Commandant van de Marinekazerne-Oedjoeng aldaar; hoofd van het onderwijs de Chef van het torpedo-atelier).

Bij den aanvang van het verslagjaar bestond de opleiding uit twee afdeelingen; tot de oudste afdeeling behoorden 4 leerlingen-torpedo-

[1]) Op dezen datum werden eveneens 3 Europeesche matrozen (2 der 1e en 1 der 2e klasse) in opleiding tot seiner genomen; aan allen werd op 11 October 1932 het brevet van seiner toegekend.

[2]) Op dezen datum werden 5 Europeesche matrozen in opleiding tot seiner genomen

maker, in opleiding tot torpedomaker sinds 1 December 1930; tot de jongste afdeeling 4 adspiranten-torpedomaker, die op 1 December 1931 bij de opleiding tot torpedomaker geplaatst waren.

De 4 leerlingen der oudste afdeeling legden allen aan het einde der verslagperiode de proef voor torpedomaker met gunstigen uitslag af en werden op 1 December 1932 bevorderd tot torpedomaker.

Deze leerlingen gaven blijk goed bevattelijk te zijn en voldoenden aanleg te hebben. De ambitie en de resultaten bij het practisch onderwijs der leerlingen waren over het algemeen beter dan die bij het theoretisch onderricht. Het leeren lezen en begrijpen van teekeningen, benevens het zich uitdrukken in technisch Nederlandsch, gaf vele moeilijkheden.

De 4 leerlingen der jongste afdeeling werden allen op 1 December 1932 bevorderd tot leerling-torpedomaker en gingen op dien datum over naar de oudste afdeeling; hun opleiding wordt voortgezet.

Deze leerlingen toonden voldoende bevattelijk te zijn en voldoenden aanleg te hebben.

De ambitie en de resultaten bij het practisch onderwijs zijn beter dan die van het theoretisch onderricht. Het zich uitdrukken in de Nederlandsche taal gaf zeer veel moeilijkheden.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleiding omvatte o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, torpedo's en verspermijnen, militaire vorming, enz.; practisch onderricht werd gegeven in één der metaalbewerkersvakken, in sport, enz.

Op 1 December 1932 werd 1 adspirant-torpedomaker bij de op dien datum aangevangen nieuwe opleiding geplaatst.

H. Opleiding van adspiranten- en leerlingen-monteur tot monteur.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Op het Marine-Etablissement te Soerabaja. Hoofd der opleiding is de Commandant van de Marinekazerne-Oedjoeng aldaar; hoofd van het onderwijs de Chef van den Radiodienst der Marine in Nederlandsch-Indië).

Bij den aanvang van het verslagjaar bestond deze opleiding uit twee afdeelingen; tot de oudste afdeeling behoorden 3 leerlingen, in opleiding sedert 1 Juni 1930; tot de jongste afdeeling 4 adspiranten-monteur, in opleiding sedert 1 Juni 1931.

De 3 leerlingen der oudste afdeeling legden in Mei 1932 de proef voor monteur met gunstigen uitslag af en werden op 1 Juni 1932 bevorderd tot monteur.

Deze leerlingen toonden veel ijver en plichtsbetrachting en een goeden aanleg.

Het theoretisch onderricht geschiedde overeenkomstig 1 I.V. IX 1ste Afdeeling (opleidingen) art. 81 en omvatte o.m.: de meer volledige behandeling van de eigenschappen der gelijkstroommotoren, van leidingnetten en van verschillende electrische toestellen aan boord der schepen. Eenige beschouwingen over wisselstroom werden gehouden voor zoover noodig om een juist begrip te verkrijgen van de werking der wisselstroomtoestellen aan boord der schepen. Het practisch onder-

richt tijdens de opleiding omvatte o.m.: het verrichten van werkzaamheden en metingen aan accu's, het onderhoud van electrische machines, het uitvoeren van diverse voorkomende herstellingswerkzaamheden en het begroeven van moderne zoeklichten van den voorraad.

De 4 leerlingen der jongste afdeeling gingen allen op 1 Juni 1932, na met dien datum bevorderd te zijn tot leerling-monteur, over naar de oudste afdeeling; hun opleiding wordt voortgezet.

Ook deze leerlingen toonden over het algemeen veel ijver en plichtsbetrachting en een goeden aanleg.

Het theoretisch onderricht had plaats overeenkomstig 1 I.V. IX 1ste Afdeeling (opleidingen art. 81 en omvatte o.m.: de behandeling van schema's en inrichtingen van nummerborden, telefonen, microfonen met bijbehoorende toestellen, booglampen en zoeklicht-omvormers; voorts werden de eigenschappen van gelijkstroom-dynamo's en motoren en de isolatiemetingen onderwezen en werd een eenvoudig inzicht gegeven in de wetten van Lenz en het berekenen van wisselwielen. Het practisch onderricht tijdens de opleiding omvatte o.m.: het verrichten van werkzaamheden en metingen aan machines en accu's, het onderhoud van electrische machines, het uitvoeren van diverse voorkomende herstellingswerkzaamheden, het schakelen van sterk- en wisselstroomtoestellen en het beproeven van moderne zoeklichten van den voorraad.

Op 1 Juni 1932 werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

I. Opleiding van adspiranten- en leerlingen-vliegtuigmaker (metaalbewerker, houtbewerker en bekleeder) tot vliegtuigmaker (metaalbewerker, houtbewerker en bekleeder).

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Bij het Marinevliegkamp te Soerabaja. Hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Commandant van het vliegkamp).

1°. Metaalbewerkers.

Bij den aanvang van het verslagjaar waren in opleiding:

5 leerlingen (leerlingen-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1929;

14 leerlingen (13 leerlingen en 1 adspirant-vliegtuigmaker) sinds 1 Juni 1930;

19 leerlingen (9 leerlingen en 10 adspiranten-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1930;

10 leerlingen (adspiranten-vliegtuigmaker) sinds 1 Juni 1931;

10 leerlingen (adspiranten-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1931.

Van de sinds 1 December 1929 in opleiding zijnde 5 leerlingen, wier opleiding, wegens het in November 1931 met ongunstigen uitslag afleggen der proef voor vliegtuigmaker, werd voortgezet, legden 3 leerlingen in Mei 1932 genoemde proef met gunstigen uitslag af en werden op 1 Juni 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker; de 2 overige leerlingen werden wegens gebrek aan aanleg met 15 Juni 1932 van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot stoker der 2de klasse.

Van de sinds 1 Juni 1930 in opleiding zijnde 14 leerlingen legden in Mei 1932 7 leerlingen de proef voor vliegtuigmaker met gunstigen uitslag af en werden met 1 Juni 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker. Van de overblijvende 7 leerlingen werden 6 leerlingen met 15 Juni 1932 wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot stoker der 2de klasse en 1 leerling, die sedert Januari 1932 wegens een tegen hem aanhangige krijgsraadzaak zich in arrest bevond, met ingang van 28 October 1932 wegens veroordeeling uit den Zeedienst ontslagen.

Van de sinds 1 December 1930 in opleiding zijnde 19 leerlingen (9 leerlingen- en 10 adspiranten-vliegtuigmaker) werden 3 adspiranten met 1 Juni 1932 en 1 adspirant met 1 September 1932 tot leerling-vliegtuigmaker bevorderd. 1 adspirant-vliegtuigmaker keerde terug van desertie en werd bij deze afdeeling gevoegd. Gedurende den verslagtijd werden 7 leerlingen (2 leerlingen- en 5 adspiranten-vliegtuigmaker) wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot stoker der 2de klasse en 2 leerlingen (adspiranten-vliegtuigmaker) achtereenvolgens op 6 Augustus 1932 en op 31 September 1932 onderscheidenlijk wegens veroordeeling en wegens afkeuring uit den Zeedienst ontslagen. De overige 11 leerlingen legden in November 1932 de proef voor vliegtuigmaker met gunstigen uitslag af en werden op 1 December 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker.

Van de sedert 1 Juni 1931 in opleiding zijnde 10 leerlingen werden er 9 op 1 Juni 1932 bevorderd tot leerling-vliegtuigmaker; de overblijvende leerling werd op 15 Juni 1932 wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot stoker der 2de klasse. De opleiding van eerstgenoemde 9 leerlingen wordt voortgezet. Van de opleiding, welke op 1 December 1931 aanving met 10 leerlingen, werden 8 leerlingen op 1 December 1932 bevorderd tot leerling-vliegtuigmaker; de 2 overigen werden tegen het einde der verslagperiode wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot stoker der 2de klasse. De opleiding der 8 leerlingen wordt voortgezet.

Op 1 Juni 1932 ving een nieuwe opleiding aan met 12 leerlingen (adspiranten) ; 1 der leerlingen werd tegen het einde van den verslagtijd wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot stoker der 2de klasse. De opleiding van de overige 11 leerlingen wordt voortgezet.

Over het algemeen viel over aanleg en plichtsbetrachting van de in opleiding zijnde leerlingen niet te klagen.

Voor de leerlingen van het tweede leerjaar omvatte het theoretisch onderricht o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, teekenen, het maken van werkteekeningen van metalen vliegtuigonderdeelen en van diverse uitslagen, enz.; het practisch onderricht o.m.: het aanmaken van vliegtuigonderdeelen en assisteeren bij alle voorkomende werkzaamheden, enz.

Eenige leerlingen ontvingen tevens een opleiding in autogeenlasschen, draaien en smeden.

Voor de leerlingen van het eerste leerjaar omvatte het theoretisch onderricht o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, rechtlijnig teekenen, het maken van uitslagen en werkteekeningen van eenvoudig gereedschap, enz.; het practisch onderricht o.m.: het gebruik van het meest voorkomend gereedschap, het vervaardigen van metaalbewerkingsgereed-

schap, het aanmaken van gereedschap voor vliegtuiguitrustingen, enz.
Op 1 December 1932 ving wederom een nieuwe opleiding aan, thans met 6 leerlingen (adspiranten-vliegtuigmaker).

2°. Houtbewerkers.

Bij den aanvang van het verslagjaar waren in opleiding:

3 leerlingen (leerlingen-vliegtuigmaker) sinds 1 Juni 1930;

2 leerlingen (leerlingen-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1930;

1 leerling (adspirant-vliegtuigmaker) sinds 1 Juni 1931;

2 leerlingen (adspiranten-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1931.

De sinds 1 Juni 1930 in opleiding zijnde 3 leerlingen legden in Mei 1932 de proef voor vliegtuigmaker met gunstigen uitslag af en werden allen op 1 Juni 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker.
De sinds 1 December 1930 in opleiding zijnde 2 leerlingen legden in November 1932 de proef voor vliegtuigmaker met gunstigen uitslag af en werden beiden op 1 December 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker.
De sinds 1 Juni 1931 in opleiding zijnde leerling werd op 1 Juni 1932 bevorderd tot leerling-vliegtuigmaker; zijn opleiding wordt voortgezet.
De sinds 1 December 1931 in opleiding zijnde 2 leerlingen werden op 1 December 1932 bevorderd tot leerling-vliegtuigmaker; hun opleiding wordt eveneens voortgezet.
Op 1 Juni 1932 werd een nieuwe opleiding aangevangen, ditmaal met 1 leerling (adspirant-vliegtuigmaker). De opleiding van deze leerling wordt voortgezet.
De ambitie en aanleg der in opleiding zijnde leerlingen lieten over het algemeen weinig te wenschen over.
Voor de leerlingen van het tweede leerjaar omvatte het theoretisch onderricht o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, rechtlijnig teekenen, het maken van uitslagen en werkteekeningen van houten vliegtuigonderdeelen, enz.; het practisch onderricht o.m.: het maken van diverse houtverbindingen en diverse houten vliegtuigonderdeelen, enz.
Voor de leerlingen van het eerste leerjaar omvatte het theoretisch onderricht o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, rechtlijnig teekenen, het maken van diverse uitslagen, het teekenen van diverse houtverbindingen, enz.: het practisch onderricht o.m.: het maken van gebruikelijke houtverbindingen en gebruiksartikelen, enz.
Op 1 December 1932 werd een nieuwe opleiding aangevangen, ditmaal eveneens met 1 leerling (adspirant-vliegtuigmaker).

3°. Bekleeders.

Bij den aanvang der verslagperiode waren in opleiding:

4 leerlingen (leerlingen-vliegtuigmaker) sinds 1 Juni 1930;

2 leerlingen (leerlingen-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1930;

1 leerling (adspirant-vliegtuigmaker) sinds 1 Juni 1931;

1 leerling (adspirant-vliegtuigmaker) sinds 1 December 1931.

De sedert 1 Juni 1930 in opleiding zijnde 4 leerlingen legden allen in Mei 1932 de proef voor vliegtuigmaker met gunstigen uitslag af en werden op 1 Juni 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker.

De sinds 1 December 1930 in opleiding zijnde 2 leerlingen legden beiden in November 1932 de proef voor vliegtuigmaker met gunstigen uitslag af en werden op 1 December 1932 bevorderd tot vliegtuigmaker.

De sinds 1 Juni 1931 in opleiding zijnde leerling (adspirant-vliegtuigmaker) werd op 1 Juni 1932 bevorderd tot leerling-vliegtuigmaker; zijn opleiding wordt voortgezet.

De sinds 1 December 1931 in opleiding zijnde leerling (adspirant-vliegtuigmaker) werd op 1 December 1932 bevorderd tot leerling-vliegtuigmaker; zijn opleiding wordt eveneens voortgezet.

Op 1 Juni 1932 werd een nieuwe opleiding aangevangen met 1 leerling (adspirant-vliegtuigmaker); ook van dezen leerling wordt de opleiding voortgezet.

Over de plichtsbetrachting en den aanleg der in opleiding zijnde leerlingen viel over het algemeen niet te klagen.

Voor de leerlingen van het tweede leerjaar omvatte het theoretisch onderricht o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, rechtlijnig teekenen, het maken van uitslagen van met doek bekleede vliegtuigonderdeelen, enz.; het practisch onderricht o.m.: zadelmaken, zeilmaken, stoffeeren, uitvoeren van kleine doekreparaties aan vliegtuigen, enz.

Voor de leerlingen van het eerste leerjaar omvatte het theoretisch onderricht o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, rechtlijnig teekenen, het maken van diverse uitslagen, het teekenen van letters, enz.; het practisch onderricht o.m.: het maken van diverse proefstukjes, wat betreft doekbekleeding van vliegtuigen, oefening schilderen, enz.

Op 1 December 1932 werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

J. Opleiding van stoker der 1ste klasse tot stoker-olieman, van stokers-olieman tot korporaal-machinist en van korporaals-machinist tot sergeant-machinist.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Op het Marine-Etablissement te Soerabaja. Hoofd der opleidingen is de Commandant van de Marinekazerne-Oedjoeng aldaar; hoofd van het onderwijs een officier van den Marine-Stoomvaartdienst. De te Soerabaja geplaatste inspecteur van den Marine-Stoomvaartdienst is belast met het toezicht op het technische gedeelte der opleidingen).

1°. De opleiding tot stoker-olieman.

Bij den aanvang van den verslagtijd waren in opleiding:

5 leerlingen sinds 1 Juni 1931;

8 leerlingen sinds 1 December 1931.

De sinds 1 Juni 1931 in opleiding zijnde 5 leerlingen legden in Mei 1932 de proef voor stoker-olieman met gunstigen uitslag af en werden allen op 1 Juni 1932 aangesteld tot stoker-olieman.

De ambitie dezer leerlingen was gemiddeld goed en de aanleg gemiddeld voldoende. Geen enkele leerling toonde bijzondere begaafdheden. De geschiktheid der leerlingen om de opleiding te volgen was gemiddeld ruim voldoende; hun gedrag was over het algemeen zeer goed. Verzuim door ziekte kwam weinig voor.

Van de sinds 1 December 1931 in opleiding zijnde 8 leerlingen werd 1 leerling op 18 April 1932 wegens onbevattelijkheid van de opleiding verwijderd. De overige 7 leerlingen legden in November 1932 de proef voor stoker-olieman af en wel 6 met gunstigen en 1 met ongunstigen uitslag. Eerstbedoelde 6 leerlingen werden op 1 December 1932 bevorderd tot stoker-olieman; laatstbedoelde leerling werd van de opleiding verwijderd.

De ambitie van den niet geslaagden leerling was slechts even voldoende en zijn aanleg onvoldoende. Overigens waren ambitie, aanleg en geschiktheid tot het volgen der opleiding gemiddeld goed en gaf deze afdeeling reden tot tevredenheid. Een leerling toonde een meer dan middelmatige bekwaamheid in de schoolvakken en een andere leerling in bankwerken. Het gedrag der leerlingen was zeer goed. Verzuim door ziekte kwam weinig voor.

Het theoretisch onderricht tijdens hoogergenoemde opleidingen omvatte o.m.: schoolkennis en technische kennis volgens het programma van onderwijs en was gericht op de exameneischen; het practisch onderwijs o.m.: bankwerken, smeden, plaatwerken, koperslaan, een en ander volgens het programma van onderwijs en was gericht op de exameneischen; bovendien werd productief werk verricht voor enkele schepen en inrichtingen, werd onderricht gegeven in het practisch werken aan ketels en machines en hadden practisch vaaroefeningen plaats.

Opmerking:

In Februari 1932 werd bepaald, zulks in verband met het verminderen van het aantal leerkrachten bij de opleiding tot Inlandsche machinisten met 1 officier van den Marinestoomvaartdienst, dat de opleiding van stokers der 1ste klasse tot stoker-olieman in den vervolge éénmaal 's jaars zou worden gehouden en wel op 1 December, terwijl als gevolg van genomen maatregelen ten aanzien van de sterkte van het Inlandsch personeel wegens de geboden bezuiniging, genoemde opleiding met ingang van 1 December 1932 werd opgeheven.

2°. De opleiding tot korporaal-machinist.

Bij den aanvang der verslagperiode waren in opleiding 10 leerlingen, die allen op 1 Juni 1931 bij de opleiding waren geplaatst.

Deze 10 leerlingen legden allen in November 1932 de proef voor korporaal-machinist met gunstigen uitslag af. 7 leerlingen werden met 1 December 1932 bevorderd tot korporaal-machinist; de 3 overblijvende leerlingen kwamen op grond van hunne beoordeelingen voor zoodanige bevordering niet in aanmerking en verlieten als stoker-olieman de opleiding.

De ambitie van de 7 bevorderde leerlingen was ruim voldoende tot goed; van de 3 overige leerlingen toonden er 2 te weinig ambitie en 1 te weinig plichtsbetrachting.

De geschiktheid der leerlingen tot het volgen der opleiding was gemiddeld ruim voldoende. Twee leerlingen toonden in draaien en bankwerken meer dan middelmatige bekwaamheid.

Het gedrag der leerlingen was over het algemeen zeer goed. Verzuim door ziekte kwam niet veel voor.

Op 1 Juni 1932 ving een nieuwe opleiding aan, ditmaal met 6 leerlingen.

Aan deze opleiding ontviel 1 leerling, die op 27 September 1932 wegens onbevattelijkheid van de opleiding werd verwijderd. De opleiding der overige 5 leerlingen is aan het einde der verslagperiode nog niet beëindigd en wordt voortgezet.

De ambitie van deze leerlingen was gemiddeld ruim voldoende en de aanleg gemiddeld voldoende. 1 leerling toonde meer dan gewonen aanleg in draaien en bankwerken. De geschiktheid tot het volgen der lessen is bij 1 leerling twijfelachtig wegens geringe kennis van het Nederlandsch, bij de overige leerlingen voldoende.

Het gedrag der leerlingen was over het algemeen zeer goed.

Verzuim door ziekte kwam weinig voor.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleidingen omvatte o.m.: schoolkennis en technische schoolkennis volgens het programma van onderwijs en was gericht op de exameneischen, enz.; het practisch onderricht o.m.: draaien, bankwerken, smeden, plaatwerken en koperslaan, een en ander volgens het programma van onderwijs en was gericht op de exameneischen; bovendien werd productief werk verricht voor schepen en inrichtingen, werd onderricht gegeven in het practisch werken aan ketels en machines en hadden practische vaaroefeningen plaats.

3°. De opleiding tot sergeant-machinist.

Bij den aanvang van het verslagjaar waren in opleiding 6 leerlingen (4 leerlingen die op 1 December 1931 bij de opleiding werden geplaatst en 2 leerlingen die de opleiding nogmaals mochten volgen). 1 leerling van laatstgenoemde 2 leerlingen werd op 18 Juli 1932 wegens onbevattelijkheid van de opleiding verwijderd. De overige 5 leerlingen legden allen in November 1932 het examen voor sergeant-machinist af en wel 3 met gunstigen en 2 met ongunstigen uitslag. De 3 eerstgenoemde leerlingen werden op de vloot geplaatst om zes maanden practisch dienst te doen in de functie van sergeant-machinist; zij zullen, na getoonde geschiktheid, met 1 Juni 1933 tot sergeant-machinist worden bevorderd. De 2 der voor het examen voor sergeant-machinist niet geslaagde leerlingen werden, aangezien van het door hen opnieuw volgen van de opleiding geen gunstig resultaat werd verwacht, van de opleiding verwijderd.

De ambitie der opgeleide leerlingen was ruim voldoende. De aanleg en de geschiktheid tot het volgen der opleiding waren van 1 leerling goed, van 2 voldoende en van 2 iets minder dan voldoende.

Over het algemeen was deze afdeeling van minder gehalte dan de vorige.

De aanleg in de ambachtsvakken was beter dan in de theoretische vakken. 1 der leerlingen toonde zelfs meer dan gewone bekwaamheid

in draaien en bankwerken. Het gedrag der leerlingen was zeer goed. Verzuim door ziekte kwam weinig voor.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleiding omvatte o.m.: schoolkennis en technische kennis volgens het programma van onderwijs en was gericht op de exameneischen; het practisch onderricht o.m.: draaien, bankwerken, smeden, ketelmakerswerk en koperslaan, een en ander volgens het programma van onderwijs en was gericht op de exameneischen; bovendien werd productief werk verricht voor enkele schepen en inrichtingen, werd onderricht gegeven in het practisch werken aan ketels en machines en hadden practische vaaroefeningen plaats.

Op 1 December 1932 ving een nieuwe opleiding aan, ditmaal met 3 leerlingen.

Opmerking: van de 7 korporaals-machinist, die op 1 December 1931 de opleiding verlieten en geplaatst werden op de vloot om zes maanden practisch dienst te doen in de functie van sergeant-machinist is 1 korporaal-machinist op 20 Februari 1932 overleden; de overigen werden op 1 Juni 1932 bevorderd tot sergeant-machinist.

K. Opleiding van adspiranten- en leerlingen-timmerman tot timmerman.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Op het Marine-Etablissement te Soerabaja. Hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Commandant van de Marinekazerne-Oedjoeng, aldaar. Een ingenieur van het Marine-Etablissement is belast met het toezicht op de technische opleiding der leerlingen; onder de bevelen van dezen ingenieur staan de bazen, die met de technische opleiding zijn belast).

Bij den aanvang der verslagperiode waren in opleiding:

1 leerling (leerling-timmerman) sinds 1 December 1929;

4 leerlingen (3 leerlingen-timmerman en 1 matroos der 2de klasse) sinds 1 December 1930;

2 leerlingen (adspiranten-timmerman) sinds 1 December 1931.

De sinds 1 December 1929 in opleiding zijnde leerling legde in Februari 1932 de proef voor timmerman met gunstigen uitslag af en werd op 1 Maart 1932 bevorderd tot timmerman.

De sinds 1 December 1930 in opleiding zijnde 4 leerlingen (waarvan de matroos der 2de klasse op 1 Mei 1932 werd bevorderd tot leerling-timmerman) legden allen in November 1932 de proef voor timmerman met gunstigen uitslag af en werden op 1 December 1932 bevorderd tot timmerman.

De ambitie en aanleg van de leerlingen waren voldoende.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleiding omvatte voornamelijk de constructie van sloepen en voorts het onderhouden van het vroeger geleerde; het practisch onderricht o.m.: het aanmaken van rondhouten

voor lichte vaartuigen, eenvoudige voorwerpen, roosters, kisten, deuren, banken; voorts het uitvoeren van kleine herstellingen aan lichte vaartuigen, enz.

De sinds 1 December 1931 in opleiding zijnde 2 leerlingen werden beiden op 1 December 1932 bevorderd tot leerling-timmerman; hun opleiding werd voortgezet.

De ambitie van deze leerlingen was goed; de lessen in Nederlandsch, rekenen, lezen, schrijven en maten en gewichten werden met voldoende resultaat gevolgd.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleiding van deze leerlingen omvatte o.m.: Nederlandsche taal, rekenen, kennis van Engelsche maten, van gereedschappen en van materialen, die in den timmerwinkel worden gebruikt, enz.; het practisch onderricht o.m.: hanteeren van gereedschappen en gebruik van den duimstok, eenvoudige houtbewerking, verschillende houtverbindingen, enz.

Op 1 December 1932 ving een nieuwe opleiding aan, ditmaal met 1 leerling (adspirant-timmerman).

L. De opleiding van matrozen tot korporaal-ziekenverpleger.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

I. Eerste leergang.

(Bij de Kweekschool voor Inlandsche schepelingen te Makassar. Hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Commandant van de Kweekschool).

Bij den aanvang van het verslagjaar waren in opleiding 2 leerlingen (1 matroos der 1ste en 1 der 2de klasse).

Deze leerlingen werden op 1 December 1932 aangesteld c.q. bevorderd tot matroos-ziekenverpleger en gingen op dien datum over naar den tweeden leergang.

De opgeleide leerlingen toonden zeer goeden aanleg, zeer veel ambitie, goede bevattelijkheid en veel zorg voor patiënten. Hun kennis van de Nederlandsche taal was voldoende.

Het theoretisch onderricht tijdens de opleiding omvatte o.m.: lessen in anatomie, physiologie en algemeene ziektenkunde, eerste hulp bij ongelukken en de beginselen der artsenijbereidkunde; het practische onderricht o.m.: bereiden (onder contrôle) van recepten, eerste hulp bij ongelukken, leggen van verbanden, verplegen van zieken, enz.

Op 1 December 1932 ving een nieuwe opleiding aan, waarbij 1 leerling (matroos der 2de klasse) werd geplaatst.

II. Tweede leergang.

(Bij de Marine-Afdeeling in de Centrale Burgerlijke Ziekeninrichting te Soerabaja. Hoofd der opleiding, tevens hoofd van het onderwijs, is de Officier van Gezondheid, hoofd van genoemde Afdeeling).

Bij den aanvang der verslagperiode waren in opleiding:

2 leerlingen (matrozen-ziekenverpleger) sinds 1 December 1930 — bij de opleiding tot korporaal-ziekenverpleger geplaatst op 1 December 1929;

1 leerling (matroos-ziekenverpleger) sinds 1 December 1931 — bij de opleiding tot korporaal-ziekenverpleger geplaatst op 1 December 1930.

De op 1 December 1930 bij dezen leergang geplaatste leerlingen legden beiden in November 1932 de proef voor korporaal-ziekenverpleger met ongunstigen uitslag af. 1 leerling werd wegens gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot matroos der 2de klasse, terwijl de opleiding van den anderen leerling met 3 maanden werd verlengd.

Over het algemeen daalde de ambitie van deze leerlingen, zonder dat daarvoor een oorzaak kon worden gevonden. Dit heeft ten gevolge gehad, dat beide leerlingen de theoretische proef voor korporaal-ziekenverpleger wat betreft hun vakkennis onvoldoende aflegden.

De opleiding van den op 1 December 1931 bij dezen leergang geplaatsten leerling was aan het einde van den verslagtijd nog niet beëindigd en wordt voortgezet.

Van dezen leerling waren de ambitie, aanleg en geschiktheid voor het volgen der opleiding zeer goed te noemen.

Het theoretisch onderricht omvatte o.m.: anatomie, physiologie, hygiëne, ziekenverpleging, ziekteleer, verbandleer, dienst-operatiekamer, eerste hulp bij ongelukken, laboratoriumwerkzaamheden, receptuur en medische administratie, Nederlandsche taal, enz.; het practisch onderricht omvatte o.m.: werkzaamheden in de verbandkamer, chirurgische polikliniek, operatiekamer, ziekenzalen voor in- en externe zieken, barak voor besmettelijke ziekten, enz.

Op 1 December 1932 werden 2 matrozen-ziekenverpleger bij de op dien datum aangevangen nieuwe opleiding geplaatst.

M. Opleiding van matrozen tot matroos-schrijver.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

A. Bij de Kweekschool voor Inlandsche schapelingen te Makassar, zulks om de kennis der leerlingen van de Nederlandsche taal, rekenen, enz. — onder leiding van den bij de kweekschool geplaatsten burgeronderwijzer — uit te breiden. Belast met het toezicht op de opleiding is de Commandant van de Kweekschool.

Bij den aanvang van den verslagtijd waren in opleiding:

4 leerlingen (3 matrozen der 1ste en 1 matroos der 2de klasse) sinds 16 Maart 1931;

2 leerlingen (1 matroos der 1ste en 1 matroos der 2de klasse) sinds 26 Mei 1931.

De sinds 16 Maart 1931 en 26 Mei 1931 in opleiding zijnde 6 leerlingen legden allen in Maart 1932 de proef voor matroos-schrijver af en wel 5 met gunstigen en 1 met ongunstigen uitslag. De 5 eerstgenoemde leerlingen werden met 1 April 1932 aangesteld e.q. bevorderd tot matroos-schrijver; de leerling, die de proef ongunstig aflegde, werd van de opleiding verwijderd.

In de eerste helft van April 1932 ving een nieuwe opleiding aan, dit-

maal met 7 leerlingen (2 matrozen der 1ste en 5 matrozen der 2de klasse). 1 dezer leerlingen (matroos der 2de klasse) werd op 1 December 1932 wegens onbevattelijkheid van de opleiding verwijderd.

De opleiding is aan het einde van het verslagjaar nog niet beëindigd en wordt met 6 leerlingen (2 matrozen der 1ste en 4 matrozen der 2de klasse) voortgezet.

De kennis en geschiktheid van laatstgenoemde 6 leerlingen waren van 2 leerlingen goed, van de overige 4 leerlingen slechts voldoende.

B. Bij inrichtingen der Zeemacht te Soerabaja. Belast met het toezicht op de opleiding zijn de commandanten van de betrokken inrichtingen.

Bij den aanvang van den verslagtijd waren in opleiding:

a. Bij het Station voor Onderzeebooten:

2 leerlingen (1 matroos der 1ste en 1 matroos der 2de klasse) sinds 15 April 1931;

b. Bij de Marinekazerne-Oedjoeng:

1 leerling (matroos der 1ste klasse) sinds 15 Juli 1931;

1 leerling (matroos der 2de klasse) sinds 1 October 1931.

De sinds 15 April 1931 bij het Station voor Onderzeebooten in opleiding geplaatste 2 leerlingen legden in April 1932 de proef voor matroos-schrijver met gunstigen uitslag af en werden 1 Mei 1932 bevorderd tot matroos-schrijver.

De sinds 15 Juli 1931 bij de Marinekazerne-Oedjoeng in opleiding geplaatste leerling legde op 27 Juli 1932 de proef voor matroos-schrijver met ongunstigen uitslag af. Waar een gunstig resultaat van het verlengen der opleiding van dezen leerling werd verwacht, werd zijn opleiding met 3 maanden verlengd. In October legde deze leerling genoemde proef nogmaals af, thans met gunstigen uitslag en werd op 1 November 1932 bevorderd tot matroos-schrijver.

De sinds 1 October 1931 bij de Marinekazerne-Oedjoeng in opleiding geplaatste leerling legde in September 1932 de proef voor matroos-schrijver met gunstigen uitslag af en werd op 1 October 1932 bevorderd tot matroos-schrijver.

Opmerking:

De proef, genomen met het opleiden van matrozen tot matroos-schrijver bij inrichtingen der Zeemacht te Soerabaja en wel bij de Marinekazerne-Oedjoeng en bij het Station voor Onderzeebooten aldaar, kan als geslaagd worden beschouwd.

N. Opleiding van matrozen tot matroos-bottelier.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Aan boord der schepen en bij de inrichtingen der Zeemacht. Het toezicht op de opleiding berust bij de betrokken commandanten).

Bij den aanvang van den verslagtijd waren in opleiding:

1 leerling (matroos der 2de klasse) sinds 1 Februari 1931;

2 leerlingen (matrozen der 2de klasse) sinds 1 Augustus 1931.

De sinds 1 Februari 1931 in opleiding zijnde leerling legde in Maart 1932 de proef voor matroos-bottelier gunstig af en werd op 1 April 1932 bevorderd tot matroos-bottelier.

De sinds 1 Augustus 1931 in opleiding zijnde 2 leerlingen legden onderscheidenlijk in April 1932 en in Juli 1932 de proef voor matroos-bottelier gunstig af en werden achtereenvolgens op 1 Mei 1932 en op 1 Augustus 1932 bevorderd tot matroos-bottelier.

Gedurende dit verslagjaar werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

O. Opleiding van leerlingen-hofmeester tot matroos-hofmeester.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Aan boord der schepen en bij de inrichtingen der Zeemacht. Het toezicht op de opleiding berust bij de betrokken Commandanten).

Bij den aanvang van den verslagtijd waren in opleiding:

2 leerlingen sinds 1 Februari 1931;

12 leerlingen sinds 1 Juni 1931;

1 leerling sinds 15 Juni 1931;

8 leerlingen sinds 1 December 1931.

Van de 2 leerlingen, in opleiding sinds 1 Februari 1931, werd 1 leerling op 15 Februari 1932 wegens onbevattelijkheid van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot jongen; de overblijvende leerling werd op 1 Maart 1932 bevorderd tot matroos-hofmeester.

Van de 12 leerlingen, sinds 1 Juni 1931 in opleiding, werd 1 leerling op 1 Februari 1932 wegens ongeschiktheid en 1 leerling op 15 Juni 1932 wegen gebrek aan aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot jongen; de overblijvende 10 leerlingen werden allen bevorderd tot matroos-hofmeester en wel 9 leerlingen op 1 Juni 1932 en 1 leerling op 1 Juli 1932.

De sinds 15 Juni 1931 in opleiding zijnde leerling beëindigde in Mei 1932 de opleiding en werd op 1 Juni 1932 bevorderd tot matroos-hofmeester.

Van de sinds 1 December 1931 bij de opleiding geplaatste 8 leerlingen werden er gedurende het verslagjaar 3 verwijderd en wel: 1 leerling op 26 Februari 1932, wegens onbevattelijkheid, 1 leerling op 1 Juli 1932, wegens gebrek aan ijver en ongeschiktheid en 1 leerling op 16 September 1932, wegens gebrek aan aanleg; de overige 5 leerlingen werden allen op 1 December 1932 bevorderd tot matroos-hofmeester.

Gedurende de verslagperiode werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

P. Opleiding van leerlingen-kok tot matroos-kok.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Aan boord der schepen en bij de inrichtingen der Zeemacht. Het toezicht op de opleiding berust bij de betrokken Commandanten).

Bij den aanvang van het verslagjaar waren in opleiding:

3 leerlingen sinds 1 Februari 1931;

9 leerlingen sinds 1 Juni 1931;

8 leerlingen sinds 1 December 1931.

Van de 3 leerlingen, sinds 1 Februari 1931 in opleiding, werd 1 leerling op 21 December 1931 wegens onbevattelijkheid van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot jongen; de overblijvende 2 leerlingen werden op 1 Februari 1932 bevorderd tot matroos-kok.

Van de sinds 1 Juni 1931 in opleiding zijnde 9 leerlingen werd 1 leerling op 1 Juni 1932 wegens onvoldoenden aanleg van de opleiding verwijderd en teruggesteld tot jongen; de overige 8 leerlingen werden allen bevorderd tot matroos-kok en wel 1 leerling op 1 Januari 1932, 6 leerlingen op 1 Juni 1932 en 1 leerling op 1 October 1932.

Van de 8 leerlingen, sinds 1 December 1931 in opleiding, werden aan het einde van de verslagperiode 3 verwijderd wegens gebrek aan aanleg en wegens onbevattelijkheid; de overige 5 leerlingen beëindigden op 1 December 1932 de opleiding. Van laatstgenoemde 5 leerlingen werden er 4 op 1 December 1932 bevorderd tot matroos-kok, terwijl de bevordering van 1 leerling op grond van zijn gedrag een maand werd uitgesteld.

Op 20 Mei 1932 werd 1 leerling bij de opleiding geplaatst, doch tegen het einde van het verslagjaar wegens gebrek aan aanleg van de opleiding tot matroos-kok verwijderd en teruggesteld tot jongen.

Aan het einde der verslagperiode zijn geen leerlingen meer in opleiding.

Q. Opleiding van schepelingen tot afstandwaarnemer.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Tot 6 Februari 1932 aan boord van Hr. Ms. *Pelikaan* en van dien datum af aan boord van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*. Onder toezicht van den Officier van Artillerie van die bodems was een Luitenant ter zee met de opleiding belast).

I. Opleiding tot stereoscopisch-afstandwaarnemer.

De bij den aanvang van het verslagjaar sedert 12 Augustus 1931 nog in opleiding zijnde 2 leerlingen [1]) legden in Februari 1932 de proef voor stereoscopisch afstandwaarnemer met gunstigen uitslag af; aan hen werd op 22 Februari 1932 het brevet van afstandwaarnemer(s) uitgereikt.

Gedurende de verslagperiode werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

[1]) Van de sedert 12 Augustus 1931 bij de opleiding geplaatste 4 Europeesche leerlingen (3 matrozen der 1e en 1 marinier der 2e klasse) werd 1 leerling (marinier der 2e klasse) op 30 December 1931 wegens gebrek aan stereoscopisch zien van de opleiding verwijderd; de 3 overige leerlingen legden in Februari 1932 de proef af en wel 2 leerlingen met gunstigen en 1 leerling met ongunstigen uitslag; laatstgenoemde leerling werd eveneens van de opleiding verwijderd, terwijl aan de 2 leerlingen die de proef gunstig aflegden op 22 Februari 1932 het brevet van afstandwaarnemer werd toegekend. Gedurende de verslagperiode werden geen leerlingen in opleiding genomen.

II. Opleiding tot coïncidentie-afstandwaarnemer.

Gedurende de verslagperiode werden geen leerlingen bij de opleiding geplaatst.

R. Opleiding van matrozen tot vliegtuigmitrailleurschutter.

Tijdvak van 1 December 1931—1 December 1932.

(Bij het Marinevliegkamp te Soerabaja. Onder toezicht van den officier, belast met de opleiding tot zeewaarnemer, is een officier met de opleiding belast).

De sinds 1 Juni 1931 in opleiding zijnde leerling (matroos der 1ste klasse) legde in Mei 1932 de proef voor vliegtuigmitrailleurschutter met gunstigen uitslag af; op 1 Juni 1932 werd aan dezen leerling het brevet van vliegtuigmitrailleurschutter toegekend.

Op 11 Januari 1932 werden 4 leerlingen (1 matroos der 1ste en 3 matrozen der 2de klasse) bij de opleiding geplaatst; wegens het niet voldoen aan de gestelde verwachtingen werden allen op 20 Mei 1932 weder van de opleiding verwijderd.

Aangezien tot heden de verkregen resultaten bij het opleiden van Inlandsche schepelingen tot vliegtuigmitrailleurschutter verre van gunstig zijn, zullen voorloopig alleen Europeesche schepelingen voor vliegtuigmitrailleurschutter worden opgeleid.

Opmerking:

Op 1 Juni 1932 werden 2 leerlingen (mariniers der 1ste klasse) en op 1 December 1932 eveneens 2 leerlingen (mariniers der 1ste klasse) bij de opleiding geplaatst, welke opleidingen aan het einde van het verslagjaar nog niet waren beëindigd en worden voortgezet.

Opleiding tot korporaal der mariniers.

(De opleiding heeft plaats te Soerabaja. Hoofd der opleiding is de Commandant van de Marinekazerne-Goebeng aldaar; hoofd van het onderwijs de oudstaanwezend officier der mariniers in Nederlandsch-Indië).

Op 1 Februari 1932 ving voor de eerste maal een opleiding aan met 10 mariniers der 1ste klasse. In September 1932 beëindigde deze opleiding. 9 mariniers legden de proef voor korporaal der mariniers met gunstigen uitslag af en werden op 1 October 1932 voorgedragen tot bevordering. 1 marinier kon door ziekte niet deelnemen aan het afleggen van bedoelde proef; nadat betrokkene hersteld zal zijn, zal hij alsnog hiervoor in de gelegenheid worden gesteld.

MATERIEEL.

Op 1 October 1931 waren in dienst:

A. Zeegaande vloot:

Java, *Sumatra*, *De Ruijter*, *Kortenaer*, onderzeebooten *K II*, *III*, *IX*, *X*, *XI*, *XII*, *XIII*.

B. Drijvend materieel voor locale verdediging:

Pelikaan, Flores, Soemba, Krakatau, Hercules, Siboga, Draak, Krokodil, Zeeslang, Mijnenvegers A en *C*.

C. Opnemingsvaartuigen:

Tydeman en *Willebrord Snellius*.

D. Maritieme inrichtingen aan den wal:

Vliegkamp Morokrembangan, Marinekazernes Oedjoeng, Goebeng en Onderzeedienst, de Kweekschool voor Inlandsche Schepelingen te Makassar, logementschip *Koning der Nederlanden*, radiostations Soerabaia en Manggarai.

In het verslagjaar werden uit dienst gesteld:

De Ruijter, Kortenaer, Soemba, Pelikaan, Tydeman, Mijnenveger A.

In het verslagjaar werden in dienst gesteld:

De Zeven Provinciën, Witte de With, Van Galen, Serdang, Mijnenveger B, terwijl *Prins van Oranje* uit Nederland aankwam en in dienst werd gehouden.

Uit de sterkte werden afgevoerd:

Assahan, Draak en *Krokodil*.

Op 1 October waren derhalve in dienst:

A. Zeegaande vloot:

Java, Sumatra, Witte de With, Van Galen, onderzeebooten *K II, III, IX, X, XI, XII, XIII*.

B. Drijvend materieel voor locale verdediging:

De Zeven Provinciën, Flores, Krakatau, Prins van Oranje, Serdang, Hercules, Zeeslang, Mijnenvegers B en *C*.

C. Opnemingsvaartuigen:

Willebrord Snellius.

D. Maritieme inrichtingen aan den wal:

Vliegkamp Morokrembangan, Marinekazernes Oedjoeng, Goebeng en Onderzeedienst, de Kweekschool voor Inlandsche Schepelingen te Makassar, logementschip *Koning der Nederlanden*, radiostations Soerabaia en Manggarai.

Gedurende het verslag jaar werd op het Vliegkamp Morokrembangan voortgegaan met de montage der uit Nederland ontvangen D-vliegtuigen. Ultimo September waren deze gereed tot en met D 41.

Herstellingen en dokkingen.

Gedokt en/of hersteld werden van de aan het einde van het verslagjaar in dienst zijnde schepen:

Java December 1931—Juni 1932;
Sumatra Juni 1932—Augustus 1932;
Witte de With Juni 1932—Juli 1932;
Van Galen Juni 1932—Juli 1932;
De Zeven Provinciën Februari 1931—Januari 1932;
Flores Januari 1932 en Juli 1932;
Krakatau Maart 1932 en September 1932;
Prins van Oranje Juni 1932—Juli 1932;
Serdang October 1931;
Hercules Mei 1922;
Willebord Snellius Maart 1932 en Juni 1932.

Onderzeebooten, torpedobooten en mijnenvegers werden periodiek gedokt en hersteld.

Marine Etablissement.

Vernieuwing en uitbreiding van werktuigen en werkplaatsen had in verband met 's Lands ongunstigen financieelen toestand slechts voor het hoognoodige plaats.

Marine-steenkolendepôts.

De marine-steenkolendepôts werden gedurende het verslagjaar aangevuld met de uit de Gouvernementskolenmijnen afkomstige Ombilin- en Boekit-Asemkolen.

Gebleken is, dat volstaan kon worden met het aanhouden van een belangrijk kleineren voorraad steenkolen op het terrein van het Marine Etablissement te Soerabaja.

De in verband hiermede vrijkomende kolenloodsen worden geleidelijk verbouwd tot goedangs voor den opslag van magazijnsgoederen.

Vloeibare brandstoffen.

Residu- en solarolie werden gedurende het verslagjaar van de Bataafsche Petroleum Maatschappij afgenomen, waarvoor door den Ind. Centralen Aanschaffingsdienst een overeenkomst werd afgesloten.

Geneeskundige dienst der Zeemacht in Ned.-Indië.

1 October 1931 tot 1 October 1932.

Blijkens de maandstaten door de geneeskundige diensten aan boord van de verschillende schepen en inrichtingen ingediend, liet de gezond-

heidstoestand gedurende de verslagperiode weinig te wenschen over. Slechts enkele rapporten luidden minder gunstig; de oorzaak daarvan was gewoonlijk in influenza-epidemietjes gelegen.

Het aantal voor den dienst in de tropen afgekeurde Europeanen, nl. 27, was vrijwel gelijk aan dat van 1931. Bovendien werden een drietal militieplichtigen afgekeurd, die bij opkomst onder de wapenen niet voor den dienst geschikt bleken te zijn.

Het aantal voor den dienst afgekeurde Inlanders bleef eveneens stationair, nl. 19 tegen 18 in de vorige verslagperiode.

Het aantal sterfgevallen was dit jaar vrij groot, nl. 9 Europeanen en 10 Inlanders, tegen 5 Europeanen en 4 Inlanders. Van de 9 Europeanen stierven echter vijf een geweldadigen dood, nl. vier tengevolge van een vliegongeval en een tengevolge van een motorongeval.

De meest voorkomende infectieziekten (longtuberculose, typhus abdominalis en dysenterie) geven geen aanleiding tot bijzondere opmerkingen.

Malaria. Evenals andere jaren werd ook ditmaal een toeneming der aantal primaire gevallen in de maanden Juni, Juli en Augustus geconstateerd. In de omgevende kampongs van het Marine-Etablissement werden verscheidene geïnfecteerde malariamuskieten aangetroffen, hetgeen aanleiding gaf het Europeesche gedeelte der bemanning te waarschuwen tegen de verhoogde kans op malariabesmetting bij nachtelijk oponthoud in den kampong.

Venerische ziekten. Het aantal nieuwe infecties daalde bij Europeanen, nam echter bij de Inlanders niet onbelangrijk toe. De resultaten met de prophylaxis behaald stemden bij de Europeanen tot tevredenheid.

Motorongelukken. De motorrijwielberijders droegen ook dit jaar in zeer belangrijke mate bij tot het bezethouden van de chirurgische afdeeling in de C.B.Z. Ernstige arm-, been- en schedelbasisfractuur zijn aan de orde van den dag. Het bijzonder weinig verantwoordelijkheidsgevoel van de Marine-motorrijwielberijders is wel zeer treffend. Daar velen, die ongelukken bekwamen, niet in het bezit van een geldig rijbewijs waren, is thans eene verscherpte contrôle op deze bewijzen ingesteld.

Vaccinatie. De inenting resp. herinenting tegen cholera-typhus en pokken werd ook dit jaar zooveel mogelijk bevorderd. Aan het weglaten van de vaccinatie tegen cholera kan thans, nu deze ziekte in het nabije Oosten in ongekend hevige mate optreedt, niet gedacht worden.

Bloedonderzoek. Het onderzoek naar den aard van de bloedgroep, waartoe de opvarenden behooren werd systematisch voortgezet. Thans is het overgroote gedeelte van het personeel onderzocht. Weigeringen tot het ondergaan van het onderzoek kwamen gelukkig slechts sporadisch voor en merkwaardigerwijze na verhouding nog het meest bij officieren, dus bij lieden, wier ontwikkeling eene onttrekking aan dezen, niet alleen voor zichzelf, maar ook voor hunne medemenschen, zoo nuttigen maatregel allerminst doet verwachten.

Bewegingen en verrichtingen van Hr. Ms. schepen en vliegtuigen in Nederlandsch-Indië gedurende het tijdvak 1 October 1931—1 October 1932.

a. Het eskader in Nederlandsch-Indië.

Hr. Ms. *Sumatra* vertoefde van 5—8 October te Tg. Priok in verband met de ontvangst van den Franschen Minister van Koloniën P. Reynaud. Overigens werd in genoemde maand geoefend in de nabijheid van Soerabaja, evenals in November en December. In Januari verbleef het schip tot den 24sten op het M.E., in onderhoud met eigen middelen, stoomde daarna op naar Tg. Priok met het oog op de aankomst uit Nederland van Zijne Excellentie den Minister van Defensie en de ontvangst van den Britschen kruiser *Kent*. In Februari werd een vaartocht gemaakt naar Makassar, Balikpapan en Soerabaja waarbij Zijne Excellentie de Minister van Defensie aan boord was. Tot Juni werd verder in de nabijheid van Soerabaja geoefend, tot begin Augustus was het schip op het M.E. in onderhoud met eigen middelen.

In Maart hield Hr. Ms. *Sumatra* voorbereidende gevechtsschietoefeningen en assisteerde verder bij de gevechtsschietoefeningen van Hr. Ms. *Flores* en de groep torpedobootjagers. In Augustus werd een *oefenverband* gevormd met Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*, Hr. Ms. *Flores*, Hr. Ms. *Prins van Oranje*, de groep torpedobootjagers, de divisie onderzeebooten, benevens een groep van 3 D-vliegtuigen onder bevel van den Eskadercommandant. De viering van den verjaardag van Hare Majesteit de Koningin had te Tg. Priok plaats. In de baai van Batavia werden op 1 September gezamenlijke oefeningen gehouden, welke door Zijne Excellentie der Gouverneur-Generaal, meerdere autoriteiten en leden van den Volksraad werden bijgewoond. Op 3 September werd Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal aan boord van het Gouvernementsstoomschip *Rigel* geëscorteerd naar Soerabaja door een *verband*, bestaande uit Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*, Hr. Ms. *Sumatra*, Hr. Ms. *Flores* en de groep torpedobootjagers; onder bevel van den Commandant der Zeemacht met Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* als vlaggeschip.

Hr. Ms. *Java* oefende in October in de nabijheid van Soerabaja, in November werden gevechtsschietoefeningen gehouden; ook oefende het schip met mijnen 1921. Vanaf 1 December 1931 was het schip in herstelling op het M.E.

De groep I torpedobootjagers bestaande uit Hr. Ms. *De Ruyter en* Hr. Ms. *Kortenaer* keerde in October terug van Tarakan naar Soerabaja, oefende daarna in Straat Madoera, hield voorbereidende gevechtsschietoefeningen en in November gevechtsschietoefeningen, oefende in December in de nabijheid van Soerabaja. In Januari werd inspectie gehouden door den Eskadercommandant, daarna ging de groep over naar de conservatie, en werd vervangen door Hr. Ms. *Witte de With* en Hr. Ms. *Van Galen*. Na het vertrek van Hr. Ms. *Van Galen* naar Shanghai, werd Hr. Ms. *Witte de With* aan de groep I onttrokken om met de in dienst gestelde Hr. Ms. *Piet Hein groep II* te vormen. Na terugkomst

van Hr. Ms. *Van Galen* te Tarakan op 3 Mei, werd groep II ontbonden en Hr. Ms. *Witte de With* weer bij groep I gevoegd. De groep oefende als regel in de nabijheid van Soerabaja, maakte in Maart een reis naar Makassar. In Juni en Juli was zij in onderhoud met eigen middelen op het M.E., in Augustus gevoegd bij het oefenverband. In April en September werden gevechtsschietoefeningen gehouden. Hr. Ms. *Piet Hein* was in Juni en Juli in onderhoud met eigen middelen, deed daarna dienst als inschietboot voor jagertorpedo's en was daartoe ter beschikking van den hoofdinschieter.

De Divisie Onderzeebooten (Hr. Ms. *K IX*, Hr. Ms. *K X*, Hr. Ms. *K XI en* Hr. Ms. *K XIII*) oefende als regel in de nabijheid van Soerabaja voor het houden van vaar- en lanceeroefeningen.

Hr. Ms. *K XIII* werd in Februari vervangen door Hr. Ms. *K XII*, welke eind Maart uit de divisie werd genomen. In September werden schietoefeningen bij Lombok gehouden. In Maart werd een reis naar Straat Makassar gemaakt.

b. Schepen onder bevel van den Commandant der Marine te Soerabaja.

Hr. Ms. *Krakatau* oefende als regel in de nabijheid van Soerabaja voor oefeningen en beproevingen met mijnen onder toezicht van den Chef van den mijnendienst. In Mei werd een reis voor vlagvertoon gemaakt in den Riouw-archipel, in Juni naar Boeton. Het schip was in onderhoud met eigen middelen in de maanden Februari, Augustus en September, deed in Juli dienst voor de overvoer van mijnen etc. naar Madoera.

Hr. Ms. *Mijnenvegers A* en *C* oefenden het geheele jaar in groepsverband in de nabijheid van Soerabaja. In Januari en Juni waren zij in onderhoud op het M.E., in Maart werd Hr. Ms *Mijnenveger A* vervangen door Hr. Ms. *Mijnenveger B*. Zij waren in Mei behulpzaam bij het inschieten van torpedo's en ter beschikking van den hoofdinschieter.

Hr. Ms. *Pelikaan* bevond zich in October en November nabij Balikpapan, deed dienst als A.I.S. ter vervanging van Hr. Ms. *De Zeven Provinciën*, was in November (2 tot 17) te Balikpapan, daarna werden oefeningen gehouden in Straat Makassar. In December oefende het schip in de nabijheid van Soerabaja. Van 1 Januari—1October was het schip in conservatie op het M.E.

Hr. Ms. *De Zeven Provinciën* kwam op 1 Februari in dienst, vertrok 18 Februari naar Balikpapan, verbleef daar tot 4 Maart, oefende daarna in Straat Makassar van Maart tot half April, waarop het schip naar Soerabaja terugkeerde. Verder werd tot September in de nabijheid van Soerabaja geoefend, behoudens een vaartocht naar Balikpapan in de maand Juli. In September ging het schip in onderhoud op het M.E.

Hr. Ms. *Soemba* was tot 25 Januari onder de bevelen van den Commandant der Marine en toegevoegd aan Hr. Ms. *Pelikaan* gedurende den tijd dat deze dienst deed als A.I.S. Einde October bracht het schip

eenige buitenlandsche visschers die zich aan strandroof hadden schuldig gemaakt, op naar Kota Baroe. In December kwam het schip in onderhoud met eigen middelen op het M.E. werd 25 Januari onder bevel van den Commandant der Zeemacht gesteld.

De tot het *Station Onderzeebooten* behoorende booten waren gedeeltelijk opgelegd, terwijl de overige in de omgeving van Soerabaja oefenden. Tijdens de oefentochten werden door de verschillende tot het Station behoorende booten bezocht: Bali, Lombok, Soembawa.

Hr. Ms. *Serdang*, Hr. Ms. *Zeeslang*, Hr. Ms. *Draak*, Hr. Ms. *Krokodil* en Hr. Ms. *Hercules*. Voor zoover niet in onderhoud waren deze schepen beschikbaar voor het varen met diverse opleidingen en ter beschikking van den hoofdinschieter.

Torpedomotorbooten. Deze waren in conservatie, maakten eenige oefentochten ter reede Soerabaja.

Torpedovolgboot. Deze was geregeld behulpzaam bij het torpedo inschieten.

Vliegkamp Morokrembangan. Gedurende den verslagtijd hadden geregeld vliegtochten plaats in de nabijheid van Soerabaja ter oefening van vliegers, waarnemers, enz. Bij het bezoek van den Franschen Minister van Koloniën te Tg. Priok waren 3 D-vliegtuigen aanwezig. In Juli maakten 3 D-vliegtuigen een tocht naar Kangean en Bima. 3 D-vliegtuigen waren in Augustus toegevoegd aan het oefenverband, zie verder onder Hr. Ms. *Sumatra;* verder werd er geoefend in het nachtvliegen, o.a. boven Besoeki.

Geregeld werden bij eskadervaren vliegtuigen geëmbarkeerd; tevens deden de vliegtuigen geregeld dienst voor fotowaarneming tijdens de diverse gevechtsschietoefeningen.

In April verongelukte ter reede Soerabaja de D-26 bij het nachtvliegen.

Totaal werden in het verslagjaar 4276 uur gevlogen.

c. Schepen onder rechtstreeks bevel van den Commandant der Zeemacht.

Hr. Ms. *Flores* oefende tot eind Maart in de nabijheid van Balikpapan en Tarakan, behoudens een onderhoudstijd op het M.E. in December en Januari; ook in Juli was het schip aldaar in onderhoud met eigen middelen. In April en Mei werd een reis voor vlagvertoon en toezicht op buitenlandsche visschers gemaakt naar Ambon, Boela, Manokwari, Mapia en Schouteneilanden, Japen, Geelvinckbaai, Waibeo, Asia en Ajoe-eilanden, Kaboe-eilanden, Misool, Banda en Sermata-eilanden.

In aansluiting hierop maakte het schip een tocht naar de Timorzee voor het opsporen van een vermist Junkervliegtuig en keerde 30 Mei te Soerabaja terug. Verder werd in de nabijheid van Soerabaja geoefend en werden in September gevechtsschietoefeningen gehouden bij Lombok.

Hr. Ms. *Soemba* werd 25 Januari onder bevel van den Commandant der Zeemacht gesteld, verbleef gedurende de maand Februari te Tarakan, oefende in de nabijheid daarvan tot 19 Maart en keerde daarna te Soerabaja terug. In April maakte het schip een reis naar Banka en Palembang, voor toezicht op buitenlandsche visschers; begin Mei kwam het schip naar Soerabaja en werd in conservatie opgenomen.

Hr. Ms. *Rigel* arriveerde den 4den Februari te Sabang en kwam op dien datum onder de bevelen van den Commandant der Zeemacht. Zijn reis vervolgend kwam het schip 9 Februari te Soerabaja aan en kwam onder de bevelen van den Commandant der Marine. Aldaar werd het schip beproefd als mijnenlegger onder leiding van den chef van den mijnendienst, daarna in conservatie opgenomen en 20 Juni overgegeven aan de Gouvernementsmarine.

Hr .Ms. *Prins van Oranje* arriveerde den 29sten April te Sabang, kwam op dien datum onder de bevelen van den Commandant der Zeemacht. Zijn reis vervolgende kwam het schip 14 Mei te Soerabaja aan, waar het onder de bevelen van den Commandant der Marine kwam en als mijnenlegger onder leiding van den chef van den mijnendienst werd beproefd. In Juni en Juli was het schip in onderhoud met eigen middelen op het M.E., werd daarna bij het oefenverband gevoegd en deed dienst tijdens de diverse gevechtsschietoefeningen als sleeper van de gevechtsschijf.

Verslag betreffenden den Hydrographischen Dienst in Nederlandsch Oost-Indië.

Hr. Ms. *Tydeman* werkte op de Oostkust van Celebes, gedurende de voorjaarskentering in 1932 aan de Sangir eilanden. Wegens dringende herstellingen aan de machines stoomde het schip medio April naar Soerabaja, werd uit dienst gesteld en vervangen door Hr. Ms. *Willebrord Snellius*.

Hr. Ms. *Snellius*. Dit schip zette in begin van verslagtijd de her-opneming van de Sangkoelirang baai voort, en vervolgde daarna de opnemingswerkzaamheden in de Koetei-delta. Het schip werd, hoewel dit werk nog niet gereed was, in December 1931 te Soerabaja uit dienst gesteld, doch in Juni 1932, ter vervanging van Hr. Ms. *Tydeman*, weder in dienst gesteld. 23 Juni werd de opneming der Schouten eilanden hervat, welke arbeid op het einde van dezen verslagtijd bijna voltooid was.

Gouv.opnemingsvaartuig *Orion* voerde in October 1931 een her-opneming uit van de reede van Indramajoe, en daarna van het Westervaarwater naar Soerabaja en van de toegangen naar

en de omgeving van den steiger der pyrotechnische werkplaats op Madoera. Eind November vertrok het schip weder naar Straat Riouw, voerde een her-opneming uit van de reede van Tandjong Pinang en den toegang hiertoe, en beloodde verschillende gedeelten van Straat Riouw als voorbereiding tot het afdreggen van de hoofdroutes in deze Straat. Dit dregwerk, dat een nieuwe phase in het hydrographische werk inluidt, en waarvoor aan het schip, zooals in het vorige jaarverslag reeds werd aangestipt, twee motordregbooten en eenige goed geconstrueerde dregtuigen volgens Amerikaansch model werden toegevoegd, heeft in het afgeloopen verslagjaar belangrijke resultaten voor de scheepvaart in Straat Riouw opgeleverd. Eenige ondiepe plekken, die door diepgaande schepen gemeden moeten worden, zijn in het hoofdvaarwater gevonden en de verlichting en zeilaanwijzing zijn tengevolge van een en ander gewijzigd. Dit werk zal in de daarvoor in aanmerking komende hoofdvaarwaters in de Westhelft van den Archipel met kracht worden voortgezet. In Straat Riouw werd het dregwerk in Juli 1932 beeindigd, het schip zette in Augustus de her-opneming der Koetei-delta voort en was daarmede bij het einde van verslagjaar grootendeels gereed.

BIBLIOTHEEKWEZEN.

Wederom onderging de Bibliotheek-Commissie gedurende het jaar 1932 belangrijke wijzigingen. De Kapitein ter Zee M. H. VAN DULM, Chef van den Staf der Marine in Ned.-Indië, aanvaardde op 30 Januari het voorzitterschap, doch droeg deze functie, in verband met zijn benoeming tot Eskader-Commandant op 25 November d.a.v., weder over aan den Kapitein-Luitenant ter Zee W. K. MAURITS, hoofd van de 2de Afdeeling van het Departement.

Op den 9den November werd door den hoofdinspecteur van den Dienst van Scheepvaart de heer J. W. LANGELER, inspecteur-onderhoofd van dezen dienst, tot lid der Bibliotheek-Commissie aangewezen.

Bij afsluiting van dit verslag is de Commissie dientengevolge samengesteld op hierna genoemde wijze:

Kapitein-Luitenant ter Zee W. K. MAURITS, voorzitter;

Kapitein-Luitenant ter Zee C. E. L. HELFRICH en inspecteur-onderhoofd van den Dienst van Scheepvaart J. W. LANGELER, leden.

De Bibliothecaris J. G. SCHULTZ werd op 15 December om bezuinigingsredenen van die functie ontheven en vervangen door mej. J. H. VAN MINOS, die tevens in voorkomende gevallen als secretaresse van de Bibliotheek-Commissie zal optreden.

De personeelsformatie werd teruggebracht tot één schrijver, drie binders en twee oppassers.

De voor de bibliotheek beschikbaar gestelde gelden voor aankoop van boeken en tijdschriften werden, in vergelijk met het bedrag voor 1931, met 25 pct. verminderd.

Op enkele uitzonderingen na kon aan de verschillende aanvragen om lectuur worden voldaan, waarbij boekwerken, welke niet in de bibliotheek voorhanden waren, van andere bibliotheken in bruikleen werden ontvangen. Onder dankbetuiging worden hierbij gememoreerd: de bibliotheken van den Volksraad, van het Kon. Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, van de Departementen van Justitie, Financiën, Oorlog, Gouvernementsbedrijven, Landbouw-, Nijverheid en Handel, voorts de garnizoensbibliotheek, de bibliotheek van den Topografischen Dienst, van de Technische- en Geneeskundige Hoogescholen en van het Centraal Kantoor voor de Statistiek.

A. Departementsbibliotheek.

Ingevolge de bezuiniging werden slechts weinig nieuwe boekwerken aangekocht (143), terwijl het aantal door schenking of ruiling verkregen, eveneens merkbaar verminderde (192).

Een nieuw supplement op den catalogus werd samengesteld, waarin het 1ste supplement, bijgewerkt tot Februari 1931, geheel werd opgenomen. Dit nieuwe supplement, bijgewerkt tot 1 Januari 1933, zal in het begin van 1933 worden verspreid. Hiermede zullen de aanwinstenlijsten tot ultimo 1932 zijn vervallen.

Het aantal uitleeningen bedroeg:

Over:	Van het Depart.	Van de Vloot.	Van derden.	Totaal.
Januari . . .	163	16	5	184
Februari . . .	155	16	8	179
Maart	166	9	31	206
April	231	9	8	248
Mei	172	1	7	180
Juni	107	0	3	110
Juli	101	2	3	106
Augustus . .	140	15	9	164
September . .	113	15	9	137
October . . .	136	9	21	166
November . .	138	3	10	151
December . .	119	6	7	132
Totaal . .	1741	101	121	1963

In vele gevallen werden inlichtingen verstrekt, terwijl aan eenige aanvragen om excerpten kon worden voldaan.

Van de binderij werd in het afgeloopen jaar veel gebruik gemaakt door de afdeelingen van het Departement. Vooral voor den Staf der Marine is deze binderij van zeer veel nut. Eveneens werden hier de tijdschriften van het Koninklijk Magnetisch en Meteorologisch Observatorium ingebonden, waarmede wederom een bezuiniging bereikt werd.

B. Bibliotheek der Marine te Soerabaja.

De Commissie van Toezicht op het beheer was samengesteld als volgt:

Kapitein-Luitenant ter Zee T. L. Kruys, Commandant van het Station Onderzeebooten, voorzitter;

Officier M.S.D. der 1ste klasse J. W. Elbers en Luitenant ter Zee der 1ste klasse I. W. Reynierse, leden.

Ten gevolge van repatrieeren werd de Kapitein-Luitenant ter Zee T. L. Kruys als voorzitter vervangen door den Kapitein-Luitenant ter Zee E. A. Vreede en de Luitenant ter Zee der 1ste klasse I. W. Reynierse als lid vervangen door den Luitenant ter Zee der 2de klasse A. N. Schrakamp.

Door aankoop van nieuwe werken werd de Bibliotheek uitgebreid.

De Bibliotheek werd bezocht door 220 personen, als bedoeld in art. 7 van het Voorloopig Reglement, terwijl een 170-tal boekwerken werd uitgeleend.

Door den bouw van het nieuwe „Modderlust" was het bezoek aan de Bibliotheek niet zoo groot, als men had kunnen verwachten. Echter is in den laatsten tijd eenige verbetering in den toeloop te bemerken.

Door het bedanken voor de betrekking van beheerder door dien functionaris, werd deze betrekking opgedragen aan den klerk van de Ontspanningslectuur en beide functies in één persoon vereenigd.

C. Bibliotheek marinevliegkamp.

De verzameling boekwerken omvat circa 275 titels, benevens eenige jaargangen van tijdschriften, een en ander bijna uitsluitend betrekking hebbend op de luchtvaart en hare techniek. Catalogi zijn aanwezig.

De rechtstreeksche leiding berust bij een der officieren-vlieger.

In verband met bezuinigingsnoodzaak is de boekenverzameling weinig uitgebreid kunnen worden, terwijl tevens het aantal periodiek te ontvangen tijdschriften moest worden ingekrompen.

D. Scheepsbibliotheek.

De Departementsbibliotheek is belast met de aanvulling van jaarboeken en technische werken, welke voor den dienst noodig zijn.

E. Ontspanningslectuur.

Tijdens den verslagtijd werden ontvangen:

58 aanvragen voor het verstrekken van een boekenkist voor officieren:

107 aanvragen voor het verstrekken van een boekenkist voor Europeesche schepelingen;

4 aanvragen voor het verstrekken van een boekenkist voor Inlandsche schepelingen.

Een aantal verouderde boeken, die niet meer voor verstrekking in aanmerking kwamen, werden door nieuwe werken vervangen, evenals eenige verloren gegane boekwerken.

Het aantal boekwerken bedraagt thans 2409 stuks voor de Europeesche schepelingen en voor de officieren 462 stuks.

Het noodige onderhoud had plaats.

De aanvragen voor verstrekken van boekenkisten neemt nog voortdurend toe.

F. Tijdschriften.

Bij beschikking van den Commandant der Zeemacht en hoofd van het Departement van Marine in Ned.-Indië, dd. 24 December 1932, nº. B 5/2/12, werd vastgesteld, dat de circulatie van de voornaamste vaktijdschriften vanuit Soerabaja zal geschieden, terwijl tijdschriften van meer algemeen belang neergelegd zullen worden op de leestafel van de Marine-Bibliotheek. De circulatie op het Departement te Batavia wordt aldaar geregeld. Hierdoor wordt een bezuiniging verkregen op het aantal abonnementen op ieder periodiek, terwijl de verscheidenheid van tijdschriften dezelfde blijft.

De lijst van tijdschriften, welke een geringe wijziging onderging, is op aanvraag verkrijgbaar.

De wekelijksche literatuuroverzichten uit tijdschriften werden regelmatig verstrekt.

G. Documentatie.

De documentatie van tijdschriften- en courantenartikelen en van gegevens verstrekt door den Staf, den Dienst van Scheepvaart en door den Commandant van het Station Onderzeebooten, had voortgang.

De Bibliotheek bleef aangesloten bij het Bureau voor Economische en Sociale Documentatie en de Vereeniging „Nederlandsch Centraal Instituut voor de kennis van het Buitenland".

Bezoek van buitenlandsche oorlogsschepen aan Nederlandsch-Indië, gedurende het tijdvak 1 October 1931—1 October 1932.

Fransche kruiser *Duguay Trouin*	Tg. Priok 6 October—8 October 1931.
	Soerabaja 9 October—12 October 1931.
	Bali 12 October—12 October 1931.
Portugeesch troepentransportschip *Gil Eanes*	Tg. Priok 10 October—15 October 1931.
	Makassar 26 October—26 October 1931.

Engelsche kruiser *Kent*	Tg. Priok 27 Januari—30 Januari 1932.
Fransche mijnenlegger *Castor* ...	Sabang 10 Februari—15 Februari 1932.
Fransche onderzeeboot *Joussel* .	Sabang 10 Februari—15 Februari 1932.
Fransche onderzeeboot *Fulton* ..	Sabang 10 Februari—15 Februari 1932.
Fransche aviso *Vitry le François*	Sabang 14 Maart—16 Maart 1932.
Japansche kruisers *Iwati, Asama*	Tg. Priok 8 April—10 April 1932.
Fransche kruiser *Primauguet* ...	Sabang 13 Mei—15 Mei 1932.
Italiaansche kruiser *Trento*	Tg. Priok 24 Mei—29 Mei 1932.
Fransche aviso *Aldebaran*	Sabang 12 Augustus—16 Augustus 1932.
Fransche aviso *Bellatrix*	Ambon 15 Augustus—18 Augustus 1932. Soerabaja 22 Augustus—29 Augustus 1932.
Portugeesch troepentransportschip *Sagres*	Tg. Priok 21 Augustus—24 Augustus 1932.
Australische kruiser *Canberra* ..	Makassar 16 September—20 September 1932. Soerabaja 22 September—27 September 1932. Tg. Priok 29 September—4 October 1932.

CURAÇAO.

Tijdvak 1 October 1931—1 October 1932.

Op 1 November 1931 bevond Hr. Ms. *Banckert* zich als stationsschip te Curaçao. Tevens bevond zich aldaar een compagnie mariniers aan den wal.

Oudstaanwezend zeeofficier was van 1 October 1931—19 November 1931 de luitenant ter zee der 1ste klasse J. C. H. H. Mackay, daarna de luitenant ter zee der 1ste klasse J. C. A. Scholte.

A. *Stationsschip.*

Verrichtingen. Op 12 November 1931 kwam Hr. Ms. *Van Nes* te Curaçao aan en nam den dienst over van Hr. Ms. *Banckert*, die 19 November naar Nederland terugkeerde.

In de verslagperiode werden geen buitenlandsche havens bezocht. Op de vaartochten werden geregeld vuurleidingoefeningen gehouden en hadden de persoonlijke schietoefeningen voor de kanonniers plaats, zoowel voor die van Hr. Ms. *Van Nes* als voor de bij de Compagnie Mariniers geplaatste kanonniers.

Gedurende de vaartochten werden proeven genomen met het ventilatiesysteem in de machinekamer, waarbij met verschillende vaarten en in verschillende positie's ten opzichte van den wind op meerdere plaatsen de temperatuur werd opgenomen. Eveneens werden op deze tochten proeven genomen betreffende brandstofverbruik, waarbij tevens in plaats van de gebruikelijke dunne stookolie Ord Oil werd gebruikt. Deze olie bleek bij de aanwezige branders niet bruikbaar. Ter contrôle van de vaart bij de bovengenoemde proeven was door de C.P.I.M. in Bullenbaai een gemeten mijl ingericht, ter lengte van 1290,95 m.

Van 26 Januari tot 3 Februari werd 's nachts ter hoogte van Aruba gekruist met het oog op mogelijke onlusten; op 8 Februari werd de landingsdivisie op het eiland aan den wal gezet voor het verleenen van hulp bij het doen van huiszoekingen. Op 9 Februari keerde de landingsdivisie aan boord terug.

Zijne Excellentie de Gouverneur van Curaçao maakte in Januari 1932 van het schip gebruik voor zijn bezoek aan Bonaire, in Februari voor dat aan Aruba. In Juni vertrok Hr. Ms. *Van Nes* met Z. E. den Gouverneur voor een bezoek aan de Bovenwindsche Eilanden, doch ten gevolge van voortdurend lek worden van Bb's condensor, moest deze tocht worden opgegeven. In de maanden Juli, Augustus en September werden alle monel-metalen pijpen in beide condensors vervangen door cupro-nikkel pijpen, zoodat op 26 September het schip wederom geheel voor den dienst gereed was.

Te Curaçao liggende hield de landingsdivisie geregeld oefeningen in vereeniging met de compagnie mariniers. Verder werd schijf geschoten met het geweer op de schietbaan op het Rif.

Gezondheidstoestand. De gezondheidstoestand was zeer goed. Geregeld brengt een gedeelte van de bemanning den vrijen Zaterdagmiddag en den Zondag door in het oude quarantainehospitaal te Caracasbaai, dat door Z. E. den Gouverneur als ontspanningsgelegenheid voor de marine beschikbaar is gesteld. Daar bestaat gelegenheid voor zwemmen en zeilen, terwijl tevens wandeltochten in de nabijheid worden gemaakt. Een groot deel van de bemanning werd tevens tijdens den raparatietijd in de gelegenheid gesteld daar een week te verblijven.

Sportbeoefening. Geregeld wordt gevoetbald. Medegedaan werd met de Curaçaosche competitiewedstrijden; tegen verschillende vereenigingen op Curaçao, Aruba en Bonaire werden wedstrijden gespeeld.

Met de whaleboot werd zoowel in het Schottegat als ter reede Bonaire veel gezeild.

Verder werd medegedaan met verschillende schietwedstrijden en een zwemwedstrijd, terwijl aan boord les gegeven wordt in schermen.

B. *Compagnie Mariniers.*

Samenstelling. Op 1 October 1931 was de sterkte van de Compagnie mariniers 122 man, terwijl 35 op Aruba gelegerd waren, totaal sterkte dus 157 man (hier is alles bij inbegrepen).

Legering. Te Curaçao zijn de Mariniers gelegerd in het Waterfort, te Aruba is voor het detachement mariniers de voormalige gezagshebberswoning te Oranjestad als kazerne ingericht; deze dient tevens als legering voor een 10-tal politiemilitairen, die echter afgescheiden liggen. Zoowel op Curaçao als te Oranjestad is de ligging goed te noemen.

Gezondheidstoestand. De gezondheidstoestand kan over het geheel genomen zeer goed genoemd worden. Te Aruba was de gezondheidstoestand goed.

Gehouden oefeningen.

Curaçao. Marschoefeningen: rondom Schottegat naar Caracasbaai, met de trucks een eind het binnenland in, dan een Km. of 15 marcheeren, daarna per truck terug. Doel terreinkennis en machtsvertoon.
Velddienstoefeningen; marschveiligheidsdienst, voorpostendienst legering in bivak, patrouilleloopen (terreinleer).
Schietoefeningen voor allen met geweer, pistool en mitrailleur, handgranaatwerpen voor allen.
Drie groote gecombineerde alarmoefeningen zijn gehouden, één op fort Nassau, één op Tafelberg, één op de Isla. De samenwerking met het vrijwilligerskorps Curaçao, burgerwacht Emmastad en militaire politie was zeer goed.
De schietbaan is verbeterd en een sportterrein is aangelegd. Eenige malen oefenden de mariniers samen met de landingsdivisie van Hr. Ms. *Van Nes.*

Aruba. Veel patrouilleloopen, onderzoek van grotten en baaien, verder schiet- en andere oefeningen.

UITSPRAKEN VAN DEN MARINERAAD.

Nihil.

Tableau van den Winter-cursus 1888—1889

Dagen der week.	Afdeeling.	Van $7^3/_4$ — $8^3/_4$ uur.	Van $9^1/_4$ — $10^1/_4$ uur.
Maandag . . .	I. a, b, c	Plunjes wasschen.	Tuigen of scheepswerk.
	II. a, b, c		Schoonschip.
Dinsdag. . . .	I. a, b, c	Roeien en stoomen. †)	Theorie artillerie. Schermen. Gymnastiek.
	II. a, b, c	Schoonschip. Theorie artillerie.	Roeien. §) Zeilmaken. Exercitie kan. 15 c.M.
Woensdag . . .	I. a, b, c	Veld- en sloepsgeschut. Theorie onderofficiersdienst. Schermen.	Generale infanterie-
	II. a, b, c	Schoonschip.	
Donderdag . . .	I. a, b, c	Theorie onderofficiersdienst. Administratie. Veld- en sloepsgeschut.	Exercitie geschut. Veld- en sloepsgeschut. Tuigen.
	II. a, b, c	Theorie artillerie. Schoonschip.	Schietoefening geweer. Theorie artillerie. Zeilmaken.
Vrijdag	I. a, b, c	Theorie artillerie. Tuigen. †) Zeilmaken.	Exercitie torengeschut
	II. a, b, c	Schoonschip. Theorie artillerie. Schoonschip.	Zeilmaken. Exercitie kan. 15 cM. Gymnastiek.
Zaterdag . . .	I. a, b, c	Generaal schoonschip.	Zeilmaken. Gymnastiek. Administratie.
	II. a, b, c	Generaal schoonschip.	

De oudste artillerie-officier is belast met het onderwijs der oudste afdeeling.
„ jongste „ „ „ „ „ „ „ jongste „ en het schijfsch. met revolv.
„ oudste infanterie offic. „ „ „ „ „ „ oudste „ „ „ „ „ geweer.
„ jongste „ „ „ „ „ „ „ jongste „ „ „ „ „ „ „

*) Van 15 November tot 1 Maart en bij slecht weder kompas en looden.
†) Geweer-exercitie, recrutenschool, tirailleeren, velddienst enz.
§) Bij slecht weder algemeene exercitie landinggeschut.

aan boord Zr. Ms. Instructie-korvet Nautilus.

Van $10^1/_2$ — $11^1/_2$ uur.	Van 1 — $2^1/_2$ uur.	Van $2^3/_4$ — 4 uur.	Van $5^1/_2$ — 7 uur.
Tuigen of scheepswerk.	Roeien en stoomen. †	Tuigen.	Theorie tuig.
	$^1/_3$ instructie handwapens.	Theorie artillerie.	School.
Beschikbaar.		Tuigen.	School.
Tuigen.	Exercitie handwapens.	Exerc. kan. 15 cM.	School.
Roeien. *)		Roeien. §)	Theorie tuig.
		Schietoefening.	Theorie tuig.
Algemeene batterij-exercitie, richten, beweegbare schijf, theorie v. h. schot, afstanden schatten, enz.	Administratie.	Sein., stur., komp., l.	School.
	Tuigen.	Tuigen.	Theorie tuig.
	Tuigen.	Roeien. *)	Theorie tuig.
Geweer-exercitie.	Schermen.	Roeien. *)	School.
	Beschikbaar.	Schermen.	School.
exercitie.	Tuigen. Theorie artillerie. Theorie onderoffic.dienst. Theorie artillerie. Schietoefening geweer. Tuigen.	Tuigen. Exercitie. geschut. Schermen. Gymnastiek. Theorie artillerie.	Theorie tuig. School. School. School. Theorie tuig. Theorie tuig.
Schermen. Seinen, sturen, looden, kompas. Theorie artillerie. Exercitie kan. 12 en 15 cM.	Tuigen. Theorie artillerie. Gymnastiek. Beschikbaar. Roeien. §	Generale infanterie-exercitie, tirailleeren of velddienst.	School. Theorie tuig. Theorie tuig. Theorie tuig. School. School.
en kanonneerboot. Plunje-inspectie.	Plunje-inspectie en lappen en naaien.		School, de eene week A. 1e Afd. B. en C. 2e Ad., de volg. week B. en C. 1e Afd. en A. 2e Afd.
Gymnastiek. Zeilmaken. Seinen, sturen, looden, kompas.	Wapens poetsen.	Poetsen en opknappen.	Lichaam wasschen.

Maandag en Donderdag 's namiddags van $12^1/_2$—$2^1/_2$ schijfschieten met revolver.
Maandag en Donderdag 's nam. van 1—4 en Dinsdag en Vrijdag voorm. van $7^1/_2$—$10^1/_2$ uur schijfschieten met geweer. Dinsdag 's nam. van $1^3/_4$—4 uur onderricht vischtorpedo's voor HH. officieren. Vrijdag 's nam. van 2—$3^1/_2$ uur herhalingscursus spartorpedo's voor konstabelspersoneel, stuurlieden en kanonniers in het torpedomagazijn op 's Rijks werf door een der torpedo officieren van Zr. Ms. *Amstel*. Woensdag voorm. van $9^1/_2$—11 uur onderricht spartorpedo's voor bootslieden en bootsmansmaats in een der leerzalen door den oudsten artillerie-officier.